

VILNIAUS UNIVERSITETAS

Eglė Zemlytė

VALSTYBĖ KAIP ARBITRAŽINIO SUSITARIMO ŠALIS

Daktaro disertacija
Socialiniai mokslai, teisė (01 S)

Vilnius, 2012

Disertacija rengta 2007-2011 metais Vilniaus universiteto Teisės fakultete.

Mokslinis vadovas:

Prof. habil. dr. Valentinas Mikelėnas (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S)

TURINYS

ĮVADAS	8
Ginamieji teiginiai	26
I. Valstybės ir viešosios teisės juridinių asmenų teisė sudaryti arbitražinį susitarimą	27
1. Bendros pastabos	27
1.1. Tyrimo tikslai ir objektas	27
1.2. Viešosios teisės juridinių asmenų sąvoka	30
1.3. Nagrinėjamos problemos atribojimas nuo valstybės kaip arbitražinio susitarimo šalies identifikavimo problematikos	31
2. Valstybės ir viešosios teisės juridinių asmenų teisė sudaryti arbitražinį susitarimą nacionalinės bei tarptautinės teisės aktuose	33
2.1. Valstybės ir viešosios teisės juridinių asmenų teisė sudaryti arbitražinį susitarimą nacionalinės teisės aktuose	33
2.1.1. Nacionalinių įstatymų klasifikacija	33
2.1.2. Valstybės, kuriose valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisė sudaryti arbitražinius susitarimus, nėra ribojama	33
2.1.3. Valstybės, kuriose valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisė sudaryti arbitražinius susitarimus, yra ribojama	37
1) Apribojimų ypatumai pagal šaltinį, kuriame įtvirtinami apribojimai	37
2) Apribojimų ypatumai pagal apribojimų taikymo apimtį bei sąlygas	41
a) Tarptautinio arbitražo išimtis	41
b) Specialaus leidimo išimtis	44
c) Ginčo dalyko išimtis	45
2.1.4. Viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus apribojimų nustatymo priežastys	47
2.2. Valstybės ir viešosios teisės juridinių asmenų teisė sudaryti arbitražinį susitarimą tarptautinės teisės aktuose	48
1) Niujorko konvencija	48
2) Europos konvencija	50
2.3. Valstybės ir viešosios teisės juridinių asmenų teisė sudaryti arbitražinį susitarimą Tarptautinės teisės instituto 1989 m. rezoliucijoje	52
3. Nacionalinės teisės nustatytų apribojimų viešosios teisės juridiniams asmenims taikymas ir aiškinimas užsienio teismų bei arbitražo praktikoje	55

3.1. Sprendimai, kuriuose nacionalinėje teisės numatyti apribojimai pripažinti lemiančiais arbitražinio susitarimo negaliojimą.....	55
3.2. Sprendimai, kuriuose nacionalinėje teisėje galiojantys apribojimai pripažinti netaikytiniais tarptautinio komercinio arbitražo atveju	56
3.3. Sprendimai, kuriuose taikomas principas, draudžiantis užsienio valstybei remtis nacionalinėje teisėje galiojančiais apribojimais, siekiant išvengti arbitražinio susitarimo vykdymo	59
4. Valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus priskyrimo arbitruotinumo bei veiksnio kategorijoms problematika	65
5. Argumentai, kurių pagrindu atsisakoma atsižvelgti į nacionalinės teisės apribojimus	71
5.1. Teisės principai	71
5.2. Tarptautinės teisės principai.....	74
a) Atsisakymo vykdyti teisingumą doktrina (angl. denial of justice)	74
b) Vienos konvencijos dėl tarptautinių sutarčių teisės 46 ir 47 straipsnių taikymas	79
5.3. Niujorko konvencija	80
5.4. Viešojo juridinio asmens vietos viešųjų juridinių asmenų sistemoje įtaka.....	81
5.5. Tarptautinė viešoji tvarka.....	83
5.6. Patvirtinimo (angl. <i>validation</i>) principas.....	84
5.7. Arbitražo vietos teisė	86
5.8. Pagrindinei sutarčiai taikytina teisė	87
5.9. Principas, draudžiantis valstybei remtis nacionalinėje teisėje galiojančiais apribojimais, siekiant išvengti arbitražinio susitarimo vykdymo	88
6. Požiūrių į tarptautinį komercinį arbitražą įtaka, sprendžiant klausimą dėl nacionalinės teisės apribojimų taikymo	92
1) Tarptautinis komercinis arbitražas kaip vienos nacionalinės teisinės tvarkos komponentas	95
2) Tarptautinis komercinis arbitražas kaip keleto nacionalinių teisinių tvarkų elementas	100
3) Tarptautinis komercinis arbitražas kaip autonominė teisinė tvarka	102
7. Nacionalinės teisės nuostatų, ribojančių valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus pagrįstumo	

įvertinimas	110
8. KAĮ 11 straipsnio 2 dalies taikymo problematika.....	117
8.1. Subjektai, kuriems taikytini apribojimai sudaryti arbitražinius susitarimus	118
8.2. Reikalavimai steigėjo sutikimui sudaryti arbitražinius susitarimus	124
8.3. KAĮ 11 straipsnio 2 dalies taikymas tarptautinio komercinio arbitražo atveju	125
8.4. KAĮ 11 straipsnio 2 dalies pažeidimas kaip arbitražinio susitarimo negaliojimo pagrindas.....	132
II. Valstybės imuniteto doktrinos taikymas tarptautinio komercinio arbitražo kontekste	135
1. Bendros pastabos.....	135
1.1. Tyrimo tikslai ir objektas	135
1.2. Pagrindiniai šaltiniai	137
1.3. Valstybės imuniteto taikymo lygmenys (rūšys).....	140
1.4. Valstybės kaip arbitražinio susitarimo šalies identifikavimo problematika.....	143
2. Valstybės imunitetas nuo arbitražo jurisdikcijos.....	159
3. Valstybės imunitetas nuo užsienio teismų jurisdikcijos	167
3.1. Teismo procesų, susijusių su arbitražu, sąvoka	170
a) Teismo procesų, susijusių su arbitražu, įvairovė	170
b) Tiesioginis ryšys su arbitražu	171
c) Tai nėra procesai, kur sprendžiamas valstybės turto imuniteto klausimas, tačiau tik stadijos, kurioje sprendžiami turto suvaržymo klausimai, atžvilgiu	173
d) Arbitražo sprendimo pripažinimo bei leidimo vykdyti proceso priskyrimo procesams, susijusiems su arbitražu, problematika.....	174
3.2. Valstybės veiksmų išskyrimo į <i>acta jure gestionis</i> bei <i>acta jure imperii</i> reikšmė bei įtaka, taikant arbitražo išimtį nuo teismų jurisdikcijos.....	183
3.3. Jurisdikcijos užsienio valstybės atžvilgiu bei bendrosios teismo jurisdikcijos santykis	193
a) JAV bei kitų užsienio valstybių praktika.....	196
b) Siūlytinis santykis	208
3.4. Kompetencijos kompetencijos doktrinos taikymas sprendžiant klausimą dėl užsienio valstybės imuniteto taikymo	211

4. Valstybės turto imunitetas	213
4.1. Bendros pastabos	213
4.2. Arbitražinis susitarimas kaip atsisakymas nuo turto imuniteto	218
a) Skirtingas teisinis režimas.....	218
b) Vieningas teisinis režimas.....	223
c) Arbitražinis susitarimas – numanomas atsisakymas nuo turto imuniteto.....	224
d) Pozicijos, pagal kurią arbitražinis susitarimas laikytinas atsisakymu nuo turto imuniteto, pagrįstumo įvertinimas.....	229
5. Lietuvos teismų praktikos valstybės imuniteto klausimais įtaka taisyklėms, taikytinoms valstybės imunitetui arbitražo proceso kontekste.....	234
IŠVADOS	240
Valstybės ir viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus reglamentavimas pagal įvairių valstybių nacionalinę teisę (Lentelė)	244
Literatūros sąrašas.....	276
Autoriaus mokslinių publikacijų disertacijos tema sąrašas	303

SUTRUMPINIMAI

Bazelio konvencija	1972 m. Europos konvencijoje dėl valstybės imuniteto
CK	2000 m. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas
CPK	2002 m. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas
Europos konvencija	1961 m. Europos konvencija dėl tarptautinio komercinio arbitražo
FSIA	1976 m. Jungtinių Amerikos Valstijų užsienio valstybių imunitetų aktas
ICC arbitražas	Arbitražas, administruojamas Tarptautinio arbitražo teismo prie Tarptautinės prekybos rūmų
ICSID	Tarptautinis investicinių ginčų sprendimo centras, įsteigtas 1965 m. Konvencijos dėl valstybių ir kitų valstybių fizinių bei juridinių asmenų investicinių ginčų sprendimo pagrindu
ICSID konvencija	1965 m. Konvencija dėl valstybių ir kitų valstybių fizinių bei juridinių asmenų investicinių ginčų sprendimo
ICSID arbitražas	Arbitražas, kai ginčus tarp šalių sprendžia arbitražo teismas, sudarytas vadovaujantis ICSID konvencijos nuostatomis
KAĮ	1996 m. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas
LAT	Lietuvos Aukščiausiasis Teismas
Niujorko konvencija	1958 m. Niujorko konvenciją dėl užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo ir vykdymo
SIA	1978 m. JK valstybių imuniteto aktas
Šveicarijos TPTA	Šveicarijos 1987 m. Tarptautinės privatinės teisės aktas
Tarptautinė konvencija dėl valstybių imuniteto	2004 m. Jungtinių Tautų konvencija dėl jurisdikcinio valstybių ir jų turto imuniteto
UNCITRAL Pavyzdinis įstatymas	Jungtinių Tautų Tarptautinės Prekybos Teisės Komisijos Pavyzdinis tarptautinio komercinio arbitražo įstatymas (1985 m. arba 2006 m.)

ĮVADAS

Tarptautinės teisės institutui rengiant rezoliuciją „Dėl arbitražo tarp valstybės, valstybės institucijų, valstybės įmonių bei užsienio įmonių“, prof. F. A. Mann, kurio buvo prašoma pateikti pastabas dėl rezoliucijos projekto, nurodė, jog *“Aš gavau Jūsų memorandumą, tačiau man labai sunku pateikti atsakymą, kadangi gali būti, jog mūsų nuomonės dėl arbitražo tarp valstybės ir privačių asmenų skiriasi. Mano požiūriu, toks arbitražas jokių būdu nesiskiria nuo arbitražo tarp privačių asmenų. Jis yra reguliuojamas tos pačios arbitražo teisės, kuri yra taikytina bendru atveju (išskyrus, aišku, atvejus, jeigu tai yra ICSID arbitražas, kur taikytini kiti principai). Jeigu taip yra iš tiesų, tuomet jokių problemų šiuo atveju nėra. Jeigu aš neteisus, tuomet visų pirma yra svarbu labai preciziškai išskirti tuos arbitražo aspektus, kuriuos Jūs turite omenyje. Kad mano pastaba būtų tikslesnė: laikas nuo laiko Anglijoje vyksta arbitražo procesai, kurių šalimi yra, pavyzdžiui, Indija kaip laivo savininkas, bei laivo frachtuotojai, ir niekas neabejoja, kad tokie arbitražai turi būti reguliuojami įprastų Anglijos taisyklių. <...> Jeigu mano išdėstyta pozicija yra teisinga, tuomet aš sunkiai įžvelgiu problemą.”*¹

Šiandien iš tiesų yra pripažįstama, jog valstybė dalyvauja civiliniuose santykiuose lygiais pagrindais kaip ir kiti šių santykių dalyviai (pavyzdžiui, ši taisyklė tiesiogiai yra įtvirtinta Lietuvos Respublikos civilinio kodekso² 2.36 straipsnio 1 dalyje³), taip pat gali būti ieškovais ir atsakovais teismuose. Taigi logiška būtų manyti, kaip iš esmės ir teigia prof. F. A. Mann, jog i) valstybė, taip pat kaip ir privatus asmuo turi teisę sudaryti arbitražinį susitarimą, kadangi arbitražinis susitarimas laikytinas civilinio materialinio pobūdžio sutartimi⁴; 2) valstybei, taip pat kaip ir kitam privačiam asmeniui,

¹ *Yearbook of Institute of International Law*. Session of Santiago de Compostela. 1989: preparatory work. Vol. 63. Part I. 1989, p. 69-70.

² *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.

³ Analogiškas principas įtvirtintas ir kitų valstybių įstatymuose. Žr. BARTKUS, Gintautas. In *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002, p. 101.

⁴ DOMINAS, Gediminas, MIKELĖNAS, Valentinas. *Tarptautinis komercinis arbitražas*. Vilnius: Justitia. 1995, p. 104.

sudariusiam arbitražinį susitarimą, arbitražinio susitarimo sudarymas sukelia procesines pasekmes – privalomumą ginčą spręsti arbitraže su visomis iš to kylančiomis pasekmėmis.

Tačiau valstybė tam tikra prasme yra (ir visada bus) specifinis teisės subjektas vien jau dėl to, kad 1) valstybės veikla visuomet tam tikru mastu yra susijusi su viešuoju interesu, kuris dažnai lemia tam tikras privatinės bei civilinio proceso normų teisės taikymo išimtis; 2) valstybė yra tarptautinės teisės subjektas, užsienio valstybėse besinaudojantis jurisdikciniu imunitetu. Be to, arbitražinis susitarimas sukelia procesines teises pasekmes, lemiančias negalimumą ginčą, dėl kurio sudarytas arbitražinis susitarimas, spręsti nacionaliniame teisme. Taigi kyla klausimas, ar dėl šių priežasčių valstybės atžvilgiu arbitraže taikytinos tam tikros išimties, taip pat ir ar prof. F. A. Mann teiginiai iš tiesų atspindi tai, koks yra arbitražas tarp valstybės ir privačių asmenų, ar tai, koks jis turėtų būti.

Darbo tikslas ir objektas

Disertacijos pavadinimas “Valstybė kaip arbitražinio susitarimo šalis” atskleidžia pagrindinį disertacijos tikslą – tai arbitraže kylančių teisinių klausimų, kuriuos lemia tai, jog arbitražinio susitarimo šalis yra valstybė, teisinė analizė. Tačiau disertacijos tikslas nėra identifikuoti, kokiais ypatumais pasižymi arbitražas, kai arbitražinio susitarimo šalis yra valstybė. Atitinkamai darbo objektu nėra visos galimos teisinės problemos, nulemtos valstybės dalyvavimo arbitraže (pavyzdžiui, įtaka taikytinos teisės klausimams, arbitražo procedūrai ar pan.). Darbo objektu yra pasirinkti du, manytina, svarbiausi ir aktualiausi probleminiai procesiniai klausimai. Pirma, analizuojama valstybės teisė sudaryti arbitražinį susitarimą klausimas ir, esant tokios teisės apribojimams – jų pažeidimo teisinės pasekmės. Antra, analizuojamas valstybės imuniteto taikymas tarptautinio komercinio arbitražo kontekste.

Darbe yra remiamasi pagrindine prielaida, jog, atsižvelgiant į tai, kad valstybė dalyvauja privatinuose santykiuose, ji privalo būti vertinama kaip

lygiavertis privatiems asmenims tokių santykių dalyvis. Ši prielaida disertacijoje nėra kvestionuojama. Toliau, remiantis šia prielaida, keliamos dvi pagrindinės hipotezės, jog atsižvelgiant į tai, kad valstybė yra prilyginama kitiems privatinų santykių dalyviams, i) ji turi turėti teisę susitarti dėl ginčų sprendimo arbitraže tomis pačiomis sąlygomis, kaip ir privatūs asmenys; ii) valstybė neturi imuniteto arbitraže ir būtent šios taisyklės kontekste turi būti sprendžiamas valstybės imuniteto teismo procesuose, susijusiuose su arbitražu, taikymo klausimas (o ne apsiribojama principu “valstybė turi imunitetą, išskyrus tam tikrus atvejus”, kuris gali lemti esminį arbitražo proceso, dėl kurio valstybė sutiko, faktinį negalimumą).

Pažymėtina, kad tiesioginiu disertacijos objektu nėra vadinamasis investicinių ginčų arbitražas, kai ginčai yra nagrinėjami vadovaujantis ICSID konvencija⁵ arba arbitražo jurisdikcija atsiranda investicijų apsaugą reglamentuojančių nacionalinės teisės aktų, tarptautinių dvišalių sutarčių (angl. *bilateral investment treaties*) (toliau – **BIT**) ar kitų tarptautinių sutarčių pagrindu. Taip yra todėl, kad investicinių ginčų arbitražas laikytinas specifine arbitražo rūšimi tiek dėl ginčo šalių specifikos (užsienio investuotojas v. valstybė), tiek dėl ginčo dalyko specifikos (nagrinėjami investiciniai ginčai), tiek ir dėl specifinių arbitražo jurisdikcijos atsiradimo pagrindų. Atsižvelgiant į tai, investicinių ginčų arbitražo teisė šiandien paprastai yra laikoma savotišku arbitražo teisės pošakiu ar institutu, ir jame kylantys teisiniai klausimai nagrinėjami atskirai nuo bendrųjų tarptautiniame komerciniame arbitraže kylančių teisinių klausimų.

Be to, disertacijos objektu esanti valstybės teisės sudaryti arbitražinius susitarimus problematika investicinių ginčų arbitraže faktiškai neegzistuoja. Arbitražo teismo jurisdikcija nagrinėti investicinį ginčą atsiranda ne tik “tradiciškai” sudaryto arbitražinio susitarimo pagrindu, bet ir esant abiejų šalių sutikimui dėl arbitražo jurisdikcijos, kai valstybė tokį sutikimą (neretai toks sutikimas dar vadinamas oferta) pareiškia pirmoji nacionaliniame įstatyme,

---

⁵ 1965 m. Konvencija dėl valstybių ir kitų valstybių fizinių bei juridinių asmenų investicinių ginčų sprendimo (ICSID konvencija). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 115-5137.

reglamentuojančiame investicijų apsaugą, BIT, ar daugiašalėje tarptautinėje sutartyje (pavyzdžiui, 1994 m. Energetikos chartijos sutarties⁶ 26 straipsnis; 1994 m. Šiaurės Amerikos laisvos prekybos sutarties (NAFTA)⁷ 11 skyriaus B dalis), o investuotojas atitinkamai pareiškia savo sutikimą dėl arbitražo jau kilus ginčui (paprastai – inicijuodamas arbitražo procesą)⁸. Taigi, akivaizdu, jog pastaruoju atveju (kai šalys viena po kitos pareiškia sutikimą dėl arbitražo jurisdikcijos) valstybės teisės sudaryti arbitražinį susitarimą (pareikšti sutikimą dėl arbitražo) problema nekyla (be abejo, čia kyla įvairių kitų klausimų: ar subjektas, prieš kurį inicijuojamas arbitražas, yra laikomas valstybe; ar yra įvykdytos valstybės sutikime dėl arbitražo numatytos sąlygos ir pan.).

Tuo atveju, kai arbitražo jurisdikcija nagrinėti investicinį ginčą kyla arbitražinio susitarimo pagrindu, vėlgi, valstybės teisė sudaryti arbitražinį susitarimą paprastai nėra kvestionuojama. Taip yra todėl, kad minėtuose teisės aktuose neretai nurodoma, jog investiciniai ginčai gali būti sprendžiami ir vadovaujantis tarp šalių sudarytu arbitražiniu susitarimu. Taigi kad ir koks teisinis reglamentavimas egzistotų nacionalinėje teisėje valstybės teisės sudaryti arbitražinius susitarimus klausimu, investicinių ginčų kontekste valstybės teisė sudaryti arbitražinius susitarimus yra tiesiogiai suteikiama investicijų apsaugą reglamentuojančiuose teisės aktuose (tiek nacionalinės, tiek tarptautinės).

Kita vertus, analizuojant disertacijos objektu esantį antrąjį klausimą, taip pat remiamasi ir investicinių ginčų arbitražo kontekste priimtais teismų sprendimais, susijusiais su valstybės imuniteto taikymu (pavyzdžiui, valstybės imuniteto taikymo sąlygomis nacionaliniuose teismuose pripažįstant ICSID arbitražo sprendimus). Tačiau, kaip ir minėta, investicinių ginčų arbitraže

---

⁶ *Valstybės žinios*, 1998, Nr. 66-1912.

⁷ North American Free Trade Agreement [interaktyvus: žiūrėta 2011-09-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.nafta-sec-alena.org/en/view.aspx?conID=590>>.

⁸ Žr. REED, Lucy, PAULSSON Jan, BLACKABY, Nigel. *Guide to ICSID arbitration*. The Hague: Kluwer Law Internat., 2004, p. 13-71; ONWUAMAEGBU, Ucheora. *International Dispute Settlement Mechanisms – Choosing Between Institutionally Supported and Ad Hoc; and Between Institutions*. In *Arbitration under International Investment Agreements: a Guide to the Key Issues*. Ed. Katia Yannaca-Small. New York: Oxford University Press, 2010, p. 63-88; McLACHLAN, Campbell; SHORE, Laurence; WEINIGER, Matthew. *International investment arbitration: substantive principles*. New York: Oxford University Press, 2008, p. 45-76; DUGAN, Christopher F. *et al. Investor-state arbitration*. New York: Oxford University Press, 2008, p. 219-246.

kylantys tik tokiam arbitražui būdingi specifiniai požymiai nėra šios disertacijos dalykas.

Kadangi arbitražinius susitarimus valstybė dažniausiai sudaro su užsienio subjektais, didžiausią dalį disertacijos sudaro tarptautiniame komerciniame arbitraže kylančių klausimų analizė. Tačiau pati sąvoka “tarptautinis komercinis arbitražas” nėra analizuojama. Taigi su tuo susijusios disertacijoje dėstomos išvados yra taikytinos tuomet, kai arbitražas yra kvalifikuojamas kaip “tarptautinis” bei “komercinis”. Ir nors sąvokai “komercinis” paprastai suteikiamas labai platus turinys⁹, o sąvoka “tarptautinis” paprastai reiškia tai, kad arbitražas turi tam tikrą “užsienio” ar “tarptautinį” elementą¹⁰, pripažintina, kad šių sąvokų aiškinimas tam tikrais atvejais gali turėti įtakos teisinio tyrimo metu gautiems rezultatams. Kita vertus, laikytina, jog tokia įtaka nėra tokia žymi ir reikšminga, kad nulemtų atskiros analizės dėl šių sąvokų aiškinimo įtakos gautiems rezultatams, poreikį. Analogišku principu vadovujamasi ir dėl kitų arbitražo teisės sąvokų, institutų, kategorijų ar principų. Jų turinys bei taikymo ypatumai detaliam analizuojami tik tuo atveju, jeigu tai turi tiesioginę įtaką nagrinėjamiems klausimams (pavyzdžiui, analizuojamos veiksnio bei arbitruotinumų kategorijos teisinės analizės dėl valstybės teisės sudaryti arbitražinį susitarimą kontekste). Kitais atvejais arba apskritai nėra analizuojamas įvairių sąvokų turinys, arba trumpai aptariama galima netiesioginė įtaka tam tikriems disertacijoje nagrinėjamiems klausimams.

Kartu pažymėtina, kad šios disertacijos tiesioginiu objektu nėra valstybės kaip arbitražinio susitarimo šalies identifikavimo klausimas. Manytina, kad šis

---

⁹ Paprastai, jeigu vartojama sąvoka „komercinis“, ji aiškinama labai plačiai, t. y. komercinį arbitražą reglamentuojančios nuostatos taikomos bet kokiam sutartiniu pagrindu atsirandančiam arbitražui, susijusiam su verslo ar ekonominiiais interesais ar veikla. Todėl tam tikrose valstybėse apskritai netgi atsiskaidoma termino „komercinis“ vartojimo. Žr. BORN, Garry B. *International commercial arbitration*. Vol. 1. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law Internat., 2009, p. 259-276.

¹⁰ Didžiausią reikšmę ši sąvoka turi taikant Niujorko konvenciją, kuri taikoma pripažinti ir vykdyti arbitražo sprendimus, priimtus kitoje valstybėje, bei arbitražo sprendimus, kurie valstybėje, kurioje siekiama jų pripažinimo ir vykdymo, nelaikomi nacionaliniais arbitražo sprendimais (I straipsnio 1 dalis). Taigi „tarptautinis“ šiuo atveju gali būti suprantamas kaip „užsienio“ (tokiu atveju Niujorko konvencija gali būti taikoma ir užsienyje priimtiems arbitražo sprendimams, neturintiems užsienio elemento) arba kaip „ne nacionalinis“ (tokiu atveju Niujorko konvencija gali būti taikoma ir arbitražo sprendimams, priimtiems toje pačioje valstybėje, kurioje yra priimtas arbitražo sprendimas). Žr. BORN, Garry B., supra note 9, p. 276-300; BORN, Garry B. *International commercial arbitration*. Vol. 2. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law Internat., 2009, p. 2380-2389.

klausimas yra analizuotinas vadinamosios nepasirašiusiųj arbitražinio susitarimo šalių doktrinos (angl. *non-signatories to arbitration agreement*)¹¹ kontekste. Pati doktrina yra toli gražu nevienalytė, o apimanti įvairius sutarčių bei prievolių teisės bei bendrovių teisės institutus (pavyzdžiui, reikalavimo teisės perleidimo, garantijos, atstovavimo, juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles ir pan.) ir tik iš esmės vieną išimtinai arbitražo teisėje taikomą – įmonių grupės (angl. *group of companies*) – institutą. Taip pat, dėl įvairiose valstybėse egzistuojančių skirtingų minėtų institutų reglamentavimo bei doktrinos pozicijų, nėra vienareikšmiško atsakymo ir į klausimą, kokiomis sąlygomis tam tikro instituto taikymas lems asmens, nepasirašiusio arbitražinio susitarimo, įtraukimą į arbitražo procesą. Taigi tai iš esmės yra ne arbitražo, kurio šalimi yra ar gali būti valstybė, ypatumas, bet bendro pobūdžio problema, kylanti arbitraže, nepriklausomai nuo to, kas yra tokio arbitražo šalys, juolab, kad ir valstybės kaip potencialios arbitražinio susitarimo šalies problematika paprastai nėra išskiriama kaip specifinis klausimas minėtos doktrinos kontekste ir laikomasi pozicijos, kad šiuo atveju turi būti taikomos visiškai tos pašios taisyklės, remiamasis tais pačiais pagrindais ir klausimas sprendžiamas tų pačių teisės institutų kontekste kaip ir arbitražo tarp privačių asmenų atveju¹².

Dėl minėtų priežasčių, siekiant nustatyti, ar iš tiesų valstybės kaip arbitražinio susitarimo šalies identifikavimo klausimas pasižymi tam tikra

---

¹¹ Pažymėtina, kad nėra sutariama dėl vieningo doktrinos pavadinimo: kontinentinės teisinės sistemos atstovai linkę įvardinti tai kaip “arbitražinio susitarimo taikymą jo nepasirašiusiems asmenims” (angl. *extension of the arbitration agreement to non-signatories*), bendrosios teisės sistemos atstovai – kaip “nepasirašiusiųj asmenų “prijungimą” (angl. *joining non-signatories*). Nė vienu iš nurodytų atvejų pavadinimas nelaikytinas tiksliau: pirmuoju atveju doktrinos pavadinimas gali suponuoti, jog pareiga spręsti arbitražinį susitarimą taikoma asmenims, kurie nesutiko prisiimti tokios pareigos, nors tai yra neįmanoma, kadangi sutikimas dėl arbitražo buvo, yra ir, tikėtina, visada bus arbitražo esmę apibūdinančiu elementu; antruoju gi atveju doktrinos pavadinimas gali sudaryti įspūdį, kad tik pasirašytas arbitražinis susitarimas yra galiojantis, nors visuotinai yra pripažįstamas ir parašu nepatvirtintas įsipareigojimas ginčą spręsti arbitraže. Žr. PARK, William W. Non-signatories and International Contracts: and Arbitrator’s Dilema. In *Multiple Party Actions in International Arbitration*. Oxford: Oxford Univ. Press., 2009, p. 3-4. Taip pat pažymėtina, kad neretai vartojamos skirtingos sąvokos asmenims, kurių atžvilgiu yra sprendžiamas arbitražinio susitarimo galiojimo klausimas: arba nepasirašiusieji arbitražinio susitarimo asmenys (angl. *non-signatories to arbitration agreement*), arba tretieji asmenys (angl. *third parties*). Žr. BREKOU LAKIS, Stavros L. *Third Parties in International Commercial Arbitration*. Oxford: Oxford University Press, 2010, p. 2.

¹² BORN, Garry B., supra note 9, p. 1203.

specifika, lyginant su arbitražu, kurio abi šalys yra privatūs asmenys, ir toliau suformuluoti išvadas, kokiems pagrindams esant valstybė, nepasirašiusi arbitražinio susitarimo, gali būti pripažinta saistoma arbitražinio susitarimo, būtina išsami analizė problemų, kylančių sprendžiant bet kokio asmens kaip arbitražinio susitarimo šalies identifikavimo (šis klausimas savo ruožtu turi apimti ir analizę bendrų sutarčių bei prievolių teisės, o taip pat ir bendrovių teisės institutų analizę). Taigi tai galėtų būti nebent atskiro teisinio tyrimo dalyku. Priešingu atveju, apsiribojant tik bylų, kuriose kilo valstybės kaip arbitražinio susitarimo šalies identifikavimo klausimas, analize bei doktrinos ir teisės normų (kurios, beje, specifiškai nereglamentuoja šio klausimo) analize, rizikuojama nepatikimų išvadų suformulavimu. Atsižvelgiant į tai, disertacijoje valstybės kaip arbitražinio susitarimo šalies identifikavimo klausimas analizuojamas tik imuniteto klausimų kontekste, identifikuojant pagrindus, kurie dažniausiai yra taikomi sprendžiant šį klausimą ir įvardinant garsiausias arbitražo bylas, kuriose ši klausimas buvo iškilęs.

Darbo objektas lemia ir darbo struktūrą. Taigi disertacija susideda iš dviejų pagrindinių dalių. Pirmojoje dalyje yra analizuojama valstybės teisė sudaryti arbitražinį susitarimą, t. y. siekiama išsiaiškinti, ar tokią teisę valstybė apskritai turi (bei pagrįsti hipotezę, jog turi turėti). Antrojoje dalyje yra analizuojami valstybės imuniteto taikymo klausimai tarptautinio komercinio arbitražo kontekste ir savo ruožtu siekiama įrodyti hipotezę, jog valstybė neturi imuniteto arbitraže. Antrojoje dalyje, kaip ir minėta, taip pat yra aptariama ir valstybės kaip arbitražinio susitarimo šalies identifikavimo problematika. Detaliau kiekvienos tyrimo dalies struktūra, tyrimo etapai, tikslai ir objektas aptariami kiekvieno disertacijos skyriaus pradžioje.

Darbo mokslinis naujumas

Arbitražo teisė nėra sulaukusi didelio Lietuvos teisės mokslininkų dėmesio. Kompleksiškai tarptautinio komercinio arbitražo teisiniai klausimai analizuoti vienintelį kartą 1996 m. išleistoje G. Domino ir V. Mikelėno knygoje

“Tarptautinis komercinis arbitražas”¹³. Vėliau keletas su arbitražu susijusių teisinių klausimų taip pat buvo analizuoti straipsniuose¹⁴. Kol kas Lietuvoje taip pat nėra apgintos nė vienos disertacijos, kurios pagrindinis objektas būtų arbitražo teisė ar tam tikri arbitražo teisės probleminiai klausimai. Tiesa, negalima būtų nepaminėti Mykolo Riomerio universitete dr. Loretos Šaltinytės apgintos disertacijos, kuriose investicijų apsaugos energetikos sektoriuje kylančių teisinių problemų kontekste taip pat analizuota ir arbitražinių išlygų, sudarytų valstybės institucijos ar kito su valstybe susijusio asmens, taikymo problematika¹⁵.

Pažymėtina, kad valstybės teisė sudaryti arbitražinį susitarimą bei valstybės imuniteto taikymas arbitraže trumpai aptarti minėtoje G. Domino ir V. Mikelėno knygoje¹⁶, tačiau, atsižvelgiant į tai, kad, kaip ir minėta, knyga yra skirta kompleksinei tarptautinio komercinio arbitražo analizei, plačiau šie klausimai nėra analizuoti. Be to, knygos rengimo metu Lietuvoje dar nebuvo priimtas Komercinio arbitražo įstatymas¹⁷, kuris tiesiogiai reglamentuoja valstybės teisę sudaryti arbitražinius susitarimus ir kurio nuostatos bei tokių nuostatų aiškinimas ir taikymas Lietuvos teismų praktikoje yra analizuojami šioje disertacijoje. Dar daugiau, disertacijoje pateikiama atnaujinta informacija apie užsienio valstybėse galiojančio reglamentavimo valstybės teisės sudaryti arbitražinius susitarimus klausimu tendencijas (nuo 1996 m. toks reglamentavimas yra ženkliai pakitęs), taip pat išplėstas valstybių, kurių nacionalinės teisės nuostatos šiuo klausimu buvo tiriamos, ratas, analizuojama

---

¹³ DOMINAS, Gediminas, MIKELĖNAS, Valentinas, supra note 4.

¹⁴ Žr., pavyzdžiui, MIKELĖNAS, Valentinas. Arbitražo proceso klausimai remiantis Lietuvos teismų praktika. *Justitia*. Nr. 2(60). 2006; SIMAITIS, Rimantas, BERŽANSKIENĖ, Renata. Arbitration in Lithuania: The Matter of Fact. *Baltic Yearbook of International Law*. Vol. 8. 2008; ŠALTINYTĖ, Loreta. Interpreting an Arbitration Clause under Lithuanian Law of 1993: Svenska Petroleum v. the Government of the Republic of Lithuania. *Baltic Yearbook of International Law*. Vol. 8. 2008.

¹⁵ ŠALTINYTĖ, Loreta. Užsienio investicijų apsauga energetikos sektoriuje: teisės aiškinimo ir taikymo problemos“ [interaktyvus, žiūrėta 2010-09-01]. Prieiga per internetą: <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2009~D_20090618_100538-97754/DS.005.0.01.ETD>. Pažymėtina, kad Mykolo Riomerio universitete taip pat buvo apginta ir Ivars Kronio disertacija „Šiuolaikinio komercinio arbitražo Latvijoje pagrindiniai bruožai ir raidos tendencijos“, tačiau, kaip matyti, joje buvo analizuojami Latvijoje egzistuojančio teisinio reglamentavimo bruožai.

¹⁶ DOMINAS, Gediminas, MIKELĖNAS, Valentinas, supra note 4, p. 138-139.

¹⁷ *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 39-961.

užsienio valstybių bei arbitražo praktika, taip pat ir doktrina šiuo klausimu (pastarieji klausimai minėtoje knygoje nėra aptarti).

Lietuvos teisės doktrinoje valstybės imuniteto klausimams dėmesio yra skyrę V. Vadapalas – vadovėlyje “Tarptautinė teisė”¹⁸, V. Mikelėnas – vadovėlyje “Civilinio proceso teisė”¹⁹. Taip pat yra paskelbta keletas straipsnių valstybės imuniteto klausimais: Tomo Lamanausko straipsnis žurnale “Justitia”²⁰, du Kristinos Balevičienės straipsniai žurnale “Jurisprudencija”²¹.

Taigi valstybės imuniteto klausimai *per se* Lietuvos doktrinai nėra nauji. Kita vertus, minėtuose darbuose nėra analizuojami valstybės imuniteto klausimai tarptautinio komercinio arbitražo kontekste, t. y. imunitetas nuo arbitražo jurisdikcijos²² bei arbitražinio susitarimo sudarymo teisinė įtaka, sprendžiant klausimą, ar valstybė turi imunitetą užsienio teismo procesuose, kuriuose nagrinėjami su arbitražu susiję klausimai (kitai dar vadinama “arbitražo išimtis”), o taip pat ir sprendžiant klausimą dėl valstybės imuniteto taikymo arbitražo sprendimo vykdymo procese. Visi šie klausimai išsamiai yra analizuojami disertacijos antroje dalyje, taigi laikytina, kad šiuo aspektu atliktas teisinis tyrimas laikytinas nauju Lietuvos teisės doktrinoje.

Užsienio teisės doktrinai nei įvairūs arbitražo teisės klausimai, nei konkrečiai su valstybės dalyvavimu arbitraže susijusios teisinės problemos *per se* nėra naujos. Kita vertus, pažymėtina, kad valstybės dalyvavimo arbitraže (ar apskritai – privatinuose santykiuose) klausimas nenustojamas tirti iki šių dienų – tiek iš teorinės²³, tiek iš praktinės²⁴ pusės. Tačiau pažymėtina, kad disertacija

---

¹⁸ Žr. VADAPALAS, Vilenas. Tarptautinė teisė. Lietuva: Eugrimas, 1998, p. 200-212.

¹⁹ Žr. LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. II dalis. Vilnius: Justitia, 2005, p. 587;

²⁰ LAMANAUSKAS, Tomas. Užsienio valstybės imunitetas Lietuvos teismuose – ar situacija aiški? *Justitia*. Nr. 3 (33), 2001.

²¹ BALEVIČIENĖ, Kristina. Subjektai, turintys teisę naudotis valstybės imunitetu nuo kitos valstybės teismo jurisdikcijos. *Jurisprudencija*. 78(70) tomas, 2005, p. 5-13; BALEVIČIENĖ, Kristina. Riboto valstybės imuniteto doktrina ir jos taikymas Lietuvos Respublikoje. *Jurisprudencija*. 58(50) tomas, 2004, p. 138–145.

²² Minėtoje G. Domino bei V. Mikelėno knygoje tik trumpai paminėta, kad valstybė, sudariusi arbitražinį susitarimą, laikoma atsisakiusia savo imuniteto arba bent jau galinčia jo atsisakyti, žr. supra note 16.

²³ Iš naujausių darbų, susijusių su šia tema, žr. ALVIK, Ivar: *Contracting with sovereignty: state contracts and international arbitration*. Oxford: Hart, 2011. Tai, kad disertacijos objektu esantys klausimai, šiandien yra vis dar aktualūs ir sulaukia mokslininkų dėmesio, liudija ir kiti literatūros sąrašė nurodyti pastarųjų metų šaltiniai.

yra laikytina nauja nacionalinių teisės aktų, ribojančių valstybės (ar jos institucijų) teisę sudaryti arbitražinius susitarimus analizės aspektu – paskutinį kartą tokios apimties tyrimas buvo atliktas vadovaujant vokiečių profesoriui K. H. Böckstiegel ir paskelbtas 1984 metais²⁵. 2005 metais taip pat buvo išleistas D. Chamlongsardr straipsnis panašia tematika, tačiau jame labai glaustai aptariami įvairiose valstybėse egzistuojantys teisinio reglamentavimo bruožai.²⁶ Kadangi dar ir šiandien, užsienio autorių šaltiniuose analizuojant valstybės teisės sudaryti arbitražinį susitarimą, nenustojama remtis nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtinto reglamentavimo tendencijomis, laikytina, kad atnaujintas tyrimas yra reikšmingas ir užsienio autorių išvadoms nagrinėjamu klausimu.

Be to, užsienio literatūroje paprastai apsiribojama ganėtinai lakoniška argumentacija, pagrindžiant išvadą, jog valstybei neturi būti leidžiama remtis nacionalinės teisės apribojimais, siekiant išvengti arbitražo jurisdikcijos, vengiant gilintis į tai, kokiais teoriniais pagrindais remiamasi, kai yra ignoruojama taikytina pozityvioji nacionalinė teisė (arba kodėl taikomos skirtingos taikytinos teisės taisyklės, kai sprendžiamas būtent valstybės teisės sudaryti arbitražinius susitarimus klausimas). Disertacijoje, priešingai, tam yra skiriamas didžiausias dėmesys ir šiuo tikslu valstybės teisės sudaryti arbitražinius susitarimus ir tokią teisę ribojančių teisės normų pažeidimo pasekmių problematika analizuojama iš esmės visiškai naujai – pasitelkiant naujai išskirtas arbitražo teisinės prigimties teorijas (požiūrius į tarptautinį komercinį arbitražą). Ir šiuo atveju pasitelkiamos ne ilgą laiką cituojamos vadinamosios “tradicinės” keturios arbitražo teisinės prigimties problemos, o naujai prancūzų mokslininko Emmanuel Gaillard išskirtos trys naujos konkrečiai tarptautiniam komerciniam arbitražui skirtos teorijos, kurios, anot

---

²⁴ Dar nuo 2009 m. ICC vykdo teisinį tyrimą dėl arbitražo, kuriame dalyvauja valstybė, jos institucijos ar įmonės. Žr. *Task Force on Arbitration Involving States and State Entities* [interaktyvus, žiūrėta 2010-09-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.iccwbo.org/policy/arbitration/index.html?id=32956>>.

²⁵ BÖCKSTIEGEL, Karl-Heinz. *Arbitration and State Enterprises: A survey on the national and international state of law and practice*. Deventer: Kluwer, 1984.

²⁶ CHAMLONGRASDR, Dhisadee. Tension in Domestic and International Law on Capacity to Enter into Arbitration Agreement: A Survey on Legal Restrictions. *European Business Law Review*. Vol. 16, Issue 2. 2005.

minėto mokslininko, vienintelės geba visapusiškai apibūdinti tarptautinio komercinio arbitražo fenomeną²⁷.

Minėtos teorijos buvo apibendrintos 2008 m. prancūzų kalba išleistoje E. Gaillard monografijoje *Aspects philosophiques du droit de l'arbitrage international*. 2010 m. monografija buvo išleista anglų kalba²⁸ ir iki šiol dar nesulaukė svarios kritikos dėl išskiriamų teorijų nevisapusiškumo, neišsamumo ar pan. Priešingai, panašu, kad E. Gaillard išskiriamos teorijos iš esmės pakeis visų būsimų arbitražo teisės kompleksinei klausimų analizei skirtų darbų dalis, skirtas teoriniams arbitražo aspektams. Kartu pažymėtina, kad E. Gaillard išskiriamos teorijos randa atgarsį ir teismų praktikoje²⁹. Taigi ir disertacijoje yra atsižvelgiama į šias sąlyginai naujas teorijas. Pažymėtina, kad užsienio literatūroje valstybės teisės sudaryti arbitražinius susitarimus problematikos klausimas, minėtų E. Gaillard teorijų aspektu kol kas visiškai nėra analizuotas.

Valstybės imuniteto klausimai paprastai dažniausiai yra analizuojami tarptautinės teisės mokslininkų, arbitražo teisės doktrinoje kompleksinei su valstybės imunitetu susijusių klausimų analizei nėra skiriama daug dėmesio, nors, kaip parodė atliktas nacionalinės teisės aktų, teismų bei arbitražo praktikos tyrimas, arbitražo kontekste valstybės imuniteto taikymo klausimai toli gražu nėra vieningai traktuojami ir kelia nemažai praktinių bei teorinių problemų. Užsienio literatūroje paprastai apsiribojama nacionalinės teisės aktų,

---

²⁷ Kaip žinia, tradiciškai buvo išskiriamos keturios arbitražo teisinės prigimties teorijos, tačiau daugelį metų po šių teorijų suformavimo mokslininkai, analizuodami įvairius su arbitražu susijusius klausimus, praktiškai apsiribodavo tik šių teorijų apibūdinimu, praktinė šių teorijų įtaka nagrinėjamiems klausimams nebuvo analizuojama. Ir tai iš dalies yra suprantama, kadangi minėtos arbitražo teorijos iš esmės apsiribojo tik arbitražo teisinės prigimties aiškinimu, jų reikšmė ir įtaka kitiems su arbitražu susijusiems klausimams (atsakymui pripažinti arbitražo sprendimą, arbitražiniam susitarimui taikytinos teisės ir t. t.) dėl teorijų ribotumo buvo sunkiai identifikuojama. Be to, minėtos keturios arbitražo teisinės prigimties teorijos yra sąlyginai senos ir todėl nebėra pajėgios visapusiškai apibūdinti tarptautinio komercinio arbitražo fenomeno.

²⁸ GAILLARD, Emmanuel. *Legal Theory of International Arbitration*. Leiden, Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2010.

²⁹ Pavyzdžiui, Lordas Mance Jungtinės Karalystės Aukščiausiojo Teismo 2010 m. nagrinėtoje byloje *Dallah v. Pakistan* kėlė klausimą dėl E. Gaillard teorijų analizės poreikio, ir nors nusprendė, kad šioje byloje to daryti nebūtina, darytina išvada, kad minėtos teorijos gali tapti vienu iš kriterijų, kuriais vadovaujantis, sprendžiami su arbitražu susiję klausimai. Žr. 2010 m. lapkričio 3 d. Jungtinės Karalystės Aukščiausiojo Teismo sprendimas byloje *Dallah Real Estate and Tourism Holding Company v. The Ministry of Religious Affairs, Government of Pakistan* [interaktyvus, žiūrėta 2011-09-01].
Prieiga per internetą:
<http://www.supremecourt.gov.uk/docs/UKSC_2009_0165_Judgmentv2.pdf>.

reglamentuojančių su valstybės imunitetu susijusius klausimus, bei tarptautinės teisės taisyklių analize, pateikiant išvadas dėl labai konkrečių su valstybės imunitetu susijusių problemų sprendimo (pavyzdžiui, siūloma į teismo procesų, susijusių su arbitražu, sąvoką įtraukti ir teismo procesus, kuriuose sprendžiamas leidimo vykdyti arbitražo sprendimą klausimas – tai atitinkamai reikš, kad tokiaime procese valstybė imunitetu negali naudotis). Disertacijoje, nors, be abejo, ir analizuojami tradiciniai probleminiai klausimai šioje srityje, tačiau kartu identifikuojamas esminis kriterijus, kuriuo remiantis turi būti sprendžiami tokie klausimai. Disertacijoje yra siūloma visus šiuos klausimus spręsti remiantis aksioma, jog valstybė neturi imuniteto arbitraže ir todėl visuose teismo procesuose, tiesiogiai susijusiuose su arbitražu, valstybė imunitetu neturi teisės naudotis. Be to, disertacijoje identifikuojama ir papildoma problema, kiek žinoma, iš esmės neanalizuojama užsienio literatūroje – tai *galiojančio* arbitražo susitarimo kaip sąlygos, lemiančios valstybės imuniteto netaikymą, problematika teismo procesuose, susijusiuose su arbitražu. Kitaip tariant, analizuojama kompetencijos kompetencijos doktrinos įtaka teismui sprendžiant klausimą dėl valstybės imuniteto taikymo.

Tyrimo metodika

Disertacijos tyrimo objektu esantys klausimai analizuojami pasitelkiant tradicinius tyrimo metodus – istorinį, teleologinį, sisteminį bei lyginamąjį.

Istorinis tyrimo metodas buvo daugiausia naudojamas pirmojoje disertacijos dalyje analizuojant įvairiose valstybėse egzistuojantį reglamentavimą valstybės teisės sudaryti arbitražinius susitarimus klausimu – buvo tiriamas ne tik disertacijos rengimo metu egzistuojantis teisinis reglamentavimas, bet ir tokio reglamentavimo kaita laike. Naudojant istorinį metodą buvo nustatyta ryški tendencija panaikinti nacionalinėje teisėje įtvirtintus apribojimus valstybei sudaryti arbitražinius susitarimus. Istoriniu aspektu buvo tiriami ir tam tikri su valstybės imunitetu arbitražo kontekste susiję klausimai (pavyzdžiui, JAV FSIA pakeitimai, riboto valstybės imuniteto

įsitvirtinimas ir pan.).

Pasitelkiant teleologinį tyrimo metodą buvo analizuojamos valstybės teisės sudaryti arbitražinius susitarimus sudarymo priežastys bei tikslai. Naudojant teleologinį metodą buvo nustatyta, kad nacionalinėje teisėje įtvirtinti valstybės teisės sudaryti arbitražinį susitarimą apribojimai neatitinka jiems keliamų tikslų (jeigu tokius apskritai galima nustatyti). Pasitelkiant teleologinį metodą taip pat buvo tiriami ir tarptautinėse konvencijose bei nacionalinėje teisėje įtvirtinto valstybės imuniteto arbitražo proceso kontekste teisinio reglamentavimo tikslai bei priežastys, ir, atsižvelgiant į juos, formuluojamos siūlytinios valstybės imuniteto teismo procesuose, susijusiuose su arbitražu, ribos.

Sisteminis metodas buvo daugiausia naudojamas, siekiant nustatyti įvairių draudimo valstybei remtis nacionaline teise, siekiant išvengti arbitražo jurisdikcijos, argumentacijų tarpusavio ryšius, taip pat ir sprendžiant nacionalinės teisės valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus apribojimų kvalifikavimo problemą. Sisteminis metodas buvo naudojamas ir tiriant valstybės imuniteto klausimus arbitražo kontekste, ypatingai nustatant išeities tašką, nuo kurio turi prasidėti šio klausimo analizė ir atitinkamai formuluojamos imuniteto taikymo taisyklės, taikytinos teismo procesuose, susijusiuose su arbitražu.

Lyginamojo metodo pagalba buvo tiriamas valstybės teisės sudaryti arbitražinius susitarimus teisinis reglamentavimas įvairiose valstybėse (lyginamas ne tik teisinio reglamentavimo turinys – kokiems subjektams nustatomi apribojimai, dėl kokių ginčų ir kokių mastu, bet ir tai, kokiuose teisės aktuose tokie apribojimai nustatomi). Šis metodas taip pat buvo naudojamas ir tiriant įvairiose valstybėse teisės aktų ar teismų praktikos reglamentuojamą valstybės imuniteto taikymo reglamentavimą.

Tyrimo šaltiniai

Tyrimo šaltiniai skirstytini į žemiau nurodytas grupes.

Lietuvos ir užsienio valstybių nacionalinės teisės aktai

Siekiant pagrįsti pirmąją hipotezę, t. y. tai, kad valstybė laikytina turinčia teisę sudaryti arbitražinius susitarimus tomis pačiomis sąlygomis kaip ir privatūs asmenys, buvo tiriami Lietuvos ir užsienio valstybių teisės aktai, reglamentuojantys šį klausimą. Buvo vadovaujama leidinyje *International Handbook of Commercial Arbitration* (Kluwer Law International, ed. PAULSON, Jan) skelbiamais įvairių valstybių nacionaliniais įstatymais, reguliuojančiais komercinį arbitražą ar atskirus su arbitražu susijusius klausimus³⁰. Siekiant pagrįsti antrąją hipotezę, t. y. tai, kad valstybė nesinaudoja imunitetu nuo arbitražo jurisdikcijos ir atitinkamai užsienio teismuose, nagrinėjančiuose su arbitražu susijusius klausimus, buvo tiriami užsienio valstybių teisės aktai, reglamentuojantys užsienio valstybės imuniteto taikymą konkrečios valstybės teismuose (daugiausia – JAV bei Jungtinės Karalystės teisės aktai). Taip pat buvo tiriami ir Lietuvos teisės aktų ir užsienio valstybių teisės aktų (pastaruoju atveju – netiesiogiai) *travaux preparatoires*.

Tarptautinės teisės aktai

Disertacijos tyrimo objektą sudarančių klausimų tyrimo šaltiniu taip pat buvo nagrinėjamiems klausimams 1) aktualios tarptautinės sutartys: 1958 m. Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimo pripažinimo ir vykdymo³¹, bei 1961 m. Europos konvencija dėl tarptautinio komercinio arbitražo³² (pirmajai disertacijos daliai); 2004 m. Tarptautinė konvencija dėl valstybių imuniteto (neįsigaliojusi)³³ bei 1972 m. Europos konvencija dėl

---

³⁰ S. Strong knygoje, kurioje pateikiamos teisinių tyrimų tarptautinio komercinio arbitražo teisės srityje atlikimo gairės bei šaltiniai, šis šaltinis yra nurodomas kaip tinkamas. Žr. STRONG, Stacy. *Research and Practice in International Commercial Arbitration: Sources and Strategies*. Oxford: Oxford Univ. Press, 2009, p. 81.

³¹ *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 10-208.

³² *European Convention on International Commercial Arbitration* [interaktyvus, žiūrėta 2009-12-01]. Prieiga per internetą: <http://www.jus.uio.no/lm/europe.international.commercial.arbitration.convention.geneva.1961/>.

³³ *International Convention on the Jurisdictional Immunities of States and their Property* [interaktyvus, žiūrėta 2010-12-01]. Prieiga per internetą: http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/.../conventions/4_1_2004.pdf.

valstybės imuniteto³⁴, taip pat kitos tarptautinės sutartys, reglamentuojančios su valstybės imunitetu susijusius klausimus (antrajai disertacijos daliai); 2) kiti aktualūs tarptautinės teisės aktai (UNCITRAL Pavyzdinis įstatymas), tarptautinių sutarčių projektai, jų *travaux preparatoires*.

Lietuvos ir užsienio teismų bei arbitražo praktika

Atliekant teisinį tyrimą buvo tiriama ir Lietuvos bei užsienio teismų bei arbitražo praktika. Pažymėtina, kad aktualiausi arbitražo teisei teismų bei arbitražo sprendimai nuo 1976 m. yra spausdinami kiekvienais metais išleidžiamame leidinyje *Yearbook Commercial Arbitration* (Kluwer, gen. ed. Pieter Sanders, nuo 1986 m. – Albert Jan van den Berg). Taigi daugiausiai buvo vadovujamasi minėtame leidinyje skelbiamais teismų ir arbitražo sprendimais, kadangi, jeigu parengti ne anglų kalba, šiam leidiniui jie išverčiami į angų kalbą. Tačiau kartu buvo vadovujamasi ir kituose leidiniuose skelbiamais teismų bei arbitražo sprendimais (ar jų vertimais į anglų kalbą): *International Law Reports* (Lauterpacht Research Centre for International Law, University of Cambridge leidinys), *International Legal Materials* (American Society of International Law leidinys) ir kt., taip pat JAV ir Jungtinės Karalystės teismų sprendimais, kaupiamais ir atitinkamų teismų internetinėse svetainėse veikiančiose viešai prieinamose duomenų bazėse.

Teisės doktrina

Visų pirma buvo remiamasi teisės doktrina, analizuojančia tam tikros valstybės ar valstybių grupės nacionalinės teisės nuostatas disertacijoje nagrinėjamais klausimais (JAV, Jungtinės Karalystės, Prancūzijos, Lotynų Amerikos valstybių, Vokietijos, Švedijos, Šveicarijos, Austrijos ir t. t.). Šiais šaltiniais daugiausia buvo vadovujamasi analizuojant įvairių valstybių teisėje įtvirtinto valstybės teisės sudaryti arbitražinius susitarimus reglamentavimo tendencijas bei valstybės imuniteto taikymo konkrečios valstybės teismuose taisykles ir

---

³⁴ *European convention on state immunity* [interaktyvus, žiūrėta 2010-12-01]. Prieiga per internetą: <conventions.coe.int/treaty/en/Treaties/Word/074.doc>.

principus.

Antra, buvo remiamasi teisės doktrina, analizuojančia tarptautinės bei nacionalinės teisės aktuose įtvirtintą bendrų arbitražo teisės klausimų reglamentavimą. Kaip ir minėta, arbitražo teisės sąvokos, institutai, kategorijos ar principai turi tiesioginę ar netiesioginę įtaką disertacijoje nagrinėjamiems klausimams (pavyzdžiui, sprendžiant klausimą dėl valstybės teisės sudaryti arbitražinius susitarimus apribojimų kvalifikavimo šalies veiksnio apribojimais ar nearbitruotinų ginčų rūšimi, analizuojamos šalies veiksnio bei arbitruotinumų kategorijos, jų reguliavimas ir aiškinimas tarptautinės bei nacionalinės teisės aktuose; analizuojant teismo procesų, susijusių su arbitražu, sampratą, turinčią reikšmės valstybės imuniteto nuo teismų jurisdikcijos taikymo ypatumams, būtina analizuoti arbitražo sprendimų pripažinimo bei leidimo vykdyti procedūrų reglamentavimo bruožus įvairiose valstybėse). Šiuo atveju, be abejo, buvo remiamasi ir anksčiau minėta teisės doktrina, analizuojančia konkrečios valstybės ar valstybių grupės nacionalinės teisės nuostatas. Tačiau svarbesniu šaltiniu šiuo atveju buvo dvi arbitražo teisės institutų bei kategorijų kompleksinei analizei skirtos knygos: G. B. Born knyga “Tarptautinis komercinis arbitražas (2 tomai)”³⁵; bei J. F. Poudret ir S. Besson knyga “Lyginamoji tarptautinio arbitražo teisė”³⁶.

Abiejų knygų struktūra yra labai panaši: analizuojamas tarptautinės teisės aktuose nustatytas reglamentavimas, toliau – nacionalinės teisės reglamentavimas, ir galiausiai – dėstoma autorių pozicija vienais ar kitais arbitražo teisės klausimais. Taigi, priešingai nei kitose arbitražo teisės klausimams skirtose knygose, šiuo atveju vienodas dėmesys skiriamas tiek objektyviai informacijai apie galiojantį ar galiojusį teisinį reglamentavimą, tiek ir autorių pozicijoms dėl konkrečių nuostatų aiškinimo principų bei teisinio reglamentavimo privalumų ar trūkumų. Atsižvelgiant į tai, minėtomis knygomis remiamasi tiek siekiant gauti objektyvius duomenis apie galiojantį

---

³⁵ BORN, Garry B. *International commercial arbitration*. Vol 1; Vol. 2. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law Internat., 2009.

³⁶ POUDRET, Jean-François; BESSON, Sébastien. *Comparative law of international arbitration*. 2nd ed. Translated by Stephen V. Berti and Annette Ponti. London: Thomson Sweet & Maxwell, 2007.

reglamentavimą, tiek ir analizuojant minėtų autorių pozicijas tam tikrais disertacijoje nagrinėjamaais klausimais.

Kiek tai susiję su skirtingais įvairių mokslininkų požiūriais į konkrečius disertacijoje nagrinėjamus klausimus, buvo vadovaujama ir kitomis knygomis bei straipsniais. Buvo remiamasi arbitražo teisės klasika tapusiomis knygomis – prancūzų mokslininkų knyga *Fouchard, Gaillard, Goldman on International Commercial Arbitration*,³⁷ Londono Queen Mary universiteto mokslininkų J. Lew, L. Mistelis bei S. Kröll tarptautiniam komerciniam arbitražui skirta knyga³⁸, ICC arbitraže kylančius klausimus analizuojančia W. L. Craig, W. Park, J. Paulsson knyga³⁹, straipsniais, publikuojamais garsiausiuose arbitražo teisės klausimus analizuojančiuose žurnaluose – *Arbitration International* (gen. ed. W. A. Park, Kluwer Law International, LCIA), *Journal of International Arbitration* (gen. ed. Michael J. Moser, Kluwer Law International), taip pat Tarptautinės Komercinio Arbitražo Tarybos (angl. *International Council for Commercial Arbitration*) kiekvienais metais organizuojamų kongresų medžiaga, Tarptautinio Arbitražo Instituto (angl. *International Arbitration Institute*) (Prancūzija) leidžiamais arbitražo teisės klausimams skirtais straipsnių rinkiniais, kitomis disertacijoje nagrinėjamiems klausimams reikšmingomis knygomis ir straipsniais.

Be to, kadangi valstybės imuniteto klausimai yra analizuojami tarptautinės teisės mokslininkų, taip pat buvo remiamasi ir jų parašytomis knygomis (V. Vadapalo knyga “Tarptautinė teisė”, H. Fox knyga “Valstybės imuniteto teisė”⁴⁰, E. Bankas valstybės imuniteto klausimų analizei skirta knyga⁴¹) bei įvairiais su valstybės imunitetu susijusius klausimus analizuojančiais straipsniais.

---

³⁷ FOUCHARD, Philippe, GAILLARD, Emmanuel; GOLDMAN, Berthold; SAVAGE, John. *Fouchard, Gaillard, Goldman on International Commercial Arbitration*. Ed. by Emmanuel Gaillard and John Savage. The Hague: Kluwer Law Internat., 1999.

³⁸ LEW, Julian D M; MISTELIS, Loukas A; KRÖLL, Stefan M. *Comparative International Commercial Arbitration*. The Hague: Kluwer Law Internat. 2003.

³⁹ CRAIG, W. Laurence; PARK, William W.; PAULSSON, Jan. *International Chamber of Commerce arbitration*. 3rd ed. Dobbs Ferry, NY: Oceana Publications, 2000.

⁴⁰ FOX, Hazel. *The Law of State Immunity*. New York: Oxford University Press, 2008.

⁴¹ BANKAS, Ernest K. *The state immunity controversy in international law: private suits against sovereign states in domestic courts*. Berlin: Springer, 2005.

Pažymėtina, kad literatūra disertacijai buvo renkama Makso Planko lyginamosios ir tarptautinės privatinės teisės institute (Hamburge), kurio biblioteka yra viena didžiausių Europoje bibliotekų privatinės teisės klausimais (bibliotekoje yra iš viso apie pusė milijono knygų, suteikiama prieiga prie daugybės duomenų bazių), taip pat Gento universitete (Belgija). Šios aplinkybės sudarė sąlygas visapusiškai disertacijoje nagrinėjamų klausimų analizei.

Ginamieji teiginiai

1. Valstybė ir viešosios teisės juridiniai asmenys turi turėti teisę sudaryti arbitražinius susitarimus tomis pačiomis sąlygomis kaip ir kiti asmenys.
2. Nacionalinėje teisėje, įskaitant ir Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo 11 straipsnio 2 dalyje numatyti apribojimai viešosios teisės juridiniams asmenims bei valstybei sudaryti arbitražinį susitarimą, laikytini nepagrįstais ir turėtų būti panaikinti.
3. Net ir tuo atveju, jeigu nacionalinėje teisėje numatyti teisės sudaryti arbitražinį susitarimą apribojimai, yra pažeisti, toks pažeidimas tarptautinio komercinio arbitražo atveju neturi nulemti arbitražinio susitarimo negaliojimo (ir atitinkamai arbitražo sprendimo panaikinimo ar atsisakymo jį pripažinti bei leisti vykdyti užsienio valstybėje).
4. Valstybė neturi imuniteto arbitražo procese. Ši taisyklė yra visų kitų su imuniteto taikymu teismo procesuose (įskaitant sprendimo vykdymo procesą) susijusių taisyklių pagrindas.
5. Teismo procesuose, susijusiuose su arbitražu, įskaitant ir arbitražo sprendimo pripažinimo bei leidimo vykdyti procesą, valstybei neturi būti leidžiama naudotis imunitetu.
6. Valstybės turto imuniteto apimtis, kai siekiama suvaržyti ar yra suvaržomas valstybės turtas, siekiant užtikrinti būsimo arbitražo sprendimo įvykdymą ar įvykdyti arbitražo sprendimą, yra tokios pačios apimties kaip ir būsimų teismo sprendimų vykdymo užtikrinimo ar jų vykdymo atveju.

I. VALSTYBĖS IR VIEŠOSIOS TEISĖS JURIDINIŲ ASMENŲ TEISĖ SUDARYTI ARBITRAŽINIŲ SUSITARIMŲ

1. Bendros pastabos

1.1. Tyrimo tikslai ir objektas

Vienas esminių klausimų, kylančių arbitraže, kurio šalimi yra valstybė, yra tai, ar valstybė apskritai gali būti arbitražinio susitarimo šalimi. Kaip bus matyti iš toliau dėstomų teisinio tyrimo rezultatų, įvairių valstybių nacionalinė teisė nevienodai reglamentuoja šį klausimą: nacionalinės teisės aktuose rasime ir draudimų valstybei sudaryti arbitražinius susitarimus, ir tokios teisės apribojimų. Lietuva disertacijos rengimo metu kol kas taip pat priskirtina valstybių, ribojančių valstybės teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, grupei. Pagal KAI 11 straipsnio 2 dalį, arbitražui negali būti perduoti ginčai, jeigu viena iš šalių yra valstybės ar savivaldybės įmonė, taip pat valstybės ar savivaldybės įstaiga ar organizacija, išskyrus Lietuvos banką, jeigu tokiam susitarimui nebuvo gautas išankstinis šios įmonės, įstaigos ar organizacijos steigėjo sutikimas. Tačiau dar disertacijos rengimo pradžioje parengtas KAI pakeitimo įstatymo projektas numatė tokio apribojimo panaikinimą. Disertacijos rengimo metu viešai paskelbtame KAI pakeitimo įstatymo projekte draudimo panaikinimas taip pat išliko⁴².

Šioje disertacijos dalyje teisinis tyrimas buvo atliekamas keliomis kryptimis (jos ir lemia šios disertacijos dalies struktūrą).

Visų pirma buvo analizuoti visi viešai prieinami įvairių valstybių nacionaliniai įstatymai (dažniausiai – išimtinai komercinį arbitražą reglamentuojantys teisės aktai, tačiau kartu – ir kiti teisės aktai, reglamentuojantys valstybės teisę sudaryti arbitražinius susitarimus). Šioje teisinio tyrimo dalyje siekiama nustatyti, ar valstybės teisės sudaryti arbitražinius susitarimus apribojimais dominuoja įstatymuose, kokios yra tokių

---

⁴² 2010 m. balandžio 28 d. Komercinio arbitražo įstatymo pakeitimo įstatymo projektas (nauja redakcija) Nr. XIP-1985.

apribojimų nustatymo priežastys ir tikslai. Taip pat, ieškoma tam tikrų dėsningumų tiek pačių apribojimų nustatymo, tiek ir jų turinio aspektu. Kaip ir minėta įvade, pagrindinis šios teisinio tyrimo dalies šaltinis – leidinyje *International Handbook of Commercial Arbitration* (Kluwer Law International, ed. PAULSON, Jan) skelbiami įvairių valstybių nacionaliniai įstatymai, reguliuojantys komercinį arbitražą bei minėtame leidinyje skelbiami nacionaliniai pranešimai, paaiškinantys tam tikroje valstybėje egzistuojančius pagrindinius arbitražo reglamentavimo bruožus, taip pat monografijos, kurių dalykas yra tam tikros konkrečios valstybės ar valstybių grupės arbitražo teisė.

Siekiant neperkrauti šios disertacijos dalies užsienio valstybių nacionalinės teisės normų, reglamentuojančių valstybės teisę sudaryti arbitražinį susitarimą, citavimu, detali informacija apie tai, koks reglamentavimas egzistuoja įvairiose pasaulio valstybėse, yra pateikiama lentelėje (toliau – **Lentelė**). Šioje teisinio tyrimo dalyje taip pat buvo analizuojami ir pavieniai teismų bei arbitražo sprendimai tam tikros valstybės teisėje nustatytų apribojimų klausimu, tačiau išsami teismų bei arbitražo praktikos analizė buvo atlikta kitoje tyrimo dalyje. Galiausiai, šioje teisinio tyrimo dalyje taip pat analizuojamos ir tarptautinės teisės aktų nuostatos, tiesiogiai reglamentuojančios ar įtakančios valstybės teisę sudaryti arbitražinius susitarimus.

Pasirinkimas atlikti šią teisinio tyrimo dalį gali būti kvestionuojamas dėl tokio tyrimo aktualumo ir reikšmės tiriamai problemai. Tačiau tokio tyrimo poreikį pagrindžia keletas priežasčių:

- (i) doktrinoje, kurioje yra tiriamas šis klausimas, vyrauja prieštaringi arba pasenę duomenys šiuo klausimu, taigi visų pirma siekiama gauti objektyvią informaciją nurodytu klausimu;
- (ii) šios teisinio tyrimo dalies išvados yra itin svarbios vadinamosios transnacionalinės teisės taikymo arbitraže šalininkams, atstovaujantiems pozicijai, kad transnacionalinės teisės taisyklė yra gaunama lyginamojo metodo pagalba ištyrus, koks reglamentavimas dominuoja nacionalinėje teisėje tam tikru

klausimu; taigi pirmosios teisinės tyrimo dalies rezultatai yra svarbūs tiek patvirtinant išvadą, kad valstybė turi teisę susitarti dėl tarptautinio komercinio arbitražo tomis pačiomis sąlygomis, kaip ir privatūs asmenys (be abejo, tik darant prielaidą, kad tokia transnacionalinė teisė egzistuoja), tiek ir pademonstruojant, kad tam tikrais atvejais tokio pobūdžio transnacionalinių taisyklių turinio nustatymas apsunkina konkrečios teisinės problemos sprendimą.

Antra, tiriama teismų bei arbitražo praktika nacionalinės teisės normų, apribojančių valstybės teisę sudaryti arbitražinį susitarimą vertinimo klausimu. Šioje dalyje siekiama nustatyti, ar teismų bei arbitražo praktikoje yra atsižvelgiama į nacionalinės teisės normas ribojančias valstybės teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, kitaip tariant, ar teismų bei arbitražo praktikoje nacionalinės teisės apribojimai yra vertinami kaip lemiantys arbitražinio susitarimo negaliojimą bei atitinkamai arbitražo sprendimo panaikinimą ar atisakymą jį pripažinti bei vykdyti tam tikroje valstybėje. Tais atvejais, kai į nacionalinėje teisėje įtvirtintus apribojimus neatsižvelgiama (jų pažeidimas nevertinamas kaip lemiantis arbitražinio susitarimo nepripažinimą ar negaliojimą), analizuojama tai pagrindžianti argumentacija.

Trečia, analizuojamos įvairios doktrinoje dėstomos pozicijos minėtu klausimu. Kadangi doktrinoje dėstomos pozicijos yra taip pat paremtos teismų bei arbitražo praktikos analize, antroji bei trečioji tyrimo kryptys yra glaudžiai susijusios. Tačiau, atkreiptinas dėmesys, kad tam tikri teismo bei arbitražo sprendimai doktrinos yra vertinami skirtingai. Be to, doktrinoje atsiskleidžia ir valstybės teisės sudaryti arbitražo susitarimus kvalifikavimo problematika (veiksnumas ar arbitruotinumumas) bei teismų ir arbitražo sprendimuose išvystytų principų pagrįstumo įvertinimas ir jų tolimesnio taikymo perspektyvos. Dėl šių priežasčių antroji ir trečioji tyrimo kryptys buvo išskirtos. Dar daugiau, teismų bei arbitražo praktikos analizė, atlikta atsietai nuo doktrinoje pateikiamų pozicijų, manytina, sudarė prielaidas objektyvesnės pozicijos valstybės teisės sudaryti arbitražinius susitarimus klausimu suformavimui. Šioje teisinio tyrimo

dalyje taip pat didelis dėmesys skiriamas ir įvairių požiūrių į tarptautinį komercinį arbitražą, kaip vieno iš kriterijų, lemiančių nacionalinės teisės apribojimų pažeidimo pasekmių vertinimą, analizei. Galiausiai, šioje disertacijos dalyje, apibendrinant visas trys teisinio tyrimo kryptis, pateikiamas ir valstybės teisės sudaryti arbitražinius susitarimus apribojimų pagrįstumo įvertinimas.

Ketvirta, analizuojama Lietuvos teismų praktika KAI 11 straipsnio 2 dalies taikymo klausimu. Šioje tyrimo dalyje siekiama atsakyti į klausimą, ar KAI 11 straipsnio 2 dalis yra taikoma tiek nacionalinio, tiek komercinio arbitražo atveju, taip pat, kokios yra kitos KAI 11 straipsnio 2 dalies taikymo sąlygos (išankstinio steigėjo sutikimo forma, asmenų, kurių atžvilgiu taikoma minėta taisyklė, ratas ir pan.) bei pažeidimo įtaka arbitražinio susitarimo ir arbitražo sprendimo pripažinimui ir galiojimui. Pažymėtina, kad atsižvelgiant į tai, kad disertacijos rengimo metu parengtas KAI projektas, pagal kurį nuostata, ribojanti viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, yra panaikinama, šioje dalyje apsiribojama tik esminėmis KAI 11 straipsnio 2 dalies taikymo problemomis.

1.2. Viešosios teisės juridinių asmenų sąvoka

Kadangi valstybė savo funkcijas įgyvendina per tam tikras valdžios institucijas, be abejo, kyla ir tokių institucijų, įstaigų ar kitų su valstybe tiesiogiai susijusių juridinių asmenų identifikavimo klausimas. Kaip paaiškės teisinio tyrimo metu, su valstybe susijusių institucijų bei įstaigų, kurių atžvilgiu yra taikomi teisės sudaryti arbitražinius susitarimus apribojimai, sąrašas yra nurodomas įstatyme ir neretai tokių asmenų organizacinė forma (nepriklausomai nuo to, ar tai yra asmuo, turintis juridinio asmens teises ar ne) yra specifinė tam tikrai valstybei. Teisės doktrinoje tokiems asmenims įvardinti vartojami įvairūs terminai: angl. *State entities*, *State organisations*, *State enterprises* ir pan. Tačiau šiame skyriuje analizuojamam klausimui iš esmės neturi esminės įtakos kiekvieno tokio asmens tikslus įvardijimas, kadangi tam tikram įstatyme su valstybe susijusio asmens organizacinė forma konkrečiu atveju yra nurodoma tiksliai ir

nesukelia jokių konkrečiau asmens identifikavimo problemų. Todėl visiems su valstybe susijusiems juridiniams asmenims pasirinktas Europos konvencijoje vartojamas terminas – „Viešosios teisės juridinis asmuo“ (angl. *Public law bodies; Legal persons of public law*). Šiame skyriuje viešosios teisės juridinis asmuo yra suprantamas kaip bet koks su valstybe susijęs asmuo, įskaitant, bet neapsiribojant valstybės institucijas, įstaigas, organizacijas, departamentus, savivaldos institucijas, taip pat valstybės ar savivaldybės įmones, tiek turinčias juridinio asmens teises, tiek jų neturinčias.⁴³

1.3. Nagrinėjamos problemos atribojimas nuo valstybės kaip arbitražinio susitarimo šalies identifikavimo problematikos

Šiame skyriuje nagrinėjamos problemos nereikėtų tapatinti su jau minėtu kitu arbitražo kontekste kylančiu klausimu – ar valstybė laikytina arbitražinio susitarimo šalimi. Abu klausimus sieja tai, kad nuo jų sprendimo priklauso, ar (i) arbitražo teismas turi jurisdikciją nagrinėti kilusį ginčą, kurio šalimi yra valstybė; (ii) ar arbitražo sprendimas bus pripažintas kitoje valstybėje, vadovaujantis Niujorko konvencija; (iii) ar arbitražo sprendimas nebus panaikintas arbitražo vietos valstybėje. Tačiau pagrindinis šių klausimų skirtumas yra tai, kad pirmuoju atveju nėra abejonės dėl to, ar valstybė yra sudariusi arbitražinį susitarimą. Šiuo atveju tik sprendžiamas klausimas, ar toks valstybės įsipareigojimas nagrinėti ginčą arbitraže yra galiojantis. Antruoju atveju gi pagrindinė problema kyla dėl to, kad apskritai nėra aišku, ar valstybė yra arbitražinio susitarimo šalis.

Atitinkamai šie du klausimai yra sprendžiami ir skirtingų teisės institutų bei kategorijų kontekste (nors arbitražo sprendimo pripažinimo kontekste abiem atvejais gali būti vadovujamasi Niujorko konvencijos V straipsnio II dalies a punktu, kuris numato, kad arbitražo sprendimą gali būti atsisakoma pripažinti ir vykdyti, jeigu arbitražinio susitarimo šalys pagal joms taikytinus

---

⁴³ Pripažintina, kad asmenų, neturinčių juridinio asmens teisių, priskyrimas viešosios teisės *juridinių asmenų* grupei gali būti vertinamas prieštaringai. Kita vertus, tokiems asmenims nacionalinė teisė suteikia teisę sudaryti sutartis, be to, tokių asmenų grupė sudaro mažumą, taigi jų išskyrimas atliekamo tyrimo kontekste nėra prasmingas.

įstatymus buvo tam tikru mastu neveiksnios arba minėtas susitarimas yra negaliojantis pagal įstatymus, kuriuos šalys jam nustatė, arba, nesant tokios nuorodos, pagal valstybės, kur sprendimas buvo priimtas, įstatymus).

Valstybės teisės sudaryti arbitražinį susitarimą klausimas analizuojamas šalies veiksnio arba ginčo arbitruotinumui kategorijų kontekste (tačiau ne objektyviojo, bet subjektyviojo arbitruotinumui, kurio nesilaikius yra taikytinas Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies a punktas). Valstybės kaip arbitražinio susitarimo identifikavimo problema sprendžiama pasitelkiant bendrąsias sutarčių bei prievolių teisės, taip pat ir bendrovių teisės kategorijas.

Kaip ir minėta įvade, valstybės kaip arbitražinio susitarimo šalies problematikos klausimas nėra analizuojamas disertacijoje, kadangi iš esmės ši problematika nėra specifinė arbitražui, kurio šalimi yra valstybė. Tačiau antrojoje disertacijos dalyje (valstybės imuniteto taikymo kontekste) trumpai aptariami pagrindai, kuriais remiantis trečiasis asmuo, įskaitant valstybę, gali būti pripažintas arbitražinio susitarimo šalimi, identifikuojuant pagrindines konkretaus pagrindo taikymo atveju kylančias problemas.

2. Valstybės ir viešosios teisės juridinių asmenų teisė sudaryti arbitražinį susitarimą nacionalinės bei tarptautinės teisės aktuose

2.1. Valstybės ir viešosios teisės juridinių asmenų teisė sudaryti arbitražinį susitarimą nacionalinės teisės aktuose

2.1.1. Nacionalinių įstatymų klasifikacija

Visas valstybes viešosios teisės juridinių asmenų apribojimų sudaryti arbitražinį susitarimą aspektu galima grupuoti vadovaujantis keletu kriterijų: 1) pagal tai, ar apribojimai yra numatyti (valstybės, kurių įstatymai neįtvirtina apribojimų/valstybės, kurių įstatymai įtvirtina apribojimus), toliau grupuojant įstatymus pagal nustatytų ribojimų apimtį; 2) geografiniu (Europos, Azijos, Amerikos ir t. t.); 3) teisinių sistemų/šeimų (civilinės teisės, bendrosios teisės, religinės teisės) ir pan. Tačiau, kaip parodys šios teisinio tyrimo dalies išvados, griežtos valstybių klasifikacijos sukūrimas nei teoriniu, nei praktiniu požiūriu nėra prasmingas, kadangi nė vienas iš minėtų kriterijų (jeigu renkamasi naudotis vieninteliu kriterijumi), nepadeda atskleisti egzistuojančių tendencijų nagrinėjamu klausimu. Atsižvelgiant į tai, pasirinktas mišrus kriterijus, visų pirma išskiriant valstybes, kuriose laikytina, jog apribojimų valstybei bei viešosios teisės juridiniams asmenims sudaryti arbitražinius susitarimus tomis pačiomis sąlygomis kaip ir privatiems asmenims nenumatyta, toliau analizuojant valstybių, kuriose egzistuoja tam tikri apribojimai, reglamentavimo ypatumus pagal 1) šaltinius, kuriuose jie įtvirtinami; 2) apribojimų apimtį bei taikymo sąlygas. Formuluojuojant teisinio tyrimo rezultatus bei išvadas, taip pat vadovaujama ir geografiniu bei teisinių sistemų/šeimų kriterijais.

2.1.2. Valstybės, kuriose valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisė sudaryti arbitražinius susitarimus, nėra ribojama

Absoliuti dauguma pasaulio valstybių nacionalinėje teisėje nenumato jokių

valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus apribojimų. Ypatingai ši tendencija yra ryški Europoje, kur valstybės teisė sudaryti arbitražinius susitarimus yra ribojama tik penkiose iš tirtųjų, įskaitant Lietuvą, valstybėse (žr. šios dalies 2.1.3 skyrių bei Lentelę).

Išvada, jog valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisė sudaryti arbitražinius susitarimus, nėra ribojama, darytina, esant žemiau nurodytam reglamentavimui.

Pirma, nacionalinė teisėje nėra įtvirtinta valstybės ir viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus apribojimų. Daugumoje valstybių, kuriose pripažįstama, jog valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisė nėra ribojama, nacionalinėje teisėje apskritai jokių ši klausimą reglamentuojančių nuostatų nėra neįtvirtinta. Pavyzdžiui, toks reglamentavimas egzistuoja Austrijoje, Čekijoje, Danijoje, Lenkijoje, Rumunijoje, Ispanijoje, Italijoje, Šveicarijoje, Vokietijoje, Indijoje, Indonezijoje, Japonijoje ir kai kuriose kitose valstybėse (plačiau žr. Lentelę). Šiuo atveju atskirai paminėtinos Ispanija ir Šveicarija, kur teisės aktuose viešosios teisės juridinių asmenų teisė sudaryti arbitražinius susitarimus nėra atskirai reglamentuojama, tačiau reguliuojamas užsienio valstybėse egzistuojančių apribojimų taikymo klausimas. Šveicarijos bei Ispanijos teisės aktuose įtvirtinama taisyklė, jog tarptautinio komercinio arbitražo atveju užsienio valstybei yra draudžiama remtis nacionalinėje teisėje nustatytais apribojimais, siekiant išvengti iš arbitražinio susitarimo kylančių įsipareigojimų⁴⁴.

Antra, tiesiogiai nurodoma, jog valstybė bei kiti viešosios teisės juridiniai asmenys turi teisę sudaryti arbitražinius susitarimus. Ši tendencija ypač ryški Balkanų valstybėse (valstybės bei viešosios teisės juridiniams asmenims teisė sudaryti arbitražinius susitarimus tiesiogiai suteikia Bulgarijos, Kroatijos,

---

⁴⁴ Ispanijos 2003 m. Arbitražo įstatymo 2 straipsnio 2 dalis: tuo atveju, kai arbitražas yra tarptautinis, ir viena iš šalių yra valstybė arba įmonė ar organizacija, kontroliuojama valstybės, tokia šalis neturi teisės remtis savo valstybės teise, siekdama išvengti iš arbitražinio susitarimo kylančių įsipareigojimų. Šveicarijos TPTA 177 straipsnio 2 dalis: valstybei bei viešosios teisės juridiniams asmenims (angl. *State, state-held enterprise ir state-owned organisation*) draudžiama remtis nacionalinės teisės normomis, siekiant ginčyti veiksnumą sudaryti arbitražinį susitarimą ar teigti, jog ginčas, dėl kurio yra sudarytas arbitražinis susitarimas, yra nearbitruotinas.

Serbijos bei Slovėnijos įstatymai). Tiesiogiai valstybei bei viešosios teisės juridiniams asmenims teisę sudaryti arbitražinius susitarimus suteikia ir Tailando 2002 m. Arbitražo akto 15 straipsnis, kuris buvo įtvirtintas, siekiant eliminuoti bet kokias praeityje egzistavusias abejones dėl to, ar ginčai, susiję su valstybe bei viešosios teisės juridiniais asmenimis, gali būti sprendžiami arbitraže.

Trečia, išvada, jog valstybė bei viešosios teisės juridiniai asmenys turi teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, darytina ir tuomet, kai arbitražą reglamentuojančiame teisės akte nurodoma, jog šis aktas yra privalomas ir valstybei arba yra taikomas ir tuo atveju, kai arbitražo šalis yra valstybė. Toks reglamentavimas dažniausiai dominuoja tose valstybėse, kurių valdymo forma yra monarchija. Pavyzdžiui, Anglijos 1996 m. Arbitražo akto 106 straipsnyje nurodoma, jog arbitražo aktas yra privalomas Karaliui (angl. *the Crown*). Analogiška nuostata įtvirtinta ir Kanados 1986 m. Komercinio arbitražo akte, Naujosios Zelandijos 1996 m. Arbitražo akto 4 straipsnyje, Malaizijos 2005 m. Arbitražo akto 5 straipsnyje, Škotijos 2010 m. Arbitražo akto 34 straipsnyje, Bermuduose arbitražą reglamentuojančiuose teisės aktuose. Valstybių, kuriose egzistuoja anksčiau nurodytas reglamentavimas, grupei taip pat priskirtinos Airija bei Pietų Afrikos Respublika.

Teisinio tyrimo metu taip pat nustatyta, kad kai kuriose iš valstybių, kuriose nėra numatyta jokių viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus apribojimų, anksčiau buvo ribojama viešosios teisės juridinių asmenų teisė sudaryti arbitražinius susitarimus, tačiau vėliau tokie apribojimai buvo panaikinti⁴⁵.

---

⁴⁵ Pavyzdžiui, pagal **Vokietijoje** galiojusį 1933 m. spalio 10 d. Įstatymą dėl privatinės teisės ginčų, kurių šalimi yra valstybė ar žemė, arbitražo, arbitražiniam susitarimui sudaryti buvo reikalingas Finansų ministerijos sutikimas [interaktyvus: žiūrėta 2010-09-01]. Prieiga per internetą <<http://www.verfassungen.de/de/de33-45/privatstreit-reich-laender33.htm>>. Šis įstatymas buvo panaikintas 1997 m. gruodžio 22 d. Įstatymu, kuriuo buvo pakeistos Civilinio proceso kodekso 10 knygos nuostatos, reguliuojančios arbitražą. Žr. Bundesgesetzblatt 1997 Teil I Seite 3232 [interaktyvus: žiūrėta 2010-09-01]. Prieiga per internetą: <<http://archiv.jura.uni-saarland.de/BGBI/TEIL1/1997/19973232.1.HTML#GL2>>. Taip pat žr. FOUSTOUCOS, Anghelos C. Conditions Required for the Validity of an Arbitration Agreement. *Journal of International Arbitration*. Vol. 5, Issue 4. 1988, p. 127; GLOSSNER, Ottoarndt. *Commercial Arbitration in the Federal Republic of Germany*. Deventer: Kluwer Law Taxation Publishers, 1984, p. 4. Valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus apribojimai panaikinti ir

Nėra aišku, ar prie valstybių, kurių įstatymai neriboja valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus derėtų priskirti Nyderlandus, kadangi skirtinguose šaltiniuose šis klausimas yra pristatomas skirtingai. Vienuose šaltiniuose nurodoma, kad Nyderlandai priskirtini prie valstybių, kurių įstatymuose nėra įtvirtinta jokių apribojimų, susijusių su valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teise sudaryti arbitražinius susitarimus⁴⁶. Kita vertus, Nyderlandų nacionaliniame pranešime *International Handbook of Commercial Arbitration* yra nurodoma, kad valstybės galimybė sudaryti arbitražinį susitarimą priklauso nuo tam tikrų formalumų (žr. Lentelę⁴⁷). Dar kitame šaltinyje jau nurodoma, kad Nyderlandų teisė sudaryti arbitražinius susitarimus yra pripažįstama, išskyrus ginčiuose, susijusiuose su nekilnojamuoju turtu. Taip pat nurodoma, kad yra reikalingas Finansų ministro sutikimas, jeigu ginčo suma viršija tam tikrą nustatytą sumą⁴⁸.

Bulgarijoje. Pagal anksčiau galiojusį reglamentavimą, valstybei bei viešosios teisės juridiniams asmenims buvo draudžiama perduoti ginčus spręsti nacionaliniam arbitražui. Žr. STALEV, Zhivko. *International Handbook of Commercial Arbitration*. Vol I. Suppl. 19. 1995, p. Bulgaria-6. Tačiau, kaip matyti iš šiuo metu Bulgarijoje galiojančio Tarptautinio komercinio arbitražo įstatymo bei jo įgyvendinimo nuostatų, nuostatos, kuriomis valstybei bei valstybės institucijoms buvo draudžiama būti nacionalinio arbitražo šalimi, yra panaikintas. Žr. Lentelę Nr. 1 bei ХВАЛЕЙ В.; ТЫНЕЛЬ А. Бейкер и Макензи: *Международный коммерческий арбитраж*: Государства Центральной и Восточной Европы и СНГ. Учебно-практическое пособие. Москва: Бек, 2001. p. 79-82. **Rumunijoje** įstatyminiame lygmenyje valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisė sudaryti arbitražinį susitarimą nėra ribojama, tačiau tokią teisę vienu metu riboja Rumunijos Prekybos rūmų *Ad Hoc* arbitražo taisyklės. Taisyklių 15 straipsnyje buvo nurodyta, jog valstybė bei jos valdžios institucijos, taip pat savivaldybės bei kiti viešosios teisės juridiniai asmenys gali sudaryti arbitražinius susitarimus tik tiek, kiek tai susiję su tarptautiniu komerciniu arbitražu, išskyrus, kai įstatymai numato kitaip. Žr. CAPATINA, Octavian. *H. B. Comm. Arb.* Suppl. 21. P. Rumunija-7. Kaip matyti, iš šiuo metu galiojančios taisyklių redakcijos, minėtos nuostatos nebeliko. Žr. Procedural Rules of the Court of International Commercial Arbitration [interaktyvus: žiūrėta 2010-09-01]. Prieiga per internetą: <<http://arbitration.ccir.ro/engleza/rulesarb.htm>>.

⁴⁶ DELAUME, Georges R. *Law and Practice of Transnational Contracts*. New York: Oceana, 1988 p. 354. DOMINAS Gediminas; MIKELĖNAS, Valentinas, supra note 4, p. 138.

⁴⁷ Atkreiptinas dėmesys, kad 2010 m. paskelbta, jog nacionalinis pranešimas nebeatspindi egzistuojančio arbitražo teisinių santykių reglamentavimo, kita vertus, nėra aišku, ar tai reiškia ir tai, kad pasikeitė ir valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus reglamentavimas.

⁴⁸ POUURET, Jean-François; BESSON, Sébastien, supra note 36, p. 183.

2.1.3. Valstybės, kuriose valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisė sudaryti arbitražinius susitarimus, yra ribojama

1) Apribojimų ypatumai pagal šaltinį, kuriame įtvirtinami apribojimai

Valstybėse, kuriose galioja tam tikri apribojimai valstybei bei viešosios teisės juridiniams asmenims sudaryti arbitražinius susitarimus, tokie apribojimai nustatomi tokiuose šaltiniuose:

- 1) arbitražą reglamentuojančiuose teisės aktuose (pavyzdžiui, Lietuvoje, Latvijoje, Belgijoje);
- 2) kituose įstatymuose (pavyzdžiui, Saudo Arabijoje⁴⁹, Sirijoje⁵⁰);
- 3) rekomendacinio pobūdžio teisės aktuose (pavyzdžiui, Tunise⁵¹).

Dar daugiau, gali būti ir taip, kad rašytiniuose teisės šaltiniuose apribojimų nėra nustatyta, tačiau tam tikrą apribojimą lemia praktikoje nusistovėjusi taisyklė. Pavyzdžiui, tokia situacija yra Nigerijoje, kur ministerijų vadovai, nesant rašytinio reikalavimo, kreipiasi į Ministrų Tarybą

---

⁴⁹ Saudo Arabijoje, nors apribojimai yra nustatyti ir arbitražą reglamentuojančiame teisės akte, taip pat galioja ir 1963 m. birželio 25 d. Ministrų Tarybos Rezoliucija Nr. 58, kuri iš esmės draudžia arbitražą, kurio šalimi yra valstybė ar kitas viešosios teisės juridinis asmuo. Žr. Lentelę, taip pat žr. AHDAB, Abdul Hamid El. *Arbitration in the Arab Countries*. Deventer, Boston: Kluwer Law and Taxation Publishers. 1990, p. 599; TURCK, Nancy B. IHCA. Vol III. Suppl. 17. 1994, p. Saudi Arabia-9-10; BERG, Albert van den. *National report „Saudi Arabia“*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. IX. 1984, p. 15; SALEH, Samir. *Commercial Arbitration in the Arab Middle East*. London: Graham & Trotman Limited. 1984, p. 303-304. Kartu pažymėtina, jog minėtoje rezoliucijoje buvo numatytos ir tam tikros išimtys, vadovaujantis tiek *ratione materiae* (ji netaikoma techninio pobūdžio ginčams bei išimtinės svarbos koncesijos sutartims), tiek *ratione personae* (taikoma ne visiems viešosios teisės juridiniams asmenims) kriterijais.

⁵⁰ Nors *International Handbook of Commercial Arbitration* pateiktame nacionaliniame pranešime nurodoma, jog valstybės ar viešosios teisės juridinių asmenų teisė sudaryti arbitražinius susitarimus nėra ribojama, Sirijoje galiojo (tikėtina, kad šiuo metu dar tebegalioja) 1959 m. Įstatymas Nr. 55M, pagal kurio 44 straipsnį, joks ginčas, kurio suma viršija 45 000 Sirijos svarų ir kurio šalimi yra valstybė, valstybės institucija, ministerija ar departamentas, negali būti perduotas arbitražui be teisminės institucijos, Valstybės Tarybos (pranc. *Conseil d'Etat*), leidimo. Žr. SALEH, Samir, supra note 49, p. 103. Taip pat žr. 3.1 skyrių dėl Sirijos teismų sprendimų, kuriuose minėta norma buvo tiesiogiai taikoma.

⁵¹ Tunise galioja 1994 m. birželio 20 d. Ministro Pirmininko cirkuliaras, kuriuo rekomenduojama sudarant arbitražinį susitarimą rinktis Tuniso teisę, Tuniso arbitražą, vengti užsienio teisės taikymo bei vengti rinkis kitos šalies teismus ar arbitražą. Jeigu tai neįmanoma, privaloma rinktis neutralią teisę ir *ad hoc* arbitražą. Šis cirkuliaras yra rekomendacija, skirta viešosios teisės juridiniams asmenims, tokiems kaip vietos bei regioninės institucijos bei viešosios bendrovės, kuriose valstybė ar valstybės institucijos yra dalyviai (angl. *have shareholder interest*). Žr. Lentelę Nr. 1, taip pat žr. ASOUZU, Amazu A. *International Commercial Arbitration and African States: Practice, Participation and Institutional Development*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001, p. 149; AHDAB, Abdul Hamid El. *Arbitration in the Arab Countries*. 2nd edition. The Hague-London-Boston: Kluwer Law and Taxation Publishers, 1999, p. 682-683.

dėl pritarimo sudaryti arbitražinį susitarimą labai svarbių sutarčių sudarymo atveju.

Atskirai aptartina ir situacija Lotynų Amerikos valstybėse, kur iki šiol valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinį susitarimą klausimas nėra iki galo aiškus, nepaisant to, kad tiesiogiai nuostatų, ribojančių tokią teisę įstatymuose, paprastai nėra (žr. Lentelę).

Nacionalinio arbitražo atveju gali būti, jog apribojimas bus kildinamas iš nuostatų, numatančių valstybės teismų išimtinę kompetenciją tam tikruose ginčiuose. Pavyzdžiui dažnai įtvirtinama nuostata, kad ginčai, susiję su valstybės turtu, priklauso išimtinai valstybės teismų kompetencijai⁵². Be to, arbitražiniam susitarimui sudaryti neretai reikalaujama specialaus įgaliojimo jį pasirašančiam asmeniui, taigi viešosios teisės juridinio asmens atveju toks įgaliojimas iš esmės bus tam tikros valstybės institucijos sprendimas leisti sudaryti arbitražo susitarimą⁵³. Kaip nurodo J. Kleinheisterkamp, analizuodamas ginčų arbitruotinumą nacionalinio arbitražo atveju pietinėse Lotynų Amerikos valstybėse, arbitruotinų ir nearbitruotinų ginčų, kurių šalimi yra valstybė ar viešosios teisės juridiniai asmenys, atribojimo klausimas gali būti labai komplikotas ir prieš sudarant arbitražinį susitarimą, reikalaus kruopščios teisės aktų analizės kiekvienu konkrečiu atveju.⁵⁴

Tarptautinio komercinio arbitražo atveju Lotynų Amerikos valstybėse situacija ilgą laiką buvo dar sudėtingesnė, kadangi ilgą laiką arbitražiniai susitarimai, kurių šalimi yra valstybė ir kurie numatė arbitražo vietą kitoje valstybėje, Lotynų Amerikoje buvo tabu dėl vyravusios *Calvo* doktrinos. Pagal *Calvo* doktriną i) užsienio investuotojų teises reglamentuoja nacionalinė teisė; ii) užsienio investuotojai turi ginti savo teises tik vietos teismuose (t. y. nesinaudodami diplomatine apsauga bei nesiekdami kitos ne vietos valstybės

---

⁵² Pavyzdžiui, išimtinė nacionalinių teismų kompetencija ginčiuose, susijusiuose su valstybės nuosavybe, Meksikoje ir Venesueloje buvo įtvirtinta netgi konstituciniu lygmeniu. Žr. GARRO, Alejandro M. Enforcement of Arbitration Agreements and Jurisdiction of Arbitral Tribunals in Latin America. *Journal of International Arbitration*. Volume 1. Number 4. 1984, p. 297.

⁵³ Žr. KLEINHEISTERKAMP, Jan. *International Commercial Arbitration in Latin America: Regulation and Practice in the MERCOSUR and the Associated Countries*. New York: Oceana Publications. 2005, p. 94-100.

⁵⁴ KLEINHEISTERKAMP, Jan, supra note 53, p. 98. Taip pat žr. Meksikoje galiojančio reglamentavimo aprašymą Lentelėje, kur nurodoma iš esmės analogiška išvada.

jurisdikcijos, įskaitant ir tarptautinį arbitražą).⁵⁵ Nors kaip viena iš ginčo sprendimų tarptautiniame komerciniame arbitraže tendencijų Lotynų Amerikoje nurodomas tarptautinio komercinio arbitražo pripažinimas ginčiuose, kurių šalimi yra valstybės institucijos ar kiti viešosios teisės juridiniai asmenys⁵⁶ (ši tendencija atsispindi ir Lentelėje), pastarųjų metų teismų praktika rodo, kad šis klausimas vis dar nėra visiškai išspręstas ir aiškus, kadangi žemesniųjų instancijų teismai vis dar linkę laikytis pozicijos, jog ginčai, kurių šalimi yra valstybė ar viešosios teisės juridiniai asmenys, yra nearbitruotini⁵⁷.

Galiausiai, nėra aišku, kuriai iš disertacijoje aptariamų valstybių grupei reikėtų priskirti Jungtines Amerikos Valstijas. Kaip nurodyta Lentelėje, Federaliniame arbitražo akte nėra numatyta jokių apribojimų viešosios teisės juridiniams asmenims sudaryti arbitražinius susitarimus, tačiau tokie

---

⁵⁵ KLEINHEISTERKAMP, Jan, supra note 53, p. 100. MASON, Paul E., GOMM-SANTOS, Mauricio. New Keys to Arbitration in Latin America. *Journal of International Arbitration*. Vol. 25, Issue 1, 2008, p. 31. *Calvo* doktrina yra pavadinta Argentinos diplomato Carlos Calvo vardu.

⁵⁶ MASON, Paul E., GOMM-SANTOS, supra note 55, p. 34.

⁵⁷ 2004-2005 metais Brazilijoje buvo nagrinėjama byla *Companhia Paranaense de Energia (Copel) v. UEG Araucaria Ltda. (UEGA)*. Šioje byloje priimti priešaringi sprendimai arbitražo teisės klausimais doktrinoje neretai yra aprašomi, siekiant iliustruoti ginčų, kurių šalimi yra valstybė ar viešosios teisės juridinis asmuo, arbitruotinumą problematiką Lotynų Amerikos valstybėse. 2000 m. *Copel*, valstybės valdoma Brazilijos bendrovė, ir *UEGA*, užsienio valstybės privati bendrovė, sudarė sutartį dėl elektrinės statybos Paranoje. 2003 m., praėjus metams po elektrinės statybos pabaigos ir eksploataavimo pradžios, Paranos valstijos naujai išrinktas valdytojas vienašališkai sustabdė mėnesinius mokėjimus *UEGA*. *UEGA* savo ruožtu inicijavo ICC arbitražo procesą Paryžiuje. Praėjus keletui mėnesių po ICC arbitražo proceso pradžios *Copel* kreipėsi į Paranos teismą, siekdama uždrausti *UEGA* inicijuoti bet kokius arbitražo procesus. Pirmosios instancijos teismas patenkino prašymą dėl draudimo inicijuoti arbitražą, nurodydamas, kad ginčai, kurių šalimi yra valstybės valdomos bendrovės, turi būti sprendžiami vietos teismuose. *UEGA* buvo įpareigotas susilaikyti nuo bet kokių veiksmų, susijusių su ginčų sprendimu arbitraže, priešingu atveju, už kiekvieną pažeidimo dieną, *UEGA* privalėtų mokėti 400 000 USD baudą. Vėliau *UEGA* apeliacijos pagrindu teismas nutarė sustabdyti minėtos teismo nutarties vykdymą. Teismo nutartį sustabdyti ankstesnės nutarties vykdymą, *Copel* siekė nuginkčyti du kartus. Teismai netenkino *Copel* apeliacijų, nurodydami, jog nėra jokių *prima facie* įrodymų, jog Brazilijos teisė draustų valstybės kontroliuojamoms bendrovėms susitarti spręsti verslo ginčus arbitraže. Teismai taip pat nurodė, jog draudimas *UEGA* spręsti ginčus arbitraže laikytinas šios bendrovės konstitucinės teisės dėl tinkamos ginčo sprendimo jurisdikcijos prieinamumo pažeidimu, kadangi šalys susitarė ginčus spręsti arbitraže. Kol vyko bylinėjimasis Brazilijos teismuose, ICC arbitrų kolegija priėmė dalinį sprendimą dėl jurisdikcijos, patvirtindama, kad arbitražas turi kompetenciją nagrinėti kilusį ginčą. Galiausiai, šalys sudarė taikos sutartį, nelaukdamos arbitražo sprendimo dėl ginčo esmės. Žr. KLEINHEISTERKAMP, Jan, supra note 53, p. 103, MASON, Paul E., GOMM-SANTOS, Mauricio, supra note 55, p. 35-36. Kitoje byloje, kur viešosios teisės juridinio asmens teisės sudaryti arbitražinį susitarimą buvo sprendžiamas nacionalinio arbitražo kontekste, pirmosios instancijos teismas taip pat patenkino prašymą sustabdyti arbitražo procesą dėl to, kad ginčai, kurių šalimi yra viešosios teisės juridinis asmuo, teismo nuomone, turi būti sprendžiami teismuose. Vėliau apeliacinės instancijos teismas panaikino tokį sprendimą. Žr. *Copel v. Energetica Rio Pedrinho S.A* bylos aprašymą MASON, Paul E., GOMM-SANTOS, Mauricio, supra note 55, p. 36.

apribojimai gali būti numatyti kituose federaliniuose ar valstijų įstatymuose.

Doktrinos analizė patvirtino, kad iš esmės nėra aiškus nei viešųjų juridinių asmenų, kuriems gali būti taikytini apribojimai sudaryti arbitražinius susitarimus, ratas, nei tokių apribojimų šaltinis. Pavyzdžiui doktrinoje yra nurodoma, jog pačios JAV neturi teisės sudaryti arbitražinio susitarimo⁵⁸. Kita vertus, tokia pozicija yra grindžiama JAV 1976 m. priimtu sprendimu *Wijsmuller* byloje. Iš sprendimo turinio matyti, jog arbitražinio susitarimo negaliojimą nulėmė ne teisės sudaryti arbitražinį susitarimą apribojimas, bet tai, kad susitarimas buvo sudarytas ne dėl komercinio ginčo (dėl ginčo, susijusio su karo laivu), ir teismas pripažino, jog toks susitarimas pažeidė JAV imunitetą⁵⁹. Kitame šaltinyje išskiriamos trys grupės viešosios teisės juridinių asmenų: 1) valstijų valdžios institucijos, kurių atžvilgiu dominuoja pozicija, jog jos neturi teisės sudaryti arbitražinių susitarimų; 2) savivaldybių korporacijos, kurioms, nesant draudimo, kaip ir privatiems asmenims, suteikiama teisė sudaryti arbitražinius susitarimus, ir tai yra patvirtinta teismų praktikos; 3) kiti su valstybe susiję viešo pobūdžio asmenys (mokyklos, bendruomenės, etc.), kuriems taip pat turėtų būti pripažinta teisė sudaryti arbitražinius susitarimus, tačiau privačioms šalims yra rekomenduojama detaliai išsiaiškinti tokiems asmenims taikytinų teisės aktų reguliavimo ypatumus⁶⁰.

Tai, kad JAV viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus klausimas nėra aiškus, šiek tiek stebina dėl dviejų priežasčių. Pirma, dar 1949 m. JAV mokslininkai kėlė šį klausimą, nurodydami, jog tuo atveju, jeigu viešosios teisės juridiniam asmeniui yra suteikiama kompetencija sudaryti tam tikrus sandorius, tai turėtų būti vertinama ir kaip leidimas rinktis ginčo, kylančio iš tokios asmens veiklos,

---

⁵⁸ BORN, Gary B. *International Commercial Arbitration in the United States: Commentary and Materials*. Deventer, The Netherlands: Kluwer Law and Taxation Publishers, 1994, p. 300.

⁵⁹ 1976 m. gruodžio 21 d. Niujorko pietų apygardos teismo sprendimas byloje *B.V. Bureau Wijsmuller v. United States of America*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. III. 1978, p. 290-291. Teismas šioje byloje pažymėjo, jog „Kad ir kokie neaiškumai kiltų dėl valstybės institucijų dalyvavimo sudarant komercinius sandorius, teisiniai santykiai, kylantys iš karinių laivų veiklos, niekada nebuvo vertinami kaip „komerciniai“ imuniteto kontekste“.

⁶⁰ CHAMLONGRASDR, Dhisadee, supra note 26, p. 298-299.

sprendimo būdą (arbitražą)⁶¹. Antra, JAV teismų praktikoje yra bylų, kuriose JAV teismai atsisakė pripažinti arbitražinį susitarimą negaliojančiu, kai viena iš arbitražinio susitarimo šalių siekė nuginkčyti arbitražinį susitarimą tuo pagrindu, kad buvo pažeisti užsienio valstybės nacionalinėje teisėje įtvirtinti valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus apribojimais⁶².

2) *Apribojimų ypatumai pagal apribojimų taikymo apimtį bei sąlygas*

Pagal apribojimų apimtį galima išskirti keletą viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus apribojimų reglamentavimo modelių (kai kuriose valstybėse sąveikauja keli modeliai).

a) *Tarptautinio arbitražo išimtis*

Daugumoje valstybių, kuriose yra ribojama valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisė sudaryti arbitražinius susitarimus, toks apribojimas yra netaikomas tarptautinio komercinio arbitražo⁶³ atveju. Doktrinos analizė patvirtina, kad pirmąją valstybę, įtvirtinančią šią išimtį, buvo Prancūzija⁶⁴.

---

⁶¹ Note. Authority of Government Corporations to Submit Disputes to Arbitration. *Columbia Law Review*. Vol. XLIX. 1949, p. 97-103.

⁶² BORN, Gary B, supra note 9, p. 634. G. B. Born pateikia nuorodą į JAV teismuose nagrinėtą bylą *Buques Centroamericanos, SA v. Refinadora Costarricense de Petroleos, SA* (1989 m.). Šioje byloje atsakovas prieštaravo arbitražo sprendimo pripažinimui, nurodydamas, jog arbitražinis susitarimas yra negaliojantis, kadangi jis nebuvo patvirtintas Kosta Rikos Vyriausybės, kuri arbitražinio susitarimo sudarymo metu valdė bendrovę, sudariusią arbitražinį susitarimą. Teismas atsisakė šiuo pagrindu pripažinti arbitražinį susitarimą negaliojančiu. Žr. BISHOP, Doak R.; MARTIN, Elain. Enforcement of Foreign Arbitral Awards, p. 12-13 [interaktyvus: žiūrėta 2010-09-01]. Prieiga per internetą: <www.kslaw.com/library/pdf/bishop6.pdf>. Taip pat žr. JAV teismo sprendimo *Sonatrach* byloje analizę I dalies 3.2 skyriuje.

⁶³ Pažymėtina, kad paprastai ši išimtis yra apibrėžiama kaip ginčo, kylančio iš sutarties, turinčios užsienio elementą išimtis arba sutarties, kurią valstybė sudaro su užsienio subjektu, išimtis. Kadangi dėl šių priežasčių arbitražas laikytinas tarptautiniu komerciniu arbitražu, ši išimtis disertacijoje vadinama tarptautinio komercinio arbitražo išimtimi, tačiau su išlyga, jog ji gali būti taikytina ne visais atvejais, kai komercinis arbitražas pagal tam tikros valstybės teisės aktus kvalifikuotinas kaip tarptautinis komercinis arbitražas.

⁶⁴ Dar pagal 1806 m. Prancūzijos civilinio proceso kodekso nuostatas valstybei buvo uždrausta būti arbitražinio susitarimo šalimi. Toks draudimas buvo kildinamas iš dviejų normų: 1004 straipsnio, kuris numatė, jog arbitražinio susitarimo dalyku negali būti ginčai, kurie yra susiję su <...> valstybe bei kuriuos sprendžiant dalyvauja Prancūzijos prokuratūra (pranc. *On ne peut compromettre sur <...> questions d'état, ni sur aucune des contestations qui seraient sujettes à communication au ministère*

Pirmasis teismo sprendimas, kuriame buvo nustatyta tokia taisyklė, buvo Paryžiaus apeliacinio teismo 1957 m. balandžio 10 d. sprendimas *Myrtoon*⁶⁵ byloje (šiam sprendime buvo aiškinamos ne šiuo metu galiojanti Civilinio kodekso norma, bet anksčiau galiojusios Civilinio proceso kodekso nuostatos), kur teismas nurodė, jog “*draudimas valstybės institucijoms sudaryti arbitražinius susitarimus yra taikomas tik nacionalinio pobūdžio sutartims ir netaikomas sutartims, turinčioms tarptautinį elementą. <...> Draudimas spręsti ginčus tokiu būdu, kuris yra suderinamas su tarptautine komercine praktika, būtų priešingas pačios valstybės interesams.*“ Vėliau ši taisyklė, pagal kurią Prancūzijos teisėje nustatytas draudimas valstybei bei viešosios teisės juridiniams asmenims sudaryti arbitražinius susitarimus, netaikomas tarptautinio komercinio arbitražo atveju, buvo patvirtinta ir *Galakis*⁶⁶ byloje. *Galakis* byla, galbūt dėl to, kad sprendimą šioje byloje priėmė Kasacinis teismas, o galbūt dar ir dėl to, kad įtvirtino tik vienintelę sąlygą, būtiną tam, kad nebūtų taikomi nacionalinėje teisėje nustatyti viešųjų juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus apribojimai (ginčas turi būti kilęs iš sutarties, turinčios tarptautinį elementą), iki šios dienos dažniausiai yra cituojama kaip šiuo metu Prancūzijoje galiojančio civilinio kodekso 2060 straipsnio netaikymo tarptautinio komercinio arbitražo atveju pagrindas⁶⁷.

---

public); bei 83 straipsnio, pagal kurį prokurorui turi būti perduoti ieškiniai, susiję su <...> valstybe <...>, vietos institucijomis bei viešaisiais juridiniais asmenimis (pranc. *Seront communiquées au procureur du Riu les causes suivantes: 1° Celles qui concernent l'ordre public, l'État, le domaine, les communes, les établissements publics, <...>*). Minėtos 1806 m. Civilinio proceso kodekso nuostatos buvo panaikintos atitinkamai 1972 m. liepos 5 d. Dekretu Nr. 72-626 bei 1972 m. liepos 20 d. Dekretu Nr. 72-684. Tačiau 1972 m. liepos 5 d. Dekretu Nr. 72-626 buvo pakeistas 1806 m. Civilinio kodekso 2060 straipsnis, kuriuo nustatyta, jog asmenys neturi teisės sudaryti arbitražinio susitarimo dėl ginčo, <...> kurio šalimi yra viešieji juridiniai asmenys <...>. Tačiau tam tikroms pramoninio bei komercinio pobūdžio viešosioms bendrovėms teisė sudaryti arbitražinį susitarimą gali būti suteikta dekretu. Plačiau apie šiuo metu galiojančią reglamentavimą žr. Lentelę.

⁶⁵ *Myrtoon Steamship Company v. Agent Judiciaire du Trésor*. International Law Reports 1957. Vol. 24. 1961, p. 205-206.

⁶⁶ Paryžiaus apeliacinio teismo 1961 m. vasario 21 d. sprendimas byloje *Galakis v. Trésor Public*. International Law Reports. Vol. 41. 1970, p. 452-455. Prancūzijos Kasacinio teismo 1966 m. gegužės 2 d. sprendimas byloje *Trésor Public v. Galakis*. International Law Reports. Vol. 48. 1975, p. 329-330.

⁶⁷ Žr. REDFERN, Alan; HUNTER, Martin. *Law and Practice of International Commercial Arbitration*. 4th ed. London: Sweet & Maxwell, 2004, p. 147. FOUCHARD, Philippe, et al., supra note 37, p. 312-322. LEW, Julian D M; MISTELIS, Loukas A; KRÖLL, Stefan M., supra note 38, p. 734. SANDERS, Pieter. *Quo Vadis Arbitration? Sixty Years of Arbitration Practice*. The Hague: Kluwer Law International, 1999, p. 187; DELVOLVÈ, Jean-Louis; ROUCHE, Jean; POINTON, Gerald H. *French Arbitration Law and Practice*. The Hague: Kluwer Law International, 2003, p. 43 ir kt.

Įdomu tai, kad nepaisant to, jog Prancūzijoje galiojančio draudimo netaikymas tarptautinio komercinio arbitražo atveju buvo ne kartą patvirtintas teismų sprendimais, įstatyminiu lygmeniu jis nėra įtvirtintas. Tokia situacija doktrinoje yra kritikuojama, pabrėžiant, kad Civilinio kodekso 2060 straipsnis turėtų būti pakeistas, siekiant suderinti jį su tarptautiniame arbitraže galiojančia taisykle, suteikiančia valstybei bei viešosios teisės juridiniams asmenims teisę sudaryti arbitražinius susitarimus⁶⁸. Tačiau pažymėtina, kad 2011 m. sausio 13 d. įstatymu, kuris įtvirtina pastaraisiais metais vykdytos Prancūzijos arbitražo teisės reformos rezultatus, pakeistos tik Civilinio proceso kodekso nuostatos, reglamentuojančios arbitražą, tačiau Civilinio kodekso nuostatos (įskaitant 2060 straipsnį) kol kas lieka nepakitusios⁶⁹.

Tiesa, dar 1986 m. rugpjūčio 19 d. Prancūzijoje buvo priimtas įstatymas Nr. 86-972, kurio 9 straipsnyje buvo nurodyta, kad valstybė ar viešosios teisės juridiniai asmenys (angl. *State and its entities*), esant tam tikroms sąlygoms, gali sudaryti arbitražinius susitarimus su užsienio bendrovėmis dėl ginčų, susijusių su projektais, turinčiais nacionalinės reikšmės Prancūzijai⁷⁰, tačiau, kaip matyti, įstatyminiu lygmeniu įtvirtinta taisyklė yra griežtesnė nei ta, kuri yra išvystyta ir pripažinta Prancūzijos teismų praktikos.

Kitose valstybėse, pripažįstančiose tarptautinio komercinio arbitražo išimtį, ši išimtis tiesiogiai nurodoma įstatyme (pavyzdžiui, Alžyre⁷¹, Tunise, Graikijoje (žr. Lentelę)). Taip pat tarptautinio arbitražo išimtis gali būti

---

⁶⁸ ROBERT, Jean; CARBONNEAU, Thomas E. *The French Law of arbitration*. New York: Bender, 1983, p. 18.

⁶⁹ Prancūzijos teisingumo ir civilinių laisvių ministerijos 2011 m. sausio 13 d. dekretas Nr. 2011-48. Vertė Emmanuel Gaillard, Nanou Leleu-Knobil and Daniela Pellarini (Shearman & Sterling LLP) [interaktyvus: žiūrėta 2011-02-20]. Prieiga per internetą: <http://www.iaiparis.com/pdf/FRENCH_LAW_ON_ARBITRATION.pdf>.

⁷⁰ Žr. DELAUME, Georges R, supra note 46, p. 357; BERG, Albert Jan van den. *The New York Arbitration Convention and State Immunity*. In *Acts of State and Arbitration*. Ed. by Karl-Heinz Böckstiegel. Köln: Heymann, 1997, p. 45. ABOUL-ENEIN, M.I.M. *Arbitration of Foreign Investment Disputes: Responses to the New Challenges and Changing Circumstances*. In *New Horizons in International Commercial Arbitration and Beyond*. ICCA Congress Series No 12. General editor Albert Jan van den Berg. The Hague: Kluwer Law International, 2005, p. 181.

⁷¹ Ši išimtis Civilinio proceso kodekse buvo įtvirtinta 1993 m. (žr. Lentelę). 1966 m. Civilinio proceso kodeksas nereglementavo tarptautinio komercinio arbitražo, kadangi Alžyras išgyveno taip vadinamąją „tarptautinio arbitražo krizę“ ir laikė tarptautinį komercinį arbitražą nepatikimu ginčo sprendimo būdu. Žr. AHDAB, Abdul Hamid El, supra note 51, p. 78.

taikoma, atsižvelgiant į doktrinoje vyraujančią poziciją (Libija⁷²). Galiausiai, tarptautinio arbitražo išimties taikymą gali lemti ir valstybės tarptautiniai įsipareigojimai (žr. šios dalies 2.2 skyrių dėl Europos konvencijos).

b) Specialaus leidimo išimtis

Kai kuriose valstybėse viešosios teisės juridiniams asmenims suteikiama teisė sudaryti arbitražinius susitarimus, tik jeigu yra gautas įstatyme numatytos institucijos sutikimas arba tai tiesiogiai nurodyta specialiaame įstatyme ar specialiai tam tikslui priimtame teisės akte. Pavyzdžiui, greta tarptautinio arbitražo išimties, Graikijoje valstybės bei viešosios teisės juridiniams asmenims suteikiama teisė sudaryti arbitražinius susitarimus, jeigu yra gautas bendras Finansų ministro bei kito kompetentingo ministro sutikimas bei pateikta Vyriausybės teisės skyriaus nuomonė. Belgijoje, greta ginčo dalyko išimties (žr. tolesnį skyrelį „c) Ginčo dalyko išimtis“), viešosios teisės juridiniams asmenims suteikiama teisė sudaryti arbitražinius susitarimus, jeigu tokią teisę suteikia įstatymai ar Ministrų Tarybos dekretas. Šių valstybių grupei taip pat priskirtinos Saudo Arabija (reikalaujama Ministrų Tarybos Prezidento sutikimo), Prancūzija (specialus įstatymas suteikia teisę valstybei sudaryti arbitražinius susitarimus su užsienio bendrove dėl Prancūzijai nacionalinės

---

⁷² 1970 m. Libijoje buvo priimtas įstatymas, pagal kurį numatyta, jog viešosios teisės juridinių asmenų sudarytų sutarčių nuostatos, numatančios ginčų sprendimą arbitraže yra negaliojančios. Šį įstatymą pakeitė 1982 m. gegužės 6 d. Administracinių sutarčių dekretas, kuriuo buvo nustatyta išimtinė Libijos teismų kompetencija ginčams, kylantiems iš administracinių sutarčių (dekretas apibrėžė administracines sutartis kaip valstybės ar jos organizacijų sudarytas sutartis, kurių tikslas yra vykdytas projektų, susijusių su viešosiomis paslaugomis; administracine sutartimi, *inter alia*, buvo pripažinta ir prekių pirkimo pardavimo sutartis ar vežimo sutartys). Ginčų, kylančių iš tokių sutarčių sprendimas arbitraže, pagal minėtą dekretą buvo leidžiamas su didelėmis išlygomis (tik jeigu kita šalis buvo užsienio subjektas; tiksliai apibrėžti ginčai, procedūra, arbitrų paskyrimo taisyklės; arbitrų kompetencija; draudžiama paskirti tik vieną arbitrą). Libijos doktrinoje minėtas dekretas buvo pripažintas kaip draudžiantis administracinių sutarčių nacionalinį arbitražą, tačiau iš esmės leidžiantis tarptautinį arbitražą. 1986 m. minėtas dekretas buvo pakeistas, numatant, jog Libijos teismai yra kompetentingi nagrinėti ginčus, kylančius iš administracinių sutarčių. Bet kokios sutarčių nuostatos, numatančios kitos valstybės teismo ar arbitražo kompetenciją, yra negaliojančios. Nukrypimas nuo šio draudimo galimas tik gavus rašytinį kompetentingos institucijos sprendimą, kuris yra sutarties priedas, ir jo data bei numeris turi būti paminėti sutartyje. Taigi įstatyminiame lygmenyje iš esmės buvo sugrįžta prie pirmojo varianto, draudžiančio viešosios teisės juridiniams asmenims sudaryti arbitražinius susitarimus. Tačiau doktrinoje nurodoma, jog šis draudimas yra taikomas tik nacionalinio komercinio arbitražo atveju. Žr. AHDAB, Abdul Hamid El, supra note 51, p. 419-420. SALEH, Samir, supra note 49, p. 235-236.

reikšmės turinčio projekto) bei Lietuva, kur, kaip ir minėta, valstybės bei savivaldybės įmonėms, įstaigoms bei organizacijoms, sudarančioms arbitražinius susitarimus, būtina gauti išankstinį steigėjo sutikimą⁷³.

Kartu pažymėtina, kad Lietuvoje galiojantis reglamentavimas tam tikra prasme pripažintinas unikaliu, kadangi KAI reikalaujama konkretaus viešosios teisės juridinio asmens *steigėjo* sutikimo. Taigi, priešingai nei kitose valstybėse, kompetencija duoti sutikimą dėl arbitražinio susitarimo sudarymo suteikta ne vienai konkrečiai institucijai, bet keletai institucijų.

c) *Ginčo dalyko išimtis*

Šiai grupei priskirtinų valstybių įstatymuose valstybei bei viešosios teisės juridiniams asmenims leidžiama sudaryti arbitražinius susitarimus tik dėl tam tikrų ginčų arba, esant tam tikram ginčiui, taikytini papildomi apribojimai.

Pavyzdžiui, Belgijoje valstybei bei viešosios teisės juridiniams asmenims suteikiama teisė sudaryti arbitražinius susitarimus tik tuo atveju kai toks susitarimas yra dėl ginčo, susijusio su sutarties sudarymu ar vykdymu. Šiuo atveju “ginčai, susiję su sutarties sudarymu bei vykdymu” neapima kitų su sutartimi susijusių ginčų (pavyzdžiui, ginčų dėl nuostolių, kylančių dėl sutarties pažeidimo, atlyginimo) bei kitų su sutartimis nesusijusių ginčų⁷⁴. Taip pat, kaip ir minėta anksčiau, Sirijoje tam tikri apribojimai taikomi tuomet, kai ginčo, dėl kurio sudarytas arbitražinis susitarimas, suma viršija 45 000 Sirijos svarų.

---

⁷³ Prie šių valstybių grupės matyt reikėtų priskirti ir Venesuelą, kurios Komercinio arbitražo akto 4 straipsnyje nurodoma, kad jeigu viena iš arbitražinio susitarimo šalių yra viešosios teisės juridinis asmuo (jiems priskiriama ir privatus juridinis asmuo, kurio bent 50 procentų dalį valdo valstybė), arbitražinio susitarimo sudarymas turi būti patvirtintas kompetentingo ministro. Žr. BLACKABY, Nigel; PARTASIDES, Constantine; REDFERN, Alan; HUNTER, Martin. *Redfern and Hunter on International Arbitration*. Oxford: Oxford Univ. Press, 2009, p. 97-98.

⁷⁴ POUURET, Jean-François; BESSON, Sébastien, supra note 36, p. 184. Kartu pažymėtina, kad šiuo metu Belgijoje galiojantys apribojimai yra švelnesni nei anksčiau galiojusieji. Iki 1998 m. Proceso kodekso pakeitimų, Belgijoje viešosios teisės juridiniams asmenims buvo draudžiama sudaryti arbitražinius susitarimus. Tokia teisė buvo suteikta tik pačiai valstybei ir tik tuo atveju, jeigu tarptautinė sutartis tai numatė (Proceso kodekso 1676 straipsnio 2 dalis). Tokia teisės norma buvo perimta iš jau minėto Pranzūcijoje galiojusio 1806 m. Civilinio proceso kodekso, kuris galiojo Belgijoje iki 1972 m. Civilinio proceso kodekso priėmimo. Apie Proceso kodekso normų, reglamentuojančių komercinį arbitražą Belgijoje, reformą plačiau žr. DEMEYERE L. 1988 Amendments to Belgian Arbitration Law. *Arbitration International*. Vol. 15. No 3. 1999, p. 295-313.

Šiai valstybių grupei taip pat priskirtina Portugalija, kur pagal 1986 m. Įstatymo Nr. 31/86 1 straipsnio 4 dalį, jeigu valstybei ar bet kokiam kitam viešosios teisės juridiniam asmeniui teisė sudaryti arbitražinį susitarimą nėra suteikta specialiu teisės aktu, leidžiama sudaryti arbitražinius susitarimus tik tuomet, jeigu susitarimo dalykas yra ginčai, kylantys iš privatinės teisės santykių. Kartu atkreiptinas dėmesys, jog Portugalijos teisėje įtvirtintas leidimas valstybei ir viešosios teisės juridiniams asmenims sudaryti arbitražinius susitarimus tik dėl ginčų, kylančių iš privatinės teisės reguliuojamų santykių, nelaikytinas reikšmingu valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus apribojimu. Tačiau tyrimo tikslas yra nustatyti, ar valstybei bei viešosios teisės juridiniams asmenims teisė sudaryti arbitražinius susitarimus suteikiama tomis pačiomis sąlygomis kaip ir privatiems asmenims, o privatiems asmenims yra suteiktos platesnės apimties teisės sudaryti arbitražinius susitarimus (pagal minėto įstatymo 1 straipsnio 1 dalį, privatūs asmenys turi teisę sudaryti arbitražinius susitarimus dėl ginčų, susijusių su teisėmis, kuriomis šalys turi teisę laisvai disponuoti, jeigu įstatymuose nėra nustatyta teismų išimtinė kompetencija nagrinėti tam tikrus ginčus).

Dėl šios priežasties Portugalija priskirta valstybių, kuriose valstybės ar viešosios teisės juridinių asmenų teisė sudaryti arbitražinius susitarimus yra ribojama, nors pripažintina, kad, atsižvelgiant į tai, jog disertacijoje iš esmės analizuojama valstybės teisė sudaryti arbitražinius susitarimus privatinės teisės reguliuojamuose teisiniuose santykiuose (atsižvelgiant į prielaidą, jog valstybė privatiniuose santykiuose dalyvauja lygiais pagrindais su kitais šių santykių dalyviais), Portugalijos priskyrimas valstybėms, ribojančioms valstybės ir viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, yra santykinis. Kita vertus, nėra iki galo aiškus skirtumas tarp ginčų, kylančių iš privatinės teisės reguliuojamų teisinių santykių bei ginčų, susijusių su teisėmis, kuriomis šalys turi teisę disponuoti. Taigi gali būti, kad tuo atveju, kai valstybė ar viešosios teisės juridinis asmuo yra arbitražinio susitarimo šalis, ginčai, kylantys iš privatinės teisės santykių, yra aiškinami labai siaurai (priešingai

dominuojančiai tendencijai dėl „komercinio ginčo“ sąvokos itin plataus aiškinimo).

2.1.4. Viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus apribojimų nustatymo priežastys

Nors doktrinoje ir yra analizuojamos apribojimų ar draudimų viešosios teisės juridiniams asmenims sudaryti arbitražinius susitarimus taikymo sąlygos, tačiau ypatingai retai yra komentuojamos tokių apribojimų ar draudimų nustatymo priežastys. Teisinio tyrimo rezultatai suponuoja išvadą, jog tokios priežastys gali būti trejopos. Pirma, valstybės nori jog ginčai, kurių šalimi yra viešosios teisės juridinis asmuo, būtų sprendžiami jų pačių teismuose (tai ryškiausiai atsispindi Lotynų Amerikos valstybių bei arabų valstybių atveju). Antra, valstybės nepasitiki arbitražu. Pavyzdžiui, Saudo Arabijoje valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus sąlygos buvo sugriežtintos po to, kai Saudo Arabija arbitraže pralaimėjo bylą prieš bendrovę *Aramco*⁷⁵. Trečia, draudimų įtvirtinimas yra perimamas, rengiant įstatymus kitų valstybių įstatymų pagrindu (Belgijos, Alžyro⁷⁶ pavyzdys).

Kokios priežastys nulėmė tai, jog KAĮ yra ribojama viešosios teisės juridinių asmenų teisė sudaryti arbitražinius susitarimus, nėra aišku (KAĮ *travaux preparatoires* nėra viešai skelbiami). KAĮ buvo rengiamas 1985 m. UNCITRAL Pavyzdinio komercinio arbitražo įstatymo pagrindu, kuriame jokių apribojimų viešosios teisės juridiniams asmenims sudaryti arbitražinius

---

⁷⁵ Ginčas *Aramco* byloje kilo dėl to, kad 1954 m. balandžio 20 d. Saudo Arabijos Vyriausybė sudarė sutartį su Aristotelium Onasiu, pagal kurią Aristotelium Onasiui buvo suteikta teisė įsteigti Saudo Arabijoje bendrovę *SATCO* (angl. *Saudi Arabian Tankers Company*). *SATCO* buvo suteikta faktinė monopolija naftos transportavimo į užsienio šalis rinkoje. Ginčas kilo tarp Saudo Arabijos bei kitos bendrovės – *Aramco*, kai pastaroji kuri atsisakė vykdyti tam tikrą „Onasio sutarties“ sąlygą (numatančią išimtinę *SATCO* teisę transportuoti naftą), vadovaudamasi tuo, kad pagal 1933 metais tarp *Aramco* ir Saudo Arabijos sudarytą koncesijos sutartį, *Aramco* buvo numatyta teisė savarankiškai ir laisvai rinktis bet kokias naftos transportavimo priemones ir būdus. Saudo Arabija pati pasiūlė *Aramco* spręsti ginčą arbitraže, ir, kai ši sutiko, šalys sudarė arbitražinį susitarimą. Arbitražo teismas (bylą nagrinėjo vienas arbitras, p. von Sauser-Hall) priėmė sprendimą *Aramco* naudai. Žr. Lentelę bei AHDAB, Abdul Hamid El, supra note 49, p. 599.

⁷⁶ Žr. supra note 71, taip pat Lentelę, kur cituojama Alžyro įstatymuose įtvirtinta nuostata, suformuluota visiškai taip pat, kaip ir Prancūzijos civilinio kodekso 2060 straipsnio taisyklė.

susitarimus nėra numatyta. Be to, kaip matyti, tokio apribojimo, koks yra numatytas KAI, nerasime užsienio valstybių įstatymuose (kita vertus, teisinio tyrimo metu daugiausiai buvo tiriamas šiuo metu užsienio valstybėse egzistuojantis teisinis reglamentavimas, taigi visiškai atmesti prielaidos, jog KAI 11 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta taisyklė buvo perimta iš užsienio valstybės įstatymo, negalima).

1984 m. paskelbtuose prof. K. H. Böckstiegel vadovaujamo teisinio tyrimo dėl viešosios teisės juridinių asmenų dalyvavimo arbitraže rezultatuose⁷⁷ taip pat nurodoma, jog tikrąsias priešastis, dėl kurių valstybės riboja viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, nustatyti sudėtinga. Prie galimų tokių apribojimų nustatymo priešasčių priskirtinas jau minėtas valstybių noras, kad ginčai, susiję su viešosios teisės juridiniais asmenimis, būtų sprendžiami tos valstybės teismuose. Taip pat, tam tikras arbitražo “gėdijimasis”, tikint, jog visuomenė nesupras, kodėl viešosios teisės juridinis asmuo pasirinko privatų ginčų sprendimo būdą vietoje įprastų nacionalinių teismų. Doktrinoje taip pat sutinkama pozicija, jog nacionalinės teisės apribojimai yra įtakoti pasenusio požiūrio, jog ginčų perdavimas kitai, nei pačios valstybės kontroliuojamai ginčų sprendimo sistemai, „prieštarauja suvereno orumui“ (angl. *against sovereign dignity*).⁷⁸

2.2. Valstybės ir viešosios teisės juridinių asmenų teisė sudaryti arbitražinį susitarimą tarptautinės teisės aktuose

1) Niujorko konvencija

Tai, kad Niujorko konvencija yra taikoma arbitražiniams susitarimams, kurių šalimi yra valstybė ar kitas viešasis juridinis asmuo, bei arbitražo sprendimams, priimtiems tokių arbitražinių susitarimų pagrindu, nekelia abejonių.

---

⁷⁷ BÖCKSTIEGEL, Karl-Heinz, supra note 25, p. 18-19.

⁷⁸ LEW, Julian D M; MISTELIS, Loukas A; KRÖLL, Stefan M., supra note 38, p. 735. Dėl nacionalinėje teisėje įtvirtintų apribojimų pagrįstumo įvertinimo – žr. šios dalies 7 skyrių.

Niujorko konvencijos I straipsnio 1 dalyje nurodyta, jog “Ši konvencija yra taikoma pripažinti ir vykdyti arbitražo sprendimas <...> kylantiems iš nesutarimų *tarp fizinių ir juridinių asmenų*” (pažymėta aut.). Niujorko konvencijos *travaux préparatoires* patvirtina, kad konvencijos rengėjai neišskyrė iš Niujorko konvencijos taikymo srities arbitražo, kurio viena šalis yra valstybė, o kita – privatus asmuo⁷⁹. Kiek žinoma, teismų bei arbitražo praktikoje Niujorko konvencijos taikymas arbitražiniams susitarimams, kurių viena šalis yra valstybė ar viešosios teisės juridinis asmuo, bei tokių arbitražinių susitarimų pagrindu priimtiems arbitražo sprendimams, taip pat nebuvo kvestionuojamas.

Tačiau Niujorko konvencijos nuostatos, nors ir taikytinos arbitražui, kurio šalimi yra valstybė, *per se* nereguliuoja valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus. Minėta Niujorko konvencijos nuostata aiškintina tik kaip apibrėžianti Niujorko konvencijos taikymo sritį. Taigi tuo atveju, kai nacionalinė teisė riboja valstybės ar viešosios teisės juridinių asmenų galimybes sudaryti arbitražinius susitarimus, aiškinant konvencijos nuostatas pažodžiui, faktas, kad valstybė yra prisijungusi prie Niujorko konvencijos, neturėtų įtakoti tokių nacionalinės teisės nuostatų taikymo.

Visgi praktikoje yra žinoma atveju, kuomet teismai rėmėsi Niujorko konvencija, kaip pagrindžiančia nacionalinės teisėje įtvirtintų valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus apribojimų netaikymą tarptautinio komercinio arbitražo atveju (žr. *BEC-GTAF* bei *STEG* bylų aprašymą šios dalies 3 skyriuje). Be to, esti pozicijų, pagal kurias Niujorko konvencija laikoma įtvirtinančia tarptautinio nediskriminavimo ir neutralumo principus, draudžiančius taikyti nacionalinės

---

⁷⁹ BERG, Albert Jan van den, supra note 70, p. 43. Taip pat žr. Nyderlandų teismų sprendimų byloje *S.E.E.E. v. Yugoslavia* santrauką *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. I. 1976, p. 195-198. Nyderlandų teismai šioje byloje sprendė arbitražo sprendimo, priimto S.E.E.E., Prancūzijos bendrovės, naudai. Viename iš sprendimų buvo analizuojamas ir Niujorko konvencijos I straipsnio 1 dalies aiškinimo klausimas. Hagos apeliacinis teismas 1972 m. rugsėjo 8 d. sprendime nurodė, kad Niujorko konvencija nedaro jokių išimčių valstybių ar kitų viešosios teisės juridinių asmenų atžvilgiu. Priešingai, Niujorko konvencijos rengimajūreio dokumentai (*travaux préparatoires*) patvirtina, kad ginčai, kurių šalimi yra valstybės, patenka į sąvoką “ginčai tarp fizinių ir juridinių asmenų” bent jau tais atvejais, kai valstybės veikia *jure gestionis*.

teisės įtvirtintus valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus apribojimus kaip arbitražinio susitarimo negaliojimo pagrindą (žr. šios dalies 5.3 skyrių) .

2) *Europos konvencija*

Priešingai nei Niujorko konvencija, Europos konvencija tiesiogiai reguliuoja valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus klausimą (tai jokių būdu nelaikytina Niujorko konvencijos trūkumu, tiesiog skiriasi konvencijų taikymo sritis – Niujorko konvencija reguliuoja tik arbitražinio susitarimo bei arbitražo sprendimo pripažinimo klausimus, Europos konvencija – kur kas platesnį teisinių santykių ratą: arbitražo procedūrą, taikytinos teisės klausimus, arbitražo sprendimo panaikinimą ir t. t.) .

Europos konvencijos II straipsnyje yra nurodyta, jog Konvencijos I straipsnio 1 dalyje nurodytu atveju asmenys, kurie pagal jiems taikytinus įstatymus yra laikytini „viešosios teisės juridiniais asmenimis“, turi teisę sudaryti arbitražinius susitarimus. Pagal Europos konvencijos I straipsnio 1 dalį, Konvencija yra taikytina arbitražiniams susitarimams dėl ginčų, kylančių iš tarptautinės prekybos, ir sudarytų tarp fizinių ir juridinių asmenų, kurių gyvenamoji vieta/buveinė yra skirtingose prie Konvencijos prisijungusiose valstybėse.

Tiesa, Europos konvencijos II straipsnio 2 dalyje nurodyta, jog pasirašydama, ratifikuodama ar prisijungdama prie šios konvencijos bet kuri valstybė turi teisę deklaruoti, kad ji apriboja anksčiau išdėstytą nuostatą tokiomis sąlygomis, kurios bus nurodytos jos deklaracijoje. Tokia nuostata į Europos konvenciją buvo įtraukta todėl, kad Europos konvencijos II straipsnio 1 dalyje įtvirtinta norma Europos konvencijos rengimo metu susilaukė didelio priešiško iš civilinės teisės teisinės sistemos valstybių, kur viešosios teisės juridiniams asmenims paprastai buvo uždrausta būti arbitražinio susitarimo šalimi. Kad toks minėtų valstybių priešiškas netaptų kliūtimi konvencijos

ratifikavimui, konvencija numatė išlygos dėl Europos konvencijos II straipsnio 1 dalies galimybę⁸⁰.

Nepaisant minėtų aplinkybių bei kitų pastangų, Europos konvencija nesusilaukė tokio populiarumo ir pripažinimo kaip Niujorko konvencija. Europos konvenciją yra ratifikavusios šios valstybės: Austrija, Azerbaidžianas, Baltarusija, Belgija, Bosnija ir Hercegovina, Bulgarija, Burkina Faso, Kuba, Čekija, Danija, Prancūzija, Vokietija, Vengrija, Italija, Kazachstanas, Latvija, Liuksemburgas, Lenkija, Moldova, Rumunija, Rusija, Serbija, Slovakija, Slovėnija, Ispanija, Makedonija, Turkija ir Ukraina. Europos konvenciją taip pat yra pasirašiusi Suomija⁸¹. Minėta Europos konvencijos II straipsnio 2 dalyje nurodyta išlygos galimybė pasinaudojo dvi valstybės – Latvija ir Belgija.

Belgija pareiškė, kad Europos konvencijos II straipsnis taikytinas tik pačios valstybės atžvilgiu, o Latvija nurodė, kad Europos konvencijos II straipsnis netaikytinas Latvijos valstybės ir vietos valdžios institucijų atžvilgiu⁸² (taigi iš esmės tik pačiai valstybei yra pripažinta teisė sudaryti arbitražinius susitarimus).

Atsižvelgiant į tai, jog Europos konvencija suteikia teisę valstybei bei viešosios teisės juridiniams asmenims sudaryti arbitražinius susitarimus, tuo atveju, kai arbitražinis susitarimas patenka į Europos konvencijos reguliavimo sritį ir išlygos dėl konvencijos II straipsnio nėra taikytinos, nacionalinės teisės normomis, ribojančiomis valstybės ar viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, arbitražinio susitarimo šalys neturi teisės remtis. Šią išvadą patvirtina ir 1983 m. *ad hoc* arbitražo sprendimas *Benteler* byloje⁸³, kurioje buvo sprendžiamas Belgijos teisės sudaryti arbitražinį susitarimą klausimas. Šioje byloje Belgijos valstybė nedelsiant pareiškė

---

⁸⁰ HASCHER, Dominique T. European Convention on International Commercial Arbitration of 1961: Commentary. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XX. 1995, p. 1016.

⁸¹ European Convention on International Commercial Arbitration. Participants [interaktyvus: žiūrėta 2010-09-01]. Prieiga per internetą: <www.unece.org/trade/ct/european-convention.pdf>.

⁸² Ten pat.

⁸³ 1983 m. lapkričio 18 d. *ad hoc* arbitražo preliminarus sprendimas byloje *Dipl. Ing. Erick Benteler KG and Helmut Benteler KG v. Belgian State & S.A. ABC*, *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. X. 1985, p. 37-38; *Journal of International Arbitration*. Vol. 1. 1984, p. 184-190.

prieštaravimą dėl arbitrų kompetencijos, teigdama, kad Belgijoje galiojančio Proceso kodekso 1676 straipsnio 2 dalis draudžia Belgijos valstybei būti arbitražinio susitarimo šalimi. Arbitrai tokį Belgijos argumentą atmetė ir nurodė, jog atsižvelgiant į tai, kad Belgija yra Europos konvencijos dalyvė, o šalių sudarytas arbitražinis susitarimas yra dėl ginčo, „kylančio iš tarptautinės prekybos“ Europos konvencijos I straipsnio 1 dalies prasme, Belgijos valstybės teisė sudaryti arbitražinį susitarimą kildinama iš Europos konvencijos II straipsnio 1 dalies. Arbitrai taip pat nurodė, kad minėta nuostata *“negali būti laikoma kaip numatanti tam tikrą išimtį. Priešingai, ji nustato principą, kuris vis labiau įsitvirtina tarptautinio arbitražo teisėje. Šiuo principu tiek dažnai vadovaujamosi ir jis tiek dažnai taikomas, kad kai kurie jį laiko tarptautinės privatinės teisės taisykle, kurios būtina laikytis tarptautiniame arbitraže.”* (plačiau apie *Benteler* sprendimo reikšmę žr. šios dalies 3 skyrių)

2.3. Valstybės ir viešosios teisės juridinių asmenų teisė sudaryti arbitražinį susitarimą Tarptautinės teisės instituto 1989 m. rezoliucijoje

1989 m. Tarptautinės teisės institutas⁸⁴ (pranc. *Institute de Droit International*) Kompostelos Santjage vykusioje sesijoje priėmė rezoliuciją “Dėl arbitražo tarp valstybės, valstybės institucijų, valstybės įmonių bei užsienio įmonių”⁸⁵.

Atkreiptinas dėmesys, kad kaip pažymėta Rezoliucijos preambulėje, joje yra pateikiamos gairės *arbitrams*, nagrinėjantiems bylas, kurių viena šalis yra viešosios teisės juridinis asmuo, o kita – užsienio bendrovė. Rezoliucijos rengėjai nusprendė, jog neverta tikėtis, kad tuo metu būtų buvę įmanoma pasiekti susitarimą dėl rekomendacijų, skirtų tiek arbitrams, tiek ir nacionaliniams teismams dėl kelių priežasčių. Pirma, nacionalinėse teisės

---

⁸⁴ Institutas buvo įsteigtas 1873 m. kaip mokslinė institucija, kurios tikslas yra skatinti tarptautinės teisės vystymąsi. Žr. *Statutes of the Institute of International Law* [interaktyvus: žiūrėta 2011-01-12]. Prieiga per internetą: <http://www.idi-iil.org/idiE/navig_statutes.html>. Instituto priimamos rezoliucijos yra rekomendacinio pobūdžio ir atspindi įžymių mokslininkų grupės požiūrį į tam tikrus rezoliucijoje dėstomus klausimus. Žr. MEHREN, Arthur T. von. Resolution on Arbitration between States, State Enterprises or State Entities and Foreign Entities: Explanatory note. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XVI. 1991, p. 234.

⁸⁵ Arbitration Between States, State Enterprises, or State Entities, and Foreign Enterprises [Žiūrėta 2011-02-20]. Prieiga per internetą: <www.idi-iil.org/idiE/resolutionsE/1989_comp_01_en.PDF>.

sistemose vyrauja labai skirtingi požiūriai į daugelį svarbių arbitražo teisės aspektų. Antra, atsižvelgiant į egzistuojančius ekonominius, politinius, filosofinius bei socialinius skirtumus, lemiančius minėtų požiūrių įvairovę, tikėtina, kad tokie skirtingi požiūriai išliks ir artimiausioje ateityje⁸⁶.

Rezoliucijos 5 straipsnyje yra įtvirtinama panaši taisyklė, kurią numato Šveicarijos bei Ispanijos įstatymai, t. y. nurodoma, jog valstybė, valstybės institucija ar įmonė neturi teisės remtis teisės sudaryti arbitražinį susitarimą apribojimais, siekiant išvengti arbitražo, dėl kurio pati sutiko (angl. *a State, a state enterprise, or a state entity cannot invoke incapacity to arbitrate in order to resist arbitration to which it has agreed*).

Galima būtų teigti, jog tokia taisyklė Rezoliucijoje įtvirtinta, atsižvelgiant į kitas Rezoliucijoje įtvirtintas arbitražo esmę atspindinčias nuostatas.

Rezoliucijos 2 straipsnyje įtvirtinama taisyklė, pagal kurią arbitražo galia ir teisės yra kildinamos iš šalių sudaryto arbitražinio susitarimo, o Rezoliucijos 6 straipsnis numato, kad šalys turi visišką laisvę nustatyti procesines ir materialines taisyklės bei principus, taikytinus arbitraže. Taigi Rezoliucija, kaip teigia A. T. von Mehren, vadovavęs Rezoliucijos kūrimo procesui, iš esmės buvo pakeistas požiūris į arbitražą, Tarptautinės teisės instituto išreikštas 1957 m. Amsterdamo rezoliucijoje. Pagal Amsterdamo rezoliuciją, arbitražo vieta turėjo esminę reikšmę arbitražo procesui bei arbitražinio susitarimo galiojimui. Šioje Rezoliucijoje arbitražo vietą pakeičia šalių autonomija, arbitražinis susitarimas pakeičia arbitražo vietos teisę⁸⁷. Kartu A. T. von Mehren nuomone, antroji esminė Rezoliucijos idėja yra tai, kad laikoma, jog arbitražo galia spręsti šalių ginčą kyla ne iš atskiro suvereno valdžios bet iš tarptautinės tvarkos (angl. *international order*). Tokia tvarka leidžia tarptautinės prekybos dalyviams nustatyti tokį ginčų sprendimo procesą, kuris

---

⁸⁶ MEHREN, Arthur T. von; ARÉCHAGA, Eduardo Chiménes de. Resolution on Arbitration between States, State Enterprises or State Entities and Foreign Entities: Final report and final draft Resolution (1987). *Yearbook of Institute of International Law*. Vol. 63. Part I. 1989, p. 193.

⁸⁷ MEHREN, Arthur T. von. Arbitration Between States and Foreign Entities: The Significance of the Institute of International Law's Santiago de Compostela Resolution. *ICSID Review*. Vol 5, number 1, 1990, p. 59.

egzistuoja ir veikia, nepriklausomai nuo nacionalinių teisinių tvarkų⁸⁸.

Kaip parodys tolimesnė analizė, tuo atveju, jeigu laikomasi pozicijos, kad arbitražą reguliuoja savarankiška teisinė tvarka (nepriklausomai nuo to, kaip ji vadinasi – arbitražo teisinė tvarka, transnacionalinė teisinė tvarka ar pan.), o, ne tam tikros valstybės teisė, laikoma, kad valstybės ir viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus apribojimai yra netaikytini, kadangi dominuojanti pasaulinė pozicija šiuo klausimu yra neriboti valstybės ir viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus bei drausti remtis tokiais apribojimais, siekiant išvengti arbitražinio susitarimo sukeliamų pasekmių (žr. šios dalies 5 skyrių). Taigi, kaip ir minėta, galima būtų teigti, kad Rezoliucijos 5 straipsnis yra įtvirtintas kaip viena iš minėto požiūrio į tarptautinį komercinį arbitražą pasekmių. Kartu derėtų pažymėti, kad nors Rezoliucijoje išreikštas požiūris į arbitražą yra kritikuojamas⁸⁹, Rezoliucijos 5 straipsnio taisyklė paprastai nėra tokios kritikos dalykas. Tai sudaro prielaidą teigti (ir, kaip bus matyti iš tolimesnių disertacijų skyrių, tokia prielaida pasitvirtina), kad draudimo valstybei bei viešosios teisės juridiniams asmenims remtis nacionalinėje teisėje nustatytais apribojimais tarptautiniame komerciniame arbitraže taisyklės taikymui pritaria ne tik minėto požiūrio į tarptautinį komercinį arbitražą šalininkai.

***

Apibendrinant valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus reglamentavimo bruožus, galima daryti žemiau nurodytas ir tolimesniam teisiniam tyrimui reikšmingas išvadas.

Pirma, nacionalinės teisės normomis dažniausiai nėra ribojama valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisė sudaryti arbitražinius susitarimus. Tai akivaizdžiai patvirtina Lentelėje pateikti duomenys, kurie yra apibendrinti pabaigoje pateikiamoje visus duomenis apibendrinančioje lentelėje (išvardinant

---

⁸⁸ Ten pat.

⁸⁹ Pavyzdžiui, žr. SHIHATA, F. I. Ibrajim. The Institute of International Law's Resolution on Arbitration Between States and Foreign Enterprises – A Comment. *ICSID Review*. Vol 5, number 1, 1990, p. 65-68.

tik valstybes).

Antra, tuo atveju, kai valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisė yra ribojama nacionalinės teisės normomis, dažniausiai tokie apribojimai yra netaikomi tarptautinio komercinio arbitražo atveju. Kaip matyti iš Lentelės, vertinant valstybės teisės ir viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus dėl tarptautinio komercinio arbitražo, valstybių, neribojančių tokios teisės, skaičius dar padidėja. Ši išvada yra labai reikšminga, kadangi 1) jos pagrindu darytina prielaida, jog tarptautinio komercinio arbitražo atveju nacionalinėje teisėje nustatyti valstybės ir viešosios teisės juridinių asmenų teisės apribojimai gali būti vertinamai kitaip nei nacionalinio arbitražo atveju; 2) ji lemia papildomą teisinio tyrimo kryptį, kur siekiama nustatyti, kodėl šio klausimu aspektu apskritai yra išskirtini nacionalinis bei tarptautinis arbitražas.

Trečia, greta reglamentavimo, pagal kurį valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisė sudaryti arbitražinius susitarimus nėra ribojama, egzistuoja ir toks reglamentavimas, kuriuo išreiškiamas tam tikra prasme neigiamas požiūris į užsienio valstybėse galiojančius apribojimus. Tokia išvada darytina, atsižvelgiant į Ispanijos ir Šveicarijos įstatymuose įtvirtintą taisyklę, pagal kurią užsienio valstybė ar viešosios teisės juridiniai asmenys neturi teisės remtis nacionalinės teisės apribojimais, siekdami išvengti iš arbitražinio susitarimo kylančių pasekmių. Analogiška taisyklė įtvirtinta ir Tarptautinės teisės instituto 1989 m. rezoliucijoje.

3. Nacionalinės teisės nustatytų apribojimų viešosios teisės juridiniams asmenims taikymas ir aiškinimas užsienio teismų bei arbitražo praktikoje

3.1. Sprendimai, kuriuose nacionalinėje teisės numatyti apribojimai pripažinti lemiančiais arbitražinio susitarimo negaliojimą

Viešai skelbiamų teismų bei arbitražų sprendimų, kuriuose nacionalinės teisės normų, ribojančių valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, pažeidimas įtakojo arbitražinio susitarimo

pripažinimą negaliojančiu ar arbitražo sprendimo panaikinimą arba nepripažinimą, esti nedaug.

Šiuo aspektu minėtinos dvi Sirijos teismų nagrinėtos bylos. Tiek Sirijos aukštesniosios administracinės kolegijos 1988 m. spalio 3 d. sprendime *Kaniexpo Marketing* byloje⁹⁰, tiek Damasko administracinio tribunolo 1988 m. kovo 31 d. sprendime *Faugerolle* byloje⁹¹ buvo sprendžiamas klausimas dėl Sirijoje galiojančio reikalavimo valstybei ar kitam viešosios teisės juridiniam asmeniui gauti Valstybės Tarybos pritarimą sudarant arbitražinį susitarimą ar vykdant arbitražo sprendimą, kurio suma viršija 45 000 Sirijos svarų, pažeidimo. Ir abejose bylose teismai pažymėjo, kad minėta norma yra imperatyvi, susijusi su viešąja tvarka bei taikytina tiek nacionalinio, tiek tarptautinio komercinio arbitražo atveju. Įdomu tai, kad *Kaniexpo Marketing* byloje teismas panaikino ICC arbitražo sprendimą, priimtą Paryžiuje, t. y. užsienio arbitražo sprendimą. *Faugerolle* byloje Sirijoje galiojančio apribojimo pažeidimas nulėmė tai, kad ICC arbitražo sprendimą buvo atsisakyta pripažinti bei leisti vykdyti Sirijoje.

Kitose arbitražo bei užsienio teismų bylose arba 1) nurodoma, kad nacionalinėje teisėje nustatyti apribojimai netaikytini tarptautinio komercinio arbitražo atveju (toks aiškinimas dažniausiai yra pateikiamas, kai teismai vertina teismo vietos valstybės galiojančių normų taikymo klausimą); arba 2) nurodoma, kad užsienio valstybei yra draudžiama remtis nacionalinės teisės nustatytais apribojimais.

3.2. Sprendimai, kuriuose nacionalinėje teisėje galiojantys apribojimai pripažinti netaikytiniais tarptautinio komercinio arbitražo atveju

Kaip ir minėta anksčiau, pirmieji viešai skelbiami teismų sprendimai, kuriuose buvo pritaikyta tarptautinio komercinio arbitražo išimtis buvo priimti

---

⁹⁰ Sirijos aukštesniosios administracinės kolegijos 1988 m. spalio 3 d. sprendimas byloje *Etablissement Public des Vacheries à Hama v. Kaniexpo Marketing Limited*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XV. 1990, p. 128-130.

⁹¹ Damasko administracinio tribunolo 1988 m. kovo 31 d. sprendimas byloje *Faugerolle SA v. Sirijos Arabų Respublikos gynybos ministerija*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XV. 1990. p. 515-517.

Prancūzijos teismų. Garsiausios ir plačiausiai doktrinoje analizuojamos bylos – tai jau minėtos *Myrtoon* (1957 m.) bei *Galakis* (1961 m.; 1966 m.) bylos ir *San Carlo*⁹² byla (1964 m.) (visose šiose bylose buvo sprendžiamas ne šiuo metu Prancūzijoje galiojančio Civilinio kodekso nuostatos, draudžiančios arbitražą ginčiuose, kurių viena šalis yra viešosios teisės juridinis asmuo, bet anksčiau galiojusios Civilinio proceso kodekso nuostatos, įtvirtinusios analogišką draudimą).

Šiose bylose teismai nurodė, kad įstatymuose numatyti apribojimai dėl arbitražo, kurio šalimi yra valstybė, yra taikytini tik nacionalinio pobūdžio sutarčių atveju ir netaikomi tuo atveju, kai sudaromos sutartys, turinčios tarptautinį elementą. Tiesa, *Myrtoon* ir *Galaikis* bylose teismai tiesiog atsisakė taikyti Prancūzijos įstatymų nuostatas, ribojančias arbitražą, kurio šalimi yra valstybė ar kitas viešosios teisės juridinis asmuo, kadangi tokie apribojimai yra susiję tik su nacionaline viešąja tvarka, *Galakis* byloje, *inter alia*, pažymint, kad Prancūzijos įstatymuose nurodyti apribojimai “*nėra susiję su šalies veiksniumu*”. *San Carlo* byloje ši išvada buvo paremta dar ir tuo, kad klausimui, ar viešosios teisės juridinis asmuo turi teisę sudaryti arbitražinį susitarimą, yra taikytina ne tokio asmens nacionalinė teisė, bet pagrindinei sutarčiai taikytina teisė (tokia teisė bylos atveju buvo Anglijos teisė, nenustatanti jokių apribojimų šiuo aspektu).

Prancūzijos teismų pavyzdžiu 1976 m. priimtame sprendime sekė ir **Graikijos** teismas, nurodydamas, kad Graikijos teisėje nustatyti apribojimai valstybei yra susiję tik su nacionaline viešąja tvarka, ir jie negali būti kliūtimi valstybei sudaryti tarptautinio pobūdžio arbitražinius susitarimus, numatančius arbitražo vietą užsienio valstybėse⁹³.

Analogišką išvadą 1976 m. padarė ir **Tuniso** teismas *STEG*⁹⁴ byloje,

---

⁹² FOUCHARD, Philippe, *et al. Fouchard, Gaillard, Goldman on International Commercial Arbitration*. Ed. by Emmanuel Gaillard and John Savage. The Hague: Kluwer Law Internat., 1999, p. 319.

⁹³ Atėnų apeliacinio teismo 1976 m. sprendimas Nr. 3894 byloje *Graikijos prekybos ministerija v. Užsienio vežėjas X. Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XIV. 1989, p. 540-547.

⁹⁴ Tuniso pirmosios instancijos teismo 1976 m. kovo 22 d. sprendimas byloje *Société Tunisienne d'Electricité el de Gaz (STEG) v. Société Entrepose. Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. III. 1978, p. 283.

kurioje Tuniso valstybinė įmonė *STEG*, sudariusi arbitražinį susitarimą su Prancūzijos bendrove, reikalavo pripažinti arbitražinį susitarimą negaliojančiu. *STEG* rėmėsi atitinkamomis Tuniso nacionalinės teisės nuostatomis, kurios pagal šalių susitarimą buvo taikomos sutarčiai ir pagal kurias valstybei, valstybinėms įmonėms bei organizacijoms yra draudžiama perduoti ginčus spręsti arbitražui. Teismas atmetė *STEG* reikalavimą, remdamasis jau minėtais Prancūzijos teismų sprendimais *San Carlo* ir *Galakis* bylose, o taip pat ir pateikdamas nuorodą į anksčiau Tuniso teismų priimtą sprendimą. Teismo nuomone, visuose šiuose sprendimuose buvo pažymėta, kad “<viešosios teisės juridinių asmenų sudaryti arbitražiniai susitarimai> galioja, jeigu a) arbitražinis susitarimas yra susijęs su tarptautiniu sandoriu; b) užsienio teisė, taikytina sutarčiai, pripažįsta arbitražinį susitarimą galiojančiu.”⁹⁵ Tokia “užsienio teise” teismas laikė Niujorko konvenciją, kurią Tunisas yra ratifikavęs.

Niujorko konvencija, kaip „legalizuojančia“ valstybės ir kitų viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, Tuniso teismai rėmėsi ir *BEC-GTAF*⁹⁶ byloje (1987 m.; 1988 m.). Tiesa, šioje byloje buvo sprendžiamas tik klausimas dėl arbitro paskyrimo *BEC-GTAF* inicijuotame arbitražo procese, kadangi Tunisas atsisakė paskirti arbitrą. Nors teismai ir nurodė, kad šioje byloje negali spręsti Tuniso argumentų dėl arbitražinės išlygos galiojimo pagrįstumo, tačiau kartu pažymėjo ir tai, kad bet kuriuo atveju Tuniso įstatymų nuostatos, draudžiančios valstybei sudaryti arbitražinius susitarimus, netaikytinos tarptautinio komercinio arbitražo atveju. Apeliacinės instancijos teismas, *inter alia*, pridūrė, kad tokios nuostatos, kurios riboja valstybės teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, yra nesuderinamos su Niujorko konvencija, kurią yra ratifikavęs Tunisas. Be to, teismas pridūrė, jog „Šiandien paprastai yra pripažįstama, jog tarptautiniai komerciniai santykiai yra reguliuojami jiems taikytinų papročių. Tai lemia ir tai, kad nagrinėjamas

⁹⁵ Atkreiptinas dėmesys, kad *Galakis* byloje iš tiesų teismas nurodė, kad pakanka tik pirmos sąlygos tam, kad būtų pagrįstas nacionalinės teisės normų netaikymas.

⁹⁶ Tuniso apeliacinio teismo 1988 m. vasario 1 d. sprendimas bei Tuniso pirmosios instancijos teismo 1987 m. spalio 17 d. sprendimas byloje *BEC-GTAF v. Tunis*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XV. 1990, p. 518-520.

klausimas jau nebeprisiklauso nuo šalims taikytinos teisės (angl. personal law), o labiau priklauso nuo sutarties sąlygų. Pastarosios yra šalių valios rezultatas ir laikytinos pačių šalių sukurta teise (angl. constitutes their own law), kadangi sutartis yra tarptautinio pobūdžio ir sudaryta, viena vertus, siekiant patenkinti šalių poreikius, tačiau, kita vertus, siekiant atitikti tarptautinius komercinius papročius.“

JAV teismai tarptautinio arbitražo išimtį taikė nagrinėdami ne JAV teisėje galiojančių apribojimų taikymą, bet aiškindami Alžyro teisėje galiojančius apribojimus. JAV teismų nagrinėtoje *Sonatrach* arbitražo byloje priimto sprendimo pripažinimo bei vykdymo byloje (1983 m., 1984 m.)⁹⁷ Alžyro teisėje viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus apribojimais rėmėsi ne Alžyro viešosios teisės juridinis asmuo, bet privati arbitražinio susitarimo šalis – JAV bendrovė (*Shaheen*). Pirmosios instancijos teismas nurodė, kad tokiais argumentais *Shaheen* griebiasi šiaudo (angl. *grasping for straws*) ir kad ji klaidingai aiškina Alžyro teisėje galiojančius apribojimus, kadangi iš pateiktų Alžyro teisės profesorių paaiškinimų, yra aišku, jog apribojimai yra taikytini tik nacionaliniame arbitraže. Apeliacinės instancijos teismas patvirtino žemesnės instancijos teismo sprendimą.

3.3. Sprendimai, kuriuose taikomas principas, draudžiantis užsienio valstybei remtis nacionalinėje teisėje galiojančiais apribojimais, siekiant išvengti arbitražinio susitarimo vykdymo

Framatome⁹⁸ byloje, kurioje *ad hoc* arbitražo sprendimas buvo priimtas 1982 m., arbitrai, *inter alia*, sprendė klausimą dėl Irano Konstitucijos, ribojančios viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius

---

⁹⁷ 1983 m. lapkričio 15 d. Niujorko pietų apygardos teismo sprendimas bei 1984 m. gegužės 11 d. Apeliacinio teismo antrojo regiono sprendimas byloje *Shaheen Natural Resources Company Inc. v. Société Nationale pour la Recherche, la Production, le Transport, la Transformation et la Commercialisation des Hydrocarbures (Sonatrach)*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. X. 1985, p. 540-547.

⁹⁸ 1982 m. balandžio 30 d. *ad hoc* arbitražo sprendimas byloje *Framatome et al. v. Atomic Energy Organisation of Iran*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. VIII. 1983, p. 94-115.

susitarimus, nuostatų retrospektyvinio galiojimo (Irano Konstitucijos nuostata, pagal kurią, arbitražiniam susitarimui sudaryti yra reikalingas Ministrų Tarybos pritarimas, ir apie jo sudarymą turi būti pranešta Parlamentui, buvo priimta po arbitražinio susitarimo sudarymo). Ir, pagrįsdami poziciją, jog po arbitražinio susitarimo sudarymo priimtų viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus ribojančios nuostatos negali įtakoti arbitražinio susitarimo galiojimo, arbitrų kolegija, nurodė, jog “<...> pagal šiandien visuotinai pripažintą bendrą principą, taikomą tiek tarptautiniuose santykiuose, tiek ir tarptautiniuose privatiuose santykiuose (neatsižvelgiant į tai, ar šis principas būtų traktuojamas kaip tarptautinės viešosios tvarkos, tarptautinių komercinių papročių, tarptautinės viešosios teisės, tarptautinio arbitražo teisės, ar *lex mercatoria* principas), Iranui visais atvejais būtų draudžiama <...> vienašališkai atsisakyti arbitražinio įsipareigojimo, kurį Iranas ar <kitas viešosios teisės juridinis asmuo> savo paties veiksmais prisiėmė. <...> valstybė <...> neturi teisės savo pačios veiksmų, tokių kaip vidaus teisės pakeitimas ar vienašališkas sutarties nutraukimas, pagalba atleisti savęs nuo pareigų, kylančių iš arbitražinio susitarimo.”

1983 m. *ad hoc* arbitražo sprendime jau minėtoje **Benteler** byloje taip pat buvo minimas šis principas, nors, kaip ir minėta, Belgijos argumentai dėl nacionalinės teisės apribojimų taikymo buvo atmesti vadovaujantis tuo, kad Belgija buvo ratifikavusi Europos konvenciją (žr. šios dalies 2.2 skyrių).

Benteler bylos sprendime buvo išskirta atskira dalis, pavadinta “Bendroji arbitražo teisė” (angl. *Common law of arbitration*), kurioje arbitrai (tiesa, kelis kartus pabrėždami, kad Europos konvencijos nuostatomis paremti argumentai laikytini pakankamais sprendimui pagrįsti) išskyrė keturias argumentų grupes, pagrindžiančias teisę neatsižvelgti į nacionalinėje teisėje numatytus apribojimus tarptautinio komercinio arbitražo bylose.

Pirma, vadovaujantis *Galakis* byloje taikytu metodu, išskiriama nacionalinė ir tarptautinė viešoji tvarka, ir apribojimai valstybei ir viešosios teisės juridiniams asmenims yra priskirtini nacionalinei viešajai tvarkai, todėl tarptautinio komercinio arbitražo atveju netaikomi.

Antra, siekiant nustatyti, ar valstybė turi teisę (angl. *capacity*) sudaryti arbitražinį susitarimą, taikytina ne tokios valstybės teisė, bet sutarčiai taikytina teisė (arbitrai nurodo į jau minėtą Tuniso pirmosios instancijos teismo 1976 m. sprendimą *STEG* byloje).

Trečia, arbitrų nuomone, nacionalinės teisės nuostatos, ribojančios arbitražą, neretai tarptautinio komercinio arbitražo arbitrų pripažįstamos kaip prieštaraujančios tarptautinei viešajai tvarkai. Taigi, valstybės, kuri sudarė arbitražinį susitarimą, bet vėliau grindė tokio įsipareigojimo negaliojimą nacionaline teise, veiksmai laikytini prieštaraujančiais tarptautinei viešajai tvarkai.

Ketvirta, valstybės prieštaravimas arbitražo jurisdikcijai, atsižvelgiant į konkrečias bylos aplinkybes, gali būti atmestas ir vadovaujantis *venire contra factum proprium* (prieštaringo elgesio draudimo) principu.

Galiausiai arbitrai, atsižvelgiant į tai, kad arbitražo vieta buvo Šveicarijoje, *Benteler* bylos sprendime rėmėsi ir Šveicarijos TPTA projekto nuostata, pagal kurią tarptautiniame komerciniame arbitraže valstybei bei viešosios teisės juridiniams asmenims draudžiama remtis nacionalinės teisės apribojimais, siekiant išvengti iš arbitražinio susitarimo kylančių pasekmių. Arbitrų nuomone, atsižvelgiant į tokią taisyklę, priimamas arbitražo sprendimas, tikėtina, Šveicarijos teismų nebus pripažintas prieštaraujančiu Šveicarijos viešajai tvarkai.

Šveicarijos TPTA projekto 177 straipsnio 2 dalies nuostata arbitrai rėmėsi ir **1990 m. ICC arbitražo sprendime Nr. 6162⁹⁹**, tačiau, priešingai nei *Benteler* byloje, šioje byloje šis argumentas buvo pagrindinis, atmetant Egipto viešosios teisės juridinio asmens prieštaravimus dėl arbitražo jurisdikcijos. Kitaip tariant, šiame sprendime arbitrų pagrindinis tikslas buvo nustatyti, ar jie turi jurisdikciją nagrinėti kilusį ginčą pagal *lex fori*, t. y. Šveicarijos teisę (arbitražo vieta buvo Šveicarijoje). Nors minėta įstatymo nuostata ir buvo priimta po to, kai arbitražas jau buvo prasidėjęs, arbitrai nurodė, kad ir iki

---

⁹⁹ ICC 1990 m. sprendimas Nr. 6162 byloje *Konsultantas (Prancūzija) v. Egipto vietos valdžios institucija*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XVII. 1992, p. 153-163.

įstatymo priėmimo ji buvo taikoma Šveicarijoje, todėl pagal Šveicarijos teisę Egipto viešosios teisės juridiniam asmeniui draudžiama remtis nacionalinės teisės nuostatomis, siekiant ginčyti arbitraže nagrinėjamo ginčo arbitruotinumą (sprendime šis klausimas buvo priskirtas arbitruotinumo kategorijai, nors tokia pozicija atskirai nebuvo argumentuojama).

1994 m. ICC arbitražo preliminariume sprendime Nr. 7263¹⁰⁰ nacionalinėje teisėje įtvirtintų apribojimų taikymo klausimas taip pat, kaip ir *Benteler* bei *Framatome* bylose, buvo sprendžiamas netiesiogiai. Šioje byloje, vėlgi, kilo klausimas dėl Irano Konstitucijos nuostatos, ribojančios viešosios teisės juridinio asmens teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, retrospektyvinio galiojimo, tačiau šiais apribojimais rėmėsi ne Irano viešosios teisės juridinis asmuo, bet privati arbitražinio susitarimo šalis. Pataruoju klausimu arbitrai nusprendė, jog jeigu viešosios teisės juridinis asmuo neturi teisės remtis nacionalinėje teisėje nustatytais apribojimais, tokia teisė negali būti suteikta ir privačiai arbitražinio susitarimo šaliai. Grįsdami poziciją, jog viešosios teisės juridiniam asmeniui nėra leidžiama remtis nacionalinėje teisėje nustatytais apribojimais, siekiant išvengti iš arbitražinio susitarimo kylančių įsipareigojimų vykdymo, arbitrai nurodė, jog nacionalinės teisės normų pažeidimas sukelia politines bei teisines pasekmes nacionaliniame lygmenyje, tačiau tai *per se* nereiškia, kad analogiškos pasekmės kyla ir užsienio ar tarptautiniame lygmenyje. Arbitrų nuomone, šiuo aspektu yra aišku, jog toks „išorinis poveikis“ paprastai yra pripažįstamas tik esant ypatingai svarbiam bei aiškiam nacionalinės teisės pažeidimui. Tarptautinių sutarčių kontekste tai aiškiai atspindi 1969 m. Vienos konvencijos dėl tarptautinių sutarčių teisės¹⁰¹ 46 ir 47 straipsniai, kuriuose kodifikuota paprotinė tarptautinė teisė šiuo klausimu. Tarptautiniame komerciniame arbitraže šis principas yra įtvirtintas tokiuose tarptautiniuose instrumentuose kaip Europos konvencija (Konvencijos II straipsnis) bei nacionalinės teisės aktuose, tokiuose kaip Šveicarijos TPTA

¹⁰⁰ ICC 1994 m. preliminarus sprendimas byloje Nr. 7263 (bylos šalys nurodomos kaip *Valstybės X Gynybos ministerija v. Rangovas (JAV)*). *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXII. 1997, p. 92-106.

¹⁰¹ *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 13-480.

(TPTA 177 straipsnio 2 d.).

Italijos teismų nagrinėtoje *Gemanco* byloje¹⁰² užsienio teisėje viešosios teisės juridiniams asmenims nustatytus apribojimus taikyti ir tuo pagrindu arbitražo sprendimo nepripažinti prašė taip pat privati arbitražo šalis.

Priešingai nei ankstesnėje ICC arbitražo byloje, pirmosios instancijos teismas tokį reikalavimą patenkino (1993 m.) tiek (i) nekvestionuodamas privačios arbitražo šalies teisės remtis tokiais argumentais; tiek ir (ii) nurodydamas, jog arbitražinis susitarimas yra laikytinas negaliojančiu, kadangi pagal Tuniso teisę viešosios teisės juridiniams asmenims yra draudžiama sudaryti arbitražinius susitarimus (teismo nuomone, arbitražinio susitarimo galiojimo klausimas spręstinas pagal Tuniso teisę, kadangi sutartys buvo sudarytos Tunise). Kaip matyti iš pirmosios instancijos teismo sprendimo, arbitraže šiais argumentais rėmėsi Tuniso viešosios teisės juridiniai asmenys, siekdami ginčyti arbitražo teismo jurisdikciją, tačiau arbitraže buvo pritaikytos tarptautinei prekybai taikytinos taisyklės, pagal kurias nebuvo atsižvelgta į Tuniso teisės normas, ribojančias viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus.

Italijos Aukščiausiasis Teismas grąžino nagrinėti arbitražo sprendimo pripažinimo bei vykdymo klausimą žemesnės instancijos teismui iš naujo (1996 m.), iš esmės vien tuo pagrindu kad žemesnės instancijos teismas nepakankamai motyvavo išvadą, jog Tuniso viešosios teisės juridiniams asmenims yra taikytinas Tuniso teisėje nurodytas apribojimas (dėl specifinės juridinio asmens formos). Kita vertus, Aukščiausiasis Teismas kvestionavo tiek žemesnės instancijos teismo (i) pasirinkimą arbitražinio susitarimo galiojimo klausimui taikyti Tuniso teisę (nurodė, jog teismas turėjo atsižvelgti į tai, jog pagal arbitražo sprendimą arbitražinio susitarimo galiojimo klausimui buvo taikyta ne Tuniso teisė tiesiogiai, bet *lex mercatoria*, t. y. teisės taisyklių, paremtų tarptautinės prekybos papročiais, sistema), tiek ir (ii) išvadą dėl

---

¹⁰² 1996 m. gegužės 9 d. Italijos kasacinio teismo sprendimas Nr. 4342 bei Apeliacinio teismo 1993 m. lapkričio 2 d. sprendimas Nr. 811 byloje *Soci t  Arabe des Engrais Phosphates et Azotes (SAEPA) ir Soci t  Industrielle d'Acide Phosphorique et d'Engrais (SIAPE) v. Gemanco srl. Yearbook Commercial Arbitration. Vol. XXII. 1997, p. 737-743.*

Tuniso teisėje nustatytų apribojimų aiškinimo (atkreipė dėmesį į tai, kad arbitražo sprendime buvo pažymėta, kad Tuniso „gyvoji teisė“ suteikia teisę Tuniso viešosios teisės juridiniams asmenims sudaryti arbitražinius susitarimus dėl tarptautinio pobūdžio sutarčių).

Tuniso teisėje galiojančių apribojimų taikymo klausimą sprendė ir Paryžiaus apeliacinis teismas jau minėtoje *BEC-GTAF* byloje¹⁰³. Prancūzijos apeliacinis teismas pripažino ir leido vykdyti arbitražo sprendimą Prancūzijoje, atmesdamas Tuniso argumentus dėl Tuniso teisės apribojimų taikymo ir nurodydamas, jog “<...> *Tunisas neturi teisės remtis savo nacionaline teise ar Tuniso teismų sprendimais, paremtais tokia teise, siekdamas išvengti iš arbitražinio susitarimo, kurį pats pasirašė, kylančių įsipareigojimų vykdymo*”. Teismas šioje byloje tiesiogiai taikė *Galakis* bylos metodą, nurodydamas, kad Tuniso teisėje įtvirtinti apribojimai yra taikytini nacionalinio pobūdžio sutartims, ir jie nėra laikytini tarptautinės viešosios tvarkos dalimi. Teismas, *inter alia*, pažymėjo, jog “*tarptautinio komercinio arbitražo atveju arbitrai turi teisę nuspręsti dėl savo jurisdikcijos, taigi ir ginčo arbitruotinumą, vadovaudamiesi tarptautinės viešosios tvarkos kriterijumi. Savo ruožtu arbitrai turi ir teisę taikyti viešosios tarptautinės tvarkos principus ir taisykles. Tarptautinio komercinio arbitražo atveju arbitražinio susitarimo negaliojimas yra reguliuojamas tik tarptautinės viešosios tvarkos taisyklių.*”

***

Apibendrinant užsienio teismų bei arbitražo sprendimuose pateiktus išaiškinimus, matyti, kad egzistuoja ypatingai ryški tendencija netaikyti nacionalinėje teisėje nustatytų apribojimų tarptautinio komercinio arbitražo bylose. Susidūrus su tokiais apribojimais, dažniausiai arba nurodoma, kad jie yra netaikomi tarptautinio komercinio arbitražo atveju, arba teigiama, jog viešosios teisės juridiniam asmeniui draudžiama remtis nacionalinės teisės

---

¹⁰³ 1994 m. vasario 24 d. Paryžiaus apeliacinio teismo sprendimas byloje *Tuniso viešųjų darbų ministerija v. Société Bec Frères (BEC-GTAF v. Tunis)*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXII. 1997, p. 682-690. Atkreiptinas dėmesys, kad, nors Tuniso teismai, spręsdami arbitro paskyrimo klausimą, nurodė, kad Tuniso teisėje nustatyti apribojimai yra taikytini tik nacionaliniame arbitraže (žr. šios dalies 3.2 skyrių), iš Prancūzijos teismo bylos aplinkybių matyti, kad vėliau vis dėlto arbitražinis susitarimas Tuniso teismuose buvo pripažintas negaliojančiu.

apribojimais, siekiant išvengti iš arbitražinio susitarimo kylančių teisinių pasekmių (pareigos laikytis arbitražinio susitarimo ir savo ruožtu pripažinti tokio arbitražinio susitarimo pagrindu priimtą arbitražo sprendimą). Kita vertus, akivaizdžiai matyti ir tai, kad viena ir ta pati išvada yra grindžiama skirtingais argumentais, taip pat yra taikomos skirtingos taikytinos teisės pasirinkimo taisyklės.

Pavyzdžiui, kyla klausimas, ar 1990 m. ICC arbitražo sprendime Nr. 6162, kuriame buvo taikyta arbitražo vietos, t. y. Šveicarijos, teisė, kur galioja principas, draudžiantis užsienio viešosios teisės juridiniam asmeniui remtis nacionalinėje teisėje nustatytais apribojimais, būtų buvusi padaryta ta pati išvada, jeigu arbitražo vieta būtų kitoje valstybėje, kurios teisė tokios taisyklės nežino. Taip pat, ar *Sonatrach* byloje būtų buvęs pripažintas arbitražo sprendimas, jeigu byloje nebūtų buvę duomenų, jog Alžyro teisėje nustatyti apribojimai pagal Alžyro teisę yra taikytini tik nacionaliniame arbitraže. Galiausiai, ar *Benteler* byloje nurodytos keturios grupės argumentų, pagrindžiančių draudimą viešosios teisės juridiniams asmenims remtis nacionalinės teisės apribojimais, būtų buvę tiesiogiai pritaikytos atmetant Belgijos argumentus dėl nacionalinėje teisėje egzistuojančių apribojimų, jeigu Belgija nebūtų ratifikavusi Europos konvencijos, įtvirtinančios viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus.

Be to, iš arbitražo bei teismų sprendimų nėra aišku, ar nacionalinės teisės apribojimai analizuotini šalies veiksnio ar ginčo arbitruotumo kategorijų kontekste. Šie klausimai toliau analizuojami tolesniuose šios disertacijos dalies skyriuose.

4. Valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus priskyrimo arbitruotumo bei veiksnio kategorijoms problematika

Kaip patvirtina nacionalinės teisės bei Europos konvencijos nuostatų analizė, valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisė sudaryti arbitražinius

susitarimus gali būti suteikiama ar ribojama tiek ginčo šalies veiksnio, tiek ir ginčo arbitruotinumui kontekste. Tokią išvadą suponuoja skirtingos šį klausimą reglamentuojančių taisyklių formuluotės.

Pavyzdžiui, Europos konvencijoje, Serbijos, Slovėnijos teisės aktuose yra nurodoma, jog valstybė bei viešosios teisės juridinis asmuo turi teisę sudaryti arbitražinius susitarimus. Belgijoje, priešingai, nurodoma, kad valstybė ar viešosios teisės juridinis asmuo tam tikrais atvejais tokios teisės neturi.

Prancūzijos civiliniame kodekse, Latvijos civilinio proceso įstatyme, o taip pat ir KAI 11 straipsnyje apribojimai yra formuluojami vadovaujantis tomis pačiomis formuluotėmis, kurios naudojamos ir nearbitruotiniams ginčams apibrėžti (“asmenys neturi teisės sudaryti arbitražinio susitarimo dėl ginčo, susijusio su tam tikrais viešosios teisės asmenimis”; “arbitražui negali būti perduoti ginčai, kurių šalis yra viešosios teisės juridinis asmuo”).

Taigi atrodytų, jog visų pirma, siekiant išsiaiškinti, kokias teises pasekmes sukelia nacionalinės teisės nuostatų, ribojančių valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, pažeidimas, būtina išsiaiškinti, kuriai minėtų kategorijų yra priskirtinas šis klausimas. Atsakius į šį klausimą, būtų aišku, kokia teisė yra taikytina minėtam klausimui, ir tokiu būdu nuspręsti, kokiais atvejais minėtų nuostatų pažeidimas gali įtakoti arbitražinio susitarimo ir/ar arbitražo sprendimo nepripažinimą bei negaliojimą/panaikinimą.

Ir iš tiesų doktrinos analizė patvirtina, kad egzistuoja tiriamo klausimo priskyrimo veiksnio ar arbitruotinumui kategorijoms problema.

Doktrinoje dominuoja pozicija, pagal kurią nacionalinės teisės apribojimai laikytini valstybės ar viešosios teisės juridinio asmens veiksnio apribojimais. Tačiau šiai išvadai pagrįsti nėra pateikiama išsamių argumentų, dažniausiai apsiribojama tiesiog tokios išvados konstatavimu¹⁰⁴. Kiek plačiau

---

¹⁰⁴ REDFERN, Alan; HUNTER, Martin, supra note 67, p. 147; BERG, Albert Jan van den. *The New York Arbitration Convention of 1958: Towards a Uniform Judicial Interpretation*. Deventer: Kluwer, 1994, p. 277-278; LEW, Julian D. M. The Law Applicable to the Form and Substance of the Arbitration Clause. In *Improving efficiency of Arbitration Agreements and Awards: 40 years of Application of the New York Convention*. ICCA Congress Series No 9. General editor Albert Jan van den Berg. The Hague: Kluwer Law International, 1999, p. 121; CRAIG, W. Laurence;

tokią poziciją komentuoja G. Born, kurio nuomone, sudėtinga būtų sutikti su pozicija, jog įstatymuose įtvirtinti apribojimai priskirtini arbitruotinumo kategorijai, kadangi visi apribojimai yra nukreipti į tam tikrų viešosios teisės juridinių asmenų galią ar teisę (angl. *power or right*) prisiimti sutartinius įsipareigojimus, ir tokia taisyklė visiškai aiškiai patenka į klasikinį veiksnio apibrėžimą¹⁰⁵.

Mokslininkų, oponuojančių išvadai, jog šis klausimas priskirtas veiksnio kategorijai, esminis argumentas yra tai, kad nacionalinėje teisėje įtvirtinami apribojimai neatitinka paprastai veiksnio apribojimams keliamų reikalavimų. Nurodoma, kad šalies veiksnio apribojimais yra siekiama apsaugoti pačią šalį. Valstybės atžvilgiu nustatomi apribojimai, priešingai, yra nulemti politinių priežasčių. Dažniausiai, tokie apribojimai yra įtakoti pasenusio požiūrio, jog ginčų perdavimas kitai, nei pačios valstybės kontroliuojamai ginčų sprendimo sistemai, „prieštarauja suvereno orumui“ (angl. *against sovereign dignity*). Tokie apribojimai yra valstybėse, kurios ilgą laiką vertino arbitražą kaip išsivysčiusioms šalims palankų ginčų sprendimo būdą, giliai įsišaknijusio nepasitikėjimo arbitražu išraiška¹⁰⁶.

E. Gaillard ir J. Savage teigia, kad nacionalinės teisės apribojimai negali būti aiškinami veiksnio kategorijos kontekste remiantis prielaida, kad viešosios teisės juridinis asmuo nėra pajėgus tinkamai nuspręsti dėl savo paties interesų gynybos. Keliamas klausimas, kaip apskritai galima tokiu būdu aiškinti tokius apribojimus, atsižvelgiant į tai, kad tokiems asmenims yra priskirtos valstybės valdymo funkcijos plačiąja prasme. Grindžiant minėtą poziciją, remiamasi *San Carlo* ir *Galakis* bylų sprendimais, kuriuose Prancūzijos teismai nurodė, jog Civiliniame kodekse įtvirtinti apribojimai nėra susiję su šalies veiksnio. Tokie apribojimai, E. Gaillard ir J. Savage nuomone, buvo paremti viešuoju interesu, kuris visiškai nėra susijęs su

---

PARK, William W.; PAULSSON, Jan, supra note 39, p. 45; SUTTON, David St. John; GILL, Judith. *Russel on Arbitration*. 22nd ed. London: Sweet & Maxwell, 2003, p. 89; SANDERS, Pieter, supra note 67, p. 189. PIETRO, Domenico di; PLATTE, Martin. *Enforcement of International Arbitration Awards: The New York Convention of 1958*. London: Cameron May. 2001, p. 138; POUURET, Jean-François; BESSON, Sébastien, supra note 36, p. 183.

¹⁰⁵ BORN, Gary B, supra note 9, p. 631.

¹⁰⁶ LEW, Julian D M; MISTELIS, Loukas A; KRÖLL, Stefan M., supra note 38, p. 735.

veiksnumo kategorijos esmė, kur pagrindinis tikslas yra apsaugoti tuos, kurie nėra pajėgūs apginti savo pačių interesus. Todėl nuostatos, kurios riboja viešosios teisės juridinių asmenų galimybę sudaryti arbitražinius susitarimus, yra nearbitruotinių ginčų, nustatytų vadovaujantis viešąja tvarka, pavyzdžiai¹⁰⁷.

Nepaisant to, kad mokslininkai nesutaria dėl apribojimų kvalifikavimo, absoliuti dauguma vartoja vieningą terminą – subjektyvusis arbitruotinumumas (arba arbitruotinumumas *ratione personae*). Šį terminą vartoja tiek mokslininkai, oponuojantys šio klausimo priskyrimui veiksnio kategorijai, tiek ir tie, kurie tvirtina priešingai. Pastarieji nurodo esant dviem arbitruotinumumo rūšims – objektyviajam (jį apsprendžia ginčo dalykas) bei subjektyviajam (jį apsprendžia ginčo šalis), kuris iš esmės ir apima atvejus, kai yra ribojamas šalies veiksnumas sudaryti arbitražinius susitarimus¹⁰⁸. Taip pat esti pozicijų, pagal kurias i) išskiriami arbitruotinumumas siaurąja prasme bei arbitruotinumumas plačiąja prasme, pastarajam priskiriant šalies veiksnio klausimą¹⁰⁹; ii) išskiriami materialusis (angl. *substantive*) ir procedūrinis (angl. *procedural*) arbitruotinumumas, pastarajam priskiriant šalies veiksnio klausimą (Niujorko konvencijos V(1)(a) p.) bei ginčus, kuriuos pačios šalys nurodė arbitražiniame susitarime (Niujorko konvencijos V(1)(c) p.)¹¹⁰. Taip pat teisė sudaryti arbitražinį susitarimą dar vadinama “subjektyviuoju veiksniumu”¹¹¹ arba “specialiuoju veiksniumu.”¹¹².

Visgi, skirtingos pozicijos dėl valstybės ar viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus apribojimo priskyrimo arbitruotinumumo ar veiksnio kategorijoms, nebūtinai lemia ir skirtingas

---

¹⁰⁷ FOUCHARD, Philippe, *et al.* supra note 37, 1999, p. 317.

¹⁰⁸ FOUSTOUCOS, Anghelos C, supra note 45, p. 129; BERNARDINI, Piero. The Problem of Arbitrability in General. In *Enforcement of Arbitration Agreements and International Arbitral Awards: The New York Convention in Practice*. London: Cameron May. 2008, p. 505; HAUGENEDER, Florian. The New Austrian Arbitration Act and the European Convention on International Commercial Arbitration. *Arbitration International*, Vol. 23, Issue 4., p. 651.

¹⁰⁹ LALIVE, Pierre. The New Swiss Law on International Arbitration. *Arbitration International*. Vol 4, No 1. January 1988. P. 9.

¹¹⁰ HWANG S.C., Michael; LEE, Shaun. Survey of South East Asian Nations on the Application of the New York Convention. *Journal of International Arbitration*. Vol. 25, Issue 6, 2008, p. 877.

¹¹¹ SCHWARTZ, Franz T., KONRAD, Christian. *The Vienna Rules. A Commentary on International Arbitration in Austria*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International. 2009, p. 17-18.

¹¹² DOMINAS, G., MIKELĖNAS, V. *Tarptautinis komercinis arbitražas*. Vilnius: Justitia. 1995, p. 138.

pozicijas dėl tokių apribojimų pažeidimo pasekmių.

Pavyzdžiui, J. Lew, L. Mistelis ir A. Kröll palaiko poziciją, jog nacionalinės teisės apribojimai yra ne šalies veiksnio, bet subjektyviojo arbitruotinumо klausimas, ir jo stoka lemia arbitražinio susitarimo negaliojimą¹¹³. W. Craig, W. Park ir J. Paulsson nuomone, tai yra šalies veiksnio klausimas, tačiau kartu nurodoma, kad valstybei neturi būti leidžiama remtis nacionalinėje teisėje nustatytais apribojimais, siekiant išvengti iš arbitražinio susitarimo kylančių įsipareigojimų vykdymo, nes tai prieštarautų sąžiningumo principui¹¹⁴. K. Berger nuomone, kadangi tai, kad tiek nustačius, jog šalis buvo neveiksni ar ginčas yra nearbitruotinas, lemia arbitražinio susitarimo negaliojimą ir atitinkamai arbitražas laikytinas neturinčiu jurisdikcijos nagrinėti ginčą, tarptautinio komercinio arbitražo praktikoje minėtas klausimas ir nėra aiškiai priskirtas vienai iš minėtų kategorijų¹¹⁵. A. Redfern bei M. Hunter taip pat pritaria pozicijai, kad nėra tikslinga aiškintis šio klausimo, tiesiog yra aišku, kad nacionalinėje teisėje gali būti nustatyta tam tikrų apribojimų, ir privati šalis turėtų tai turėti omenyje¹¹⁶.

Manytina, kad pozicija, jog nacionalinės teisės apribojimų priskyrimo veiksnio ar arbitruotinumо kategorijoms klausimas yra nesvarbus, *nes abiem atvejais arbitražinis susitarimas yra negaliojantis*, gali būti laikoma teisinga tik tuo atveju, jeigu siekiama bendrais bruožais apibūdinti šio klausimo problematiką. Akivaizdu, kad tiek teismas, tiek arbitrai, siekdami nustatyti, ar šalis buvo veiksnis ir ar ginčas yra arbitruotinas, dažniausiai taikys skirtingą teisę. Tai, be abejonės, gali nulemti skirtingus teismų ir/ar arbitražo sprendimus. Pavyzdžiui, jeigu laikoma, kad šis klausimas priskirtinas arbitruotinumо kategorijai, sprendžiant arbitražo sprendimo pripažinimo bei leidimo vykdyti arbitražo sprendimą valstybėje, kurioje galioja nacionalinės teisės apribojimai, arbitražo sprendimą gali būti atsisakyta pripažinti

---

¹¹³ LEW, Julian D M; MISTELIS, Loukas A; KRÖLL, Stefan M., supra note 38, p. 735.

¹¹⁴ CRAIG, W. Laurence; PARK, William W.; PAULSSON, Jan, supra note 39, p. 45.

¹¹⁵ BERGER, Klaus Peter. *International Economic Arbitration*. Deventer, Boston: Kluwer Law and Taxation Publishers. 1993, p. 183.

¹¹⁶ REDFERN, Alan; HUNTER, Martin, supra note 67, p. 147.

vadovaujantis Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies a punktu¹¹⁷ (nes pagal tos valstybės, kurioje siekiama pripažinti arbitražinį sprendimą, įstatymus ginčas yra nearbitruotinas). Tačiau, vadovaujantis tokia logika, toks arbitražo sprendimas turėtų būti pripažintas kitoje valstybėje, kurios įstatymuose jokių apribojimų nėra nustatyta. Taigi, jeigu jau laikoma, kad nacionalinės teisės apribojimų pažeidimas gali lemti arbitražinio susitarimo negaliojimą, akivaizdu, kad taip gali būti ir bus ne visais atvejais. Taigi, siekiant išsamiai atsakyti į klausimą, kokiais atvejais arbitražinis susitarimas bus negaliojantis, neišvengiamai teks nustatyti ir tai, ar bus taikytina valstybės teisė, kurioje yra nustatyti apribojimai valstybei bei viešosios teisės juridiniams asmenims būti arbitražinio susitarimo šalimi. Ir siekiant atsakyti į pastarąjį klausimą, neišvengiamai teks spręsti klausimą, kuriai kategorijai – arbitruotinumo ar veiksnumo – priskirtinas šis klausimas.

Kita vertus, minėtos pozicijos vienareikšmiškai atmesti nederėtų, nes jos pagalba yra atkreipiamas dėmesys į tai, ar iš tiesų verta svarstyti klausimą dėl nacionalinės teisės apribojimų priskyrimo veiksnumo ar arbitruotinumo kategorijoms. Tačiau ne dėl to, kad abiem atvejais, nustačius nacionalinės teisės pažeidimus, konstatuotinas arbitražinio susitarimo negaliojimas, o, priešingai – dėl to, kad teismų bei arbitražo praktikos analizė patvirtino, jog nepriklausomai nuo to, ar nacionalinės teisės apribojimai priskirtini veiksnumo bei arbitruotinumo kategorijoms, į juos nėra atsižvelgiama. Kitaip tariant, keliamo prielaida, jog nacionalinės teisės apribojimų priskyrimo veiksnumo ar arbitruotinumo kategorijoms klausimas yra nesvarbus, *nes abiem atvejais nacionalinės teisės apribojimų pažeidimas nelemia arbitražinio susitarimo negaliojimo*. Pasitvirtinus minėtai prielaidai, tolimesnė analizė dėl nacionalinės teisės apribojimų priskyrimo veiksnumo ar arbitruotinumo kategorijoms tampa nereikalinga.

---

¹¹⁷ Nors šiuo atveju pažymėtina doktrinoje nebuvo rasta pozicijos, pagal kurą valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus apribojimų klausimas būtų priskirtas arbitruotinumo kategorijai Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies a punkto prasme.

5. Argumentai, kurių pagrindu atsisakoma atsižvelgti į nacionalinės teisės apribojimus

5.1. Teisės principai

Laikoma, kad į nacionalinės teisės apribojimus, kuriais remiasi valstybė, siekdama ginčyti arbitražinį susitarimą, neturi būti atsižvelgiama, ir atitinkamai arbitražinis susitarimas neturi būti laikomas negaliojančiu, kadangi tokie valstybės veiksmai prieštarauja bendriesiems teisės principams – sąžiningumo, prieštaringo elgesio draudimo (lot. *non concedit venire contra factum proprium*) bei *pacta sunt servanda*.

Tiesa, *pacta sunt servanda* principo taikymo galimybė doktrinoje labai mažai analizuojama, neretai šį principą paminint greta kitų argumentų, kurie pagrindžia atsisakymą taikyti nacionalinės teisės normas, ribojančias valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus¹¹⁸. Sąžiningumo bei prieštaringo elgesio draudimo principų taikymo galimybė analizuojama plačiau.

Kaip nurodo W. Craig, W. Park ir J. Paulsson, paprastai atsakymas į klausimą, ar šalis turėjo teisę sudaryti arbitražinį susitarimą, priklauso nuo tokio asmens gyvenamosios vietos/buveinės teisės. Tačiau išimtis taikytina tuo atveju, kai nacionalinės teisės apribojimais remiasi valstybė bei viešosios teisės juridiniai asmenys, kadangi tai akivaizdžiai yra nesuderinama su sąžiningumo principu¹¹⁹. D. Chamlongrasdr sąžiningumo principo reikšmę analizuoja tik arbitražo proceso kontekste. Jo nuomone, atsižvelgiant į tai, kad arbitrai ne visuomet yra įpareigoti taikyti valstybės, kurioje vyksta arbitražas, kolizines normas šalies veiksnui taikytinai teisei nustatyti, sprendami šį klausimą, arbitrai turi teisę taikyti kitas taisykles bei principus, įskaitant ir sąžiningumo principą¹²⁰.

Būtent sąžiningumo principas, kartu su glaudžiai susijusiu prieštaringo elgesio draudimo principu yra Šveicarijos TPTA 177 straipsnio 2 dalies

¹¹⁸ BERNARDINI, Piero, supra note 108, p. 507.

¹¹⁹ CRAIG, W. Laurence; PARK, William W.; PAULSSON, Jan, supra note 39, p. 45.

¹²⁰ CHAMLONGRASDR, Dhisadee, supra note 26, p. 286.

įtvirtintos taisyklės¹²¹ pagrindas¹²².

Kaip ir minėta anksčiau, Šveicarijos TPTA 177 straipsnio 2 dalies įtvirtinta taisykle buvo remiamasi 1990 m. ICC arbitražo sprendime Nr. 6162, nors TPTA dar nebuvo įsigaliojęs. Doktrinoje taip pat yra nurodoma, kad nors minėta taisyklė yra Šveicarijos tarptautinės privatinės teisės taisyklė bei Šveicarijos *ordre public international* dalis, turinti įtakos užsienio arbitražo sprendimų pripažinimui Šveicarijoje, tuo pačiu ji skatina sukūrimą ir identiško tarptautinės paprotinės teisės bei transnacionalinės viešosios tvarkos principo, kuris turi viršenybę prieš be kokias jam prieštaraujančias nacionalinės teisės nuostatas¹²³.

Kita vertus, laikant, jog taisyklės, pagal kurią valstybei bei viešosios teisės juridiniams asmenims yra draudžiama remtis nacionalinės teisės apribojimais, siekiant išvengti iš arbitražinio susitarimo kylančių įsipareigojimų vykdymo, pagrindas yra sąžiningumo principas, atitinkamai kyla poreikis įvertinti ir privačios šalies elgesį pagal sąžiningumo bei kitų teisės principų kriterijus. Pavyzdžiui, ar minėta taisyklė taip pat taikytina ir tuo atveju, jeigu privati šalis žinojo ar turėjo žinoti, jog valstybė ar viešosios teisės juridinis asmuo pagal jam taikytiną teisę neturėjo teisės sudaryti arbitražinio susitarimo.

Kaip nurodyta Šveicarijos TPTA 177 straipsnio 2 dalies komentare, šiuo klausimu vieningos pozicijos nėra¹²⁴. Tai patvirtina ir doktrinos analizė.

K. P. Berger nurodo, jog Šveicarijos TPTA 177 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta taisyklė siekia apsaugoti privačią šalį, kuri pasitiki valstybės ar viešosios teisės juridinio asmens elgesiu, todėl minėta taisyklė reikalauja, jog

---

¹²¹ Minėta, kad pagal Šveicarijos TPTA 177 str. 2 d. valstybei bei viešosios teisės juridiniams asmenims draudžiama remtis nacionalinės teisės normomis, siekiant ginčyti veiksnumą sudaryti arbitražinį susitarimą ar teigti, jog ginčas, dėl kurio yra sudarytas arbitražinis susitarimas, yra nearbitruotinas.

¹²² BRINER, Robert. Article 177. In *International Arbitration in Switzerland*. An Introduction to and a Commentary on Articles 176-194 of the Swiss Private International Law Statute. Editor Stephen V. Berti. General Editors Heinrich Honsell, Nedim Peter Vogt ir Anton K. Schnyder. The Hague: Kluwer Law International, 2000, p. 324. Taip pat žr. BERGER, Klaus Peter, supra note 115, p. 183; LALIVE, Pierre. The New Swiss Law on International Arbitration. *Arbitration International*. Vol 4, No 1. 988, p. 9.

¹²³ BERGER, Klaus Peter, supra note 115, p. 185.

¹²⁴ BRINER, Robert, supra note 122, p. 326.

privačios šalies lūkesčiai, jog priešinga šalis nesieks vengti arbitražo, jeigu pati dėl jo susitarė, būtų laikomi pagrįstais. Atitinkamai dėl šios priežasties minėta taisyklė netaikytina tuo atveju, jeigu privati šalis žinojo ar turėjo žinoti apie valstybės ar viešosios teisės juridinio asmens nacionalinėje teisėje nustatytus apribojimus¹²⁵.

E. S. Romero nuomone, kuri išsamiai dėstoma 2005 m. paskelbtame straipsnyje „*Requiem* Šveicarijos tarptautinės privatinės teisės akto 177(2) straipsnio taisyklei?“, minėtos normos taikymas be išimčių nepagrįstai pažeidžia valstybės ir kitų viešųjų juridinių asmenų teises ir interesus. Jis teigia, kad tuo metu, kai norma buvo įtvirtinta įstatyminiame lygmenyje, kai kurių užsienio valstybių teisė buvo neaiški ir sunkiai prieinama, o valstybės buvo galingesnės nei privačios bendrovės. Tačiau šiandien pasaulis yra dramatiškai pasikeitęs, daugelyje valstybių teisinė pozicija dėl ginčų, kurių šalimi yra valstybė, arbitruotinumą, yra aiški. Be to, internetas ir kiti modernūs komunikavimo būdai suteikia galimybę gauti informacijos apie užsienio teisę. Taigi laikai, kai valstybės buvo galingesnės nei privačios bendrovės, jau praeityje. Dabar yra tarptautinių korporacijų amžius. Todėl bendrovių, sudarančių sutartis su valstybe, pareiga yra išsiaiškinti užsienio teisės turinį, t. y. pasitelkti tos šalies teisininkus, kurie, *inter alia*, išsiaiškintų ir klausimą dėl valstybės ar viešosios teisės juridinio asmens teisės susitarti dėl ginčų sprendimo arbitraže. Jeigu bendrovės nevykdo tokios pareigos, jos negali turėti naudos dėl tokio savo neveikimo (lot. *nemo auditor propriam turpitudinem allegans*). Kitaip tariant, jeigu iš valstybės ar kitų viešosios teisės juridinių asmenų yra reikalaujama elgtis pagal *lex mercatoria* principus, analogiškas reikalavimas turi būti taikytinas ir kitos šalies atžvilgiu¹²⁶.

Kadangi šiandien iš tiesų sunku įsivaizduoti, kokioje situacijoje privati

---

¹²⁵ BERGER, Klaus Peter, supra note 115, p. 184. Taip pat žr. POUDRET, Jean-François; BESSON, Sébastien, supra note 36, p. 193-194, kur nurodoma, kad taisyklės, draudžiančios viešosios teisės juridiniams asmenims remtis nacionalinės teisės apribojimais, nepagrindžia sąžiningumo principas, kadangi jis negali būti taikomas situacijose, kai abi šalys žinojo apie tai, kad nacionalinė teisė draudžia arba riboja valstybės teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, tačiau vis tiek tokį susitarimą sudarė.

¹²⁶ ROMERO, Eduardo Silva. Requiem for the Role of Article 177(2) of the Swis Private International Law Act? In *Global reflections on international law, commerce and dispute resolution: liber amicorum in honour of Robert Briner*. Ed.: Gerald Aksen, Karl-Heinz Böckstiegel, Michael J. Mustill. Paris: ICC, International Chamber of Commerce, 2005, p. 825-833.

šalis neturėtų galimybių išsiaiškinti užsienio valstybės nacionalinės teisės nuostatų turinio bei taikymo sąlygų, iš esmės galima teigti, jog, E. S. Romero nuomone, sąžiningumo principas ne tik kad susiaurina Šveicarijos TPTA 177 straipsnio 2 dalies taisyklės taikymo ribas, bet faktiškai panaikina jos taikymo galimybes.

Minėtus teisės principus, kuriais remiantis atsisakoma taikyti nacionalinės teisės apribojimus, įtvirtina arba pripažįsta daugelio pasaulio valstybių nacionalinė teisė (sąžiningumo principas įtvirtintas ir CK 1.5 straipsnyje bei kitose CK ir kitų įstatymų normose)¹²⁷. Taigi tuo atveju, kai yra taikomi bendrieji teisės principai ir atsisakoma nacionalinės teisės apribojimų pagrindu pripažinti arbitražinį susitarimą negaliojančiu, galima netgi teigti, jog nėra atsisakoma atsižvelgti į nacionalinę teisę, įtvirtinančią tokius apribojimus, tiesiog yra taikoma kita nacionalinės teisės norma ar principas. Šiandien pasaulyje dominuojant pozityviosios teisės sampratai, tokiu būdu galima išvengti kritikos dėl nepagrįsto atsisakymo taikyti nacionalinę teisę, kai manoma, jog būtent ji turėjo būti taikoma sprendžiant klausimą, ar valstybės įsipareigojimas spręsti ginčą arbitraže yra galiojantis. Kita vertus, bendrųjų teisės principų taikymas negarantuoja vieningo rezultato visais atvejais, nes nėra sutariama dėl minėtų principų turinio ir taikymo pasekmių.

5.2. Tarptautinės teisės principai

a) Atsisakymo vykdyti teisingumą doktrina (angl. denial of justice)

Atsisakymo vykdyti teisingumą doktrinos taikymo tarptautiniame komerciniame arbitraže galimybę labai gerai pristatė S. M. Schwebel viename iš savo knygos „Tarptautinis arbitražas: trys svarbios problemos“ skyrių, kuriame apibendrintos tiek šiuo klausimu doktrinoje egzistuojančios pozicijos,

---

¹²⁷ Žr. WÜHLER, Norbert. Application of General Principles of Law. *In Planning efficient arbitration proceedings. The law applicable in international arbitration*. ICCA Congress Series No 7. General editor Albert Jan van den Berg. The Hague: Kluwer Law International, 1996, p. 553, kur teigiama, jog bendrųjų teisės principų taikymas *per se* nėra kvestionuojamas, skirtingos nuomonės egzistuoja nebent dėl principų turinio bei taikymo specifikos kiekvienu konkrečiu atveju.

ties ir aktuali teismų bei arbitražo praktika¹²⁸.

S. M. Schwebel keliamos hipotezės esmė gali būti apibūdinama taip: tuo atveju, kai valstybė sudaro kliūtis asmenų teisių teisminei ar kitai efektyviai gynybai, tokie valstybės veiksmai laikytini atsisakymu vykdyti teisingumą ir, atitinkamai, gali sukelti valstybės tarptautinę atsakomybę; kadangi sudarius arbitražinį susitarimą, arbitražas yra vienintelis galimas pažeistų teisių gynybos būdas, atsisakymo vykdyti teisingumą doktrina atitinkamai turi būti taikytina ir valstybės veiksmy, kuriais ši nepagrįstai atsisako dalyvauti arbitraže, atžvilgiu.

Šiuo klausimu taip pat minėtina ir F. A. Mann pozicija, kurią S. M. Schwebel cituoja bei tam tikrais aspektais kvestionuoja savo knygoje.

F. A. Mann požiūriu, bet koks sutarties, sudarytos tarp valstybės bei privačios šalies, pažeidimas, be abejo, negali būti laikomas pažeidimu valstybės atsakomybę reglamentuojančių nuostatų prasme. Tačiau vienašališkas atsisakymas vykdyti arbitražinį susitarimą pasižymi tam tikra specifika, kadangi tai yra susiję su privačios šalies praradimu vienintelio galimo ginčo sprendimo mechanizmo. Todėl, laikytina, jog išvada, kad tokio atveju valstybė laikoma atsisakusia vykdyti teisingumą, yra suderinama su tarptautinės teisės tendencijomis, protingumo doktrina bei teisingumo reikalavimais. Tiesa, anksčiau atsisakymas vykdyti teisingumą reiškė konkrečios valstybės teisminės gynybos prieinamumo pažeidimą. Tačiau nėra jokių priežasčių, galinčių pagrįsti, kodėl atsisakymo vykdyti teisingumą doktrina netaikytina ir tuo atveju, kai valstybė nepagrįstai atsisako vykdyti sudarytą arbitražinį susitarimą.

Toliau F. A. Mann išskiria kelias situacijas, kuomet kyla atsisakymo vykdyti teisingumą doktrinos taikymo poreikis. Valstybė gali atsisakyti dalyvauti arbitraže, vadovaudamasi specialiu teisės aktu, kuriuo paskelbia arbitražinį susitarimą negaliojančiu (pateikiamas pavyzdys, kai Iranas nacionalizavo *Anglo-Iranian Oil Company* turtą Irane, specialiu teisės aktu panaikindamas koncesijos sutartį, kurioje buvo numatyta ir arbitražinė išlyga).

---

¹²⁸ SCHWEBEL, Stephen M. *International Arbitration: Three Salient Problems*. Cambridge: Grotius. 1987, p. 61-143.

Tai, F. A. Mann nuomone, yra *a fortiori* atsisakymo vykdyti teisingumą atvejis. Sudėtingesnė situacija esti tuomet, kai valstybė atsisako dalyvauti arbitraže, remdamasi po arbitražinio susitarimo sudarymo priimtu bendro pobūdžio teisės aktu, draudžiančiu valstybei dalyvauti arbitraže. Tokia situacija kilo Tarptautinio Teisingumo Teismo nagrinėtoje byloje *Losinger & Co (Šveicarija) v. Jugoslavija*. F. A. Mann požiūriu, kad šioje byloje tai, ar Jugoslavija laikytina atsisakiusia vykdyti teisingumą, priklauso nuo to, ar *lex arbitri* buvo Jugoslavijos teisė. Jeigu taip, tokiu atveju, valstybė, kuri veikia pagal bendro ir nediskriminacinio pobūdžio teisės aktą, negali būti laikoma atsisakiusia vykdyti teisingumą. Jeigu ne, Jugoslavijos priimtas teisės aktas yra netaikytinas byloje, todėl gali būti svarstoma, ar Jugoslavija laikytina atsisakiusia vykdyti teisingumą¹²⁹.

S. M. Schwebel iš esmės sutinka su bendra F. A. Mann dėstoma koncepcija, tačiau nepitaria pastarajai išvadai dėl *lex arbitri* reikšmės sprendžiant klausimą dėl to, ar valstybė laikoma atsisakiusia vykdyti teisingumą. S. M. Schwebel nuomone, pastaruoju atveju ne *lex arbitri* yra lemiamas kriterijus, bet faktas, kad yra sudaryta sutartis tarp valstybės ir privačios šalies, ir šis faktas *per se* yra pakankamas tam, kad būtų galima teigti, jog teisiniai santykiai yra reguliuojami ir tarptautinės teisės. Tai nereiškia, kad tokia sutartis tampa tarptautine sutartimi, tai taip pat nereiškia, jog bet koks sutarties pažeidimas yra tarptautinės teisės pažeidimas. Tačiau tai reiškia, jog teisės, kurias sutartis suteikia, negali būti atimtos nesukeliant atsakomybės, kurią tarptautinė teisė numato. Čia S. M. Schwebel remiasi teisėjo H. Lauterpacht nuomone *Certain Norwegian Loans* byloje, kur buvo pažymėta, jog tuo atveju, kai valstybė veikia pagal nacionalinės teisės aktus, tai nereiškia, kad tokia situacija nėra reguliuojama tarptautinės teisės. Nacionalinė teisė gali prieštarauti valstybės tarptautiniams įsipareigojimams. Todėl klausimas, ar nacionalinė teisė atitinka tarptautinę teisę, yra tarptautinės teisės dalykas.

Visgi S. M. Schwebel atskirai mini atvejus, kai valstybė pažeidžia

---

¹²⁹ MANN, F. A. State Contracts and International Arbitration. *British Yearbook of International Law*. No XLII. 1967, p. 26-29.

arbitražinį susitarimą remdamasi ne po arbitražinio susitarimo sudarymo priimtais teisės aktais, bet dar iki arbitražinio susitarimo galiojusiomis nacionalinės teisės nuostatomis. Čia jau klausimas kyla ne dėl valstybės veiksmų, kuriais ji sudarė arbitražinį susitarimą, o po to priėmė teisės aktus ar ėmėsi bendro ar specialaus pobūdžio priemonių, kurių pagalba panaikino arbitražinį susitarimą; čia klausimas kyla dėl to, ar arbitražinis susitarimas yra galiojantis, jeigu jis neatitinka arbitražinio susitarimo sudarymo metu galiojusių teisės normų, kuriomis ribojama valstybės teisė sudaryti arbitražinius susitarimus. Šiuo atveju S. M. Schwebel remiasi jau minėtu arbitražo sprendimu *Benteler* byloje ir daro išvadą, jog tai, kas pagal *Benteler* sprendimą laikytina tarptautinės viešosios tvarkos pažeidimu¹³⁰, šiuo atveju yra ir atsisakymas vykdyti teisingumą pagal tarptautinę teisę. Kita vertus, S. M. Schwebel pripažįsta, kad pastaroji išvada gali būti kvestionuojama, priešingai nei situacijoje, kur teisės aktas, ribojantis valstybės galimybę dalyvauti arbitraže, buvo priimtas po arbitražinio susitarimo sudarymo ir kurių S. M. Schwebel laiko *a fortiori* atsisakymo vykdyti teisingumą atveju.

S. M. Schwebel teorija, be abejonės, laikytina vertingu teoriniu indėliu nagrinėjamo klausimo kontekste. Visgi, kyla klausimas dėl praktinės šios teorijos reikšmės.

Visų pirma, ir pats S. M. Schwebel pripažįsta, kad nėra aišku, ar ši teorija gali būti tiesiogiai taikytina tais atvejais, kai valstybė remiasi arbitražinio susitarimo metu galiojusiomis teisės normomis, ribojančiomis valstybės teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, siekdama ginčyti arbitražinio susitarimo galiojimą. Ir manytina, kad minėtais atvejais, t. y. tuomet, kai valstybė, nesinaudodama suvereniomis galiomis, o veikdama kaip bet kokia kita privati arbitražinio susitarimo bei arbitražo proceso šalis, remiasi arbitražinio susitarimo sudarymo metu galiojusiomis nacionalinės teisės nuostatomis, ši

---

¹³⁰ Atkreiptinas dėmesys, kad, kaip ir minėta, *Benteler* byloje pagrindinis motyvas, kuriuo remiantis buvo atmesti Belgijos argumentai dėl nacionalinės teisės apribojimų taikymo, buvo faktas, jog Belgija yra ratifikavusi Europos konvenciją, kuri numato, jog valstybė bei viešosios teisės juridiniai asmenys turi teisę sudaryti arbitražinius susitarimus. Tarptautinės viešosios tvarkos pažeidimo argumentas *Benteler* byloje buvo nurodytas ne kaip vienintelis, bet kaip vienas iš penkių papildomų argumentų, kuriais remiantis į nacionalinės teisės nuostatas, ribojančias valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, neturėtų būti atsižvelgta.

teorija iš tiesų negalėtų būti taikoma. Taigi iš esmės S. M. Schwebel teorijos taikymo ribos, atmetus minėtus atvejus, kurie ir yra dažniausiai pasitaikantys praktikoje, reikšmingai susiaurėja¹³¹.

Antra, nėra aišku, kokią įtaką teorijos taikymui turi paties arbitražo veiksmai. Kitaip tariant, jeigu valstybė atsisako dalyvauti arbitraže, tačiau arbitražo teismas pripažįsta tokius argumentus nepagrįstais bei nusprendžia, jog jis turi jurisdikciją nagrinėti ginčą, ar tokie valstybės veiksmai taip pat laikytini atsisakymu vykdyti teisingumą? Ir, priešingai, jeigu arbitrai nusprendžia remtis po arbitražinio susitarimo sudarymo priimtu bendro pobūdžio teisės aktu, draudžiančiu valstybei sudaryti arbitražinius susitarimus (ne dalyvauti arbitraže), ar tokiu atveju taip pat kyla minėtos teorijos taikymo klausimas, kai akivaizdu, jog toks arbitrų sprendimas prieštarauja *lex retro non agit* principui?

Trečia, S. M. Schwebel teorijoje nėra aišku, ar iš tiesų privati šalis gali remtis atsisakymo vykdyti teisingumą doktrina tarptautiniame komerciniame arbitraže, kur privačiai šaliai ja remtis ir yra aktualiausia. Akivaizdu, kad jeigu minėta doktrina privati šalis gali remtis tik siekdama diplomatinės gynybos iš savo valstybės, t. y. kad ši inicijuotų procesą prieš valstybę, atsisakiusią vykdyti arbitražinį susitarimą, praktinė tokios galimybės reikšmė yra abejotina. Todėl minėtos doktrinos taikymas yra aktualus tik tuomet, jeigu ji yra pajėgi tiesiogiai įtakoti arbitražo ar teismo veiksmus, t. y. atsisakymą paisyti valstybės argumentų dėl arbitražinio susitarimo tariamo negaliojimo. S. M. Schwebel pripažįsta, kad atsakymas į šį klausimą gali priklausyti nuo to, kaip privačios šalies teisę remtis tarptautine teise nacionaliniuose teismuose reglamentuoja vietos, kurioje vyksta arbitražas, įstatymai¹³².

Galiausiai, gali būti kvestionuojamas ne tik minėtos doktrinos taikymo ribos bei praktinė reikšmė, bet ir pagrindinė prielaida, kuria remiasi ši pozicija – atsisakymo dalyvauti arbitraže prilyginimas atsisakymui vykdyti teisingumą.

---

¹³¹ Ir pats S. M. Schwebel nurodo, jog dominuojanti pozicija yra ta, kad tarptautinės teisės pažeidimu yra laikomas tik toks atvejis, kai valstybė pažeidžia sutartį, naudodamasi suverenėmis galiomis, o tuo atveju, kai valstybė veikia kaip <privatus asmuo>, ir tokioje situacijoje pažeidžia sutartį, tarptautinės teisės pažeidimo nėra. Žr. p. 111.

¹³² S. M. Schwebel, p. 142-143.

b) Vienos konvencijos dėl tarptautinių sutarčių teisės 46 ir 47 straipsnių taikymas

Jau minėtame 1994 m. ICC arbitražo preliminariniame sprendime Nr. 7263 arbitrai, argumentuodami išvadą, jog valstybei bei viešosios teisės juridiniams asmenims yra draudžiama remtis nacionalinės teisės apribojimais, siekiant išvengti iš arbitražinio susitarimo kylančių įsipareigojimų vykdymo, rėmėsi ir 1969 m. Vienos konvencija dėl tarptautinių sutarčių teisės 46 bei 47 straipsnių¹³³ nuostatomis. Visgi, tokiai pozicijai prieštaraujama doktrinoje.

Kritikų nuomone, išvada, jog valstybei bei viešosios teisės juridiniams asmenims yra draudžiama remtis nacionalinės teisės apribojimais, siekiant išvengti iš arbitražinio susitarimo kylančių įsipareigojimų vykdymo negali būti grindžiama Vienos konvencijos dėl tarptautinių sutarčių teisės 46 straipsniu, nes visų pirma konvencija yra taikoma tik tarptautinėms sutartims, sudaromoms tarp dviejų valstybių. Be to, minėtame konvencijos straipsnyje yra įtvirtinta švelnesnė taisyklė nei anksčiau minėtoji, taigi būtų paradoksalu valstybei taikyti griežtesnius reikalavimus, kai ji sudaro sutartis su privačiais asmenimis, nei tuomet, kai ji sudaro tarptautines sutartis su kitomis valstybėmis¹³⁴.

Su kritikų pozicija iš dalies verta sutikti. Vienos konvencijos dėl tarptautinių sutarčių teisės nuostatomis nederėtų vadovautis dėl to, kad ši konvencija taikoma sutartims tarp valstybių (Konvencijos 1 straipsnis), ir

---

¹³³ Vienos konvencijos dėl tarptautinių sutarčių teisės 46 straipsnis:

1. Valstybė, siekdama, kad jos sutikimas laikyti sutartį įpareigojančia būtų pripažintas negaliojančiu, negali remtis tuo, kad sutikimas buvo išreikštas pažeidžiant jos vidaus teisės nuostatą dėl įgaliojimų sudaryti sutartis, nebent tas pažeidimas buvo akivaizdus ir buvo pažeista itin svarbi vidaus teisės norma.

2. Pažeidimas yra akivaizdus, jei jis būtų objektyviai matomas kiekvienai valstybei, kuri tokioje situacijoje vadovaujasi įprasta praktika ir gera valia.

47 straipsnis:

Jei atstovo įgaliojimai išreikšti valstybės sutikimą laikyti konkrečią sutartį įpareigojančia buvo kaip nors apriboti, valstybė, siekdama, kad jos atstovo išreikštas sutikimas būtų pripažintas negaliojančiu, negali remtis tuo, kad atstovas nepaisė šių apribojimų, nebent kitoms derybose dalyvaujančioms šalims apie tokius apribojimus buvo pranešta prieš tai, kai atstovas išreiškė tokį sutikimą.

¹³⁴ POUURET, Jean-François; BESSON, Sébastien, supra note 36, p. 192-193. Taip pat žr. CHAMLONGRASDR, Dhisadee, supra note 26, p. 294, kur cituojamas Lordas McNair, pritariantis pozicijai, jog Vienos konvencijos dėl tarptautinių sutarčių teisės nuostatos negali būti taikomos tarptautinių komercinių sutarčių srityje.

tokios sutartys tiek savo prigimtimi, tiek paskirtimi, tiek sudarymo procedūromis, akivaizdu, reikšmingai skiriasi nuo privatinės teisės reguliuojamų sutarčių. Kita vertus, tai nereiškia, kad pati koncepcija, t. y. draudimas remtis nacionalinės teisės apribojimais, vien dėl šios priežasties turi ar gali būti atmesta¹³⁵, tiesiog analogiškos taisyklės pagrindimui privatinuose santykiuose naudotini skirtingi argumentai.

5.3. Niujorko konvencija

Jau minėta, kad *STEG* bei *BEC-GTAF* bylose Tuniso teismai, teigdami, jog Tuniso įstatymų nuostatos, draudžiančios valstybei sudaryti arbitražinius susitarimus, netaikytinos tarptautinio komercinio arbitražo atveju, nurodė, kad priešingas aiškinimas yra nesuderinamas su Niujorko konvencijos nuostatomis (*STEG* byloje Niujorko konvencija buvo vertinama kaip užsienio teisė, taikytina sutarčiai ir pripažįstančia arbitražinių susitarimų galiojimą; *BEC-GTAF* byloje akcentuotas nacionalinės teisės nuostatų neatitikimas Niujorko konvencijai). Tačiau nė viename minėtų sprendimų nėra aiškiai dėstomi tokia išvadą pagrindžiantys argumentai¹³⁶.

Niujorko konvencijos įtaką, sprendžiant klausimą dėl nacionalinės teisės apribojimų taikymo, konkretizuoja G. B. Born, kuris siūlo, susidūrus su valstybės ar viešosios teisės juridinių asmenų veiksnio apribojimais, taikyti tarptautinio nediskriminavimo bei neutralumo principus (angl. *international non-discrimination and neutrality principles*), kuriuos taikyti, jo nuomone, reikalauja Niujorko konvencija¹³⁷.

G. B. Born teigia, jog Niujorko konvenciją pasirašiusias valstybes minėta

---

¹³⁵ Pavyzdžiui, doktrinoje egzistuoja pozicijų dėl vadovavimosi *rebus sic stantibus* principu, įtvirtintu Vienos konvencijos dėl tarptautinių sutarčių teisės 62 straipsnyje, privatinuose santykiuose. Tačiau tai nereiškia, kad jo taikymas nacionalinėje teisėje yra ir turi būti grindžiamas vien tik faktu, jog jis įtvirtintas minėtoje konvencijoje. Žr. WÜHLER, Norbert. Application of General Principles of Law. *In Planning efficient arbitration proceedings. The law applicable in international arbitration*. ICCA Congress Series No 7. General editor Albert Jan van den Berg. The Hague: Kluwer Law International, 1996, p. 555.

¹³⁶ Albert Jan van den Berg užsimena apie *STEG* bylą, kaip pavyzdį, patvirtinantį, kad Niujorko konvencija gali būti remiamasi, siekiant nepaisyti nacionalinės teisės apribojimų bei tokiu būdu išvengti arbitražinio susitarimo pripažinimo negaliojančiu, tačiau taip pat šio argumento neplėtoja. Žr. BERG, Albert Jan van den, supra note 70, 1997, p. 45-46.

¹³⁷ BORN, Gary B, supra note 9, p. 558-559.

konvencija įpareigoja pripažinti arbitražinius susitarimus, išskyrus atvejus, kai jie yra negaliojantys, ir toks įsipareigojimas kartu įpareigoja neatsižvelgti ir į nacionalinės teisės nuostatas, kurios nustato specifinius ir netipinius (G. B. Born vartoja terminą – idiosinkratinis (angl. *idiosyncratic*)) reikalavimus arbitražiniams susitarimams. Nacionalinės teisės nustatytus apribojimus valstybei bei viešosios teisės juridiniams asmenims sudaryti arbitražinius susitarimus G. B. Born vadina akivaizdžiais diskriminacinių nacionalinės teisės nuostatų, kurias draudžia taikyti Niujorko konvencijos II straipsnio 3 dalis, pavyzdžiais.

Atkreiptinas dėmesys, kad G. B. Born tarptautinio nediskriminavimo bei neutralumo principais siūlo vadovautis greta patvirtinimo principo (žr. žemiau). Be to, G. Born nacionalinės teisės apribojimus vertina kaip šalies veiksnio apribojimus, taigi nėra aišku, ar analogiški principai taikytini ir tuo atveju, jeigu laikomasi kitokios pozicijos, t. y. priskiriant šį klausimą arbitruotinumui kategorijai.

5.4. Viešojo juridinio asmens vietos viešųjų juridinių asmenų sistemoje įtaka

Egzistuoja pozicija, pagal kurią tai, ar nacionalinės apribojimai lemia arbitražinio susitarimo negaliojimą, priklauso nuo viešojo juridinio asmens vietos viešųjų juridinių asmenų sistemoje. Tokią poziciją pristato J. F. Poudret ir S. Besson, kurių nuomone, svarbiausia yra nustatyti, ar viešosios teisės juridinis asmuo turi teisę teisėtai atsisakyti jo naudai nustatytų veiksnio apribojimų (angl. *validly waive the protective rule limiting its capacity*). Tokia situacija bus, kai arbitražinio susitarimo šalis bus viešosios teisės juridinis asmuo, atstovaujantis pačią valstybę (nėra pateikiami konkretūs tokių asmenų pavyzdžiai).

Tuo atveju, kai arbitražinio susitarimo šalis yra žemesnio lygio valstybės institucija ar valstybės įmonė, ji neturi teisės nepaisyti nacionalinės teisės apribojimų, t. y. neturi teisės jų atšaukti. Tačiau pastaruoju atveju ir toks

viešosios teisės juridinis asmuo negali remtis nacionalinės teisės pažeidimu, jeigu kita šalis bent *prima facie* įrodo, jog ji nežinojo apie tokių apribojimų egzistavimą¹³⁸.

Tokia J. F. Poudret ir S. Besson pozicija kelia nemažai abejonių.

Visų pirma, jie nedetalizuoja konkrečių kriterijų, kuriais remiantis būtų galima nustatyti, kuris viešosios teisės juridinis asmuo turi teisę nepaisyti nacionalinės teisės apribojimų, o kuris – ne. Vieninteliu kriterijumi nurodomas viešosios teisės juridinio asmens subordinacijos lygmuo: kai viešosios teisės juridinis asmuo laikomas atstovaujančiu valstybę, jis turi teisę atšaukti apribojimus, o kai tai yra žemesnio lygio viešosios teisės juridinis asmuo, jis tokios teisės neturi. Tačiau, manytina, toks kriterijus yra akivaizdžiai nepakankamai aiškus. Galbūt, pavyzdžiui, galima būtų daryti išvadą, kad žemesnio lygio viešosios teisės juridiniams asmenims galėtų būti priskirtos valstybės įmonės, tačiau, į klausimą, kaip šiuo kriterijumi turėtų būti suskirstytos valstybės institucijos, vienareikšmišką atsakymą rasti sunku.

Antra, kaip matyti iš nacionalinės teisės nuostatų analizės, konkreči viešosios teisės juridinių asmenų, kurių teisė sudaryti arbitražinį susitarimą yra ribojama, teisinė forma neretai yra įvardinama pačiame teisės akte. Taigi tokiu atveju, jeigu jau laikoma, kad tokiems asmenims nustatyti apribojimai yra pagrįsti, tuomet kiti atitinkamo teisinio statuso/formos asmenys tokiu atveju turėtų būti laikomi nepagrįstai eliminuotais iš asmenų, kurių atžvilgiu yra nustatomi apribojimai, rato. Šį aspektą puikiai iliustruoja KAĮ numatyta išimtis Lietuvos bankui, motyvuojant tuo, kad Lietuvos banko stegėjas yra Seimas, o įstatymo leidėjas KAĮ 11 straipsniu neketino įtvirtinti apribojimų Seimo steigiamoms institucijoms. Tačiau, kaip bus matyti iš šios disertacijos dalies 8.1 skyriuje aprašomų tyrimo rezultatų, eilei Seimo steigiamų institucijų KAĮ 11 straipsnio 2 dalyje numatytas apribojimas turėtų būti taikomas.

Galiausiai, neaišku, kuo grindžiama teisė aukščiausio lygio valstybės institucijoms nepaisyti nacionalinės teisės apribojimų. Jeigu tai yra siejama su tuo, kad pati institucija, atstovaudama valstybę, tokią taisyklę nustatė ir todėl ji

---

¹³⁸ POUURET, Jean-François; BESSON, Sébastien, supra note 36, p. 193-194.

gali jos nepaisyti, tokia argumentacija yra atmestina, kadangi valstybei bei viešosios teisės juridiniams asmenims, kurie, sudarydami privatinės teisės reguliuojamas sutartis, visi teisės aktai galioja lygiai taip pat kaip ir privatiems asmenims. Vadovaujantis tokia logika, turėtų būti pripažinta, kad valstybė kaip teisės normų leidėjas savo veiksmais gali atšaukti bet kokių jos teisės konkrečiu atveju ribojančių teisės normų galiojimą. Tai, akivaizdu, prieštarautų šalių lygybės principui.

5.5. Tarptautinė viešoji tvarka

Kaip žinia, tarptautinio komercinio arbitražo teisėje prieštaravimo tarptautinei viešajai tvarkai pagrindas yra taikytinas sprendžiant klausimą dėl arbitražo sprendimo panaikinimo (UNCITRAL Pavyzdinio įstatymo 34 straipsnio 2 dalies b punktas) ar nepripažinimo tam tikroje valstybėje (Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies b punktas)¹³⁹. Taigi tarptautinės viešosios tvarkos sąvoką dažniausiai sutinkame būtent arbitražo sprendimų panaikinimo ar pripažinimo kontekste. Tačiau tarptautinės viešosios tvarkos doktrina taip pat remiamasi ir siekiant pagrįsti nacionalinės teisės nuostatų, ribojančių valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, netaikymą.

Kaip matyti iš teismų bei arbitražo praktikos analizės, tarptautinės viešosios tvarkos argumentas naudojamas dviem aspektais. Pirma, nacionalinės teisės apribojimai neturi būti taikomi todėl, kad jie yra susiję tik su konkrečios valstybės nacionaline viešąja tvarka, t. y. nelaikytini tarptautinės viešosios tvarkos dalimi (*Myrtoon*, *Galakis* sprendimai, *Benteler* bylos sprendime nurodytas pirmasis argumentas). Antra, tai, kad valstybė remiasi nacionalinės

---

¹³⁹ Nepaisant to, kad Niujorko konvencijoje, o taip pat dažniausiai ir įstatymuose, vartojamas „viešosios tvarkos“ terminas, šiandien visuotinai pripažįstama, kad viešoji tvarka iš esmės yra tarptautinė viešoji tvarka. Tai lemia visų pirma tai, kad viešoji tvarka yra vertinama pagal tarptautinius standartus (kitais tariant, prieštaravimas viešajai tvarkai egzistuoja tik tuomet, kai arbitražo sprendimas pažeidžia tokius konkrečios valstybės teisės esminius principus, kurie yra pripažįstami tarptautiniu mastu). Antra, tai reiškia, kad prieštaravimas viešajai tvarkai yra išimtinis arbitražo sprendimo panaikinimo ar nepripažinimo pagrindas, t. y. taikytinas tik išimtiniais atvejais. Žr. BORN, Garry B. *International commercial arbitration*. Vol. 2. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law Internat., 2009, p. 2620-2632; 2827-2861.

teisės apribojimais, siekdama išvengti arbitražinio susitarimo vykdymo, prieštarauja tarptautinei viešajai tvarkai (*Framatome* sprendimas¹⁴⁰, *Benteler* bylos sprendime nurodytas trečiasis argumentas¹⁴¹).

Manytina, kad ši argumentacija yra įtakota Prancūzijos teisėje galiojančio požiūrio į arbitražinį susitarimą, konkrečiau – į arbitražiniam susitarimui taikytiną teisę. Prancūzijos teismų sprendimuose vyrauja pozicija, jog arbitražiniam susitarimui yra taikytina savarankiška teisė, kuri skiriasi nuo teisės, taikytinos pagrindinei sutarčiai. Tarptautiniai arbitražiniai susitarimai yra nepriklausomi nuo jokios nacionalinės teisės sistemos, ir yra reguliuojami tik imperatyvių Prancūzijos teisės normų bei tarptautinės viešosios tvarkos¹⁴². Minėtą išvadą (dėl šio argumento “prancūziškos” kilmės) patvirtina tai, kad, priešingai nei kituose šaltiniuose, monografijoje, skirtoje Prancūzijos arbitražo teisės ir praktikos analizei taisyklė, draudžianti valstybei bei viešosios teisės juridiniams asmenims remtis nacionalinės teisės apribojimais, siekiant išvengti arbitražinio susitarimo vykdymo, formuluojama, ją papildant argumentu, jog būtent tarptautinė viešoji tvarka draudžia tokius valstybės ar viešosios teisės juridinių asmenų veiksmus¹⁴³.

5.6. Patvirtinimo (angl. *validation*) principas

Analizuodamas šalies veiksniumi nustatyti taikytiną teisę, G. B. Born teigia, jog tinkamesnis metodas nei šaliai taikytinos teisės taikymas, kuris yra

---

¹⁴⁰ Čia atkreiptinas dėmesys, kad arbitražas neapsiribojo minėtu principu kaip išimtinai tarptautinės viešosios tvarkos principu.

¹⁴¹ *Benteler* sprendime, *inter alia*, buvo nurodyta, kad šis argumentas yra dažnai naudojamas arbitrų, tačiau be *Framatome* bylos sprendimo kitų arbitražo sprendimų nepavyko rasti. Kita vertus, doktrinoje aprašoma *Gatoil* byla, kurioje Irano valstybės įmonė rėmėsi Irano Konstitucija, siekdama ginčyti arbitražinio susitarimo galiojimą ir kartu panaikinti arbitražo sprendimą Prancūzijos teismuose. Šioje byloje 1991 m. Paryžiaus apeliacinis teismas nurodė, jog tarptautinė viešoji tvarka draudžia Irano įmonei remtis nacionaline teise, siekiant išvengti arbitražinio susitarimo vykdymo. Žr. FOUCHARD, Philippe, *et al. Fouchard, Gaillard, Goldman on International Commercial Arbitration*. Ed. by Emmanuel Gaillard and John Savage. The Hague: Kluwer Law Internat., 1999, p. 320-321.

¹⁴² BORN, Gary B, *supra* note 9, p. 440.

¹⁴³ „<...> apribojimai pripažįstami netaikytiniais tarptautinės prekybos santykiuose tuo pagrindu, kad tarptautinė viešoji tvarka draudžia viešosios teisės juridiniams asmenims siekti išvengti arbitražinio susitarimo galiojimo tarptautinės prekybos ginčiuose, siekiant remtis nacionaline teise, kuri tokią teisę suteiktų.“ DELVOLLVÉ, Jean-Louis; ROUCHE, Jean; POINTON, Gerald H, *supra* note 67, p. 43-44.

problemiškas vien jau dėl to kad nėra vieningos pozicijos dėl to, kokia yra šaliai taikytina teisė (angl. *personal law*)¹⁴⁴, yra taikyti vadinamąjį patvirtinimo (angl. *validation*) principą.

G. B. Born požiūriu, kai šalys sudaro sandorius, susijusius su keliomis valstybėmis, tokiems sandoriams turi būti suteikiamas maksimalus efektas, neatsižvelgiant į konkrečios valstybės nacionalinės teisės nuostatas, kurios kliudytų pripažinti tokius susitarimus nacionaliniame lygmenyje. Kitaip tariant, jeigu sutartis yra susijusi su valstybėmis A ir B, o arbitražo vieta yra valstybėje C, šalys laikomos turinčiomis veiksnumą sudaryti minėtą sandorį, jeigu tokia išvada darytina pagal bent vienos iš valstybių A, B ir C teisę¹⁴⁵.

Galima teigti, jog patvirtinimo principo taikymas, sprendžiant klausimą dėl nacionalinėje teisėje įtvirtintų valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus apribojimų įtakos arbitražinio susitarimo galiojimui, praktiškai visuomet leis išvengti arbitražinio susitarimo pripažinimo negaliojančiu. Taip bus todėl, kad nacionalinės teisės aktuose teisės sudaryti arbitražinius susitarimus apribojimai visuomet yra nukreipti į konkrečioje valstybėje veikiančius viešosios teisės juridinius asmenis, dažniausiai net įvardinant konkrečią tokių asmenų teisinę formą (žr. Lentelę). Sunkiai įsivaizduojama situacija, kai kitos nei viešojo juridinio asmens valstybės įstatymuose yra įtvirtinti apribojimai, taikytini užsienio valstybės viešosios teisės juridiniam asmeniui. Taigi patvirtinimo principo taikymas iš esmės išspręstų nacionalinėje teisėje įtvirtintų valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus apribojimų taikymo problemą bei užtikrintų aiškumą nagrinėjamos problemos kontekste. Kita vertus, akivaizdu, kad tam, kad būtų galima taikyti minėtą principą, visų pirma būtina kvalifikuoti nacionalinės teisės apribojimus kaip šalies veiksnumo apribojimus, taigi šiuo atveju neišvengiamai turime grįžti prie anksčiau minėtos nacionalinės teisės apribojimų teisinio kvalifikavimo problemos.

---

¹⁴⁴ Vienose valstybėse tai bus asmens pilietybės teisė, kitose – asmens gyvenamosios vietos; vienos – juridinio asmens buveinės, kitose – įsisteigimo valstybės teisė.

¹⁴⁵ BORN, Gary B, supra note 9, p. 556-558. Pažymėtina, kad šį principą G. B. Born siūlo taikyti visiems su arbitražinio susitarimo galiojimu susijusiems klausimams. Žr. p. 497-504; 550-552.

5.7. Arbitražo vietos teisė

J. F. Poudret ir S. Besson, kurie, kaip ir minėta, grindžia poziciją, jog tai, ar nacionalinės teisės apribojimai lemia arbitražinio susitarimo negaliojimą, priklauso nuo to, koks viešosios teisės juridinis asmuo sudarė tokį arbitražinį susitarimą, nurodo, jog tokia taisyklė taikytina tik tuomet, jeigu *lex arbitrii*¹⁴⁶ tiesiogiai nereguliuoja valstybės ar viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus ar remtis nacionalinėje teisėje įtvirtintais apribojimais.¹⁴⁷

Tokią išlygą J. F. Poudret ir S. Besson daro dėl to, kad, kaip ir minėta, tam tikrų valstybių (Šveicarijos bei Ispanijos) arbitražo teisės aktai numato taisyklę, jog valstybei bei viešosios teisės juridiniams asmenims yra draudžiama remtis nacionalinės teisės apribojimais, siekiant pagrįsti, jog jie neturėjo veiksnio sudaryti arbitražinius susitarimus.

Kita vertus, kiek tai susiję su Šveicarijos TPTA 177 straipsnio 2 dalies taisyklės taikymu, J. F. Poudret ir S. Besson nuomone, ji yra taikytina tik tuo atveju, kai valstybės ar viešosios teisės juridinio asmens veiksnio klausimas kyla arbitraže, kurio vieta yra Šveicarijoje arba siekiant panaikinti arbitražo sprendimą, priimtą Šveicarijoje. Kitais atvejais, pavyzdžiui, kai Šveicarijos teismui yra pareiškiamas ieškinys dėl ginčo, dėl kurio sudarytas arbitražinis susitarimas (nebent arbitražo vieta pagal arbitražinį susitarimą yra Šveicarija), minėta norma teismai neturi teisės remtis.

Analogiška išvada darytina ir tuo atveju, kai užsienio valstybėje siekiama pripažinti bei vykdyti arbitražo sprendimą, kuris priimtas Šveicarijoje, kadangi tokiu atveju yra taikytinas Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies a punktas, J-F. Poudret ir S. Besson nuomone, vienareikšmiškai reikalaujantis taikyti valstybės ar viešosios teisės juridinio asmens valstybės nacionalinę

---

¹⁴⁶ J. F. Poudret ir S. Besson nuomone, *lex arbitrii* visuomet yra arbitražo vietos teisė. p. 83-99.

¹⁴⁷ POUURET, Jean-François; BESSON, Sébastien, supra note 36, p. 194.

teisę¹⁴⁸.

Kaip bus matyti iš tolimesniame skyriuje analizuojamų tarptautinio komercinio arbitražo teorijų, tokia J-F. Poudret ir S. Besson pozicija aiškiai atspindi požiūrį į tarptautinį komercinį arbitražą kaip vienos nacionalinės teisinės tvarkos komponentą, ir tokio požiūrio privalumai bei trūkumai analizuojami šios disertacijos 6 dalyje (skyrelyje „1) Tarptautinis komercinis arbitražas kaip vienos nacionalinės tvarkos komponentas“).

5.8. Pagrindinei sutarčiai taikytina teisė

San Carlo bei *STEG* bylų sprendimuose atitinkamai Prancūzijos bei Tuniso teismai atsisakė paisyti nacionalinėje teisėje įtvirtintų apribojimų, kaip galinčių lemti arbitražinio susitarimo negaliojimą, vadovaudamiesi, *inter alia*, tuo, kad siekiant nustatyti, ar arbitražinis susitarimas yra galiojantis, yra taikytina ne šaliai taikytina teisė (angl. *personal law*), bet pagrindinei sutarčiai taikytina teisė.

Šis metodas doktrinoje yra kritikuojamas, kadangi skirtingose situacijose gali lemti skirtingus rezultatus¹⁴⁹. Ir su šia kritika iš dalies derėtų sutikti. Visų pirma egzistuoja tikimybė kad sutarčiai taikytina teise bus pripažinta tos valstybės, kuri ar kurios viešosios teisės juridinis asmuo yra arbitražinio susitarimo šalis, teisė. Antra, priešingai nei susitarimai dėl arbitražiniam susitarimui taikytinos teisės, šalių susitarimai dėl sutarčiai taikytinos teisės yra gana dažni. Ir, tuo atveju, kai valstybė ar viešosios teisės juridinis asmuo yra tokios sutarties šalis, neretai šalys susitaria dėl tos valstybės taikytinos teisės sutarčiai. Abiem minėtais atvejais, vadovaujantis sutarčiai taikytinos teisės metodu, nacionalinės teisės apribojimų taikymo nebus išvengta. Kita vertus,

---

¹⁴⁸ POUDRET, Jean-François; BESSON, Sébastien, supra note 36, p. 190. J. F. Poudret ir S. Besson nuomone, taip pat svarstytinas klausimas dėl analogiškų išvadų taikymo tais atvejais, kai arbitražo vieta yra Švedijoje (nes Švedijos arbitražą reglamentuojančio teisės akto aiškinamajame rašte nurodoma, jos valstybe draudžiama remtis nacionaline teise, siekiant ginčyti veiksnumą sudaryti arbitražinį susitarimą) bei Vokietijoje (kadangi Vokietijos CPK 1030 straipsnio 1 dalyje nurodyta, jog visi turiniai reikalavimai yra arbitruotini, ir tai suponuoja išvadą, jog valstybės veiksnumo sudaryti arbitražinius susitarimus klausimas Vokietijoje priskirtinas arbitruotinumo, o ne veiksnumo kategorijai). Tačiau, J. F. Poudret ir S. Besson nuomone, abiem atvejais verta palaukti teismų pozicijos šiuo klausimu.

¹⁴⁹ FOUCHARD, Philippe, *et al.*, supra note 37, 1999, p. 319.

kaip ir minėta, *STEG* sprendime užsienio teise, taikytina sutarčiai buvo laikoma Niujorko konvencija (*San Carlo* sprendime – konkrečios užsienio valstybės – Anglijos – teisė). Taigi perėmus anksčiau minėtą G. B. Born aiškinimą dėl Niujorko konvencijos reikšmės sprendžiant nacionalinės teisės apribojimų taikymo klausimą (tarptautinio nediskriminavimo bei neutralumo principų taikymą), skirtingo rezultato tikimybė, taikant sutarčiai taikytinos teisės metodą, reikšmingai sumažėja.

5.9. Principas, draudžiantis valstybei remtis nacionalinėje teisėje galiojančiais apribojimais, siekiant išvengti arbitražinio susitarimo vykdymo

Kaip matyti iš užsienio teismų bei arbitražo sprendimų analizės, nepriklausomai nuo to, kokie argumentai buvo naudojami, visi sprendimai, išskyrus du Sirijos teismų sprendimus, lėmė vienodą rezultatą – buvo atsisakyta taikyti nacionalinės teisės apribojimus kaip lemiančius arbitražinio susitarimo negaliojimą. Manytina, kad tai ir sudarė prielaidas doktrinoje egzistuojančiai pozicijai, kad draudimas valstybei bei viešosios teisės juridiniams asmenims remtis nacionalinės teisės apribojimais yra pripažintinas tarptautinio komercinio arbitražo principu ar savarankiška materialine (angl. *substantive*) taisykle.

Šią poziciją dažniausiai gina tie mokslininkai, kurie nacionalinės teisės apribojimų klausimą vertina kaip subjektyvųjį arbitruotinumą. Ir minėtą taisyklę laiko privalomu principu todėl, kad ją patvirtina a) tarptautinės konvencijos, konkrečiai – Europos konvencija; b) lyginamoji teisė (teismų sprendimai bei nacionalinės teisės nuostatos); c) tarptautinio arbitražo sprendimai; d) neįpareigojantys aktai, išreiškiantys tarptautinės teisinės bendruomenės konsensuą, konkrečiai – Tarptautinės teisės 1989 m. rezoliucija¹⁵⁰. Pastarųjų pagrindų įrodymas šiuo atveju yra nereikalingas, kadangi šiame disertacijos skyriuje rasime visus minėtus pagrindus

---

¹⁵⁰ FOUCHARD, Philippe, *et al.* supra note 37, p. 322-329; HANOTIAU, Bernard. The Law Applicable to Arbitrability. In *Improving efficiency of Arbitration Agreements and Awards: 40 years of Application of the New York Convention*. ICCA Congress Series No 9. General editor Albert Jan van den Berg. The Hague: Kluwer Law International, 1999, p. 149-153.

patvirtinančius argumentus. Pridurtina tik tiek, kad priešingai nei sąžiningumo principas, kuris lemia analogišką taisyklę, tačiau kartu reikalauja ir papildomos sąlygos – tai, kad privati šalis žinojo ar turėjo žinoti apie apribojimų egzistavimą, šis principas šiuo aspektu yra absoliutus. Tai reiškia, kad jis yra taikytinas, nepriklausomai nuo to, ar privati šalis žinojo ar turėjo žinoti apie nacionalinės teisės apribojimus, galinčius turėti įtakos arbitražinio susitarimo negaliojimui¹⁵¹.

Didžiausias šios taisyklės taikymo privalumas yra tai, kad jos pagalba *visuomet* bus išvengta arbitražinio susitarimo pripažinimo negaliojančiu (ir atitinkamai arbitražo sprendimo panaikinimo bei atsisakymo jį pripažinti), nepriklausomai nuo faktinių bylos aplinkybių (konkrečiai – privačios šalies elgesio) bei sutarčiai, arbitražiniam susitarimui ar arbitražui taikytinos teisės. Be to, ji *a fortiori* reiškia ir tai, kad analogiškais argumentais draudžiama remtis ir privačiai ginčo šaliai¹⁵².

Kita vertus, nors minėtų keturių argumentų turinys ir yra neginčytinas, kyla klausimas, ar minėtų keturių argumentų egzistavimas patvirtina, jog tokia taisyklė egzistuoja. Kitaip tariant, ar tai, kad minėta taisyklė yra pripažinta tarptautiniu lygmeniu, valstybių nacionalinėje teisėje, arbitražo praktikoje bei Tarptautinės teisės 1989 m. rezoliucijoje lemia tai, kad minėta taisyklė turi teisę ar privalo taikyti teismai bei arbitrai tais atvejais, kai kyla nacionalinės teisės, nustatančios apribojimus, taikymo klausimas.

***

Apibendrinant visus argumentus, kurių pagrindu yra atsisakoma taikyti nacionalinėje teisėje valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus apribojimus, galima išskirti dvi pagrindines tokių argumentų grupes.

Pirma, nacionalinės teisės apribojimai netaikomi todėl, kad jų taikymas pažeidžia tam tikrus principus ar taisykles: sąžiningumo bei su juo susijusius

---

¹⁵¹ FOUCHARD, Philippe, *et al.* supra note 37, p. 325.

¹⁵² FOUCHARD, Philippe, *et al.* supra note 37, p. 322.

principus, *lex loci arbitrii*, tarptautinės teisės principus ar taisykles. Šiai argumentų grupei reikėtų priskirti ir J-F. Poudret ir S. Besson siūlomus nacionalinės teisės apribojimų aiškinimo argumentus (apribojimai netaikytini, kai arbitražinį susitarimą sudaro aukščiausio lygio viešosios teisės juridiniai asmenys). Visus šiuos argumentus jungia tai, kad iš esmės pripažįstama, kad sprendžiant arbitražinio susitarimo galiojimo klausimą ir siekiant nustatyti, ar valstybė ar viešosios teisės juridinis asmuo turėjo teisę sudaryti arbitražinį susitarimą, yra taikytina tos valstybės ar viešosios teisės juridinio asmens valstybės nacionalinė teisė, tačiau 1) atsisakoma pripažinti arbitražinį susitarimą negaliojančiu, nes apribojimas laikomas netaikomu konkrečioje byloje, atsižvelgiant į tos bylos faktines aplinkybes; arba 2) atsisakoma pripažinti arbitražinį susitarimą negaliojančiu, kadangi nacionalinės teisės apribojimų taikymas pažeistų tam tikrus principus ar taisykles (tarptautinės teisės principus, sąžiningumo principą, *lex loci arbitrii* ar pan.).

Antra, nacionalinės teisės apribojimai netaikomi todėl, kad nustatant, ar valstybė bei viešosios teisės juridinis asmuo turi teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, nėra taikytina tos valstybės ar viešosios teisės juridinio asmens valstybės teisė. Kitaip tariant, taikomi kiti taikytinos teisės pasirinkimo metodai, teigiant, kad sprendžiant šį klausimą taikoma i) sutarčiai taikytina teisė; ii) patvirtinimo principas (iš su arbitražu susijusių valstybių nacionalinės teisės taikoma tos valstybės teisė, kuri nenumato jokių apribojimų); iii) taisyklė, draudžianti valstybei ar viešosios teisės juridiniams asmenims remtis nacionaline teise, siekiant išvengti iš arbitražinio susitarimo kylančių įsipareigojimų vykdymo (t. y. netaikoma jokios valstybės nacionalinė teisė).

Toks argumentų grupių išskyrimas yra ganėtinai formalus ir iš esmės padeda tik lengviau įsisavinti surinktą informaciją įvairių argumentų, kuriais siekiama išvengti nacionalinės teisės, ribojančios viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, taikymo. Kita vertus, jis atskleidžia nagrinėjamo klausimo kompleksiskumą ir leidžia daryti išvadą, kad nagrinėjamo klausimo priskyrimas arbitruotinumo ar veiksnio kategorijoms iš esmės nėra lemiamas kriterijus, sprendžiant šį klausimą.

Teismų bei arbitražo sprendimų analizė parodė, jog tiek teismai, tiek arbitrai „apeina“ šio klausimo priskyrimo veiksnų ir arbitruotinumų kategorijoms klausimo sprendimą. Teisės doktrina, nors ir sprendžia šį klausimą, tačiau priėjus vienos ar kitos išvados, pateikiami sprendimo variantai dažniausiai nėra siejami su tradiciniais veiksnų ar arbitruotinumų kategorijų kontekste egzistuojančiais sprendimais.

Kaip matyti, daugeliu atveju, prieš sprendžiant klausimą, ar nacionalinės teisės apribojimai yra taikytini ar ne, prieš tai sprendžiamas apribojimų kvalifikavimo klausimas. Pavyzdžiui, G. B. Born, prieš sprendžiamas dėl patvirtinimo ar nediskriminavimo bei neutralumo principų taikymo, kvalifikuoja apribojimų klausimą kaip valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų veiksnų apribojimą. E. Gaillard ir J. Savage, pateikdami argumentus dėl minėtos savarakiškos materialinės taisyklės taikymo, prieš tai nacionalinės teisės apribojimų klausimą kvalifikuoja kaip subjektyvųjį arbitruotinumą. Tačiau nei vienu, nei kitu atveju nėra taikytini tradiciniai taikytinos teisės pasirinkimo metodai, o renkamas taikyti tokį metodą, kuris garantuoja, jog į nacionalinės teisės apribojimus neturi būti atsižvelgiama visais atvejais, t. y. nepriklausomai nuo arbitražo vietos bei kitų aplinkybių.

Taigi galima daryti išvadą, jog įtaką išvadai dėl nacionalinės teisės apribojimų taikymo turi ne tiek apribojimų priskyrimas tam tikrai kategorijai, kiek požiūris į tarptautinį komercinį arbitražą, jam keliamus tikslus bei įvairių su arbitražu susijusių valstybių nacionalinės teisės įtaka jam. Toliau šis klausimas analizuojamas 6 disertacijos skyriuje.

Be to, verta pastebėti ir tai, kad nei teismų bei arbitražo praktikoje, nei doktrinoje nėra palaikoma pozicija, jog nacionalinėje teisėje egzistuojantys valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus apribojimai gali būti priskiriami arbitruotinumui Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies a punkto prasme. Dominuojanti pozicija yra nagrinėjamo klausimo priskyrimas veiksnų kategorijai, nėra sutariama tik dėl to, ar yra taikytina valstybės ar viešosios teisės juridinio asmens nacionalinė teisė ar kitos valstybės teisė, ar jokios valstybės teisė, taip pat,

jeigu ir taikoma viešosios teisės juridinio asmens nacionalinė teisė, ar konkrečios ribojančios sudaryti arbitražinius susitarimus normos taikymas yra galimas, atsižvelgiant į sąžiningumo principą, *lex loci arbitri* ir pan. Tuo atveju, kai nagrinėjamas klausimas priskiriamas arbitruotinumo kategorijai, vieningai yra nurodoma, kad tokiu atveju taikoma taisyklė, draudžianti valstybei remtis nacionalinės teisės apribojimais, siekiant išvengti arbitražinio susitarimo vykdymo. Atsižvelgiant į tai, manytina, kad apribojimai priskiriami arbitruotinumo kategorijai ne todėl, kad jų požymiai labiau atitinka arbitruotinumo požymius, o todėl, kad neatitinka veiksnio apribojimo požymių ir siekiama išvengti nacionalinės teisės, nustatančios tokius apribojimus taikymo. Be to, priskiriant apribojimus arbitruotinumo kategorijai, nurodoma ir išlyga, kad tai yra klausimas, kuris vertinamas skirtingai nei objektyvusis arbitruotinumasis, kurį lemia ginčo dalykas.

6. Požiūrių į tarptautinį komercinį arbitražą įtaka, sprendžiant klausimą dėl nacionalinės teisės apribojimų taikymo

Tradiciškai išskiriamos keturios arbitražo teisinės prigimties teorijos: sutartinė, jurisdikcinė, mišrioji ir autonominė¹⁵³. Tačiau šiandien, nors ir pripažįstama minėtų teorijų įtaka arbitražo doktrinos vystymuisi¹⁵⁴, jomis faktiškai niekuomet nesiremiamas sprendžiant įvairius tarptautinio komercinio arbitražo probleminius klausimus, kadangi iki galo nėra aiškios konkrečios teorijos taikymo praktinės pasekmės. Todėl didesnis dėmesys šiandien yra skiriamas toms teorijoms, kurių teiginiai bei išvados turi konkrečią praktinę reikšmę, sprendžiant konkrečius arbitraže kylančius klausimus: taikytinos teisės (tiek arbitražiniam susitarimui, tiek arbitražo procesui, tiek ir ginčo esmei), teismų bei arbitražo teisinio santykio, arbitražo sprendimų pripažinimo bei vykdymo (konkrečiai – vienos valstybės teismų sprendimų dėl arbitražo įtakos kitų valstybių teismų sprendimams). Tokiomis teorijomis šiandien yra

---

¹⁵³ DOMINAS, Gediminas, MIKELĖNAS, Valentinas, supra note 4, p. 29-39; BORN, Gary B, supra note 9, p. 184-187.

¹⁵⁴ BORN, Gary B., supra note 9, p. 187-188.

vadinamosios lokalizacijos bei delokalizacijos teorijos¹⁵⁵.

Skirtumą tarp šių teorijų labai apibendrintai ir nesiekiant atskleisti visų esminių šių teorijų skirtumų (juolab, kad ir pačios teorijos nėra vienalytės) galima apibūdinti taip: kai šalys sudaro arbitražinį susitarimą dėl arbitražo konkrečioje valstybėje, lokalizacijos teorija tai aiškina kaip šalių susitarimą paklusti arbitražo vietos teisei, o delokalizacijos teorija tokį susitarimą aiškina kaip susitarimą nenagrinėti kilusio ar kiliančio ginčo valstybės teismuose.

Kitai tariant, delokalizacijos teorijos šalininkai esminę reikšmę teikia šalių susitarimui, kuriuo jos siekia išvengti teismų jurisdikcijos, o arbitražo vietos pasirinkimą laiko tam tikra prasme antraeiliu arbitražinio susitarimo elementu, kuriam šalys neteikia reikšmės. Nesant šalių susitarimo dėl arbitražo vietos, delokalizacijos šalininkai šį faktą naudoja kaip argumentą, pagrindžiantį jų poziciją dėl to, kad arbitražo vieta (o kartu ir arbitražo vietos valstybės nacionalinės teisės įtakos visiems su arbitražu susijusiems klausimams) šalims neturi reikšmės. Lokalizacijos šalininkai, priešingai, šį faktą traktuoja kaip šalių valią paklusti bet kokiai konkrečios valstybės teisinei tvarkai, kurią parinks arbitražo institucija, arbitrai ar kitas subjektas (priklausomai nuo to, kokia arbitražo vietos parinkimo tvarka bus taikytina).

E. Gaillard požiūriu, nei minėtos tradicinės keturios, nei lokalizacijos bei delokalizacijos teorijos (jis atitinkamai jas vertina kaip teritorinio bei sutartinio pobūdžio požiūrius į tarptautinį komercinį arbitražą) neatskleidžia visapusiškos ir pilnos tarptautinio komercinio arbitražo fenomeno. Todėl E. Gaillard išskiria ir analizuoja tik tokius požiūrius, kurie, jo nuomone, gali visapusiškai apibūdinti tarptautinio komercinio arbitražo fenomeną: jo tikslus, jo šaltinius bei jo struktūrą¹⁵⁶.

Šiandien E. Gaillard monografija „Tarptautinio komercinio arbitražo teisinės teorijos“, kuriame išskiriami trys sąlyginai nauji požiūriai į arbitražą (požiūriai laikytini naujais tik tuo aspektu, kad jie yra naujai įvardinti, tačiau ne dėl to, kad neseniai atsiradę) yra bene išsamiausias kūrinys, teoriniu aspektu

¹⁵⁵ PETROCHILOS, Georgios. *Procedural Law in International Arbitration*. Oxford: Oxford University Press, 2004, p. 19-46.

¹⁵⁶ Gaillard, Emmanuel, supra note 28, p. 13-15.

analizuojantis tarptautinio komercinio arbitražo fenomeną ir tiksliai įvardinantis kiekvieno požiūrio į tarptautinį komercinį arbitražą pasirinkimo praktines pasekmes (tiesa, E. Gaillard pasirinko išsamiai pagrįsti teorijų taikymo praktines pasekmes tik keletui klausimų, tačiau monografijoje apstu reikšmingų išvadų ir kitais arbitražo teisei svarbiais praktiniais klausimais).

Visgi, kaip bus matyt, E. Gaillard išskiriamos trys tarptautinio komercinio arbitražo teorijos nesudaro baigtinio egzistuojančių teorijų sąrašo, juolab, kad patys mokslininkai, priskiriami atstovaujančiais vienai ar kitai teorijai, neįvardina savęs E. Gaillard įvardinamos teorijos šalininkais. E. Gaillard pats netiesiogiai pripažįsta kad tai yra jo asmeninės įžvalgos rezultatas, o ne tiesiogiai doktrinoje ar teismų ir arbitražo praktikoje įvardinamų teorijų apibendrinimas bei analizė. Kita vertus, šio disertacijos skyriaus hipotezė yra tai, kad įvairios doktrinoje bei teismų ir arbitražo sprendimuose dėstomos pozicijos nagrinėjamo klausimu iš esmės gali būti įtakotos skirtingo požiūrio į tarptautinį komercinį arbitražą *per se*. Ir tokiu būdu, atsižvelgiant į tai, kad E. Gaillard itin aiškiai ir išsamiai apibūdina tris tokius pagrindinius skirtingus požiūrius, paaiškinančius tarptautinio komercinio arbitražo esmę, manytina, kad nagrinėjamo klausimo kontekste E. Gaillard įžvalgų bei išvadų naudojimas yra tinkamas metodas norimam rezultatui pasiekti.

E. Gaillard išskiria tokius tris pagrindinius požiūrius¹⁵⁷ į arbitražą:

1. Pagal pirmąjį požiūrį, tarptautinis komercinis arbitražas yra glaudžiai susietas su konkrečia nacionaline teisine tvarka, kitaip tariant, jis yra konkrečios nacionalinės teisinės tvarkos komponentas.

2. Pagal antrąjį požiūrį tarptautinio komercinio arbitražo teisinė galia kyla iš keleto su arbitražu potencialiai susijusių nacionalinių teisinių tvarkų.

3. Pagal trečiąjį požiūrį (jam atstovauja ir pats E. Gaillard) pripažįstamas tarptautinio komercinio arbitražo autonomiškumas, lemiantis autentiškos teisinės tvarkos, t. y. arbitražo teisinės tvarkos, sukūrimą.

---

¹⁵⁷ E. Gaillard vartoja anglišką terminą *representations*, kuris savo ruožtu yra vertimas iš prancūzų kalbos. Pagal tai, kaip E. Gaillard apibūdina šį terminą, matyt tiksliausias šio termino tiesioginis vertimas būtų „vaizdavimas; vaizdas“, tačiau išversti į lietuvių kalbą, juolab, kad matyti, kad jis yra išverstas į anglų kalbą iš prancūzų kalbos. Atsižvelgiant į tai, E. Gaillard išskiriami „*representations*“ toliau vadinami teorijomis ar požiūriais.

E. Gaillard, apibūdindamas kiekvieną teoriją, atskirai neanalizuoja požiūrio į nacionalinės teisės nustatytą valstybės bei viešosios teisės sudaryti arbitražinius susitarimus apribojimų taikymą. Jo tyrimo tikslas yra įrodyti egzistuojančių teorijų praktines pasekmes kitiems arbitraže kylantiems klausimams (*lis pendens* principo, teismų teisės uždrausti nagrinėti ginčus arbitraže, arbitražo sprendimo panaikinimo esmės ir kt.). Kita vertus, pateikiama požiūrių analizė leidžia formuluoti išvadas ir tiriamo klausimo atžvilgiu. Taigi žemiau kiekviena teorija apibūdinama atskirai, vadovaujantis E. Gaillard įžvalgomis bei kitais šaltiniais, toliau dėstant savarankiškas išvadas dėl konkrečios teorijos galimos įtakos sprendžiant nacionalinės teisės apribojimų klausimą.

Toliau, atsižvelgiant į šioje disertacijoje dėstomų išvadų bei E. Gaillard analizuojamų požiūrių į tarptautinį komercinį arbitražą pagrindū išskiriami du pagrindiniai požiūriai į tarptautinį komercinį arbitražą, kurie, manytina, tiksliausiai atsako į visus pagrindinius su nagrinėjama valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus problematika susijusius klausimus.

1) Tarptautinis komercinis arbitražas kaip vienos nacionalinės teisinės tvarkos komponentas

Vadovaujantis šia teorija, arbitras yra prilyginamas valstybinio teismo teisėjui, įgyvendinančiam savo funkcijas vienoje nacionalinėje teisinėje tvarkoje, kuria pripažįstama arbitražo vietos valstybės nacionalinė teisinė tvarka. Pagal šią koncepciją arbitražas yra ne tiek tarptautinis, kiek Kolumbijos ar Anglijos, kadangi arbitražo procesas vyko Kolumbijoje ar Anglijoje. Išskiriami du vyraujantys šiai teorijai priskirtini požiūriai: objektyvusis bei subjektyvusis.

Pagal objektyvųjį požiūrį, arbitras prilyginamas teisėjui todėl, kad lygiai taip pat, kaip ir teisėjo teisė spręsti ginčą, analogiška arbitro teisė yra kildinama iš tos valstybės, kurioje vyksta arbitražas, teisės. Taip yra todėl, kad bet kokia veikla, vykdoma tam tikroje valstybėje, yra ir turi būti reguliuojama tokios

valstybės teisės. Šio požiūrio atstovu yra laikomas F. A. Mann, kuris, *inter alia*, teigia, jog tik arbitražo vietos valstybės teisinė sistema gali objektyviai ir be jokio šalių indėlio pasiūlyti struktūrą, kurioje arbitražui leidžiama efektyviai funkcionuoti¹⁵⁸.

Pagal subjektyvųjį požiūrį didesnis dėmesys skiriamas šalių valiai pasirinkti arbitražo vietą. Nurodoma, kad renkantis konkrečią valstybę kaip arbitražo vietą, pačios šalys, o jeigu šalių susitarimo nėra – arbitražo institucija ar arbitrai, paverčia arbitražą priklausomą nuo tokios valstybės teisinės sistemos. Čia cituojamas R. Goode straipsnis dėl *lex loci arbitri* vaidmens tarptautiniame komerciniame arbitraže¹⁵⁹, kuriame R. Goode dėsto griežtą poziciją, pagal kurią vienoje valstybėje priimti teismo sprendimai dėl arbitražo laikytini darančiais įtaką kitų valstybių, kuriose siekiama pripažinti arbitražo sprendimus, teismų sprendimams (kitais tariant, akcentuoja *lex loci arbitri* teisės įtaką arbitražo sprendimo privalomumui bei teisėtumui), o arbitražo vieta (taigi ir arbitražo priskyrimas konkrečios valstybės teisinei tvarkai) visais atvejais laikoma nulemta šalių valios.¹⁶⁰ Analizuojamos teorijos šalininkais E. Gaillard požiūriu¹⁶¹, laikomi ir J-F. Poudret bei S. Besson, kurie, kaip ir minėta, *lex arbitrii* supranta kaip arbitražo vietos teisę¹⁶².

E. Gaillard nurodo, kad minėta teorija iš esmės remiasi teisinio pozityvizmo idėjomis¹⁶³, ir tai tiesiogiai atsiskleidžia J-F. Poudret bei

---

¹⁵⁸ MANN, F. A. *Lex Facit Arbitrum*. In *International Arbitration*. In *liber amicorum for Martin Domke*. Ed. Pieter Sanders. The Hague: Martinus Nijhoff, 1967, p. 157-183.

¹⁵⁹ GAILLARD, Emmanuel, supra note 28, p. 19.

¹⁶⁰ GOODE, Roy. *The Role of the Lex Loci Arbitri in International Commercial Arbitration*. *Arbitration International*. Vol. 17. No. 1. 2001, p. 19-39. R. Goode šiame straipsnyje neigia vadinamųjų anacionalinių arbitražo sprendimų egzistavimą, t. y. arbitražo sprendimų, kurie nesiejami su jokia valstybe (angl. *anational, stateless awards*). Jo nuomone, arbitražo sprendimas, panaikintas jo priėmimo valstybėje, negali būti pripažįstamas kitoje valstybėje. Tokių situacijų praktikoje žinoma nemažai. Ir tų valstybių teismai, kurie pripažįsta arbitražo sprendimus, neatsižvelgiant į tai, kad jie yra panaikinti teismų valstybių, kuriose jie yra priimti, remiasi „palankesnio nacionalinio režimo“ taikymo galimybe, įtvirtinta Niujorko konvencijos VII straipsnio 1 dalimi. Atsižvelgiant į tai pagrindinė R. Goode išvada yra ta, kad minėta Niujorko konvencijos nuostata turi būti pakeista, panaikinant galimybę taikyti „palankesnę nacionalinę režimą“. Tokiu būdu bus garantuota pagarba arbitražo vietos valstybės teismų priimtiems sprendimams dėl arbitražo sprendimo panaikinimo, taigi bus įgyvendinta pagarba šalių pasirinkimui, išvengta nereikalingų išlaidų bei nesuderinamų teismų sprendimų rizikos, o taip pat prisidėta prie įvairių valstybių teismų bendradarbiavimo skatinimo bei tarpusavio pagarbos.

¹⁶¹ GAILLARD, Emmanuel, supra note 28, p. 19-20.

¹⁶² Ten pat.

¹⁶³ GAILLARD, Emmanuel, supra note 28, p. 21.

S. Besson teiginyje jog „*Nesileidžiant į gilesnius filosofinius debatus, mes manome, kad šalių valia visuomet yra paremta tam tikra teisine sistema, iš kurios kyla jos teisėtumas. Lex arbitrii yra arbitražinio susitarimo galiojimo pagrindas (Grundnorm). Kartu su tarptautine teise, ji yra viena iš arbitražo teisinių pagrindų.*“

Vadovaujantis pagrindiniais analizuojamos teorijos teiginiais, ir ypačingai tuo, kad i) arbitro vaidmuo ir funkcijos prilyginamos teisėjo funkcijoms, o ii) arbitražas funkcionuoja vienoje teisinėje tvarkoje, galima daryti išvadą, jog arbitrai bei teismai spęstų nacionalinėje teisėje įtvirtintų valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus apribojimų klausimą, vadovaudamiesi klasikiniais taikytinos teisės pasirinkimo metodais.

Tikslinga išskirti keturias situacijas, kuriose gali kilti minėtų nacionalinės teisės apribojimų taikymo klausimas.

Pirmoji situacija – teismui pareiškiamas ieškinys dėl ginčo, dėl kurio sudarytas arbitražinis susitarimas, *inter alia* teigiant, jog arbitražas neturi jurisdikcijos nagrinėti kilusį ginčą dėl to, kad arbitražinis susitarimas negalioja. Šiuo atveju preziumuokime, kad teismas pagal teismo vietos valstybės teisę turi teisę nuspręsti dėl savo jurisdikcijos (nors tokia situacija šiandien nėra dažna). Šiuo atveju taip pat taikytina prezumpcija, jog nacionalinės teisės apribojimų klausimai yra vertintini kaip šalies veiksnio apribojimas. Teismui šiuo atveju teks spręsti klausimą dėl to, ar yra taikytina nacionalinė teisė, kurios nuostatos buvo pažeistos valstybei ar viešosios teisės juridiniam asmeniui sudarant arbitražinį susitarimą.

J-F. Poudret ir L. Besson nuomone, tokiu atveju teismas turi vadovautis arbitražo vietos teise, kuri savo ruožtu arba tiesiogiai gali reguliuoti šalies veiksnio klausimus, arba nukreipti į valstybės ar viešosios teisės juridinio asmens valstybės nacionalinę teisę¹⁶⁴. Kitaip tariant, teismas tarsi prisiims arbitro vaidmenį ir, vadovaudamasis būsima arbitražo vietos teise, spręs šį klausimą, taigi taikys arba 1) arbitražo vietos teisę ir, jeigu, pavyzdžiui, kaip

---

¹⁶⁴ POUDRET, Jean-François; BESSON, Sébastien, supra note 36, p. 189-190.

Šveicarijoje ir Ispanijoje arbitražo įstatymai numato draudimą valstybei bei viešosios teisės juridiniams asmenims remtis nacionaline teise, nustatys, kad nacionalinės teisės nuostatų pažeidimas nedaro įtakos arbitražinio susitarimo galiojimui; arba 2) arbitražo vietos kolizines normas, kurios paprastai nukreips į valstybės ar viešosios teisės juridinio asmens valstybės nacionalinę teisę ir pripažins, jog arbitražinis susitarimas negalioja.

Tokiu būdu arbitražo vietos įstatymai teismų bus aiškinami pagal arbitražo vietos valstybės teisės principus, komentarus, teismų praktiką (šiuo atveju, tikėtina, kad jeigu arbitražo vieta yra Šveicarijoje, būtų analizuojamas ir privačios šalies elgesys sąžiningumo principo aspektu). Kita vertus, jeigu, pavyzdžiui, pagal komercinį arbitražą reglamentuojančiame teisės akte yra numatytas valstybės ar viešosios teisės juridinio asmens teisės sudaryti arbitražinį susitarimą apribojimas, tačiau teismų praktikoje ar kituose pripažintuose teisės šaltiniuose nurodoma, jog tokio draudimo pažeidimas nedaro įtakos arbitražinio susitarimo galiojimui, tikėtina, kad teismai taip pat seks tokia praktika ir atitinkamai, esant draudimo pažeidimui, nepripažins arbitražinio susitarimo negaliojančiu.

Antroji situacija – valstybė ar viešosios teisės juridinis asmuo ginčija arbitražo jurisdikciją. Tokiu atveju, kaip ir minėta, tikėtina, kad arbitrai spręs šį klausimą pagal arbitražo vietos įstatymus, kurie arba tiesiogiai reguliuos šalies veiksnio klausimą, arba pagal taikytinos teisės taisykles, bus taikoma valstybės ar viešojo juridinio asmens valstybės nacionalinė teisė.

Trečioji situacija – valstybė ar viešosios teisės juridinis asmuo prašo panaikinti arbitražo sprendimą. Šiuo atveju, kaip ir pirmojoje bei antrojoje situacijoje, taikytinos analogiškos taisyklės.

Ketvirtoji situacija – valstybė ar viešosios teisės juridinis asmuo prieštarauja dėl arbitražo sprendimo pripažinimo užsienio valstybėje. Šioje situacijoje jau taikytina Niujorko konvencija, kurios V straipsnio 1 dalies a punktas nurodo į šaliai taikytiną teisę. Tokiu atveju, kaip nurodo J-F. Poudret bei S. Besson, teismai jau turi taikyti valstybės ar viešosios teisės juridinio asmens valstybės teisę, kadangi, jų nuomone, to reikalauja Niujorko

konvencija. Tačiau kartu J-F. Poudret bei S. Besson pažymi ir tai, kad teismai, vadovaudamiesi Niujorko konvencijos VII straipsnio 1 dalyje įtvirtinta teise taikyti palankesnę nacionalinę režimą, turi teisę remtis tokiu palankesniu teisiniu režimu. Tai gali suteikti galimybę šaliai išvengti nacionalinės teisės apribojimų taikymo, tačiau tik tuo atveju, kai arbitražo sprendimo pripažinimo valstybės įstatymai iš tiesų nustato palankesnę teisinį režimą.

Kaip pavyzdį J-F. Poudret bei S. Besson pateikia Prancūzijoje galiojantį požiūrį į arbitražinio susitarimo galiojimą. Taigi tuo atveju, kai arbitražo sprendimą bus prašoma pripažinti Prancūzijoje, teismas netaikys valstybės ar viešosios teisės juridinio asmens valstybės nacionalinės teisės, siekiant nustatyti, ar valstybė ar viešosios teisės juridinis asmuo turėjo būtiną veiksnumą, bet taikys Prancūzijos teisėje pripažintą taisyklę, pagal kurią valstybei draudžiama remtis nacionaline teise, siekiant išvengti iš arbitražinio susitarimo kylančių pasekmių taikymo.

Taigi pagrindinė šio požiūrio į tarptautinį komercinį arbitražą pasekmė yra tai, kad skirtingi analogiškų klausimų sprendimo rezultatai, priklausomai nuo skirtingų konkrečios bylos faktinių aplinkybių (konkrečiai – arbitražo vietos bei arbitražo sprendimo panaikinimo ir pripažinimo vietos), nėra vertintini kaip tarptautinio komercinio arbitražo neigiamas bruožas. Lygiai taip pat, kaip skirtingos konkrečių valstybių nacionalinės teisės normos gali lemti skirtingą analogiškos bylos sprendimo rezultatą (pavyzdžiui, vienoje valstybėje tam tikru atveju asmuo turės teisę prisiteisti neturtinę žalą, kitoje valstybėje tokia teisė jam nebus suteikta), arbitražo vieta gali lemti skirtingas nacionalinės teisės apribojimų pažeidimo pasekmes (vienu atveju arbitražinis susitarimas gali būti pripažintas negaliojančiu, kitu atveju (ypatingai tuo atveju, jeigu arbitražo vietos teisėje nustatytas draudimas valstybei remtis nacionaline teise, siekiant išvengti iš arbitražinio susitarimo kylančių įsipareigojimų vykdymo) – analogiškų normų pažeidimas nelems arbitražinio susitarimo negaliojimo.

Kita ne mažiau svarbi šios teorijos taikymo pasekmė yra ta, kad tuo atveju, jeigu arbitražo sprendimas yra panaikinamas vienoje valstybėje, jis

neturėtų būti pripažįstamas kitoje valstybėje¹⁶⁵. Taigi jeigu arbitražo vietos teisės (įskaitant kolizines normas) taikymas lemia tai, jog nacionalinės teisės apribojimų pažeidimas daro arbitražinį susitarimą negaliojančiu, ir tuo pagrindu yra panaikinamas arbitražo sprendimas, kitoje valstybėje toks arbitražo sprendimas neturėtų būti pripažintas.

2) *Tarptautinis komercinis arbitražas kaip keleto nacionalinių teisinių tvarkų elementas*

Pagal šią teoriją, arbitražo sprendimo teisinė galia kyla ne iš vienintelės – arbitražo vietos – teisinės tvarkos, bet iš keleto teisinių tvarkų, kurios, esant tam tikroms sąlygoms, yra susijusios su arbitražu. Čia, priešingai nei ankstesnės teorijos pagrindu, arbitražo vietos teisinė tvarka, nors ir nėra ignoruojama, tačiau vertinama kaip viena iš teisinių tvarkų, kuri nėra išimtinis arbitražo teisės spręsti ginčą šaltinis. Visos teisinės tvarkos, kurios, tikėtina, turi ar turės tam tikrą ryšį su konkrečiu arbitražu, yra lygiavertės. Pagal šią teoriją arbitražas jau yra tarptautinis. Ir arbitražo sprendimas nebėra Kolumbijos ar Anglijos, jeigu arbitražo vieta atitinkamai yra ar buvo Kolumbijoje ar Anglijoje¹⁶⁶.

E. Gaillard požiūriu, šios teorijos, kuri dar vadinama vestfališkuoju modeliu¹⁶⁷, filosofinis pagrindas taip pat glūdi teisinio pozityvizmo teorijose, kadangi nėra pripažįstama, jog arbitražo teisinė galia kyla išimtinai iš šalių susitarimo. Lemiamą reikšmę čia turi įvairių nacionalinių tvarkų požiūris į arbitražą.

---

¹⁶⁵ Žr. Goode R., supra note 160, ir POUURET, Jean-François; BESSON, Sébastien, supra note 36, p. 845-855. Yra pripažįstama, kad tam tikrose valstybėse gali būti taip, kad arbitražo vietoje panaikintas arbitražo sprendimas kitoje valstybėje bus pripažintas, tačiau tokia situacija yra vertinama neigiamai ir *de lege ferenda* jos neturėtų būti.

¹⁶⁶ GAILLARD, Emmanuel, supra note 28, p. 24-25. E. Gaillard skirtumą tarp pirmosios bei antrosios teorijų apibūdina taip: „*Metodologine prasme šios dvi teorijos yra priešingos viena kitai tuo, kad jos mato tą patį fenomeną iš dviejų skirtingų taškų, viena vertina jį nuo pradžios, kita dėmesį telkia ties pabaiga. Pirmoji vertina arbitražo proceso chronologinį vystymąsi ir teigia, jog arbitrai gali vykdyti savo misiją tik tuo atveju, jeigu tokia galia jiems buvo suteikta arbitražo vietos teisės. Antroji vertina arbitražą pagal jo rezultatą, t. y. arbitražo sprendimą, kuris yra privalomas šalims. Arbitražo sprendimo pripažinimas yra tai, kas retrospektyviai įteisina visą procesą. Toks pakitęs požiūris, kuris gali būti charakterizuojamas kaip kopernikiškas perversmas, yra šios teorijos ašis.*“

¹⁶⁷ Pagal analogiją su vadinamuoju „vestfališkuoju“ tarptautinių santykių modeliu.

Perėjimą iš monolokalinės (pirmosios) teorijos prie pastarosios teorijos žymi Niujorko konvencija, kuri ženkliai minimizuoja arbitražo vietos teisės reikšmę bei įtaką arbitražui, kadangi jos nuostatos aiškiai atspindi tai, kad arbitražo vietos teisė nėra vienintelis arbitražo sprendimo teisinės galios šaltinis (pavyzdžiui, pagal Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies a punktą arbitražinio susitarimo galiojimas gali būti nustatomas nebūtinai pagal arbitražo vietos valstybės teisę; pagal d punktą – arbitražo proceso teisėtumas visų pirma vertinamas pagal arbitražinio susitarimo nuostatas; pagal 2 dalies a punktą – ginčo arbitruotinumą vertinamas pagal valstybės, kurioje prašoma pripažinti arbitražo sprendimą, teisę; galiausiai Niujorko konvencija suteikia teisę valstybei, kurioje prašoma pripažinti arbitražo sprendimą, jį pripažinti, nepaisant to, kad arbitražo vietos valstybėje toks arbitražo sprendimas buvo panaikintas (V straipsnio 1 dalies e punktas, VII straipsnio 1 dalis)¹⁶⁸.

E. Gaillard šiai teorijai skiria mažiausiai dėmesio, todėl sudėtinga vienus ar kitus mokslininkus priskirti prie šios teorijos atstovų (juolab, kad ir pats E. Gaillard tokių nenurodo). Manytina, kad, priešingai nei pirmoji teorija (pirmasis požiūris), kuri ganėtinai lengvai identifikuojama įvairių mokslininkų darbuose, šis požiūris pasireiškia fragmentiškai nagrinėjant konkrečius tarptautinio komercinio arbitražo teisės klausimus, ypač – arbitražo sprendimo pripažinimo klausimą, kai toks arbitražo sprendimas buvo panaikintas arbitražo vietos valstybėje. Kadangi kiekviena su arbitražu susijusios valstybės teisė laikytina turinčia vienodą įtaką arbitražui, priešingai, nei pirmosios teorijos atveju, čia arbitražo sprendimo panaikinimas vietos valstybėje neturi įtakos arbitražo sprendimo nepripažinimui¹⁶⁹.

Atsižvelgiant į pagrindinius teorijos teiginius, manytina, jog nagrinėjamo klausimo apsektu netgi nėra tikslinga, kaip tai buvo padaryta pirmosios teorijos atveju, išskirti keturias situacijas, siekiant pateikti konkrečias šio požiūrio taikymo pasekmes. Kadangi teorijos esminis teiginys yra visų valstybių, susijusių su arbitražu, teisė nuspręsti dėl to, ar konkretus arbitražinis

---

¹⁶⁸ GAILLARD, Emmanuel, supra note 28, p. 28-30.

¹⁶⁹ GAILLARD, Emmanuel, supra note 28, p. 151.

susitarimas ar arbitražo sprendimas yra vertas konkrečios valstybės teisinės apsaugos, akivaizdu, jog, kaip ir pirmosios teorijos atveju, analogiškose situacijose bus galimi skirtingi rezultatai. Esminis skirtumas tarp abiejų teorijų, tikėtina, pasireikš tik pirmojoje situacijoje (teismui sprendžiant arbitražinio susitarimo galiojimo klausimą), kadangi antrosios teorijos atveju teismas nebūtinai turės taikyti arbitražo vietos valstybės teisę, o sprendimo galės ieškoti teismo vietos valstybės teisėje.

3) Tarptautinis komercinis arbitražas kaip autonominė teisinė tvarka

Šio požiūrio į arbitražą, kurį palaiko ir E. Gaillard, pagrindinė idėja yra ta, kad tarptautinio komercinio arbitražo teisinė galia kyla iš savarankiškos transnacionalinės teisinės tvarkos, kuri gali būti vadinama arbitražo teisine tvarka, o ne iš konkrečios valstybės ar valstybių teisinės tvarkos. Tarptautinio komercinio arbitražo pripažinimas yra grindžiamas valstybių konsensusu, o ne izoliuota konkreta suvereno valia pripažinti ar nepripažinti arbitražą. Ši teorija, priešingai nei pastarosios dvi teorijos, jau remiasi ne pozityvizmo, bet prigimtinės teisės teorijos filosofiniais postulatais. Tačiau, kaip nurodo E. Gaillard, sudėtinga įvardinti detalesnius filosofinius pagrindus, kadangi prigimtinės teisės teorijos pačios tarpusavyje yra labai skirtingos. Kita vertus, visoms teorijoms yra būdinga tai, kad jos pripažįsta aukštesnių vertybių, būdingų žmogaus ar visuomenės prigimčiai, egzistavimą, nepriklausomai nuo jų įtvirtinimo pozityviojoje teisėje¹⁷⁰.

Iš E. Gaillard pateikiamos šios teorijos analizės, galima daryti išvadą, kad tokią aukštesnę (savarankišką) teisinę tvarką kuria pačių valstybių normatyvinis elgesys. Taigi taisyklės, sudarančios savarankišką teisinę tvarką, nėra kilusios iš neaiškaus šaltinio, jų šaltinis – įvairių valstybių nacionalinių teisės aktų sąveika, kurios rezultatas yra savarankiškų taisyklių, taikytinų arbitraže ir arbitražui, sukūrimas.

E. Gaillard išskiria žemiau nurodytus pagrindinius šios teorijos bruožus:

---

¹⁷⁰ GAILLARD, Emmanuel, supra note 28, p. 40.

1. Teorija nesiremia nacionalinių teisinių tvarkų reguliavimo nepakankamumu kaip savarankiškos arbitražo teisinės tvarkos atsiradimo prielaida. E. Gaillard pateikia pavyzdį, kaip XX amžiaus devintajame dešimtmetyje *lex mercatoria* atsiradimas buvo siejamas su tuo, kad nacionalinė teisė buvo laikoma nepakankama tam, kad atitiktų tarptautinės prekybos poreikius. Todėl buvo iškelta idėja, kad egzistuoja tarptautinė prekybininkų bendruomenė, spontaniškai kurianti taisykles, būdingas tarptautinio pobūdžio sandoriams. Nagrinėjama teorija nesiremia tokia idėja. Ji remiasi idėja, jog įvairių valstybių nacionalinės teisės normos, kai jos vertinamos kolektyviai, kuria bendras arbitražo teisės taisykles. Kaip bendrieji teisės principai, kurie yra vienas iš tarptautinės teisės šaltinių, ši teorija negali būti apibūdinama kaip priešprieša nacionalinei teisei. Priešingai, ji išimtinai remiasi normatyvine valstybių veikla.

2. Daugumos principo taikymas. Tai, kad arbitražo teisinė tvarka remiasi nacionalinės teisės tvarkomis, nereiškia, jog ją sudarančios taisyklės yra įtvirtintos visuose be išimties nacionalinės teisės aktuose. Arbitražo teisinę tvarką sudarančios taisyklės yra nustatomos naudojant vadinamąjį transnacionalinių taisyklių metodą, kuris iš esmės nesiskiria nuo metodo, kuris leidžia nustatyti bendruosius teisės principus Tarptautinio Teisingumo Teismo Statuto 38 straipsnio prasme. Šis metodas remiasi pagrindine idėja, pagal kurią siekiama nustatyti nacionalinėse tvarkose dominuojančias tendencijas, ir tai jokių būdu nereiškia, kad yra būtinas visuotinis vienokios ar kitokios taisyklės pripažinimas. Reikalavimas, kad egzistuotų visuotinis taisyklės pripažinimas, iš metodo atimtų bet kokią prasmę, kadangi jo pagrindinis tikslas yra išskirti taisykles, kurios yra plačiai pripažįstamos, iš taisyklių, kurios yra pasenusios ir ypatingos/išskirtinės (angl. *idiosyncratic*¹⁷¹).

3. Dinaminis transnacionalinių taisyklių metodo pobūdis. Šis metodas yra dinaminio pobūdžio, kadangi jis atspindi nacionalinės teisės evoliuciją. Tai, kad įvairių valstybių nacionalinė teisė evoliucionuoja skirtingai, nereiškia, kad

---

¹⁷¹ Primintina, kad analogišką anglišką terminą “idiosyncratic” vartoja ir G. B. Born, siekdamas pagrįsti iš Niujorko konvencijos kildinamą nediskriminavimo principą, kuriuo remiantis teismai bei arbitrai turi teisę nesiremti “idiosinkratinėmis” nacionalinės teisės normomis.

neįmanoma nustatyti pagrindinių tendencijų, egzistuojančių tarptautinėje bendruomenėje. Kai reikšmingas skaičius nacionalinės teisės aktų akceptuoja tam tikrą sprendimą, atitinkama taisyklė gali būti laikoma bendruoju principu net jeigu kitos teisės sistemos dar nėra prisijungę prie tokios dominuojančios tendencijos. Transnacionalinių taisyklių metodu nustatytos taisyklės veikia nacionalinę teisę, kuri neatspindi minėtų pagrindinių tendencijų. Kaip metodo veikimo principą demonstruojančius pavyzdžius E. Gaillard nurodo vergovės panaikinimą, taip pat Anglijos teisės pripažinimą arbitražinio susitarimo savarankiškumo principo, Portugalijoje vyravusio Civilinio kodekso nuostatos aiškinimo, lemiančio atsakomybę ribojančių sutarties sąlygų negaliojimą, atsisakymą¹⁷².

Taigi vadovaujantis šia teorija, teismai ir arbitrai, sprenddami tam tikrus su arbitražu susijusius klausimus, sprendimo ieško naudodami transnacionalinių taisyklių metodą. E. Gaillard šį metodą apibūdina taip: pirma, svarbiausias dėmesys skiriamas šalių ketinimams bei valiai, kadangi jos pačios gali būti pasiūliusios tam tikrą metodologiją, pavyzdžiui, apribodamos lyginamąją analizę dviem teisinėms sistemom ar tam tikru regionu. Taigi pagrindinis arbitru uždavins yra įgyvendinti šalių instrukcijas; antra, vadovaudamiesi lyginamosios teisės šaltiniais, arbitrai nustatys, ar šalių vienokią ar kitokią poziciją pagrindžiantys argumentai atspindi plačiai pripažintą taisyklę ar vienos teisinės sistemos išskirtines nuostatas, kurių taikymo turi būti atsisakyta; trečia, nustatant, ar tam tikra taisyklė yra pripažinta ir gali būti laikoma bendruoju teisės principu, visuotinis jos pripažinimas įvairiose nacionalinės teisės sistemose nėra reikalingas¹⁷³.

Darant prielaidą, kad tokia savarankiška arbitražo teisinė tvarka egzistuoja, arbitrai ir teismai yra savotiškai išlaisvinti nuo pareigos taikyti konkrečios valstybės nacionalinę teisę (taigi ir kolizines normas, nukreipiančias į tam tikrą nacionalinę teisę). Taigi valstybei ar viešosios teisės juridiniam asmeniui remiantis nacionalinės teisės nuostatomis, ribojančiomis

---

¹⁷² GAILLARD, Emmanuel, supra note 28, p. 46-52.

¹⁷³ Gaillard, Emmanuel. Transnational Law: A Legal System or a Method of Decision Making? *Arbitration International*. Vol. 17, No 1. 2001, p. 63.

teisę sudaryti arbitražinį susitarimą, ir reikalaujant pripažinti arbitražinį susitarimą negaliojančiu šiuo pagrindu, arbitrai ar teismas iš esmės turi tik nustatyti, ar tokia nacionalinės teisės norma atitinka dominuojančią pasaulinę tendenciją šiuo klausimu, ar, priešingai – ji laikytina, kaip E. Gaillard įvardina, netipine, išskirtine (angl. *idiosyncratic*) taisykle. Kaip matyti iš įvairių valstybių nacionalinės teisės nuostatų analizės, dominuojanti tendencija yra tai, kad valstybė bei viešosios teisės juridiniai asmenys turi teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, lygiai taip pat, kaip ir privatūs asmenys. Dar daugiau, kaip matyti iš ankstesniuose skyriuose išdėstytų teisinio tyrimo rezultatų, ši taisyklė yra pripažįstama tiek daugumos valstybių teismų praktikoje, įstatymuose bei doktrinoje, tiek ir arbitražo teismų praktikoje. Taigi, vadovaujantis minėtu transnacionalinių taisyklių metodu, darytina išvada, jog nacionalinėje teisėje įtvirtinti apribojimai netaikytini, o taikytina kita taisyklė, suteikianti valstybei bei viešosios teisės juridiniams asmenims teisę sudaryti arbitražinius susitarimus.

4) Tarptautinis komercinis arbitražas kaip kuriantis vieningų įvairių su arbitražu susijusių klausimų sprendimų poreikį

Vadovaujantis E. Gaillard išskirtais trimis skirtingais požiūriais į tarptautinį komercinį arbitražą bei kiekvieno iš minėtų požiūrių nulemtomis prognozuojamomis pasekmėmis nagrinėjamam klausimui, galima daryti išvadą, jog iš tiesų požiūris į arbitražą gali lemti skirtingą nagrinėjamo klausimo vertinimą. Vadovaujantis pirmuoju bei antruoju požiūriu, analogiškose situacijose, priklausomai nuo to, kurioje valstybėje vyksta (ar vyks) arbitražas, sprendžiamas arbitražo sprendimo panaikinimo ar pripažinimo klausimas, gali būti priimami skirtingi sprendimai. Vadovaujantis trečiuoju požiūriu – visose situacijose bus priimtas vienodas sprendimas, t. y. bus atsisakyta taikyti nacionalinės teisės nuostatas, ribojančias valstybės ar viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinį susitarimą.

Šiuo atveju, kaip ir minėta, nesiekama iš esmės kritikuoti E. Gaillard

išskiriamų tarptautinio komercinio arbitražo ar kitų anksčiau minėtų teorijų. Kaip ir minėta, pagrindinis tikslas buvo išsiaiškinti, ar skirtingi požiūriai į tarptautinio komercinio arbitražo fenomeną, gali lemti skirtingus nagrinėjamo klausimo vertinimus. Ir, akivaizdu, kad tokie skirtingi požiūriai *gali turėti* įtakos nagrinėjamo klausimo vertinimui. Tačiau negalima nepaminėti, kad ne visais atvejais įmanoma išskirti konkretų E. Gaillard požiūrį įvairiuose mokslininkų darbuose (ir atitinkamai teismų bei arbitražo sprendimuose).

Šios išvados iliustracijai tinkamiausia pasitelkti G. B. Born dėstomas pozicijas įvairiais su tarptautiniu komerciniu arbitražu susijusiais klausimais (atsižvelgiant į tai, kad jo dviejų tomų knyga yra bene plačiausias ir išsamiausias darbas tarptautinio komercinio arbitražo teisės klausimais).

Pavyzdžiui, G. B. Born nuomone, arbitražo vieta visuomet turi esminę reikšmę arbitražui. Arbitražo vieta yra „juridiniai arbitražo namai“¹⁷⁴. Tačiau kartu pripažįstama, kad arbitražo vieta turi kur kas mažesnę reikšmę arbitražinio susitarimo teisiniam reguliavimui¹⁷⁵. Tokia G. B. Born pozicija apskritai neranda vietos nė vienoje iš E. Gaillard išskirtų teorijų, kadangi pirmoji arbitražo vietos klausimais nedaro išlygų, antroji – daro išlygą ne tik arbitražinio susitarimo galiojimo vertinimo klausimu, trečioji – neigia bet kurios konkrečios valstybės teisinės tvarkos lemiamą įtaką su arbitražu susijusių klausimų sprendimui.

Atitinkama išvada darytina ir dėl G. B. Born pozicijos arbitražo sprendimo, panaikinto arbitražo vietos valstybėje, pripažinimo klausimo. G. B. Born nuomone, valstybės turėtų neatsižvelgti į tai, kad arbitražo sprendimas buvo panaikintas arbitražo vietos valstybėje tik tuo atveju, kai arbitražo sprendimas buvo panaikintas i) vadovaujantis vietos valstybės viešąja tvarka ar arbitruotinumą reglamentuojančiomis teisės normomis; ii) peržiūrėjus arbitrų sprendimą dėl ginčo esmės ar kitais pagrindais, kurių nenumato Niujorko konvencija; iii) pažeidžiant visuotinai pripažintus arbitražo

---

¹⁷⁴ BORN, Gary B, supra note 9, p. 1240-1250.

¹⁷⁵ BORN, Gary B, supra note 9, p. 306.

sprendimo pripažinimo procesui taikytinus standartus¹⁷⁶. Toks G. B. Born siūlomas sprendimo variantas taip pat neatspindi nė vieno iš E. Gaillard išskirtų požiūrių, kadangi pirmasis kategoriškai atmeta arbitražo sprendimo, panaikinto arbitražo vietos valstybėje, galimybę, o antrieji du leidžia pripažinti tokį sprendimą be išlygų.

G. B. Born siūlomi sprendimai, susidūrus su nacionalinės teisės nustatytais valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus apribojimais, taip pat yra nebūdingi nė vienai iš E. Gaillard teorijų.

G. B. Born šiuo siūlo taikyti i) vadinamąjį patvirtinimo principą, pagal kurį jeigu bent vienos iš su arbitražu susijusių valstybių nacionalinė teisė valstybei ar viešosios teisės juridiniams asmenims leidžia sudaryti arbitražinį susitarimą, į nacionalinės teisės nustatytus apribojimus nėra atsižvelgiama, arba ii) tais atvejais, kai arbitražinis susitarimas patenka į Niujorko konvencijos reguliavimo sritį – tarptautinio neutralumo bei nediskriminavimo principus, kuriuos, jo nuomone, reikalauja taikyti Niujorko konvencija ir kurių taikymo pasekmė – atsisakymas atsižvelgti į nacionalinės teisės netipines, išskirtines (angl. *idiosyncratic*) nuostatas. Taigi G. B. Born siūlomas sprendimas garantuoja vieningą problemos sprendimo rezultatą, nepriklausomai nuo to, kurioje valstybėje vyksta arbitražas, prašoma panaikinti arbitražo sprendimą ar jį pripažinti, nors E. Gaillard trijų požiūrių į arbitražą analizė suponuoja išvadą, kad vieningas rezultatas gali būti pasiekiamas tik tuo atveju, jeigu yra laikomasi trečiosios teorijos.

Jeigu E. Gaillard prielaida, kad tik kiekvienas iš trijų išskirtų požiūrių geba visapusiškai apibūdinti tarptautinio komercinio arbitražo fenomeną: jo tikslus, šaltinius bei struktūrą, galima būtų prognozuoti, jog E. Gaillard kritikuotų G. B. Born požiūrio į tarptautinį komercinį arbitražą teorinį pagrindą kaip prieštarinę. Tačiau, kaip ir minėta, nėra siekiama išnagrinėti, kuris požiūris ar teorija yra teisinga ar neteisinga. Svarbiausia yra nustatyti veiksnius, įtakančius teismų ir/ar arbitražo atsisakymą taikyti nacionalinės

---

¹⁷⁶ BORN, Gary B, supra note 139, p. 2691-2699.

teisės nustatytus valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus apribojimus.

Įvairių valstybių nacionalinės teisės analizė patvirtino, kad kai kuriose valstybėse vis dar galioja apribojimai valstybės ar viešosios teisės juridiniams asmenims sudaryti arbitražinius susitarimus. Tačiau teismų bei arbitražo praktika atskleidė, jog tokių apribojimų pažeidimą atsisakoma vertinti kaip lemiantį arbitražinio susitarimo negaliojimą (ir savo ruožtu – atsisakymą pripažinti arbitražo sprendimą ir/ar arbitražo sprendimo panaikinimą).

Atsižvelgiant į tokiuose teismų bei arbitražo sprendimuose pateikiamą motyvaciją, taip pat į doktrinoje dėstomus nagrinėjamos problemos sprendimo variantus, darytina išvada, kad iš tiesų lemiamas atsisakymo taikyti apribojimus veiksnys yra požiūris į tarptautinį komercinį arbitražą. Tačiau nebūtinai vienas iš E. Gaillard apibūdintųjų ar kitų doktrinoje egzistuojančių požiūrių.

Manytina, kad esminę reikšmę, sprendžiant klausimą dėl to, ar yra taikytinos nacionalinėje teisėje įtvirtintos valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisę ribojančios nuostatos, turi tai, kaip yra vertinamas klausimas, kiek konkrečios su arbitražu susijusios valstybės nacionalinė teisė turi teisių ir galimybių įtakoti tarptautinį komercinį arbitražą. Jeigu yra pripažįstama, kad yra būtina užtikrinti tam tikrą nuoseklumą tarptautiniame komerciniame arbitraže, tuomet teismai ir arbitrai laikomi turinčiais pareigą bent jau minimaliai naudoti lyginamąjį metodą ir analizuoti, kaip nacionalinės teisės apribojimų taikymo klausimas sprendžiamas užsienio valstybėse bei arbitraže. Taigi nustačius, kad užsienio valstybių teismų, o taip pat ir arbitražo praktikoje, į nacionalinės teisės apribojimus nėra atsižvelgiama, teismai ar arbitrai, siekdami užtikrinti vieningą tarptautinio komercinio arbitražo teisės vystymąsi, turėtų sekti tokia praktika. Jeigu toks tikslas tarptautiniam komerciniam arbitražui nėra keliamas, o yra laikoma, kad tai, jog įvairių arbitraže kylančių klausimų sprendimas gali išimtinai priklausyti nuo to, kur vyksta arbitražas ar kur prašoma panaikinti arbitražo sprendimą ar jį pripažinti (ir savo ruožtu laikomasi pozicijos, kad nacionalinė teisė turi „absoliučią ir

išimtinę teisę“ reglamentuoti tarptautinio komercinio arbitražo klausimus taip, kaip konkrečiai valstybei atrodo tinkama), tuomet teismas ar arbitrai atsakymo ieškos išimtinai nacionalinėje teisėje.

Taigi galiausiai susiduriama su pačiu požiūrių ne tiek į tarptautinį komercinį arbitražą, kiek į teisę *per se* skirtingumu. Jeigu laikoma, kad į teisę yra inkorporuoti visi jai keliami reikalavimai, kitaip tariant, teisė yra teisinga savaime, tuomet bus pripažįstama ir tai, kad rezultatas, kuris yra gaunamas tinkamai taikant teisę, yra visuomet teisingas. Jeigu laikoma, kad teisei yra keliami papildomi reikalavimai (tarptautinio komercinio arbitražo atveju – tam tikro pasaulinio lygmens tarptautinio komercinio arbitražo teisės vienodumas), tuomet bus galimas ir nukrypimas nuo įstatymuose įtvirtintos teisės normos, siekiant patenkinti tokius teisei keliamus reikalavimus.

Kaip ir minėta, čia nesiekama pritarti ar nepritarti vienai ar kitai pozicijai ar požiūriui, bet siekiama išsiaiškinti, ar iš tiesų tik atsitiktinumas lėmė tai, kad teismų bei arbitražo praktikoje beveik vieningai yra atsisakoma atsižvelgti į nacionalinės teisės nuostatas, ribojančias valstybės ar viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus. Kaip ir minėta, bylų analizė atskleidė praktiškai vieningą klausimo sprendimo rezultatą, tačiau ganėtinai skirtingą argumentaciją, kurią, pritaikius kitoje byloje, būtų gaunamas priešingas rezultatas. Taigi viena vertus, tai leidžia teigti, jog yra siekiama šiuo klausimu prisiderinti prie egzistuojančių šio klausimo sprendimo tendencijų (atsisakymo taikyti nacionalinės teisės apribojimus). Kita vertus, akivaizdu ir tai, kad kol nacionalinės teisės apribojimai nebus panaikinti, tikimybė, jog jų pažeidimas sukels arbitražinio susitarimo negaliojimą (ir atitinkamai iš to galinčias kilti kitas pasekmes – atsisakymą pripažinti arbitražo sprendimą ar arbitražo sprendimo panaikinimą) išlieka. Atsižvelgiant į tai, būtina išspręsti ir nacionalinės teisės nuostatų, ribojančių valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, pagrįstumo klausimą.

7. Nacionalinės teisės nuostatų, ribojančių valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus pagrįstumo įvertinimas

Tai, kad yra nustatyta, jog tam tikrais atvejais gali būti taip, kad nacionalinėje teisėje įtvirtintų valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus apribojimų pažeidimas gali lemti arbitražinio susitarimo negaliojimą, be abejonės, neatima teisės vertinti tokių nuostatų pagrįstumo bei pateikti siūlymus dėl tokių nuostatų likimo. Todėl šiame skyriuje siekiama įvertinti, ar nacionalinėje teisėje įtvirtinti apribojimai laikytini pagrįstais.

Nacionalinėje teisėje įtvirtinti apribojimai nepasiekia jiems keliamų tikslų

Kaip ir minėta, priežastys dėl kurių yra įtvirtinti arbitražo, kurio viena iš šalių yra valstybė ar viešosios teisės juridiniai asmenys, iki galo nėra aiškios, ir paprastai, jeigu jau nurodomos, yra siejamos su valstybės nenoru nagrinėti ginčus ne savo teismuose bei tam tikru nepasitikėjimu arbitražu.

Tačiau, kaip matyti iš teisinio tyrimo rezultatų, beveik nė vienoje valstybėje nėra įtvirtinta absoliutus draudimo viešosios teisės juridiniams asmenims sudaryti arbitražinius susitarimus. Yra nustatomos tik įvairios papildomos sąlygos, kurioms esant, viešosios teisės juridiniai asmenys gali sudaryti arbitražinius susitarimus (reikalaujama papildomų leidimų, apibrėžiamos ginčų, kuriuose galima spręsti arbitraže, rūšys, nors analogiški ginčai tarp privačių asmenų gali būti sprendžiami arbitraže). Tokiu būdu, jeigu tokių apribojimų nustatymą ir lemia nepasitikėjimas arbitražu ar noras spręsti ginčus nacionaliniuose teismuose, jie tokio tikslo nepasiekia, kadangi, esant tam tikroms sąlygoms, arbitražas vis tiek yra galimas. Taigi iš esmės tokie apribojimai tik apsunkina arbitražinio susitarimo sudarymą, tačiau tokios teisės iš valstybės ar viešosios teisės juridinių asmenų visiškai neatima.

Be to, jeigu valstybių noras iš tiesų yra nagrinėti ginčus, kurių šalis yra valstybė ar viešosios teisės juridinis asmuo, nacionaliniuose teismuose,

atitinkami apribojimai turėtų būti nustatyti ir susitarimų dėl užsienio teismų jurisdikcijos atveju. Tačiau paprastai taip nėra (išskyrus, retas išimtis¹⁷⁷). Dar daugiau, riboto valstybės imuniteto doktrinos visuotinis pripažinimas, patvirtina, kad valstybės pritaria bei sutinka su tuo, kad tam tikrais atvejais ginčus, kurių šalimi yra valstybė, turi teisę nagrinėti užsienio valstybių teismai.

Nacionalinėje teisėje įtvirtinti apribojimai neatitinka nei šalies veiksnio apribojimams, nei ginčo arbitruotinumui kriterijams keliamų reikalavimų

Kaip ir minėta, doktrinoje nesutariama, ar nacionalinės teisės apribojimai vertintini šalies veiksnio ar ginčo arbitruotinumui kategorijų kontekste (tai atitinkamai lemtų skirtingas taikytinos teisės pasirinkimo taisykles bei tai, ar teismai savo iniciatyva turėtų tirti nacionalinės teisės pažeidimo pasekmes).

Galima teigti, jog vieninga pozicija dominuoja tik vieninteliu aspektu – nacionalinės teisės nuostatos, ribojančios valstybės ar viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus nėra priskirtinos arbitruotinumui Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies prasme kategorijai¹⁷⁸. Dar daugiau, analizuojant arbitruotinumui¹⁷⁹ koncepciją, beveik visuomet arbitruotinumai yra tapatinamas su objektyviuoju arbitruotinumui (arbitruotinumai *ratione materiae*)¹⁸⁰. Ir, nors ir išskiriamos dvi arbitruotinumui rūšys (subjektyvusis ir

---

¹⁷⁷ Kaip ir minėta, Lotynų Amerikos valstybėse neigiamą požiūrį į tarptautinį komercinį arbitražą ilgą laiką lėmė *Calvo* doktrina, pagal kurią užsienio investuotojai turi ginčus spręsti tik vietos teismuose, taigi analogiškas neigiamas požiūris egzistavo ir į ginčų sprendimą užsienio valstybių teismuose.

¹⁷⁸ Žr. POUDRET, Jean-François; BESSON, Sébastien, supra note 36, p. 855, 281-283; BERNARDINI, Piero, supra note 108, p. 503; PIETRO, Domenico di. General Remarks on Arbitrability under the New York Convention. In *Arbitrability: International & Comparative Perspectives*. Edited by Loukas A. Mistelis & Stavros L. Berkoulakis. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2009, p. 91, ir kt.

¹⁷⁹ Čia reikėtų pažymėti, kad arbitruotinumai JAV teisėje yra suprantamas kur kas plačiau nei kitose valstybėse (ir tarptautinio komercinio arbitražo teisėje) – kaip apimantis bet kokius klausimus, susijusius su galimybe ginčą spręsti arbitraže (taigi ne tik įstatymuose, bet ir šalių susitarime nustatytus apribojimus). Tačiau praktiškai vieningai pripažįstama, kad JAV teisėje vartotinas arbitruotinumui terminas yra netiksus, todėl jo turėtų būti vengiama. Žr. BORN, Gary B, supra note 9, p. 767; SHORE, Laurence. The United States' Perspective on „Arbitrability“. In *Arbitrability: International & Comparative Perspectives*. Edited by Loukas A. Mistelis & Stavros L. Berkoulakis. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2009, p. 69-70.

¹⁸⁰ Žr. POUDRET, Jean-François; BESSON, Sébastien, supra note 36, p. 855, 281-283; BORN, Gary B, supra note 9, p. 766-767; MISTELIS, Loukas A. Arbitrability – International and Comparative Perspectives: Is Arbitrability a National or an International Law Issue? In *Arbitrability: International & Comparative Perspectives*. Edited by Loukas A. Mistelis & Stavros L. Berkoulakis. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2009, p. 4 ir kt.

objektyvusis), akcentuojama skirtinga šių kategorijų kilmė, taikytina teisė, įtaka arbitražinio susitarimo galiojimui bei arbitrų jurisdikcijos nustatymui ir pan.¹⁸¹

Tai, kad net ir tuo atveju, kai yra išskiriama atskira arbitruotinum – subjektyviojo arbitruotinum – rūšis, pastarosios atžvilgiu taikytinos kitos taisyklės, yra visiškai suprantama ir pateisinama. Pagrindinis arbitruotinum nustatymo kriterijus yra ginčo dalykas, ir šį kriterijų lemia pati arbitražo koncepcija – jis yra tam tikrų *ginčų*, o ne ginčų tarp tam tikrų *asmenų* sprendimo būdas.

Be abejo, tam tikra prasme kartais sprendžiant arbitražinio susitarimo pripažinimo/galiojimo klausimą, tai, koks asmuo yra arbitražinio susitarimo šalimi, gali turėti įtakos, tačiau tik netiesioginės. Pavyzdžiui, tais atvejais, kai ginčai, kylantys iš vartojimo sutarčių yra nearbitruotini, bus sprendžiamas klausimas dėl reikalavimo kvalifikavimo kaip reikalavimo, kylančio iš vartojimo sutarties, ir tokiu atveju turės būti nustatyta, ar asmuo, sudaręs sutartį su jo profesija ar verslu nesusijusiu tikslu, yra fizinis asmuo (kadangi pagal šiuo metu dominuojantį reglamentavimą vartotoju pripažįstamas tik fizinis asmuo). Tačiau lemiamu kriterijumi, nustatant ginčo arbitruotinumą, išlieka reikalavimo dalykas, ir nėra išskiriamos tam tikros vartotojų grupės, vieniems leidžiant sudaryti arbitražinius susitarimus, kitoms – tokios teisės nesuteikiant.

Nacionalinėje teisėje nustatant apribojimus valstybei bei viešosios teisės juridiniams asmenims, vadovaujamosi išimtinai tik šalies kriterijumi, t. y. valstybė bei viešosios teisės juridiniai asmenys yra išskiriami iš privačių asmenų rato ir teisė sudaryti arbitražinius susitarimus ribojama, neatsižvelgiant į ginčo dalyką (net ir tais atvejais, kai papildomai taikomas ir ginčo dalyko kriterijus, jis taip pat yra taikomas išimtinai tik viešosios teisės juridinių asmenų atžvilgiu, privatiems asmenims teisės sudaryti analogiškus arbitražinius susitarimus neribojant).

Taigi, laikytina, kad atsižvelgiant į tai, kad valstybė ar viešosios teisės

---

¹⁸¹ FOUCHARD, Philippe, *et al.* supra note 37, p. 312-347; HANOTIAU, Bernard, supra note 150, p. 146-167.

juridiniai asmenys yra pripažįstami lygiaverčiais privatiems asmenims privatinų santykių dalyviais, akivaizdu, kad draudimas valstybei ar viešosios teisės juridiniams asmenims sudaryti arbitražinius susitarimus dėl ginčų, dėl kurių sprendimo arbitraže turi teisę susitarti privatūs asmenys, neatitinka esminio arbitruotinių ginčų nustatymo kriterijaus.

Atitinkamai laikytina, kad vertinant valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus arbitruotinumų kategorijos kontekste, tokios teisės apribojimas yra pateisinamas tik tuo atveju, kai tokius apribojimus lemia ginčo dalykas. Todėl, pavyzdžiui, draudimas spręsti ginčus, kylančius iš viešosios teisės reguliuojamų santykių, kurių šalimi, kaip taisyklė, visuomet bus valstybė ar viešosios teisės juridiniai asmenys, laikytinas pateisinamu. Tačiau teisinis reglamentavimas, kuris dėl tam tikrų ginčų sprendimo arbitraže privatiems asmenims suteikia teisę susitarti, bet tokios teisės nesuteikia valstybei (ar tokia teisė yra ribojama), nėra ir negali būti pateisinamas.

Kaip nurodo C. I. S. Anzorena, Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies a punktas taikytinas tik tuo atveju, kai ginčo dalykas yra nearbitruotinas. Ir todėl, jo nuomone, apribojimai, taikytini valstybės ar viešosios teisės juridinių asmenų atžvilgiu, kai jie yra išreikšti tik kaip *ratione personae* apribojimai, yra vienareikšmiškai laikytini šalies veiksnio apribojimais¹⁸². Tačiau jeigu tokią išvadą darome vadovaujantis būtent tokia logika (kadangi tai nėra priskirtina arbitruotinumų kategorijai, tai laikytina veiksnio apribojimu), būtina įvertinti ir tai, ar apribojimai atitinka paprastai šalies veiksnio apribojimams keliamus reikalavimus.

Šiuo atveju pritartina jau anksčiau minėtai pozicijai, jog nacionalinės teisės nuostatos, ribojančios valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus neatitinka paprastai šalies veiksnio apribojimams keliamų reikalavimų (tokios pozicijos, kaip ir minėta, laikosi G. B. Born). Tačiau ne todėl, kad paprastai tais atvejais, kai yra ribojamas

---

¹⁸² ANZORENA, C. Ignacio Suarez. The Incapacity Defence Under The New York Convention. In *Enforcement of Arbitration Agreements and International Arbitral Awards: The New York Convention in Practice*. London: Cameron May. 2008, p. 626.

šalies veiksnumas, siekiama apsaugoti pačią šalį, o apribojimai, taikytini valstybei bei viešosios teisės juridiniams asmenims, tokiais nelaikytini. Tokia argumentacija, manytina, yra tinkama tik tuo atveju, kai yra analizuojami fizinio asmens veiksnumo apribojimai. Valstybė bei viešosios teisės juridiniai asmenys dažniausia yra juridiniai asmenys (ar jiems prilyginti), todėl šiuo atveju apribojimų pagrindumas analizuotinas juridinių asmenų (konkrečiai – viešųjų juridinių asmenų) veiksnumo kontekste.

Galima teigti, jog tuo atveju, kai yra ribojamas viešojo juridinio asmens veiksnumas¹⁸³, tokie apribojimai yra taikytini tam tikros veiklos atžvilgiu. Kitaip tariant, tuo atveju, kai yra ribojamas viešojo juridinio asmens veiksnumas privatinuose santykiuose, jam yra draudžiama užsiimti tam tikra veikla (veikla *per se* ar veikla, prieštaraujanti juridinio asmens tikslams). Be abejonės veiklos sąvoką apima ir sutarčių sudarymas. Tačiau arbitražinio susitarimo sudarymas vien dėl to, kad arbitražinis susitarimas yra laikytinas sutartimi, negali būti prilyginamas sutarčiai, kuri sukelia materialines teises pasekmes juridiniam asmeniui. Arbitražinio susitarimo sudarymas bendrąja prasme sukelia vienintelę pareigą – spręsti ginčą arbitraže, o ne tam tikros valstybės teismuose. Taigi arbitražinis susitarimo sudarymas tik netiesiogiai yra susijęs su juridinio asmens vykdoma veikla (be to, vadovaujantis visuotinai pripažintu arbitražinio susitarimo autonomijos principu, net jeigu juridiniam asmeniui draudžiama sudaryti tam tikrą sutartį, tai nereiškia, jog arbitražinė išlyga, esanti tokioje sutartyje, taip pat negalios).

Nacionalinėje teisėje įtvirtinti apribojimai sudaro prielaidas šalių nesąžiningam elgesiui

Kaip patvirtina teismų bei arbitražo praktikos pavyzdžiai, šalys nepaiso nacionalinėje teisėje įtvirtintų valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus apribojimų ir tokius susitarimus vis

---

¹⁸³ Šiuo atveju pripažintina, kad tikslesnis terminas juridinių asmenų atveju yra „teisnumas“, o ne veiksnumas, tačiau iš esmės, atsižvelgiant į tai, kad juridinio asmens teisnumas ir veiksnumas, kaip taisyklė, sutampa, vartojamas veiksnumo terminas. Žr. BARTKUS, Gintautas, supra note 3, p. 95.

ties sudaro.

Tokiu būdu nacionalinėje teisėje įtvirtinti apribojimai, nors pagal dominuojančias tendencijas ir pripažįstama, kad jie neturi įtakos arbitražinio susitarimo galiojimui, suteikia galimybę tiek valstybei bei viešosios teisės juridiniams asmenims, tiek ir privačiai arbitražinio susitarimo šaliai vėliau nesąžiningai remtis tokiais apribojimais, siekiant vilkinti ginčo sprendimą arbitraže, inicijuojant arbitražo sprendimo panaikinimą ar prieštaraujant dėl arbitražo sprendimo panaikinimo bei vykdymo užsienio valstybėje. Pavyzdžiui, valstybei delsiant atsiskaityti pagal sutartį, iš kurios kylančius ginčus šalys susitarė spręsti arbitraže, ir privačiai šaliai iniciavus arbitražo procesą, valstybė gali nuspręsti (ir kaip patvirtina teismų bei arbitražo praktika – neretai nusprendžia) gintis nuo reikalavimo inicijuojant arbitražinio susitarimo nugalinimą procesą, reikalauti arbitrų priimti preliminarų arbitražo sprendimą dėl jurisdikcijos, reikalauti panaikinti arbitražo sprendimą. Akivaizdu, kad tokiu būdu ginčo sprendimas arbitraže reikšmingai užvilkinamas ir galutinis arbitražo sprendimas privačiai šaliai apskritai gali netekti reikšmės. Be to, analogiškų veiksmų gali imtis ir privati šalis, kai valstybė ar viešosios teisės juridinis asmuo inicijuoja arbitražo procesą ar yra priimamas nepalankus privačiai šaliai arbitražo sprendimas.

Tokį valstybės bei privačios arbitražo šalies nesąžiningą elgesį akivaizdžiai atspindi anksčiau analizuotos Italijos teismų nagrinėtos *Gemanco* bylos aplinkybės, kur arbitraže nacionalinės teisės apribojimais rėmėsi Tuniso viešosios teisės juridiniai asmenys, siekdami ginčyti arbitražo teismo jurisdikciją, tačiau arbitražui priėmus privačiai arbitražo šaliai nepalankų sprendimą, analogiškais argumentais jau rėmėsi privati ginčo šalis, siekdama, jog Italijoje arbitražo sprendimas nebūtų pripažintas.

Pagal doktrinoje bei teismų ir arbitražo praktikoje dominuojančią poziciją nacionalinėje teisėje įtvirtinti apribojimai neturi įtakos arbitražinio susitarimo galiojimui

Kaip nurodo K. P. Berger, taisyklė, kuri draudžia valstybei remtis nacionalinės

teisės apribojimais, siekiant išvengti iš arbitražinio susitarimo kylančių įsipareigojimų vykdymo yra laikytina bendruoju paprotinės tarptautinės teisės bei transnacionalinės viešosios tvarkos principu, kuris pakeičia be tokias jam prieštaraujančias nacionalinės teisės nuostatas. Ir, jo nuomone, būtent dėl šios priežasties Vokietijos įstatymų leidėjai, priimdami 1998 m. Vokietijos Arbitražo Akta, panaikino įstatymą, reikalaujantį Vokietijos finansų ministerijos sutikimo, kaip būtinos arbitražinio susitarimo, sudaryto tam tikrų Vokietijos viešosios teisės juridinių asmenų, galiojimo sąlygos. Akto *travaux préparatoires* nurodyta, kad toks įstatymas, kuris “tarnavo tam, kad apsaugotų valstybę, kaip arbitražinio susitarimo šalį, nuo jos pačios” šiandien nebėra aktualus, atsižvelgiant į neginčijamą arbitražo kaip teismui lygiaverčio ginčų sprendimo būdo pripažinimą¹⁸⁴.

K. P. Berger nurodytas principas, kaip ir minėta, nėra vieningai pripažįstamas kaip atskiros – transnacionalinės teisinės – tvarkos (ar kaip E. Gaillard įvardina – arbitražo teisinės tvarkos) principas, kadangi, kaip ir minėta, nėra vieningos pozicijos dėl to, ar tokia tvarka apskritai egzistuoja.

Taigi teigiant, jog vien dėl šios priežasties nacionalinės teisės apribojimai turėtų būti panaikinti, rizikuojama įsivelti į ilgą diskusiją, ar minėta transnacionalinė teisinė tvarka egzistuoja (o aiškaus atsakymo į šį klausimą nėra). Kita vertus, kaip patvirtina atlikta teismų bei arbitražo, o taip pat ir doktrinos analizė, šiandien iš tiesų yra laikomasi praktiškai vieningos pozicijos, kad nacionalinėje teisėje įtvirtinti valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus apribojimai neturi įtakos arbitražinio susitarimo galiojimui. Tiesiog šiai išvadai pagrįsti yra pateikiama labai skirtinga argumentacija (netgi pagal patį griežčiausią požiūrį, pagal kurį tuo atveju, kai nacionalinė teisė riboja valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, o *lex loci arbitrii* neįtvirtina draudimo remtis tokiais apribojimais, prapažįstamos tam tikros tokių apribojimų taikymo išimtys, atsižvelgiant į viešosios teisės juridinio

---

¹⁸⁴ BERGER, Klaus Peter. Re-Examining the Arbitration Agreement, Applicable Law Consensus or Confusion? In *International Arbitration 2006: Back to Basics?* ICCA Congress Series No 13. General editor Albert Jan van den Berg. The Hague: Kluwer Law International, 2007, p. 331.

asmens vietą tokių asmenų sistemoje bei privačios šalies elgesi¹⁸⁵).

Todėl, nepaisant to, kad dominuojančios pozicijos nacionalinės teisės apribojimų klausimu argumentacija yra skirtinga bei kiekvienu atveju gali būti įvairiais aspektais kritikuojama, manytina, kad visgi galima teigti, jog tikimybė, kad nacionalinės teisės apribojimų pažeidimas bus laikomas lemiančiu arbitražinio susitarimo negaliojimą, šiandien yra labai maža. Atsižvelgiant į tai, apribojimų valstybei bei viešosios teisės juridiniams asmenims sudaryti arbitražinius susitarimus įtvirtinimas nacionalinėje teisėje vien dėl šios priežasties gali būti laikomas beprasmiu.

Taigi, atsižvelgiant į minėtus argumentus, laikytina, kad nacionalinėje teisėje įtvirtinti valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus apribojimai yra nepagrįsti ir todėl siūlytina jų atsisakyti. Atitinkamos pozicijos laikomasi ir Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo 2 dalyje įtvirtintų apribojimų atžvilgiu, tačiau žemiau papildomai analizuojamos KAĮ 11 straipsnio 2 dalyje įtvirtintų apribojimų taikymo sąlygos bei jų pažeidimo teisinės pasekmės pagal Lietuvos teismų praktiką bei KAĮ *travaux préparatoires*.

8. KAĮ 11 straipsnio 2 dalies taikymo problematika

Kaip ir minėta, KAĮ 11 straipsnio 2 dalyje nurodyta, jog arbitražui negali būti perduoti ginčai, jeigu viena iš šalių yra valstybės ar savivaldybės įmonė, taip pat valstybės ar savivaldybės įstaiga ar organizacija, išskyrus Lietuvos banką, jeigu tokiam susitarimui nebuvo gautas išankstinis šios įmonės, įstaigos ar organizacijos steigėjo sutikimas. To paties straipsnio 3 dalyje nurodyta, jog Lietuvos Respublikos Vyriausybė ar jos įgaliota valstybės institucija bendra tvarka gali sudaryti arbitražinį susitarimą dėl ginčų, susijusių su Vyriausybės ar jos įgaliotos valstybės institucijos sudarytomis komercinėmis ir ūkinėmis sutartimis.

---

¹⁸⁵ POUDRET, Jean-François; BESSON, Sébastien, supra note 36, p. 193-194.

Nurodytų normų turinys kelia nemažai klausimų.

Visų pirma kyla klausimas, kurioms iš nurodytųjų institucijų yra taikytini apribojimai sudaryti arbitražinius susitarimus (įskaitant KAĮ 11 straipsnio 2 bei 3 dalies santykį).

Antra, kyla sutikimo sudaryti arbitražinį susitarimą suteikimo procedūros, formos klausimai.

Trečia, atsižvelgiant į užsienio teismų bei arbitražo praktikos, bei doktrinos analizę, kyla klausimas, ar minėtos nuostatos yra taikytinos tarptautinio komercinio arbitražo atveju.

Galiausia, kyla klausimas, kaip sprendžiamas KAĮ 11 straipsnio 2 dalis pažeidimo klausimas, jeigu pripažįstama, kad KAĮ 11 straipsnio 2 dalis yra taikoma (kokie asmenys turi teisę reikšti reikalavimą dėl arbitražinio susitarimo negaliojimo, ar tai yra nugincijamas, ar niekinis sandoris ir pan.).

Toliau šie klausimai analizuojami atskirose dalyse.

8.1. Subjektai, kuriems taikytini apribojimai sudaryti arbitražinius susitarimus

Vadovaujantis KAĮ 11 straipsnio 2 bei 3 dalimis, galima išskirti kelias grupes subjektų:

1. *Valstybės bei savivaldybės įmonės, įstaigos ir organizacijos.* Joms, kaip matyti iš KAĮ 11 straipsnio 2 dalies įtvirtintos normos, arbitražinio susitarimo sudarymui reikalingas steigėjo sutikimas.
2. *Lietuvos bankas.* Lietuvos bankui nėra reikalingas steigėjo sutikimas sudarant arbitražinius susitarimus. Ši išimtis buvo įtvirtinta 2001 m. kovo 13 d. KAĮ 11 straipsnio pakeitimu.¹⁸⁶ 2000 m. liepos 3 d. KAĮ 11 straipsnio papildymo įstatymo projekto aiškinamajame rašte buvo nurodyta, jog *“Lietuvos banko steigėjas yra Lietuvos Respublikos Seimas. Dėl sutarčių, kuriose bus numatyta, kad ginčai, nagrinėjami arbitraže, Lietuvos bankas turės kreiptis į Lietuvos Respublikos Seimą,*

---

¹⁸⁶ 2001 m. kovo 13 d. Lietuvos Respublikos Komercinio arbitražo įstatymo 11 straipsnio papildymo įstatymas. Žinios. 2001, Nr. 28-894.

kad jis duotų sutikimą. Manome, kad Lietuvos Respublikos Seimas nėra ta institucija, kuri nagrinėtų konkrečias sutartis. Ši įstatymo nuostata turėtų būti taikytina toms valstybės ar savivaldybių įstaigoms ar organizacijoms, kurių steigėjais yra ne Lietuvos Respublikos Seimas, o ministerijos, savivaldybės ir pan. Manome, kad Lietuvos bankas turėtų nuspręsti, ar ginčai bus nagrinėjami arbitraže ar teisme.”¹⁸⁷

3. Vyriausybė ir jos įgaliotos institucijos. Vadovaujantis KAĮ 11 straipsnio 3 dalimi, šiems subjektams taip pat nėra reikalingas jokio kito subjekto sutikimas sudaryti arbitražinį susitarimą.

Net neatsižvelgiant į tai, kad apskritai viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus apribojimai laikytini nepagrįstai, aptartas KAĮ įtvirtintas reglamentavimas laikytinas tiek prieštaringu, tiek ir iš dalies nepagrįstu, *inter alia*, dar ir dėl žemiau nurodytų priežasčių.

Pirma, atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos bankui, kurio steigėjas yra Seimas, yra taikytina išimtis, galima daryti išvadą, jog įstaigos, įmonės ar organizacijos steigėjas yra vienas iš kriterijų, kuriuo remiantis įstatymų leidėjas nustatė apribojimus sudarant arbitražinius susitarimus. Preziumuojant, kad keičiant KAĮ, buvo atsižvelgta į minėtame aiškinamajame rašte nurodytą KAĮ pakeitimo argumentaciją, galima daryti išvadą, kad įstatymo leidėjo ketinimai buvo taikyti apribojimus “*valstybės ar savivaldybių įstaigoms ar organizacijoms, kurių steigėjais yra <...> ministerijos, savivaldybės ir pan.*”, ir netaikyti jų valstybės ar savivaldybių įstaigoms ar organizacijoms, kurių steigėjas yra Seimas.

Tačiau pažymėtina, kad Seimas nėra vienintelės institucijos – Lietuvos banko – steigėjas. Konstitucijos 67 straipsnio 5 punkte numatyta Seimo teisė steigti įstatymo numatytas valstybės institucijas bei skirti ir atleisti jų vadovus. Be to, Konstitucijoje yra įtvirtinta ir Seimo pareiga steigti tam tikras institucijas. Pavyzdžiui, Konstitucijos 73 straipsnyje įtvirtinta Seimo pareiga steigti Seimo kontrolieriaus instituciją (minėtos normos pagrindu įsteigta

---

¹⁸⁷ 2000 m. liepos 3 d. Aiškinamasis raštas “Dėl Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo 11 straipsnio papildymo įstatymo projekto”, dokumento Nr. P-2719.

Seimo kontrolierių įstaiga). Vadovaudamasis Konstitucijos 67 straipsniu, Seimas yra įsteigęs ne vieną instituciją – Lietuvos mokslo tarybą, Vertybinių popierių komisiją ir kt. Dar daugiau – vadovaujantis Konstitucijos 67 straipsnio 1 dalies 5 punktu, Seimas taip pat yra laikytinas ir ministerijų steigėju. Tokios institucijos yra savarankiški viešieji juridiniai asmenys, kurie gali būti civilinių teisinių santykių dalyviais (jų teisinė forma yra „biudžetinė įstaiga“, taigi jos patenka į sąrašą asmenų, kuriems taikytini KAI 11 straipsnio 2 dalyje nurodyti apribojimai). Todėl, darytina išvada, kad jeigu jau vadovaujantis minėta argumentacija buvo padaryta išimtis Lietuvos bankui, įstatyme nepagrįstai nedaroma išimtis kitų Seimo įsteigtų institucijų atžvilgiu.

Antra, atitinkamai taip pat kyla klausimas ir dėl Vyriausybės įstaigų, kurių steigimas yra numatytas Vyriausybės įstatymo¹⁸⁸ 29¹ straipsnyje, kadangi minėtame aiškinamajame rašte atsispindi ketinimas riboti arbitražinių susitarimų sudarymą tais atvejais, kai įstaigos, įmonės ar organizacijos steigėjas yra “ministerijos, savivaldybės ar pan.”, o KAI 11 straipsnio 3 dalyje nurodyta, kad Vyriausybės įgaliotos institucijos bendra tvarka gali sudaryti arbitražinį susitarimą.

Kitaip tariant, kyla klausimas, ar tuo atveju, kai arbitražinį susitarimą sudaro Vyriausybės įstaiga, kurios steigimo akte nėra draudimo sudaryti arbitražinius susitarimus (žr. toliau į „steigėjo sutikimo“ aiškinimą Lietuvos teismų praktikoje) yra reikalingas Vyriausybės sutikimas. Vyriausybės įstatymo 29¹ straipsnyje nurodyta, kad vyriausybės įstaiga steigiama dalyvauti formuojant politiką ministru pavestose valdymo srityse ir ją įgyvendinti. Vyriausybės įstaiga yra viešasis juridinis asmuo, turintis sąskaitą banke ir antspaudą su valstybės herbu bei savo pavadinimu ir veikiantis pagal Vyriausybės patvirtintus nuostatus. Taigi kyla klausimas, ar Vyriausybės įgaliota institucija šiuo atveju turėtų būti traktuojama kaip institucija, turinti specialų Vyriausybės įgaliojimą sudaryti arbitražinius susitarimus ar įgaliojimą sudaryti tam tikras sutartis, ar tai yra institucija, veikianti Vyriausybės suteiktų bendrų įgaliojimų srityje.

---

¹⁸⁸ *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 43-772; 1998, Nr. 41(1)-1131.

Trečia, kyla klausimas dėl sąvokos „valstybės ar savivaldybės įmonė, įstaiga ar organizacija” aiškinimo.

Manytina, kad minėta sąvoka aiškintina siaurai, t. y. kaip apimanti tik tuos viešosios teisės juridinius asmenis, kurių teisinės formos pavadinime yra vartojami žodžiai valstybės ar savivaldybės įmonė, įstaiga ar organizacija, tačiau neapima kitų juridinių asmenų, kurių savininkas vienokiu ar kitokiu būdu yra valstybė ar savivaldybė¹⁸⁹. Tokia išvada darytina atsižvelgiant į tai, kad tai yra apribojimus nustatanti norma, todėl plečiamasis jos aiškinamas neturėtų būti leidžiamas.

Atitinkamai darytina išvada, jog sąvoka „valstybės ar savivaldybės įmonė“ apima tik valstybės ir savivaldybių įmonės, tačiau neapima akcinių bei uždarųjų akcinių bendrovių ar kitų privačiųjų juridinių asmenų, kurių akcininkas ir/ar dalininkas yra valstybė ar savivaldybė. Šią išvadą patvirtina ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimas civilinėje byloje *VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija v. UAB „Garant“* (2009 m.)¹⁹⁰, iš kurio galima daryti išvadą, jog Lietuvos Aukščiausiasis Teismas laikosi pozicijos, jog KAI 11 straipsnio 2 dalis nėra taikytina privatiems juridiniams asmenims. Minėtoje nutartyje buvo pažymėta, jog „reikalavimas gauti išankstinį steigėjo sutikimą rodo, kad priešingai nei tam tikro pobūdžio ginčai, kurie per se negali būti nagrinėjami arbitraže, valstybės įmonei, įstaigai ar organizacijai civiliniuose santykiuose, kaip ir privatiems juridiniams asmenims (pažymėta autoriaus), iš principo nėra draudžiama sudaryti arbitražinę išlygą.“

Kartu laikytina, kad sąvoka „valstybės ar savivaldybės organizacija“ apskritai yra netekusi prasmės. Manytina, kad ši sąvoka yra vartojama, atsižvelgiant į tai, kad tuo metu, kai buvo priimtas KAI, galiojančiame CK buvo vartojama sąvoka „įstaigos ir kitokios valstybinės organizacijos, išlaikomos iš valstybinio biudžeto“¹⁹¹. Tačiau pripažintina, kad galimas ir kitas

---

¹⁸⁹ Žr. CK 2.34 str. 2 d. bei Lietuvos Respublikos 2003 m. lapkričio 12 d. Vyriausybės nutarimu Nr. 1407 patvirtintų Juridinių asmenų registro įsteigimo ir Juridinių asmenų registro nuostatų 12 p. (*Valstybės Žinios*, 2003, Nr. 107-4810).

¹⁹⁰ 2009 m. vasario 10 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis c. b. *VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija v. UAB „Garant“* Nr. 3K-3-42/2009

¹⁹¹ Žr., pavyzdžiui, 1964 m. Civilinio kodekso 25, 33 ir kt. straipsnius.

minėtos sąvokos aiškinimas – kaip reiškiantis bet kokią iš valstybės ar savivaldybės biudžeto išlaikomą viešąją juridinį asmenį. Tokiu būdu išsprendžiamas klausimas ir dėl sąvokos „valstybės ar savivaldybės įstaiga“ reikšmės, t. y. joms turi būti priskiriamos ne tik valstybės ar savivaldybės biudžetinės įstaigos, bet ir viešosios įstaigos, kurių dalininkas yra valstybė. Tačiau pažymėtina, kad tokiu atveju kartu iškyla KAI 11 straipsnio 2 d. taikymo problema tuo atveju, jeigu valstybė ar savivaldybė yra tik vienas iš viešosios įstaigos steigėjų.

Kita vertus, aiškinant KAI 11 straipsnio 2 dalies nuostatas, egzistuoja pagrindas teigti, jog teismų praktikoje yra galimas ir plečiamasis minėto apribojimo taikymas. Tokia išvada darytina, atsižvelgiant į LAT 2011 m. spalio 17 d. nutartyje pateiktus išaiškinimus.¹⁹²

Minėtoje byloje tiesiogiai nebuvo analizuojamas KAI 11 straipsnio 2 dalies nuostatos taikymas, nors kasaciniame skunde buvo keliamas arbitražinio susitarimo negaliojimo klausimas dėl KAI 11 straipsnio 2 dalies nuostatos pažeidimo – Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūra, sudarydama arbitražinį susitarimą, negavo Aplinkos ministerijos rašytinio sutikimo. Tačiau LAT panaikino arbitražo sprendimą kitu pagrindu – pripažindamas arbitražo sprendimu išspręstą ginčą nearbitruotinu, todėl minėto pagrindo taikymo galimybių byloje nebeanalizavo.

LAT šioje byloje panaikino arbitražinį susitarimą dėl to, jog nusprendė, kad ginčas – viešojo konkurso būdu sudarytos sutarties pakeitimo ginčas – yra nearbitruotinas.

Pažymėtina, kad pats arbitražo sprendimo, kuriuo buvo pakeista viešųjų pirkimų būdu sudarytos sutarties kaina, panaikinimo faktas *per se* nelaikytinas kritikuotinu. Manytina, kad, priklausomai nuo faktinių aplinkybių, toks arbitražo sprendimas, kuriuo yra keičiama viešojo pirkimo sutartis kaina, gali būti panaikintas, jeigu būtų nustatyta, kad viešojo pirkimo sutarties kainos keitimo draudimas yra visuotinai pripažintas principas, t. y. tarptautinės

---

¹⁹² 2011 m. spalio 17 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis c. b. UAB „Kauno vandenys“ ir Aplinkos projektų valdymo agentūra v. „WTE Wassertechnik GmbH“ ir AB „Požeminiai darbai“, Nr. 3K-7-304/2011.

viešosios tvarkos dalykas (nacionalinio arbitražo atveju – nacionalinės viešosios tvarkos dalykas). Tačiau šiuo atveju kritikuotina LAT nutarties argumentacija, t. y. pasirinkimas ginčą dėl vėl viešojo pirkimo sutarties kainos laikyti nearbitruotinu.

Nutartyje LAT pažymėjo, jog *“KAĮ nustatytas nearbitruotinių ginčų sąrašas yra baigtinis, o nearbitruotinių ginčų teisinių santykių sritys negali būti aiškinamos plečiamai.”* Taigi vadovaujantis minėtu teiginiu, kuris pripažintinas teisingu ir pagrįstu, derėtų daryti išvadą, kad viešųjų pirkimų sutarties kainos keitimo ginčas laikytinas arbitruotinu, kadangi tokio ginčo nėra numatyta KAĮ 11 straipsnyje, juolab, kad ir LAT toliau nutartyje pažymėjo, jog *“viešųjų pirkimų ginčai KAĮ 11 straipsnio 1 dalyje neįtvirtinti ir šio įstatymo taikymo prasme negalima daryti išvados, kad jie nearbitruotini.”*

Tačiau toliau nutartyje LAT konstatavo, kad KAĮ nėra vienintelis teisės aktas, kuris gali nustatyti nearbitruotinių ginčų sąrašą (*“vis dėlto toks KAĮ 11 straipsnio 1 dalies aiškinimas per se nereiškia, kad ginčai, kurie negali būti arbitražo ginčo dalykas, turi būti įtvirtinti viename teisės akte”*). LAT nuomone, Viešųjų pirkimų įstatymas šiuo atveju laikytinas specialiu teisės aktu, reglamentuojančiu su viešaisiais pirkimais susijusius teisinius santykius. Todėl visų pirma, sprendžiant klausimą dėl to, ar tam tikras ginčas, susijęs su viešaisiais pirkimais, yra arbitruotinas, turi būti vadovujamasi Viešųjų pirkimų įstatymo nuostatomis. Kadangi *“viešojo pirkimo sutarties keitimas, kaip toks (nenagrinėjant jo teisėtumo), įeina į specialiojo įstatymo – VPĮ – teisinio reguliavimo sritį, kuriai įstatymų leidėjas nustatė ypatingus tikslus ir priemones juos pasiekti”, “ginčas dėl viešojo pirkimo sutarties pakeitimo kvalifikuotinas ginču dėl viešojo pirkimo procedūrų, kurioms VPĮ nustato privalomąją teismo jurisdikciją.”*

Taigi šios disertacijos tikslais atliekamo teisinio tyrimo kontekste minėta LAT nutartis iš esmės patvirtina ne tai, kad, kaip joje įtvirtintos konstatuojamosios dalies pradžioje nurodyta, KAĮ 11 straipsnyje įtvirtintos normos negali būti aiškinamos plečiamai. Priešingai, minėta nutartimi kaip tik ir sudaromos prielaidos plečiamai aiškinti KAĮ 11 straipsnyje įtvirtintas

nuostatas, pasitelkiant kituose įstatymuose įtvirtintas formuluotes dėl ginčų sprendimo. Tokiu būdu egzistuoja rizika ne tik dėl subjektų rato, kuriam taikytini apribojimai sudaryti arbitražinius susitarimus, plečiamo aiškinimo, bet ir dėl paties apribojimo taikymo ribų išplėtimo.

8.2. Reikalavimai steigėjo sutikimui sudaryti arbitražinius susitarimus

Minėta, kad KAĮ 11 straipsnio 2 dalies norma reikalauja sudarant arbitražinį susitarimą gauti steigėjo sutikimą, tačiau detaliau nereglamentuoja nei procedūros, pagal kurią toks sutikimas suteikiamas, nei formos, nei tokio susitikimo turinio. Atsižvelgiant į tai, kad tai yra išimtis iš taisyklės, jog visi asmenys turi teisę sudaryti arbitražinius susitarimus dėl visų ginčų, išskyrus išvardintų KAĮ 11 straipsnio 1 dalyje, manytina, kad ji neturėtų būti aiškinama plečiamai, t. y. neturi būti keliami papildomi, KAĮ 11 straipsnio 2 dalyje tiesiogiai neįtvirtinti reikalavimai steigėjo sutikimui (nepaisant, ankstesniame skyriuje analizuotoje LAT nutartyje pateikto išaiškinimo, kuris iš esmės gali būti laikomas sudarančiu prielaidas ir plečiamam nuostatos aiškinimui).

Būtent tokios pozicijos laikėsi ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nagrinėdamas civilinę bylą *VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija v. „Hydro Soil Services NV“* (2007 m.)¹⁹³. Teismas nurodė, jog *„Lietuvos komercinio arbitražo įstatyme nėra nustatyta, kokia forma turi būti išreikštas valstybės įmonės steigėjo sutikimas dėl arbitražinio susitarimo sudarymo, taigi toks sutikimas gali būti žodinis, rašytinis arba išreikštas konkludentiniais veiksmais.“*

Taigi darytina išvada, kad turi būti laikoma, jog steigėjo sutikimas dėl arbitražinio susitarimo sudarymo buvo gautas, jeigu yra aplinkybių, leidžiančių teigti, jog steigėjas žinojo apie sudaromą arbitražinį susitarimą ir nepareiškė prieštaravimo dėl jo sudarymo. Vadovaujantis anksčiau nurodytais motyvais, taip pat darytina išvada, jog sutikimas nebūtinai turi būti suteiktas kiekvienam

---

¹⁹³ 2007 m. kovo 5 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje *VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija v. „Hydro Soil Services NV“*, bylos Nr. 3K-3-62/2007

konkrečiam arbitražiniam susitarimui sudaryti. Toks sutikimas galėtų būti kildinamas ir, pavyzdžiui, iš ankstesnio bendro pobūdžio rašytinio sutikimo dėl arbitražinio susitarimo sudarymo ar iš ankstesnių steigėjo konkludentinių veiksmų, kuriais nebuvo pareikšta prieštaravimo arbitražiniams susitarimams, sudarytiems dėl analogiškų ginčų.

8.3. KAĮ 11 straipsnio 2 dalies taikymas tarptautinio komercinio arbitražo atveju

Šioje disertacijos dalyje pateikta užsienio arbitražo bei teismų praktikos analizė, taip pat tarptautinio komercinio arbitražo doktrinos analizė patvirtino, kad beveik vieningai pripažįstama, jog tarptautiniame komerciniame arbitraže nacionalinėje teisėje įtvirtinti valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus apribojimai nėra taikytini (nepaisant to, kad ši išvada yra grindžiama skirtingais argumentais).

Kaip ir minėta, ši taisyklė taip pat yra įtvirtinta ir kai kurių valstybių nacionalinės teisės aktuose, reglamentuojančiuose arbitražą – pavyzdžiui Graikijoje, Alžyre, Tunise. KAĮ 11 straipsnio 2 dalyje įtvirtintoje normoje nėra numatyta jokių šios normos taikymo išimčių.

Kiek žinoma, KAĮ 11 straipsnio 2 dalies taikymo klausimas nebuvo nagrinėtas užsienio teismuose. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo šis klausimas buvo nagrinėjamas dviejose bylose: jau minėtose civilinėje byloje *VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija v. „Hydro Soil Services NV“* (2007 m.) bei *VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija v. UAB „Garant“* (2009 m.). Abiejose bylose teismai atsisakė pripažinti arbitražinį susitarimą negaliojančiu KAĮ 11 straipsnio 2 dalies pažeidimo pagrindu, nors abiem atvejais nepripažinti arbitražinio susitarimo, t. y. spręsti ginčą Lietuvos teismuose, prašė viešosios teisės juridinis asmuo – VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija.

Abiejose bylose pagrindinis argumentas, kuriuo remiantis teismai atsisakė nagrinėti bylą teisme (ieškiniai buvo palikti nenagrinėti), buvo tai, kad arbitražiniai susitarimai nebuvo akivaizdžiai niekiniai: *“teismas ex officio gali*

*pripažinti arbitražinį susitarimą negaliojančiu arba, kitaip tariant, gali nepripažinti arbitražinio susitarimo tik tokiu atveju, kai nėra jokių abejonių dėl atitinkamo susitarimo prieštaravimo viešajai tvarkai ar imperatyviajai įstatymo normai, ir tam, kad būtų padaryta tokia išvada, nereikia papildomai aiškintis bylos aplinkybių ir rinkti bei tirti papildomų įrodymų.*¹⁹⁴

Šiame skyriuje nagrinėjamam klausimui (KAĮ 11 straipsnio 2 dalies taikymui tarptautinio komercinio arbitražo atveju) svarbu yra tai, kad abiejose bylose arbitražinio susitarimo galiojimo klausimas iš esmės buvo sprendžiamas analogiškai, nepaisant to, kad byloje *VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija v. „Hydro Soil Services NV“* buvo akivaizdus tarptautinis elementas (viena iš šalių – užsienio valstybės juridinis asmuo, arbitražo vieta – Švedijoje) – aplinkybė, laikytina esmine sprendžiant klausimą dėl valstybės ir viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus apribojimų taikymo.

Kita vertus, negalima daryti vienareikšmiškos išvados, kad tai reiškia, jog Lietuvos teismai neatsižvelgtų į minėtą aplinkybę ir pripažintų arbitražinį susitarimą negaliojančiu, jeigu nustatytų, kad KAĮ 11 straipsnio 2 dalies reikalavimų nebuvo laikytasi (nors iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarties turinio galima būtų daryti išvadą, kad jeigu byloje būtų buvęs pareikštas reikalavimas dėl arbitražinio susitarimo negaliojimo, teismui būtų reikėję papildomai tirti tik faktines aplinkybes¹⁹⁵, o ne teisinę bylos pusę; taigi tai

---

¹⁹⁴ Galima teigti, kad tokia LAT pozicija reiškia, jog Lietuvoje pripažįstamas tik *prima facie* arbitražinio susitarimo galiojimo įvertinimas, kai teismui yra pareiškiamas ieškinys dėl reikalavimo, dėl kurio yra sudarytas arbitražinis susitarimas, o arbitražo procesas dar nėra prasidėjęs. Ir nors šis klausimas nepatenka į disertacijos tyrimo dalyką, derėtų pažymėti, kad, nors tokia pozicija kartais yra kritikuojama, ji yra pripažįstama ir taikoma (ar iš dalies taikoma) tam tikrose valstybėse. Žr. GAILLARD, Emmanuel; BANIFATEMI, Yas. Negative Effect of Competence-Competence: The Rule of Priority in Favour of the Arbitrators. In *Enforcement of Arbitration Agreements and International Arbitral Awards: The New York Convention in Practice*. London: Cameron May. 2008, p. 661, kur teigiama, jog *prima facie* arbitražinio susitarimo įvertinimas vertinamas palankiai, kadangi priešingu atveju būtų paneigta arbitražo teisė nuspręsti dėl savo jurisdikcijos. Taip pat žr. BORN, Gary B, supra note 9, p. 900, kur nurodoma, jog Prancūzijos teismai taip pat pripažįsta *prima facie* arbitražinio susitarimo galiojimo vertinimą, kai arbitražo procesas dar nėra prasidėjęs; p. 905, kur nurodoma, kad Šveicarijos teismai taip pat iš dalies taiko analogišką taisyklę (tik tuo atveju, kai arbitražo vieta yra Šveicarijoje); p. 859, kur nurodoma, kad Niujorko konvencijos II straipsnio 3 dalis neturėtų būti aiškinama kaip suteikianti teismui teisę tik į *prima facie* arbitražinio susitarimo galiojimo įvertinimą.

¹⁹⁵ Teismas pažymėjo, jog „<faktas, kad nebuvo gautas Lietuvos valstybės įmonės steigėjos – Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerijos sutikimas> gali būti nustatytas tik išsiaiškinus konkrečias faktines aplinkybes, laikantis bendrųjų įrodinėjimo taisyklių. Teismas negali imtis tirti tokių aplinkybių, jeigu

galėtų reikšti, kad, išsiaiškinus, jog steigėjo sutikimas nebuvo gautas, arbitražinis susitarimas laikytinas negaliojančiu).

Pirma, Lietuvos teismų praktikos analizė patvirtina, kad Lietuvos teismai iš esmės perima pagrindinius tarptautinio komercinio arbitražo principus.

Pavyzdžiui, Lietuvos teismai pripažįsta ir taiko i) *favor contractus* principą¹⁹⁶, pagal kurį, esant abejonių dėl arbitražinio susitarimo galiojimo, sprendžiama arbitražinio susitarimo galiojimo naudai¹⁹⁷, ii) kompetencijos–kompetencijos principą¹⁹⁸; iii) tarptautinės viešosios tvarkos, apimančios fundamentalius sąžiningo proceso principus, taip pat imperatyvias teisės normas, įtvirtinančias pagrindinius ir visuotinai pripažintus teisės principus, sąvoką¹⁹⁹, nors Lietuvos teisėje tai nėra tiesiogiai numatyta. Nustatant bei aiškinant minėtus principus Lietuvos teismų praktikoje yra remiamasi tiek užsienio arbitražo sprendimais (pavyzdžiui, *Case Law on UNCITRAL Texts*), tiek doktrina, o taip pat ir užsienio teismų sprendimais. Dar daugiau, vienoje iš bylų Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vadovavosi Europos konvencijos nuostatomis, nors Lietuva nėra pasirašiusi, juolab ir ratifikavusi, minėtos tarptautinės sutarties²⁰⁰. Kaip minėta anksčiau, Europos konvencijos II straipsnio nuostata neretai remiamasi siekiant pagrįsti draudimą viešosios

---

nėra pareikšta atitinkamo reikalavimo dėl arbitražinio susitarimo pripažinimo negaliojančiu šiuo pagrindu, nes priešingu atveju teismas pažeistų civiliniame procese galiojančią dispozityvumo principą.“

¹⁹⁶ Minėtas principas arbitražo teisės doktrinoje taip pat įvardinamas kaip *in favorem validatis* principas, žr. BERGER, Klaus Peter, supra note 184, p. 312-315.

¹⁹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. kovo 27 d. nutartis c. b. *JAV ribotos atsakomybės bendrovė „Main Bridge, L. L. C“ v. UAB „Lakvita“*, bylos Nr. 3K-3-681/2002; 2006 m. liepos 19 d. nutartis c. b. *AS „Super FM“ v. UAB „Laisvoji banga“*, bylos Nr. 3K-3-434/2006 ir kt.

¹⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. lapkričio 17 d. nutartis c. b. *A.V. v. K.C. firma „Schwarz“*, bylos Nr. 3K-3-612/2004; 2010 m. vasario 9 d. nutartis c. b. *„Mažeikių nafta“ (teisių perėmėja AB „ORLEN Lietuva“) v. Liberty Mutual Insurance Europe Limited ir kt.*; 2010 m. kovo 16 d. nutartis c. b. *Aplinkos projektų valdymo agentūra v. AB „Požeminiai darbai“, WTE Wassertchnik GmbH*, bylos Nr. 3K-3-116/2010.

¹⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. kovo 7 d. nutartis c. b. *Duke Investment Limited v. Kaliningrado sritis ir Kaliningrado srities regioninio vystymo fondas*, bylos Nr. 3K-7-179/2006, 2007 m. vasario 12 d. nutartis c. b. *Britų Virginijos salų bendrovė Westingtorg Corp. v. Baltarusijos Respublikos Prezidento reikalų valdybos Valstybinė gamybos ir prekybos unitarinė įmonė „Belaja Rus“*, bylos Nr. 3K-7-132/2007; 2004 m. lapkričio 17 d. nutartis c. b. *A.V. v. K.C. firma „Schwarz“*, bylos Nr. 3K-3-612/2007.

²⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. vasario 1 d. nutartis c. b. *„Tromso Mekaniske AS v. ribotos atsakomybės bendrovė „Sevnaučflot“ ir žvejybinio kolektyvinio ūkio „Zimniaja Zolotica“*, bylos Nr. 3K-3-20/2010.

teisės juridiniams asmenims remtis nacionalinės teisės apribojimais.

Antra, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, sprenddamas arbitražinio susitarimo pripažinimo klausimą minėtoje byloje *VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija v. UAB „Garant“* taip pat pabrėžė pareigą šalims sutartiniuose santykiuose elgtis sąžiningai. Kaip ir minėta, sąžiningumo principas dominuoja užsienio teismų bei arbitražo sprendimuose kaip vienas iš pagrindinių taisyklės, draudžiančios valstybei bei viešosios teisės juridiniams asmenims remtis nacionalinėje teisėje nustatytais apribojimais, taikymą pagrindžiančių argumentų. Nors Lietuvos Aukščiausiasis Teismas rėmėsi sąžiningumo principu byloje, neturinčioje tarptautinio elemento, ir kildino jį išimtinai iš Lietuvos nacionalinės teisės nuostatų (CK 6.158 str. 1 d.), neturėtų būti atmesta tikimybė, jog byloje su užsienio elementu teismai atžvelgtų į tarptautinio komercinio arbitražo (tarptautinės privatinės teisės) kontekste teismų ir arbitražo praktikos bei doktrinos formuluojamą sąžiningumo principo turinį.

Tačiau prognozuojant, kokį sprendimą teismai priimtų, jeigu procesiškai turėtų teisę tiesiogiai nagrinėti KAĮ 11 straipsnio 2 dalies taikymo klausimą²⁰¹ tarptautinio komercinio arbitražo atveju, reikėtų atsižvelgti ir į *VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija v. „Hydro Soil Services NV“* byloje nurodytas arbitražiniam susitarimui taikytinas taisykles. Minėtoje nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo:

“Arbitražinio susitarimo galiojimą lemia arbitražiniam susitarimui taikytina teisė. Paprastai šis klausimas sprendžiamas remiantis lex loci arbitri principu, t. y. arbitražinio susitarimo galiojimas nustatomas pagal arbitražo vietos valstybės teisę, išskyrus dvi išimtis. Pirma, arbitražinio susitarimo galiojimas dėl šalių veiksnio nustatomas remiantis bendrosiomis

---

²⁰¹ Šis klausimas buvo nagrinėjamas Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. gruodžio 13 d. nutartyje c. b. *UAB „Kauno vandenys“ ir Aplinkos projektų valdymo agentūra v. „WTE Wassertechnik GmbH“ ir AB „Požeminiai darbai“*, Nr. 2A-760, kur, *inter alia*, KAĮ 11 straipsnio 2 dalies pažeidimo pagrindu buvo prašoma panaikinti arbitražo sprendimą. Šioje byloje buvo nustatyta, kad Aplinkos projektų valdymo agentūros (APVA) steigėjas Aplinkos ministerija konkludentiniais veiksmais sutiko su tuo, kad APVA sudarytų arbitražinį susitarimą. Pažymėtina, kad vėliau Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartimi arbitražo sprendimas visgi buvo panaikintas, tačiau KAĮ 11 straipsnio 2 dalies pažeidimo klausimas jau nebebuvo nagrinėtas kaip teisiškai nereikšmingas, kadangi arbitražo sprendimas buvo panaikintas dėl to, kad viešųjų pirkimų sutarties keitimo ginčas buvo pripažintas nearbitruotinu, supra note 192.

tarptautinės privatinės teisės taisyklėmis (kitais tariant, pagal šalims „taikytiną“ teisę, t. y. nacionalines kolizines normas ir jų pagrindu taikytinus nacionalinius įstatymus). Antra, arbitražinio susitarimo galiojimas dėl ginčo arbitruotinumo nustatomas pagal teismo vietos materialiąją teisę. Nagrinėjamu atveju šalys arbitražo vietą pasirinko Švedijoje, Stokholme, tačiau ieškovas kreipėsi į Lietuvos teismą ir prašo spręsti iš rangos sutarties kilusį ginčą teismine tvarka, teigdamas, jog šalių arbitražinis susitarimas yra niekinis ir negaliojantis pagal Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo 11 straipsnio 2 dalį <...>. Taigi ieškovas prašo, kad Lietuvos teismas nepripažintų nurodyto arbitražinio susitarimo ir ex officio laikytų jį niekiniu bei negaliojančiu dėl to, jog jį sudariusio Lietuvos valstybės juridinio asmens veiksnumas apribotas Lietuvos teisės normų, ir šis juridinis asmuo, negavęs išankstinio savo steigėjo sutikimo, negalėjo sudaryti nurodyto arbitražinio susitarimo, taigi šalių ginčas pagal Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo 11 straipsnio 2 dalį negali būti perduotas arbitražui. Ieškovui remiantis tokiomis aplinkybėmis, apie ginčo šalių sudaryto arbitražinio susitarimo galiojimą spręstina pagal Lietuvos teisės normas.”

Taigi, kaip matyti, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas sprendė dėl taikytinos konkrečios valstybės teisės²⁰². Tokia išvada netiesiogiai atskleidžia

---

²⁰² Arbitražiniam susitarimui ir įvairiems su juo susijusiems klausimams (šalių veiksnumui, formai, galiojimui, aiškinimui ir t. t.) taikytinos teisės klausimas nėra šios disertacijos dalykas. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad tai yra vienas iš sudėtingiausių klausimų tarptautinio komercinio arbitražo teisėje ir, galima teigti, vienas iš tų, kur visuotinio konsensuso kol kas tikėtis neverta. Arbitražiniam susitarimui taikytinos teisės taisyklės, taikytinas kiekvienoje valstybėje (ar valstybių grupėje) ar arbitraže paprastai lemia i) tiek Niujorko konvencijos nuostatos: pavyzdžiui, Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies a punkte nurodyta šalims taikytina teisė (veiksnumo aspektui), taip pat šalių pasirinkta teisė (kuri jau nebūtinai pripažįstama pagrindinei sutarčiai taikytina teise) arba, nesant susitarimo – arbitražo vietos teisė; ii) tiek nacionaliniuose įstatymuose įtvirtintos arbitražiniams susitarimui taikytinos teisės taisyklės: pavyzdžiui Šveicarijoje arbitražinis susitarimas galioja, jeigu atitinka šalių pasirinktą teisę, teisę, taikytiną ginčo dalykui ar Šveicarijos teisę; iii) tiek nacionalinėje teisėje susiklėdčiusius taikytinos teisės principus: pavyzdžiui, kaip ne kartą minėta, Prancūzijoje pripažįstama, kad arbitražiniam susitarimui nėra taikytina konkrečios valstybės teisė, jis galioja, jeigu neprieštarauja tarptautinei viešajai tvarkai. Atsižvelgiant į tokį skirtingą arbitražiniam susitarimui taikytinos teisės taisyklių vertinimą, manytina, kad mažiausiai, ką turėjo padaryti Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, tai pateikti argumentus, pagrindžiančius būtent tokias arbitražiniam susitarimui taikytinos teisės taisykles, juolab, kad CK tiesiogiai reguliuoja arbitražiniam susitarimui taikytiną teisę ir numato skirtingas taikytinos teisės taisykles (CK 1.37 straipsnio 7 dalis: arbitražiniam susitarimui yra taikoma teisė, reglamentuojanti pagrindinę sutartį, o jei ši negalioja, arbitražinio susitarimo sudarymo vietos teisė, o kai sudarymo vietos nustatyti neįmanoma, – arbitražo vietos valstybės teisė).

požiūrį į arbitražinio susitarimo tarptautinio elemento įtaką sprendžiant klausimą dėl arbitražinio susitarimo galiojimo: jis svarbus tik tiek, kad lemia poreikį išspręsti taikytinos konkrečios valstybės teisės klausimą. Išspręsdus taikytinos teisės klausimą, tai, ar arbitražinis susitarimas galioja, išimtinai priklausys nuo to, kaip arbitražinio susitarimo galiojimo klausimas bus reguliuojamas toje valstybėje, kurios teisė yra taikytina. Taigi tarptautinio komercinio arbitražo atveju klausimas dėl arbitražinio susitarimo galiojimo skiriasi nuo analogiškos situacijos, esant nacionaliniam komerciniam arbitražui, tik tuo, jog atsiranda papildomas šio klausimo sprendimo etapas – taikytinos konkrečios valstybės teisės paieška. Tokiu būdu egzistuoja rizika, jog arbitražinis susitarimas, turintis tarptautinį elementą, išspręsdus taikytinos teisės klausimą, iš esmės bus prilyginamas arbitražiniam susitarimui dėl nacionalinio komercinio arbitražo.

Pavyzdžiui, Švedijos bendrovei susitarus su Lietuvos bendrove dėl arbitražo Lietuvoje, ir nusprendus, jog arbitražiniam susitarimui yra taikytina Lietuvos teisė, arbitražinio susitarimo galiojimo klausimas būtų sprendžiamas pagal Lietuvos teisę, ir Lietuvos teisės normos būtų taikomos lygiai taip pat, kaip ir sprendžiant klausimą dėl susitarimo dėl arbitražo Lietuvoje, sudaryto tarp dviejų Lietuvos bendrovių (nesant kitų pagrindų, pripažinti pastarąjį arbitražinį susitarimą tarptautiniu). Tačiau vargu, ar galima tokiu būdu ignoruoti tarptautinį arbitražinio susitarimo elementą.

Gali būti, jog šalys, sudarydamos arbitražinį susitarimo, pasirinko arbitražinio vietą tik siekdamos, jog arbitražas nebūtų vykdomas vienos iš šalių valstybės teritorijoje. Šiandien neretai sutinkami arbitražiniai susitarimai, sudaryti tarp skirtingų valstybių asmenų dėl arbitražo trečiojoje valstybėje. Taip yra todėl, kad nė viena šalis nenori, jog arbitražo sprendimo panaikinimo klausimas būtų priskirtas priešingos šalies valstybės teismo jurisdikcijai, taip pat būtų išvengta priešingos šalies valstybės teismų jurisdikcijos kitais su arbitražu susijusiais klausimais (pavyzdžiui – arbitro skyrimo). Taigi ar iš tiesų būtų teisinga tokiu atveju taikyti arbitražo vietos teisę sprendžiant klausimą dėl arbitražinio susitarimo galiojimo (ypatingai, jeigu šalys dargi susitarė atsisakyti

teisės kreiptis dėl arbitražo sprendimo panaikinimo į arbitražo vietos teismu)?

Čia nesiekiami pritarti delokalizacijos teorijai ar Prancūzijos teisėje galiojančiai taisyklei, jog arbitražinis susitarimas galioja, jeigu neprieštaruoja tarptautinei viešajai tvarkai. Šiuo atveju tik siekiama atkreipti dėmesį į tai, ar tarptautinis arbitražinio susitarimo elementas neturėtų lemti daugiau nei taikytinos vienos valstybės teisės paieškas ir tolimesnį arbitražinio susitarimo galiojimo klausimo sprendimą pagal tokios valstybės teisės normas, jau nevertinant tarptautinio arbitražinio susitarimo elemento daugiau, nei tai leidžia tokia taikytina teisė.

Kartu pažymėtina, kad tai, jog Lietuvos teismai, sprenddami arbitražinio susitarimo pripažinimo klausimą, neatsižvelgė į tai, kad arbitražas, dėl kurio šalys susitarė, laikytinas tarptautiniu, nereiškia, kad užsienio teisme ar arbitraže į tai nebūtų atsižvelgta. Priešingai, šioje disertacijos dalyje dėstoma užsienio teismų bei arbitražo praktikos, taip pat doktrinos analizė patvirtina, kad į tai greičiausiai būtų atsižvelgta, ir nepriklausomai nuo to, kurioje stadijoje būtų sprendžiamas arbitražinio susitarimo galiojimo klausimas (ar užsienio teismui sprendžiant arbitražinio susitarimo pripažinimo klausimą, ar tiesiogiai jo galiojimo klausimą, ar arbitražo sprendimo pripažinimo klausimas, ar arbitražui sprendžiant dėl jo jurisdikcijos ir t. t.), būtų pripažinta, jog Lietuvos viešosios teisės juridinis asmuo neturi teisės remtis KAI 11 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos normos pažeidimu, siekdamas nuginkčyti sudarytą arbitražinį susitarimą.

Pavyzdžiui, jeigu minėta bendrovė „Hydro Soil Services NV“, prieš kurią VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija siekė inicijuoti teismo procesą Lietuvoje, būtų inicijavusi arbitražo procesą Švedijoje (šalys buvo susitariusios dėl arbitražo Švedijoje), o VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija būtų prieštaravusi dėl arbitražo jurisdikcijos KAI 11 straipsnio 2 dalies pagrindu, arbitražo teismas greičiausiai būtų atmetęs tokius prieštaravimus ne tik dėl to, kad principas, pagal kurį valstybei bei viešosios teisės juridiniams asmenims draudžiama remtis nacionalinės teisės nuostatomis, siekiant išvengti arbitražo jurisdikcijos, yra labai plačiai pripažįstamas ir

taikomas arbitražo bei teismų praktikoje, bet ir dėl to, kad laikoma, jog toks principas yra ir arbitražo vietos teisės dalis. Tiesa, principą tiesiogiai numatančios normos, priešingai nei Šveicarijos ar Ispanijos arbitražą reglamentuojančiuose teisės aktuose, Švedijos teisės aktuose tiesiogiai nėra įtvirtintos, tačiau šis principas yra paminėtas Švedijos arbitražą reglamentuojančio įstatymo aiškinamajame rašte²⁰³.

8.4. KAĮ 11 straipsnio 2 dalies pažeidimas kaip arbitražinio susitarimo negaliojimo pagrindas

KAĮ 10 straipsnyje nurodyta, jog arbitražinis susitarimas gali būti pripažintas negaliojančiu vienos iš šalių reikalavimu, bendrais sandorių pripažinimo negaliojančiais pagrindais, taip pat nustatčius, jog yra pažeisti šio įstatymo 9 ir 11 straipsnių reikalavimai. Atitinkamai kyla klausimas, kokios sandorio pripažinimo negaliojančiu taisyklės taikytinos tuo atveju, jeigu būtų konstatuotas KAĮ 11 straipsnio 2 dalies pažeidimas (be abejo, tik pripažinus, kad KAĮ 11 straipsnio 2 dalies reikalavimai apskritai yra taikytini).

Kaip ir minėta, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje KAĮ 11 straipsnio 2 dalis yra traktuojama kaip „Lietuvos valstybės juridinio asmens veiksnio apribojimas“²⁰⁴. Taigi atitinkamai kyla klausimas, ar šiuo atveju, sprendžiant arbitražinio susitarimo negaliojimo klausimą yra taikytinas CK 1.82 straipsnis (šio straipsnio 2 dalis numato, kad viešųjų juridinių asmenų sudaryti sandoriai, prieštaraujantys jų veiklos tikslams, gali būti pripažinti negaliojančiais) ir atitinkamai tokio arbitražinio susitarimo negaliojimo klausimas sprendžiamas pagal nuginčijamo sandorio pripažinimo negaliojančiu taisyklę. Tačiau pažymėtina, kad šio klausimo sprendimo praktinė reikšmė yra iš esmės labai nedidelė.

Pirma, teismo vaidmuo, sprendžiant arbitražinio susitarimo negaliojimo klausimą arbitražo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti procese bei arbitražo sprendimo panaikinimo procese yra reglamentuojamas arbitražo teisės. Pagal Niujorko konvencijos V straipsnį teismas analizuos arbitražinio

²⁰³ POUURET, Jean-François; BESSON, Sébastien, supra note 36, p. 190.

²⁰⁴ Supra note 193.

susitarimo negaliojimo klausimą tik tuo atveju, jeigu arbitražo sprendimo pripažinimui prieštaraujanti šalis remsis Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies a punktu. Atitinkamai ir arbitražo sprendimo panaikinimo atveju pagal KAĮ 37 straipsnio 3 dalį teismas *ex officio* nevertins arbitražinio susitarimo galiojimo klausimo, jeigu šia aplinkybe nesirems panaikinti arbitražo sprendimą prašanti šalis. Be to, kaip ir minėta, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, kad teismas *ex officio* gali pripažinti arbitražinį susitarimą negaliojančiu arba nepripažinti arbitražinio susitarimo tik tuo atveju, jeigu nėra jokių abejonių dėl atitinkamo susitarimo prieštaravimo viešajai tvarkai ar imperatyviajai įstatymo normai. Taigi ir kituose procesuose, kur bus susiduriama su arbitražinio susitarimo galiojimo klausimo vertinimu (pavyzdžiui, kai nesilaikant arbitražinio susitarimo, pareiškiamas ieškinys teismui) teismas neturi pareigos veikti *ex officio*. Taigi šiuo atveju, nepriklausomai nuo to, ar arbitražinis susitarimas kaip sandoris yra laikytinas niekiniu ar negaliojančiu, teismo vaidmens atžvilgiu tai praktinės reikšmės iš esmės neturi.

Antra, minėtas klausimas neturi praktinės reikšmės ir antrajam niekiniui bei negaliojančius sandorius skiriančio kriterijaus aspektu – asmenų rato, kuris turi teisę ginčyti sandorius. Vadovaujantis CK, galima būtų daryti išvadą, kad tuo atveju, jeigu KAĮ 11 straipsnio 2 daliai prieštaraujantis arbitražinis susitarimas yra niekinis sandoris, ieškinį dėl tokio sandorio pripažinimo negaliojančiu galėtų pareikšti bet kuri arbitražinio susitarimo šalis. Jeigu toks arbitražinis susitarimas būtų laikomas nugincijamu sandoriu, kurio negaliojimo pagrindas yra CK 1.82 straipsnio 2 dalis, tokiu atveju arbitražinį susitarimą galėtų ginčyti tik viešosios teisės juridinis asmuo, kadangi CK 1.82 straipsnis nenumato, kad juridinio asmens teisnumui prieštaraujantį sandorį galėtų ginčyti tokio sandorio šalis. Tačiau, kaip ir minėta, šiuo atveju pažymėtina, kad bet kuriai arbitražinio susitarimo šaliai ginčyti arbitražinį susitarimą bendrais sandorių negaliojimo pagrindais (taigi ir CK 1.82 straipsnio pagrindu), taip pat esant KAĮ 9 ir 11 straipsnio pažeidimams, suteikia KAĮ 10 straipsnis.

Atsižvelgiant į tai, manytina, kad tuo atveju, kai arbitražinis susitarimas

yra ginčijamas dėl to, kad yra pažeista KAI 11 straipsnio 2 dalis, toks sandorio negaliojimo pagrindas laikytinas savarankišku sandorio negaliojimo pagrindu ir CK 1.82 straipsnio 2 dalimi papildomai neturėtų būti vadovaujama, juolab, kad, kaip ir minėta, pats arbitražinio susitarimo sudarymo klausimas *per se* negali būti laikomas prieštaraujančiu juridinio asmens veiklos tikslui. Kartu derėtų pakartotinai pažymėti, kad tuo atveju, kai arbitražas pripažintinas tarptautiniu, KAI 11 straipsnio 2 dalis apskritai neturėtų būti taikoma.

II. VALSTYBĖS IMUNITETO DOKTRINOS TAIKYMAS TARPTAUTINIO KOMERCINIO ARBITRAŽO KONTEKSTE

1. Bendros pastabos

1.1. Tyrimo tikslai ir objektas

Kitas svarbus ir aktualus klausimas, kylantis arbitraže, kurio šalimi yra valstybė, yra susijęs su valstybės jurisdikciniu imunitetu.

Valstybės, jos organų ir atstovų, o taip pat ir valstybinio turto imunitetas nuo užsienio valstybės jurisdikcijos yra visuotinai pripažintas principas, reikalingas valstybei apsaugoti nuo kitos valstybės organų valdingų veiksmų. Bendras reikalavimas čia yra tas, kad suvereni valstybė negali paklusti kitos valstybės teisėtvarakai²⁰⁵.

Išskiriamos absoliutaus imuniteto doktrina (angl. *doctrine of absolute immunity*), kurios esmė dažnai išreiškiama maksima *pars in parem non habet imperium*, bei riboto imuniteto doktrina (angl. *doctrine of restrictive immunity*), kurioje valstybės veikla skirstoma į *acta jure gestionis* bei *acta jure imperii*, ir imunitetas suteikiamas tik pastarųjų veiksmų atžvilgiu. Šiandien dauguma pasaulio valstybių pripažįsta riboto imuniteto doktriną²⁰⁶.

Pagrindine absoliutaus imuniteto atsisakymo ir, atitinkamai, riboto imuniteto doktrinos įsitvirtinimo priežastimi tapo valstybių noras sudaryti komercinius ar kitus privatinės teisės reguliuojamus sandorius su privačiais

²⁰⁵ VADAPALAS, Vilenas. Tarptautinė teisė. Lietuva: Eugrimas, 1998, p. 183.

²⁰⁶ Pirmąją valstybę, oficialiai paskelbusią nepasitenkinimą absoliutaus imuniteto taikymu užsienio valstybių, dalyvaujančių privatinuose sandoriuose, atžvilgiu, laikoma JAV. Šis požiūris buvo išreikštas 1952 m. gegužės 19 d. JAV Valstybės Sekretoriaus teisininko Jack B. Tate laiške, adresuotame JAV generaliniam prokurorui (angl. *Attorney General*). Šiame laiške nurodoma, kad „Imuniteto teisės analizė atskleidė, jog egzistuoja dvi viena kitai prieštaraujančios imuniteto koncepcijos <...> Remiantis klasikine arba absoliutaus imuniteto teorija, suverenai, nesant jo sutikimo, negali būti patrauktas atsakovu kito suvereno teismuose. Remiantis naujesne ar riboto suvereniteto teorija, suvereno imunitetas garantuojamas valstybės suverenių ar viešųjų veiksmų (jure imperii) atžvilgiu, tačiau ne privačių veiksmų (jure gestionis) atžvilgiu.“ Toliau laiške apibendrinama įvairių valstybių pozicija imuniteto klausimais ir teigiama, jog „<...> netgi tose valstybėse, kurios laikosi absoliutaus imuniteto principo, egzistuoja įtakingų mokslininkų mokykla, kuri palaiko riboto imuniteto teoriją, ir toks mokslininkų požiūris, bent jau civilinės teisės valstybėse, turi didžiulę įtaką teisės vystymuisi. <...> Priežastys, kurios akivaizdžiai motyvuoja valstybes pripažinti <riboto imuniteto> teoriją yra tokios įtikinančios, kad ir Jungtinės Amerikos Valstijos turėtų pakeisti požiūrį šiuo klausimu. <...> Galiausiai, <...> vis labiau plintanti valstybių komercinė veikla verčia sukurti praktiką, pagal kurią asmenims, užsiimantiems verslu su tokiomis valstybėmis, turi būti suteikta teisė ginti savo teises teismuose. Žr. The Tate Letter in BANKAS, Ernest K., supra note 41, p. 369-370.

asmenimis²⁰⁷. Riboto valstybės imuniteto doktrina remiasi dviem esminiais pagrindais: a) teisingumas reikalauja, kad privatūs asmenys, sudarydami sandorius su valstybėmis, galėtų su tokiais sandoriais susijusius ginčus spręsti teismuose; b) reikalavimas valstybei atsakyti pagal ieškinius, pareikštus minėtų sandorių pagrindu, nėra susijęs su valstybės suverenių ar vadžios aktų kvestionavimu. Tai nėra nei grėsmė valstybės orumui, nei kišimasis į jos suverenias funkcijas²⁰⁸.

Kaip ir minėta, riboto valstybės imuniteto doktrinos esmė yra valstybės veiksmų skirstymas į *acta jure gestionis* bei *acta jure imperii*, ir tik pastarųjų veiksmų atžvilgiu valstybės naudojasi imunitetu. Tačiau ne mažiau svarbesnis riboto valstybės imuniteto rezultatas yra tai, kad jos pagalba yra išplėstos atsisakymo nuo imuniteto (angl. *waiver of immunity*) kategorijos aiškinimo ribos. Pagal riboto imuniteto doktriną, yra pripažįstamas tiek išankstinis atsisakymas nuo imuniteto, tiek ir atliktas jau kilus ginčui, be to, imuniteto atsisakymas gali būti tiek tiesioginis, tiek ir numanomas.

Kadangi valstybės jurisdikcinio imuniteto tikslas yra apsaugoti valstybę nuo kitos valstybės organų valdingų, paprastai – teismo, veiksmų, o arbitražinis susitarimas eliminuoja teismo jurisdikciją ginčo atžvilgiu, šioje disertacijos dalyje visų pirma tiriamas klausimas dėl to, kaip valstybės imunitetas traktuojamas arbitraže. Esminis klausimas, į kurį siekiama atsakyti, yra tai, ar sudarydama arbitražinį susitarimą, valstybė atsisako imuniteto, ar laikytina, kad tai apskritai yra sfera, kurioje valstybė imuniteto neturi. Šiuo tikslu yra analizuojama tiek arbitražo praktika, tiek doktrina, taip pat remiamasi ir anksčiau minėtomis arbitražo teisinės prigimties bei paskirties teorijomis.

Kitose šios disertacijos dalyse jau analizuojami klausimai, susiję su arbitražinio susitarimo įtaka valstybės ir jos turto imuniteto taikymui teismo procesuose bei vykdymo procese.

Kaip žinia, arbitražas, nors ir būdamas alternatyva teismo procesui, negali

---

²⁰⁷ FOX, Hazel, supra note 40, p 64.

²⁰⁸ Ten pat.

apsieiti be teismo pagalbos. Taigi arbitražo proceso kontekste yra galimi įvairūs su vykstančiu ar būsimu arbitražo procesu susiję procesai: arbitrų skyrimo, laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, arbitražo sprendimo pripažinimo, galiausiai – arbitražo vykdymo procesas.

Šiame skyriuje toliau yra išskiriami tiriami problemai aktualūs valstybės imuniteto lygmenys, t. y. imunitetas nuo teismų jurisdikcijos bei valstybės turto imunitetas. Atitinkamai šių lygmenų išskyrimas ir lemia tolesnio tyrimo struktūrą: visų pirma analizuojami valstybės imuniteto nuo teismo, nagrinėjančio su arbitražu susijusį klausimą, jurisdikcijos klausimai (analizuojama teismo procesų, susijusių su arbitražu sąvoka, jurisdikcijos nagrinėti ginčą ir jurisdikcijos nagrinėti ginčą, kurio šalimi yra valstybė, santykis ir pan.); antra, analizuojama arbitražinio susitarimo įtaka, sprendžiant klausimą dėl valstybės turto suvaržymų.

Analizuojant minėtus klausimus vadovaujamosi tiek tarptautinių konvencijų nuostatomis, tiek nacionalinės teisės aktais, tiek ir atskirų valstybių teismų praktika. Kiekvieno iš šių šaltinių reikšmė bei ypatumai aptariami šiame skyriuje toliau.

Galiausiai, paskutiniame šios dalies skyriuje yra analizuojama Lietuvos teismų praktika valstybės imuniteto taikymo klausimais. Kadangi Lietuvos teismai kol kas nenagrinėjo valstybės imuniteto arbitražo kontekste klausimų, šioje dalyje apsiribojama tik esamos teismų praktikos galima įtaka šių klausimų sprendimui.

1.2. Pagrindiniai šaltiniai

Valstybės imunitetas, kuris yra kildinamas iš valstybės suvereniteto, visų pirma yra tarptautinės teisės dalykas, kadangi yra susijęs su kelių valstybių tarpusavio santykiais (bendraja prasme – vienos valstybės valdžios kitos valstybės atžvilgiu įgyvendinimu). Tačiau tarptautinės teisės šaltiniai liudija, kad imuniteto klausimais vis dar yra sunku pasiekti tarptautinį konsensumą.

Valstybių pastangos tarptautiniu mastu reglamentuoti su valstybės imuniteto taikymu susijusius klausimus iš pradžių buvo nukreiptos į pavienius

valstybės imuniteto taikymo aspektus. 1926 m. buvo priimta Tarptautinė konvencija dėl tam tikrų taisyklių, susijusių su valstybei nuosavybės teise priklausančių laivų imunitetu, unifikuojamo bei jos 1934 m. papildomas protokolais²⁰⁹. 1961 m. ir 1969 m. atitinkamai buvo sureglamentuoti diplomatiniai ir konsuliniai imunitetai (1961 m. Vienos konvencija dėl diplomatinio santykių²¹⁰; 1969 m. Vienos konvencija dėl konsulinio santykių²¹¹). Taip pat 1975 m. buvo priimta Vienos konvencija dėl valstybių atstovavimo santykiuose su tarptautinėmis organizacijomis²¹².

Bandymai plačiau reglamentuoti valstybės imuniteto taikymo sąlygas, kurios tiesiogiai būtų susijusios su riboto valstybės imuniteto pagrindais (būtinybe suteikti privatiems asmenims spręsti ginčus su valstybe užsienio valstybių teismuose) atsispindi 1972 m. Europos konvencijoje dėl valstybės imuniteto (angl. *European convention on state immunity*, toliau – **Bazelio konvencija**) bei jos papildomame protokole²¹³. Tačiau konvencija nesulaukė didelio populiarumo. Šiandien Bazelio konvenciją yra ratifikavusios tik 8 valstybės: Austrija, Belgija, Kipras, Vokietija, Liuksemburgas, Nyderlandai, Šveicarija bei Jungtinė Karalystė. Portugalija taip pat yra pasirašiusi Bazelio konvenciją, tačiau jos neratifikavo²¹⁴.

2004 m. Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja priėmė Jungtinių Tautų konvenciją dėl jurisdikcinio valstybių ir jų turto imuniteto (toliau – **Tarptautinė konvencija dėl valstybių imuniteto**). Taip buvo užbaigtas beveik 30 metų trukęs universalios konvencijos valstybės imuniteto klausimais kūrimo procesas (projektą rengė Tarptautinės teisės komisija). Tačiau ši konvencija kol kas dar nėra įsigaliojusi, kadangi pagal konvencijos 30 straipsnį ji įsigalioja tik tuomet, kai 30 valstybių ją ratifikuoja, pripažįsta, patvirtina ar prie jos

---

²⁰⁹ *International convention for the unification of certain rules concerning the immunity of state-owned ships* [interaktyvus: žiūrėta 2010-12-01]. Prieiga per internetą: <http://untreaty.un.org/unts/60001_120000/19/4/00036177.pdf>.

²¹⁰ *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 83-2455.

²¹¹ *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 83-2456.

²¹² *Vienna Convention on the Representation of States in their Relations with International Organizations of a Universal Character* [interaktyvus: žiūrėta 2010-12-01]. Prieiga per internetą <untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/.../conventions/5_1_1975.pdf>.

²¹³ *Supra note*, 34.

²¹⁴ GOODE, Roy; KRONKE, Herbert; McKENDRICK, Ewan; WOOL, Jeffrey. *International Instruments and Commentary*. Oxford University Press. 2004, p. 824-825.

prisijungia, o šiuo metu tokių valstybių yra tik 11²¹⁵.

Nepaisant to, Tarptautinė konvencija dėl valstybių imuniteto laikytina svarbiu šaltiniu analizuojant imuniteto taikymo klausimus, kadangi ji atspindi paprotinę tarptautinę teisę arba bent jau tai, kokia ji turėtų būti. Pavyzdžiui, minėtos konvencijos nuostatomis vadovavosi Europos Žmogaus Teisių Teismas, nagrinėdamas bylą *Cudak v. Lietuva*. Sprendime Teismas nurodė, kad vadovaujantis neginčijamu tarptautinės teisės principu, net jeigu valstybė ir nėra ratifikavusi tarptautinės sutarties, jos nuostatos valstybei yra privalomos, jeigu jos atspindi paprotinę tarptautinę teisę²¹⁶.

Valstybės imuniteto taikymo klausimas kyla nagrinėjant konkretų reikalavimą, pareikštą užsienio valstybei. Taigi konkrečios valstybės proceso teisė bei teismų praktika taip pat yra laikytina valstybės imuniteto teisės šaltiniu, tačiau, priešingai nei tarptautinės teisės šaltiniai, nacionalinės teisės nuostatos bei teismų praktikos taisyklės yra valstybės imuniteto teisės šaltinis tik toje konkrečioje valstybėje.

Pirmoji valstybė, kuri kodifikavo su valstybės imuniteto taikymo klausimais susijusias normas yra JAV. Čia Užsienio valstybių imunitetų aktas²¹⁷ (angl. *Foreign sovereign immunities act*, toliau dar vadinamas **FSIA**) buvo priimtas 1976 metais. Jungtinė Karalystė imuniteto klausimus kodifikavo 1978 m. Valstybės imuniteto akte²¹⁸ (angl. *State Immunity Act*, toliau tekste dar vadinama **SIA**). Tiek JAV, tiek JK valstybių imuniteto klausimus reglamentuojantys aktai atspindi riboto valstybės imuniteto doktriną.

---

²¹⁵ Austrija, Iranas, Japonija, Kazachstanas, Libanas, Norvegija, Portugalija, Rumunija, Saudo Arabija, Švedija bei Šveicarija. Tarptautinę konvenciją dėl valstybių imuniteto yra pasirašiusios 28 valstybės: Austrija, Belgija, Čekija, Kinija, Danija, Estija, Suomija, Prancūzija, Islandija, Indija, Iranas, Japonija, Libanas, Madagaskaras, Meksika, Marokas, Norvegija, Paragvajus, Portugalija, Rumunija, Rusija, Senegalas, Siera Leonė, Slovakija, Švedija, Šveicarija, Rytų Timoras bei Jungtinė Karalystė. Status <of> United Nations Convention on Jurisdictional Immunities of States and Their Property. [interaktyvus: žiūrėta 2010-12-01]. Prieiga per internetą: <http://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=III-13&chapter=3&lang=en>.

²¹⁶ 2010 m. kovo 23 d. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas byloje *Cudak v. Lietuva*, pareiškimo Nr.15869/02.

²¹⁷ Jungtinių Amerikos Valstijų užsienio valstybių imunitetų aktas [interaktyvus: žiūrėta 2011-02-20]. Prieiga per internetą: <<http://uscode.house.gov/download/pls/28C97.txt>>.

²¹⁸ Jungtinės Karalystės valstybės imuniteto aktas [interaktyvus: žiūrėta 2011-02-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1978/33>>.

Analogiškus teisės aktus taip pat yra priėmus ir Singapūras²¹⁹ (1979 m.), Pakistanas (1981 m.), Pietų Afrikos Respublika²²⁰ (1981), Kanada²²¹ (1982 m.), Australija²²² (1985 m.) bei Malaizija (1984 m.)²²³. Kitose pasaulio valstybėse, kurių dauguma taip pat pripažįsta riboto imuniteto doktriną, t. y. nesuteikia užsienio valstybei imuniteto valstybės *acta jure gestionis* atžvilgiu, nėra priėmę specialių įstatymų su užsienio valstybės imunitetu susijusiems klausimams reglamentuoti. Šiose valstybėse svarbiausiu šaltiniu (be tarptautinės teisės šaltinių) yra teismų praktika.

Kaip nurodo H. Fox, valstybių imuniteto teisė yra tarptautinės ir nacionalinės teisės junginys. Kaip tokia, tai yra tarptautinės teisės doktrina, kuri yra taikoma nacionaliniuose teismuose, atsižvelgiant į vietos įstatymus. Pagrindiniai imuniteto doktrinos bruožai yra reglamentuojami tarptautinės teisės, tačiau tam tikros valstybės, kurios teismuose yra pareiškiamas ieškinys užsienio valstybei, nacionalinė teisė nustato tikslią imuniteto doktrinos taikymo apimtį bei būdą²²⁴.

1.3. Valstybės imuniteto taikymo lygmenys (rūšys)

Tradiciškai teigiama, jog valstybės imunitetas saugo valstybę nuo užsienio teismų jurisdikcijos (ang. *immunity from jurisdiction*) bei valstybės turtą, esantį užsienio valstybėje, nuo arešto ar kitokio pobūdžio vykdymo veiksmų (angl. *immunity from execution*)²²⁵.

Išskiriamos tokios jurisdikcinio imuniteto rūšys: imunitetas nuo užsienio valstybės teismo jurisdikcijos; imunitetas nuo laikinųjų apsaugos priemonių

---

²¹⁹ Singapūro valstybių imuniteto aktas [interaktyvus: žiūrėta 2011-02-20]. Prieiga per internetą: <http://statutes.agc.gov.sg/non_version/cgi-bin/cgi_retrieve.pl?&actno=Reved-313&date=latest&method=part>.

²²⁰ Pietų Afrikos Respublikos užsienio valstybių imuniteto aktas. In BANKAS, Ernest K., supra note 41, p. 455-459.

²²¹ Kanados valstybių imuniteto aktas [interaktyvus: žiūrėta 2011-02-20]. Prieiga per internetą: <<http://laws.justice.gc.ca/eng/S-18/index.html>>.

²²² Australijos užsienio valstybių imunitetų aktas [interaktyvus: žiūrėta 2011-02-20]. Prieiga per internetą: <http://www.austlii.edu.au/au/legis/cth/consol_act/fsia1985288/>.

²²³ BANKAS, Ernest K., supra note 41, p. 328.

²²⁴ FOX, Hazel, supra note 40, p 1.

²²⁵ BOUCHEZ, Leo J. The Nature and Scope of State Immunity from Jurisdiction and Execution. *Netherlands Yearbook of International Law*. No 10. 1979, p. 3.

taikymo bei imunitetas nuo vykdymo veiksmų²²⁶. Atitinkamai išskiriami imuniteto taikymo lygmenys: jurisdikcinis bei vykdymo²²⁷. Valstybės imuniteto rūšių ar lygmenų išskyrimo priežastis – skirtingas taikytinas režimas, t. y. vienokios taisyklės bus taikomos, kai bus sprendžiamas klausimas dėl valstybės imuniteto nuo užsienio teismų jurisdikcijos, visai kitos taisyklės bus taikomos, kai bus sprendžiamas klausimas dėl išieškojimo iš valstybės turto ar tokio turto suvaržymo. Nors minėtas valstybės imuniteto ar rūšių išskyrimas yra laikytinas teisingu, tačiau manytina, kad bent jau disertacijoje nagrinėjamų klausimų aspektu tikslingesnė šiek tiek kitokia valstybės imuniteto rūšių klasifikacija.

Pirma, išskirtinas imunitetas nuo užsienio teismų jurisdikcijos, kai sprendžiamas klausimas, ar valstybė gali būti atsakovu užsienio valstybės teisme (Tarptautinės konvencijos dėl valstybių imuniteto 7-17 straipsniai). Šiuo atveju, nustačius, jog valstybė turi imunitetą nuo užsienio teismo jurisdikcijos, teismas atsisakys nagrinėti valstybei pareikštą reikalavimą.

Antra, išskirtinas valstybės turto imunitetas, kai sprendžiamas klausimas dėl valstybės turtui taikytinų suvaržymų, t. y. išieškojimo iš valstybės turto pagal galutinį teismo sprendimą arba turto arešto ar kitokio suvaržymo, siekiant įvykdyti būsimą teismo sprendimą.

Trečia, išskirtinas valstybės imunitetas nuo teismo nutarčių, kuriuo valstybė įpareigota atlikti tam tikrus veiksmus ar nuo jų susilaikyti, nevykdymo pasekmių.

Toks išskyrimas yra siūlomas, atsižvelgiant į Tarptautinėje konvencijoje dėl valstybių imuniteto nustatytų taisyklių, užsienio valstybių teismų praktikos bei doktrinos analizę. Jos pagrindu nustatyta, kad pagrindinis minėtas valstybės imuniteto rūšis skiriantis kriterijus yra su valstybės imuniteto klausimo išsprendimu susijusios procesinės pasekmės.

Pirmuoju atveju, t. y. sprendžiant klausimą dėl valstybės imuniteto nuo užsienio jurisdikcijos, nustačius, jog valstybė turi imunitetą, teismai atsisako

---

²²⁶ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V., supra note 19, p. 587;

²²⁷ REDFERN, Alan; HUNTER, Martin, supra note 67, p. 463.

nagrinėti valstybei pareikštą reikalavimą (kurioje proceso stadijoje ir kokio pobūdžio procesinis sprendimas priimamas priklauso nuo vietos valstybėje galiojančių teismo proceso normų). Taigi teismas neišnagrinėja reikalavimo dalyku esančio klausimo iš esmės. Tačiau pats reikalavimo dalykas nebūtinai turi būti susijęs su pagrindiniu tarp valstybės ir privataus asmens kilusiu ginču. Tai gali būti ir procesas dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, dėl įrodymų išreikalavimo ar antstolio veiksmų, kuriais suvaržomas valstybės turtas, teisėtumo ir pan.

Kaip pažymi H. Fox, valstybės reikalavimo taikyti imunitetą nuo užsienio teismo jurisdikcijos požymiai yra tokie: 1) tai yra procesinis reikalavimas (angl. *plea*) (jis yra pareiškiamas valstybės; jo tikslas yra išvengti užsienio valstybės teisminės valdžios įgyvendinimo valstybės atžvilgiu, o ne išvengti atsakomybės už savo veiksmus); 2) pareikštas teismo procese, 3) kuris inicijuotas prieš užsienio valstybę ir 4) kurio pasekmės yra teismo atsisakymas nagrinėti bylą²²⁸. Atitinkamai teismo procese daromas skirtumas tarp vykdymo jurisdikcijos (angl. *enforcement jurisdiction*) bei jurisdikcijos spręsti ginčą (angl. *adjudication jurisdiction*), kuri reiškia teismo teisę nagrinėti pareikštą reikalavimą bei priimti sprendimą ir apima apeliacinį procesą bei kitus su pagrindiniu procesu susijusius šalutinius procesus (angl. *interlocutory proceedings*)²²⁹.

Antruoju atveju, t. y. sprendžiant klausimą dėl valstybės turto imuniteto, išvada dėl imuniteto taikymo lems arba tai, kad turtą bus leista suvaržyti ar iš jo išieškoti, arba tai, kad bus atsisakyta leisti atlikti tokius veiksmus (Tarptautinės konvencijos dėl valstybių imuniteto 18-21 straipsniai). Todėl tuo atveju, jeigu, pavyzdžiui, valstybės turto arešto teisėtumas bus ginčijamas teisme, valstybės imuniteto klausimas bus sprendžiamas du kartus: pirma, nustatoma, ar valstybė turi imunitetą nuo teismo jurisdikcijos (nors šis klausimas kyla ypatingai retai, kadangi dažniausiai pati valstybė inicijuoja tokį

²²⁸ FOX, Hazel, supra note 40, p. 31.

²²⁹ FOX, Hazel, supra note 40, p. 34-35. Manytina, kad minėtu jurisdikcijų išskyrimu ir remiasi H. Fox imuniteto rūšių išskyrimas. Išskiriamas imunitetas nuo teismų jurisdikcijos bei imunitetas nuo vykdymo veiksmų (angl. *immunity from execution*), kuris apima tiek valstybės turto imunitetą, tiek ir imunitetą nuo pačiai valstybei taikytinų suvaržymų.

procesą); antra, nustatoma, ar valstybės turtui yra taikytinas imunitetas²³⁰.

Taigi pastaruoju atveju, skirtingai nei sprendžiant klausimą dėl imuniteto nuo teismų jurisdikcijos, teisme pareikšto reikalavimo dalyku esantis klausimas bus išnagrinėtas iš esmės, taikant valstybės turto imuniteto taikymą reglamentuojančias taisykles.

Trečiuoju atveju, valstybė, bent jau pagal Tarptautinės konvencijos dėl valstybių imuniteto 24 straipsnį²³¹, turi absoliutų imunitetą bet kokių pasekmių, galinčių kilti dėl teismo nurodymų atlikti tam tikrus veiksmus ar nuo jų susilaikyti (įskaitant įrodymų ar informacijos teikimą) nevykdymo, atžvilgiu. Tačiau minėto straipsnio formuluotė suponuoja išvadą, jog teismas turi teisę priimti nutartis, įpareigojančias valstybę atlikti tam tikrus veiksmus ar nuo jų susilaikyti. Tai atitinkamai reiškia, jog ir šiuo atveju valstybės imuniteto klausimas bus sprendžiamas du kartus: pirma, sprendžiamas klausimas dėl to, ar valstybė turi imunitetą nuo teismo, sprendžiančio klausimą dėl įpareigojimo valstybei atlikti tam tikrus veiksmus ar nuo jų susilaikyti, jurisdikcijos; antra, sprendžiamas klausimas dėl valstybės imuniteto taikant dėl tokių nurodymų nevykdymo kylančias pasekmes, ir, kaip ir minėta, pastaruoju klausimu valstybės imunitetas yra absoliutus.

1.4. Valstybės kaip arbitražinio susitarimo šalies identifikavimo problematika

Prieš pradėdant analizuoti arbitražinio susitarimo sudarymo teisinės pasekmes valstybės imuniteto klausimų sprendimui, taip pat reikėtų paminėti, kad ne visais atvejais yra aišku, ar valstybė apskritai yra arbitražinio susitarimo šalimi.

---

²³⁰ Žr., pavyzdžiui, Prancūzijos kasacinio teismo 2000 m. liepos 6 d. sprendimą byloje *Creighton Limited v. Minister of Finance and Minister of International Affairs and Agriculture of the Government of the State of Qatar*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXV. 2000, p. 458-460, kur buvo sprendžiamas klausimas dėl Kataro lėšų, esančių Prancūzijoje arešto. Taip pat žr. kitų bylų, kuriose buvo sprendžiamas užsienio valstybės turto suvaržymo klausimas, analizę tolesniame skyriuje.

²³¹ Tarptautinės konvencijos dėl valstybių imuniteto 24 straipsnis:

1. Tuo atveju, kai valstybė nevykdo ar atsisako vykdyti kitos valstybės teismo nutartį, įpareigojančią atlikti tam tikrus veiksmus ar nuo jų susilaikyti arba pateikti tam tikrą dokumentą, arba atskleisti tam tikrą informaciją vykstančio proceso tikslu valstybės atžvilgiu negali būti taikomos jokios pasekmės išskyrus pasekmes, kurios taikomos dėl tokio elgesio nagrinėjant ginčą iš esmės. Ypatingai, valstybei negali būti skirta jokia bauda ar nuobauda dėl tokio nevykdymo ar atsisakymo vykdyti.
2. Iš valstybės negali būti reikalaujama pateikti bet kokią užtikrinimą ar užstatą, kad ir kaip tai būtų pavadinta, siekiant užtikrinti bylinėjimosi išlaidų atlyginimą procese, kuriame valstybė yra atsakovas kitos valstybės teisme.

Kaip ir minėta įžangoje bei pirmojoje disertacijos dalyje, šis klausimas tiesiogiai nėra šios disertacijos dalykas, tačiau žemiau trumpai aptariama šio klausimo problematika.

Šiandien paprastai išskiriami žemiau nurodyti pagrindai, kuriais remiantis asmuo, nepasirašęs arbitražinio susitarimo (taigi – ir valstybė), gali būti pripažįstamas arbitražinio susitarimo šalimi²³²:

1. *Asmenų pasikeitimas prievolėje*. Anksčiau buvo laikomasi pozicijos, kad arbitražiniu susitarimu priimtose teisės ir pareigos yra neatsiejamai susijusios su asmenimis, kurie jį sudarė (lot. *intuitu personae*), todėl nebuvo pripažįstamas arbitražinio susitarimo perleidimas. Tačiau šiandien dažniausiai pripažįstama ne tik tai, kad, galima perleisti teises bei pareigas, kylančias iš arbitražinio susitarimo, bet ir tai, kad toks perleidimas įvyksta automatiškai perleidus sutartį. Kita vertus, reikalavimo teisių perleidimo atveju vis dėlto keliamas tiek teisių perėmėjo, tiek skolininko sutikimo dėl arbitražinio susitarimo galiojimo jų atžvilgiu klausimas. Visų pirma arbitražinį susitarimą pripažįstant kaip teisių ir pareigų visumą (teisės ginčą spręsti arbitraže ir pareigos nesikreipti į nacionalinius teismus), keliamas klausimas, ar teisių perėmėjo sutikimas nėra reikalingas dėl to, kad arbitražinis susitarimas sukuria ir pareigą spręsti ginčą arbitraže. Dėl šios priežasties mokslininkai linkę šiuo atveju arbitražinį susitarimą traktuoti ne kaip teisių ir pareigų visumą, bet kaip teisių gynybos būdą, kuris seka paskui iš sutarties kylančias teises. Priešingu atveju, reikalaujant teisių perėmėjo sutikimo dėl arbitražinio susitarimo, būtų sudarytos sąlygos išvengti arbitražinio susitarimo – tam reikėtų tik perleisti reikalavimo teises pagal sutartį. Skolininko sutikimo gali būti reikalaujama tuo atveju, jeigu sutartyje arbitražinė išlyga yra suformuluota taip, kad galima konstatuoti, jog pirminės sutarties šalys susitarė, kad ginčai arbitraže sprendžiami tik išimtinai tarp jų. Minėti klausimai paprastai nekyla, universalus teisių perėmimo atveju, taip pat skolos perkėlimo atveju. Be to, visuotinai pripažįstama, kad tuo atveju, kai draudikui pereina draudėjo teisės

---

²³² Pažymėtina, kad baigtinio sąrašo pagrindų neįmanoma pateikti vien dėl to, kad pernelyg skiriasi įvairių valstybių nacionalinės teisės nuostatos. Kita vertus, žemiau nurodyti pagrindai yra dažniausiai taikomi įvairių valstybių teismų bei arbitražo praktikoje, taip pat plačiausiai analizuojami doktrinos.

pagal sutartį su trečiuoju asmeniu, draudikas taip pat yra saistomas arbitražinio susitarimo²³³.

2. *Garantija*. Pagal dominuojančią poziciją tarptautiniame komerciniame arbitraže, garantas ar kitas trečiasis asmuo, suteikiantis arbitražinio susitarimo šalies prievolių vykdymo užtikrinimą, nėra saistomas skolininko ir kreditoriaus sudaryto arbitražinio susitarimo²³⁴. Kita vertus, tiek arbitražinės išlygos turinys, tiek garantijos (ar kito sandorio, kuriuo trečiasis asmuo užtikrina skolininko prievolių vykdymą) turinys (garantijos taikymo sąlygų formuluotės), tiek ir garanto veiksmai gali lemti tai, kad garantas bus pripažįstamas ir arbitražinio susitarimo šalimi²³⁵. Doktrinoje, analizuojant garanto vaidmens teisinę reikšmę, sprendžiant klausimą, ar jis yra pripažįstamas arbitražinio susitarimo, įtraukto į sutartį, už iš kurios kylančias pareigas yra garantuota, šalimi, nurodoma, kad bankai paprastai nebus pripažįstami arbitražinio susitarimo šalimi, tačiau, jeigu garantiją suteikia motininė bendrovė ar valstybės institucija, ši aplinkybė dažnai gali būti pripažįstama kaip šalių ketinimas, jog ir garantas būtų saistomas arbitražinio susitarimo²³⁶.

3. *Sutartis trečiojo asmens naudai*. Vyraujanti pozicija teismų bei arbitražo praktikoje yra pripažinti trečiąjį asmenį, kurio naudai yra sudaryta sutartis, arbitražinio susitarimo šalimi. Taigi jeigu sutartis yra sudaryta trečiojo asmens naudai, toks asmuo turi teisę remtis arbitražiniu susitarimu, o taip pat ir yra saistomas tokio į sutartį įtraukto arbitražinio susitarimo²³⁷. Tačiau šiuo atveju būtina turėti omenyje, kad nauda, kuri sukuriama sutartimi, turi būti ne atsitiktinė. Be to, sutarties trečiojo asmens naudai šalys turi neturi teisės remtis arbitražiniu susitarimu ginče su naudos gavėju, jeigu pastarasis nepasinaudojo iš sutarties kylančiomis teisėmis (pavyzdžiui ginče, kuriame sutarties šalys ar

---

²³³ Plačiau žr. BORN, Gary B. *Supra* note 9, p. 1185-1187; 1187-1192; 1192-1193. BREKOULAKIS, Stavros L., *supra* note 11, p. 28-44. WAHAB, Mohamed S. Abdel. Extension of arbitration agreements to third parties: a never ending legal quest through the spatial-temporal continuum. In *Conflict of laws in international arbitration*. Edited by Franco Ferrari, Stefan Kröll. München: Sellier, 2011, p. 163-165.

²³⁴ BREKOULAKIS, Stavros L., *supra* note 11, p. 94.

²³⁵ WAHAB, Mohamed S. Abdel, *supra* note 233, p. 163.

²³⁶ BORN, Gary B., *supra* note 9, p. 1183.

²³⁷ BORN, Gary B., *supra* note 9, p. 1178.

viena jų siekia pripažinti, jog konkretus trečiasis asmuo nėra naudos gavėjas pagal sutartį)²³⁸. Be to, kaip ir garantijos atveju, čia taip pat teisinės reikšmės turi ir arbitražinės išlygos formuluotė, kuriai esant labai siauros apimties, gali būti pripažinta, jog ji nesaisto asmens, kurio naudai yra sudaryta sutartis²³⁹.

Valstybės pripažinimo arbitražinio susitarimo šalimi sutarties trečiojo asmens naudai instituto pagrindų klausimas kilo JAV teismų nagrinėtoje *Bridas v. Turkmenistan*²⁴⁰ byloje.

Šioje byloje ginčas kilo tarp *Bridas* – Argentinos privačios bendrovės – ir *Turkmenneft* – Turkmėnistano valdomų bendrovių. *Bridas* ir *Turkmenneft* sudarė jungtinės veiklos sutartį. Turkmėnistanas jungtinės veiklos sutarties nepasirašė, sutartyje *Bridas* buvo vadinama užsienio šalimi (angl. *Foreign Party*), o *Turkmenneft* – Turkmėnistano šalimi (angl. *Turkmenian Party*). Sutarties galiojimo metu Turkmėnistanas keitė Turkmėnistano šalį į įvairias kitas bendroves, galutinai ja tapo dvi bendrovės – valstybės koncernas *Turkmenneft* ir koncernas *Balkannebitgaz-Senekat*. Jungtinės veiklos sutarties pagrindų buvo įsteigta bendrovė, kurios tikslas buvo vykdyti angliavandenilio kasybos darbus pietvakarių Turkmėnistane.

1995 m. Turkmėnistanas nurodė *Bridas* sustabdyti darbus ir uždraudė importo ir eksporto operacijas iš ir į Turkmėnistaną. 1996 m. *Bridas* inicijavo arbitražą prieš Turkmėnistaną (pagal jungtinės veiklos sutartyje esančią arbitražinę išlygą) bei minėtas pagal sutartį Turkmėnistano šalimi esančias bendroves. Turkmėnistanas prieštaravo arbitražo jurisdikcijai, tačiau arbitrai nusprendė, jog turi jurisdikciją šioje byloje.

JAV teismuose buvo sprendžiamas arbitražo sprendimo panaikinimo klausimas (nors arbitražinėje išlygoje arbitražo vieta buvo nurodyta

---

²³⁸ BREKOULAKIS, Stavros L., supra note 11, p. 63.

²³⁹ BORN, Gary B., supra note 9, p. 1179.

²⁴⁰ 2003 m. rugsėjo 12 d. JAV penktojo regiono apeliacinio teismo sprendimas byloje *Bridas S.A.P.I.C. et al. v. Government of Turkmenistan, et al.* [interaktyvus: žiūrėta 2011-02-01]. Prieiga per internetą: <<http://openjurist.org/345/f3d/347/bridas-sapic>>. Pažymėtina, kad sutartis trečiojo asmens naudai buvo vienas iš keturių pagrindų, kurie buvo analizuoti teismo, sprendžiant arbitražinio susitarimo galiojimo Turkmėnistanui klausimą. Be to, klausimas iki galo nebuvo išspręstas, byla buvo grąžinta nagrinėti iš naujo žemesnės instancijos teismui, kuris savo ruožtu pripažino, kad Turkmėnistanas nėra laikytinas arbitražinio susitarimo šalimi. *Bridas* apskundus tokį sprendimą, kaip bus matyti toliau, JAV penktojo regiono apeliacinis teismas nagrinėjo Turkmėnistano kaip arbitražinio susitarimo šalies klausimą pakartotinai (tačiau jau tik *alter ego* doktrinos kontekste).

Stokholmas, tačiau šalys jau prasidėjus arbitražui susitarė dėl Hiustono kaip arbitražo vietos) bei jo leidimo vykdyti klausimas.

Bridas šioje byloje *inter alia* teigė, jog Turkmėnistanas turi būti pripažintas arbitražinio susitarimo šalimi sutarties trečiojo asmens naudai instituto pagrindu. Tačiau apeliacinės instancijos teismas nesutiko su šiuo argumentu.

Tokia teismo išvada buvo grindžiama iš esmės dviem pagrindiniais argumentais.

Pirma, teismas nesutiko kvalifikuoti jungtinės veiklos sutarties sutartimi trečiojo asmens naudai, kadangi, teismo nuomone, iš sutarties teksto negalima daryti išvados, jog sutartimi buvo siekiama sukurti valstybei naudą, didesnę nei paprastai gaunamą tuo atveju, kai viešosios teisės juridinis asmuo sudaro sutartį dėl valstybės išteklių.

Antra, teismas nurodė, kad valstybė negali būti pripažįstama arbitražinio susitarimo šalimi ir dėl tos priežasties, kad niekada nesiekė remtis jokiais jungtinės veiklos sutarties nuostatomis.

Taigi teismas *Bridas* byloje vadovavosi kriterijais, taikytiniais ir tuo atveju, kai sutarties šalys bei asmuo, kurio naudai yra (ar tariamai yra) sudaryta sutartis, yra privatūs asmenys: visų pirma sprendžiamas klausimas dėl to, ar trečiasis asmuo laikytinas naudos gavėju pagal sutartį; antra, vertinama valstybės elgesio po sutarties sudarymo teisinė reikšmė, t. y. ar valstybė siekė ar siekia remtis sutarties nuostatomis. Tačiau pirmasis kriterijus, kaip matyti, gali pasižymėti tam tikru ypatumu. Kadangi iš esmės visų viešosios teisės juridinių asmenų sutarčių sudarymo atveju valstybė gauna tam tikrą naudą, šiuo atveju papildomai vertinama, ar tokia nauda yra įprastinė ar didesnė nei paprastai valstybės gaunama, viešosios teisės juridiniam asmeniui sudarius sutartį.

4. *Numanomas sutikimas (tikrieji šalių ketinimai, sutarties patvirtinimas)*. Tai yra vienas paprasčiausių teisine prasme, bet turbūt labiausiai komplikotas įrodinėjimo aspektu pagrindas, kuriuo remiantis tiesiogiai sutartyje šalimi neįvardintas asmuo gali būti pripažintas sutarties šalimi. Šis pagrindas

paprastai taikytinas dviem atvejais: (i) kai trečiasis asmuo apskritai nėra pasirašęs sutarties, kurioje yra numatyta arbitražinė išlyga – tokiu atveju paprastai analizuojami tikrieji šalių bei trečiojo asmens ketinimai sudarant sutartį (jeigu taikytinos teisės taisyklės numato galimybę sutartį aiškinti pagal tikruosius šalių ketinimus); (ii) kai trečiasis asmuo koku nors būdu patvirtina sutartį (angl. *ratification*) – tokiu atveju analizuojamas tokio patvirtinimo turinys, neretai taip pat atsižvelgiant į tikruosius šalių ketinimus.

Šio pagrindo taikymo problematiką puikiai iliustruoja keletas bylų, kuriose buvo sprendžiamas klausimas dėl valstybės kaip arbitražinio susitarimo šalies.

Garsiausia byla šiuo klausimu yra *SPP v. EGOTH* byla, kurioje Egiptas tiesiogiai nebuvo sutarties, sudarytos tarp Honkongo bendrovės *SPP* bei Egipto turizmo ir viešbučių organizacijos (vėliau reorganizuota į bendrovę), šalis, tačiau sutarties pabaigoje po šalių parašais pasirašė ją nurodant “pritarta, suderinta ir patvirtinta” (angl. *approved, agreed and ratified*) (sutartį pasirašė Egipto turizmo ministras).

ICC arbitražo teismas pripažino Egiptą sutarties, pasirašytos tarp *SPP* ir *EGOTH* šalimi – iš sprendimo matyti, kad tam įtakos turėjo ne tik tai, kad Egiptas patvirtino sutartį parašu, bet ir tai, kad sutartimi Egiptas prisiėmė tam tikrus sutartinius įsipareigojimus. Atitinkamai Egiptas taip pat buvo pripažintas ir arbitražinio susitarimo šalimi, nes, anot arbitrų, “*tapdamas sutarties šalimi, jis negalėjo net abejoti tuo, kad jį saistys ir į sutartį įtrauktas arbitražinis susitarimas*”²⁴¹.

Tačiau Prancūzijos teismų arbitražo sprendimas buvo panaikintas. Prancūzijos teismai Egipto parašą bei nurodytą sąlygą “pritarta, suderinta ir patvirtinta” vertino, atsižvelgiant į Egipto įstatymų nuostatas, reglamentuojančias Turizmo ministro kompetenciją turizmo srityje, konkrečiai – reikalavimą, kad tam tikri turizmo bei viešbučių statybos projektai būtų patvirtinti Egipto turizmo ministro. Taigi Prancūzijos teismai vertino minėtą

---

²⁴¹ 1983 m. vasario 16 d. ICC arbitražo sprendimas Nr. 3493 byloje *SPP, Southern Pacific Properties Ltd v. Arab Republic of Egypt, The Egyptian General Company for Tourism and Hotels (EGOTH)*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. IX. 1984, p. 111-124.

parašą kaip viešosios teisės reikalaujamą patvirtinimą, tokiu būdu pripažindami, kad valstybė šiuo atveju veikė ne kaip privatus asmuo, bet įgyvendino valdžią (*acta jure imperii*)²⁴². Pažymėtina, kad tokiu aiškinimu ICC arbitražo teismas sekė kitoje arbitražo byloje, kur valstybės parašas su priedu „pritarta ir patvirtinta“ (angl. *approved and endorsed*) buvo įvertintas kaip valstybės priežiūros funkcijų įgyvendinimas, tačiau ne kaip sutikimas būti sutarties (o kartu ir arbitražinio susitarimo) šalimi²⁴³.

Panaši problema buvo sprendžiama ir Lietuvai labai gerai žinomoje byloje *Svenska v. Geonafta*. Šioje byloje arbitražinė išlyga buvo įtraukta į *Svenska* bei *Geonafta* pasirašytą jungtinės veiklos sutartį, kurią sutarties pabaigoje po šalių parašais pasirašė ir Lietuvos Vyriausybė, nurodydama, kad „Lietuvos Vyriausybė šiuo patvirtina šią sutartį ir pareiškia, kad ji yra teisiškai jos saistoma tarsi Vyriausybė būtų šios sutarties šalis.“ (angl. *The Government of the Republic of Lithuania hereby approves the above agreement and acknowledges itself to be legally and contractually bound as if the Government were a signatory to the Agreement*).

ICC arbitražo teismas tokiu Vyriausybės patvirtinimu rėmėsi kaip pagrindiniu argumentu, pripažįstant Lietuvos Respubliką jungtinės veiklos sutarties, o kartu ir arbitražinės išlygos šalimi²⁴⁴. Tačiau, pavyzdžiui, Anglijos teismuose didesnę reikšmę turėjo ne tiek sutarties patvirtinimo išraiška, kiek tai, kuriuo momentu ji buvo numatyta sutarties projektuose, be to, Anglijos teismai itin daug dėmesio skyrė pačiai arbitražinei išlygai (kartu su kita sutarties sąlyga, kuria buvo pareikšta, jog Vyriausybė atsisako imuniteto). Tiek pirmosios instancijos teismas, tiek apeliacinės instancijos teismas padarė išvadą, jog valstybė yra laikytina arbitražinio susitarimo šalis. Nustatę, jog šis

---

²⁴² 1984 m. liepos 12 d. Paryžiaus apeliacinio teismo sprendimas byloje *The Arab Republic of Egypt v. SPP et al. Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. X. 1985, p. 113-122. 1987 m. sausio 6 d. Prancūzijos kasacinio teismo sprendimas byloje *SPP et al. v. The Arab Republic of Egypt. Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XIII. 1985, p. 152-155.

²⁴³ Žr. 1995 m. ICC arbitražo sprendimo byloje Nr. 8035 aprašymą FOUCHARD, Philippe, *et al.*, supra note 37, p. 293-294.

²⁴⁴ Pažymėtina, kad *Svenska v. Geonafta ir Lietuva* byloje priimti arbitražo sprendimai nebuvo viešai skelbiami, tačiau arbitražo teismo argumentacija, lėmusi išvadą, jog valstybė laikoma arbitražinio susitarimo šalimi, yra žinoma iš Anglijos teismų (žr. toliau), sprendusių galutinio arbitražo sprendimo pripažinimo klausimą, turinio.

klausimas turi būti sprendžiamas pagal Lietuvos teisę, kuri įpareigoja sutartį aiškinti pagal tikruosius šalių ketinimus, teismai analizavo faktines aplinkybes, susijusias su derybomis dėl sutarties, bei sutarties projektų versijas. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad teismų argumentacija buvo skirtinga. Pavyzdžiui, pirmosios instancijos teismas išvelgė valstybės ketinimą tapti arbitražinio susitarimo šalimi jau pačioje derybų pradžioje, kai buvo pasirašytas ketinimų protokolas. Apeliacinės instancijos teismas gi laikė, kad valstybės ketinimas tapti arbitražinio susitarimo šalimi pasireiškė tik vėlesniuose jungtinės veiklos sutarties projektuose.²⁴⁵

Taigi, kaip matyti, aptariamo pagrindo atveju iš tiesų labai sudėtinga nustatyti, kokiais kriterijais (be tikrųjų šalių ketinimų kriterijaus ar kitų sutarties aiškinimo principų) remiantis galima būtų nustatyti, ar trečiasis asmuo (įskaitant valstybę) yra laikomas sutarties šalimi. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad šiuo atveju, jeigu analizuojami tikrieji šalių ketinimai, jie analizuojami arbitražinio susitarimo aspektu. Taigi svarbu nustatyti ne tiek tai, kad šalys siekė tapti sutarties šalimis, kiek tai, kad jos siekė tapti arbitražinio susitarimo šalimis. Kita vertus, paprastai nustačius pirmąjį, patvirtinamas ir antrasis (tai patvirtina ir arbitražo sprendimo *Svenska v. Geonafta* byloje pavyzdys). Be to, šiuo atveju turi būti analizuojami ne tik trečiojo asmens, kurio atžvilgiu sprendžiamas arbitražinio susitarimo galiojimo klausimas, ketinimai, bet ir arbitražinio susitarimo šalių, kurių atžvilgiu toks klausimas nekyla, tikrieji ketinimai (t. y. ar jos taip pat siekė, kad trečiasis asmuo būtų saistomas arbitražinio susitarimo)²⁴⁶.

5. *Uždraudimo (angl. estoppel) doktrina*. Uždraudimo doktrina yra taikoma bendrosios teisės sistemos valstybėse ir jos esmė labai lakoniškai gali būti apibūdinama kaip teismo taikomas draudimas asmeniui remtis tam tikra aplinkybe ar argumentu. Tai yra specifinis civilinės teisės sistemos valstybėms

---

²⁴⁵ 2005 m. lapkričio 4 d. Aukštojo teisingumo teismo sprendimas sprendimas byloje *Svenska Petroleum Exploration AB v. Government of the Republic of Lithuania, AB Geonafta*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXXI. 2006, p. 906-942; 2006 m. lapkričio 13 d. Jungtinės Karalystės apeliacinio teismo sprendimas byloje *Svenska Petroleum Exploration AB v. Government of the Republic of Lithuania, AB Geonafta*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXXII. 2007, p. 629-653. Plačiau apie *Svenska v. Geonafta* bylą bei kirtiką jai žr. ŠALTINYTĖ, Loreta, supra note 14.

²⁴⁶ BORN, Gary B., supra note 9, p. 1151-1152.

savo forma nežinomas institutas. Pagal tai, kaip teisės doktrinoje bei teismų praktikoje apibūdinamas minėtos doktrinos taikymas, matyt reikėtų ją priskirti proceso, o ne materialinei teisei. Kita vertus, dėl specifinių pagrindų, kuriais remiantis *estoppel* doktrina taikoma, pripažįstant trečiąjį asmenį arbitražinio susitarimo šalimi, ją verta paminėti, įvardinant esminius pagrindus, kuriais remiamasi sprendžiant minėtą klausimą.

Išskiriamos dvi uždraudimo doktrinos teorijos: uždraudimas, paremtas teisingumu (angl. *equitable estoppel*), bei uždraudimas, paremtas sąsajumu (angl. *intertwined estoppel*).

Equitable estoppel taikymo pagrindas gali būti apibūdinamas prieštaringo elgesio draudimo principu (lot. *non venire contra factum proprium*). Taigi trečiasis asmuo gali būti pripažintas arbitražinio susitarimo šalimi, jeigu nustatoma, kad jis atliko tam tikrus veiksmus, iš kurių galima daryti išvadą, jog jis sutiko su arbitražine išlyga (pavyzdžiui, siekė pasinaudoti ar pasinaudojo iš sutarties, kurioje yra įtvirtinta arbitražinė išlyga, teisėmis).

Intertwined estoppel yra taikomas, jeigu nustatomos dvi sąlygos:

- 1) ginčas tarp arbitražinio susitarimo šalies ir trečiojo asmens yra susijęs su sutartimi, kurioje yra arbitražinė išlyga;
- 2) trečiasis asmuo su viena iš arbitražinio susitarimo šalių yra glaudžiai susijusi sutartiniais ar struktūriniais ryšiais²⁴⁷.

Equitable estoppel taikymo klausimas taip pat buvo sprendžiamas jau minėtoje *Bridas* byloje. Šioje byloje teismas taip pat nurodė ir pagrindinį kriterijų, kuriuo remiantis atribojami *equitable estoppel bei* sutarties trečiojo asmens naudai institutai: pirmuoju atveju vertinamas trečiojo asmens elgesys po sutarties sudarymo, antruoju gi atveju vertinami šalių tikrieji ketinimai sudarant sutartį.

Tačiau, kaip ir sutarties trečiojo asmens naudai taikymas, taip ir *equitable estoppel*, teismo nuomone, nesuponuoja išvados, jog Turkmėnistanas laikytinas jungtinės veiklos sutarties šalimi, kadangi nenustatė, jog Turkmėnistanas būtų

---

²⁴⁷ BREKOULAKIS, Stavros L., supra note 11, p. 133-141.

atlikęs kokius nors veiksmus, kuriais būtų siekiama įgyvendinti iš jungtinės veiklos sutarties kylančias teises ar pasinaudoti joje įtvirtinta arbitražine išlyga.

6. *Atstovavimas, įskaitant numanomą atstovavimą.* G. B. Born nuomone, tai yra pats paprasčiausias atvejis, kai asmuo, nepasirašęs sutarties, yra laikomas tokios sutarties, o kartu ir joje įtvirtinto arbitražinio susitarimo, šalimi. Atstovavimo atveju kyla tik vienintelė problema – ar įgaliojant asmenį atstovauti sudarant tam tikrą sutartį, būtina įvardinti, jog įgaliotiniui suteikiama teisė sudaryti ir arbitražinį susitarimą. Paprastai laikoma, jog tuo atveju, kai yra suteikti įgaliojimai sudaryti tam tikrą sutartį, tokie įgaliojimai apima ir teisę sudaryti arbitražinį susitarimą atstovaujamojo vardu. Tačiau nacionalinė teisė gali numatyti specifinio įgaliojimo sudaryti arbitražinį susitarimą reikalavimą (S. L. Brekoulakis nurodo, kad reikalavimas, jog būtų suteiktas specialus įgaliojimas sudaryti arbitražinį susitarimą, dominuoja įvairių valstybių nacionalinėje teisėje²⁴⁸), taip pat minėta taisyklė nebūtinai bus taikoma, jeigu įgaliotiniui yra suteikti bendro pobūdžio įgaliojimai (t. y. ne konkrečios sutarties ar sutarčių sudarymo atžvilgiu)²⁴⁹.

Asmuo, nepasirašęs arbitražinio susitarimo, taip pat gali būti pripažintas arbitražinio susitarimo šalimi, esant numanomam atstovavimui, t. y. kai jis sudarė pagrindo manyti, kad asmuo, pasirašantis sutartį, yra jo atstovas. Tačiau šiuo atveju paprastai sutartį su tariamu atstovu sudariusi šalis taip pat turi įrodyti, jog ji buvo sąžininga manydama, jog sudaro sandorį su atstovu.

Pažymėtina, kad valstybės kaip arbitražinio susitarimo šalies kontekste šis klausimas kyla tuo atveju, jeigu viešosios teisės juridinis asmuo, pasirašęs arbitražinį susitarimą, turi savarankišką teisinį subjektiškumą.

7. *Juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles doktrina* (lot. *alter ego*; angl. *piercing the corporate veil*). Kaip žinia, pagal bendrą principą, ribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvis neatsako pagal juridinio asmens prievoles. Tai yra bendra taisyklė, kuri yra daugybės įmonių grupių struktūros kūrimo pagrindas. Tačiau daugumos valstybių

---

²⁴⁸ BREKOULAKIS, Stavros L., supra note 11, p. 51.

²⁴⁹ BORN, Gary B., supra note 9, p. 1142-1147.

įstatymai, įtvirtindami minėtą taisyklę, kartu pripažįsta ir šios taisyklės taikymo išimtis, numatydamos atvejus, kai tam tikrais atvejais už bendrovės, turinčios savarankišką teisinį subjektiškumą, prievolės privalo atsakyti tokios bendrovės dalyvis (ar dalyviai). Tokie atvejai paprastai įvardinami anglišku terminu “*piercing the corporate veil*” ar “*lifting the corporate veil*” (kurio į lietuvių kalbą matyt versti tiesiogiai nederėtų, kadangi išverstas į lietuvių kalbą terminas neatspindi doktrinos esmės) ar lotynišku terminu “alter ego” – “kitas aš”²⁵⁰, kuris vartojamas iš esmės siekiant pabrėžti, kad juridinio asmens dalyvis, siekdamas išvengti atsakomybės, pasinaudojo kitu savarankišką teisinį subjektiškumą turinčiu susijusiu juridiniu asmeniu.

Alter ego doktrina tam tikru mastu ar forma yra pripažįstama daugelyje valstybių. Kaip pažymėjo Tarptautinis Teisingumo Teismas *Barcelona Traction* byloje, juridinio asmens savarankiško teisinio subjektiškumo ignoravimas yra pagrįstas ir teisingas tam tikrais atvejais, siekiant užkirsti kelią piktnaudžiavimui tokio savarankiško teisinio subjektiškumo teikiamais privalumais²⁵¹. Lietuvos teisėje minėta doktrina atsispindi CK 2.50 straipsnio 3 dalyje, kur nurodoma, jog tuo atveju, kai juridinis asmuo negali įvykdyti prievolės dėl juridinio asmens dalyvio nesažiningų veiksmų, juridinio asmens dalyvis atsako pagal juridinio asmens prievolę savo turtu subsidiariai. Nors ši doktrina yra susijusi su juridinio asmens dalyvio atsakomybe, ji taip pat yra taikoma ir sprendžiant klausimą, ar toks juridinis asmuo yra pripažįstamas arbitražinio susitarimo šalimi (nors tai, kad ši doktrina yra skirta juridinio asmens atsakomybei nustatyti išlieka svariausiu argumentu “prieš” jos taikymą nustatant, kas yra laikomos tam tikros sutarties ir arbitražinio susitarimo šalimis).

Būtent *piercing the corporate veil/alter ego* doktrinos pagrindu Turkmėnistanas buvo pripažintas arbitražinio susitarimo šalimi jau minėtoje *Bridas* byloje. Apeliacinės instancijos teismas pirmą kartą išnagrinėjęs bylą, grąžino ją nagrinėti pirmosios instancijos teismui, nustatęs, kad buvo

²⁵⁰ Nors egzistuoja pozicijų, pagal kurias *alter ego* doktrina laikoma tik *piercing the corporate veil* doktrinos dalimi. Žr. BREKOULAKIS, Stavros L., supra note 11, p. 169.

²⁵¹ WAHAB, Mohamed S. Abdel, supra note 233, p. 160.

nepakankamai išanalizuoti kriterijai, kuriais vadovaujantis gali būti nuspręsta, ar Turkmėnistanas laikytinas jungtinės veiklos sutarties šalimi minėtos doktrinos pagrindu. Šiuo tikslu teismas įvardino penkiolika privatinės teisės ir šešis viešosios teisės kriterijų, į kuriuos turi būti atsižvelgta, sprendžiant minėtą klausimą²⁵². Kartu teismas pažymėjo, jog savininkas gali būti pripažintas atsakingu už bendrovės įsipareigojimus tik tuo atveju, jeigu 1) savininkas visiškai kontroliavo bendrovę konkretaus sandorio atžvilgiu; 2) tokia kontrolė buvo naudojama vykdant teisės pažeidimą, kuriuo buvo padaryta žala šaliai, siekiančiai patraukti savininką atsakomybėn.

Gražinus bylą nagrinėti pirmosios instancijos teismui, šis nusprendė, kad Turkmėnistanas atžvilgiu negali būti taikoma *piercing the corporate veil* doktrina. Tačiau apeliacinės instancijos teismas, antrą kartą nagrinėdamas arbitražo sprendimo panaikinimo (pagal Turkmėnistanas ir *Turkmenneft* prašymus) bei leidimo vykdyti arbitražo sprendimą (pagal *Bridas* prašymą) klausimus pritaikė minėtą doktriną ir pripažino Turkmėnistaną jungtinės veiklos sutarties, o kartu ir arbitražinio susitarimo šalimi²⁵³.

---

²⁵² Privatinės teisės kriterijais *Bridas* sprendime buvo įvardintos šios aplinkybės: 1) ar motininė ir dukterinė bendrovė turi bendrą akcijų; 2) ar motininė ir dukterinė bendrovė turi bendrą direktorių ar kitų organų narių; 3) ar motininė ir dukterinė bendrovė turi bendrą skyrių ar departamentų; 4) ar motininė ir dukterinė bendrovė teikia konsoliduotą finansinę atskaitomybę; 5) ar motininė bendrovė finansuoja dukterinę bendrovę; 6) ar motininė bendrovė inicijavo dukterinės bendrovės steigimą; 7) ar dukterinė bendrovė veikia, turėdama ženkliai nepakankamą kapitalą; 8) ar motininė bendrovė moka dukterinės bendrovės darbuotojams atlyginimus bei atlygina kitas išlaidas; 9) ar dukterinė bendrovė savarankiškai vykdo veiklą, ar jos vykdoma veikla yra nulemta motininės bendrovės; 10) ar motininė bendrovė naudojami dukterinės bendrovės turtu kaip savo pačios turtu; 11) ar kasdieninė motininės ir dukterinės bendrovės veikla yra atskirtos; 12) ar dukterinė bendrovė laikosi įprastų bendrovėms formalių reikalavimų (turi sąskaitą banke, periodiškai vyksta valdybos posėdžiai, dalyvių susirinkimai ir pan.); 13) ar dukterinės bendrovės vadovai neveikia motininės bendrovės interesais; 14) ar už kontroliuojamos bendrovės skolas garantuoja kiti asmenys; ir 15) ar tariamai kontroliuojanti bendrovė traktuoja ir elgiasi su tariamai kontroliuojama bendrove taip pat kaip su kitomis bendrovėmis, t. y. pagal "ištiesiosios rankos principą" (angl. *at arms length*) (pastarieji trys kriterijai teismo įvardinti kaip papildomi kriterijai). Viešosios teisės kriterijais *Bridas* sprendime buvo įvardintos šios aplinkybės: 1) ar pagal įstatymus bei teismų praktiką juridinis asmuo traktuojamas kaip valstybės institucija; 2) juridinio asmens finansavimo šaltinis; 3) juridinio asmens autonomijos laipsnis; 4) ar juridiniam asmeniui pavesta tvarkyti vietines ar valstybės masto problemas; 5) ar juridinis asmuo gali savo vardu būti ieškovas ar atsakovas teisme/arbitraže; 6) ar juridinis asmuo turi teisę valdyti ir naudoti turtą. Pažymėtina, kad doktrinoje sprendimas kritikuojamas dėl to, kad teismas nenurodė, kurie iš minėtų kriterijų yra lemiami. Žr. TYLER, Timothy; KOVARSKY, Lee; STEWART, Rebecca. *Beyond Consent: applying alter ego and arbitration doctrines to bing sovereign parents*. In *Multiple Party Actions in International Arbitration*. Oxford: Oxford Univ. Press., 2009, p. 187.

²⁵³ 2006 m. balandžio 21 d. JAV penktojo regiono apeliacinio teismo sprendimas byloje *Bridas S.A.P.I.C. et al. v. Government of Turkmenistan, et al.* [interaktyvus: žiūrėta 2011-02-01]. Prieiga per internetą: <<http://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/F3/447/411/505289/>>.

Sprendamas dėl to, ar Turkmėnistanas laikytinas pažeidusiu *Bridas* interesus, teismas pažymėjo, kad pažeidimu doktrinos kontekste nelaikytinas eksporto draudimas, kuris iš esmės ir sukėlė žalą *Bridas*. Teisiškai reikšmingu teisės pažeidimu teismas laikė kitus Turkmėnistanos veiksmus, o būtent tai, kad i) jis pakeitė jungtinės veiklos sutarties šalį kita bendrove, kurios kapitalas buvo tik 17 000 JAV dolerių ir kuri buvo finansuojama Valstybinio naftos ir dujų vystymo fondo, kurio turtui pagal naujai išleistus įstatymus buvo nustatytas absoliutus imunitetas; ii) jis priėmė eilę teisės aktų, kuriais atitolino save nuo jungtinės veiklos sutarties pagrindu įsteigtos bendrovės ir apribojo bet kokią savo atsakomybę vykdyto projekto kontekste. Kitaip tariant, kaip *piercing the corporate veil* doktrinos taikymui reikšmingus neteisėtus veiksmus teismas vertino Turkmėnistanos veiksmus, kuriais jis užkirto kelią *Bridas* prisiteisti patirtus nuostolius.

Toliau teismas analizavo antrąją doktrinos taikymui būtiną “kontrolės” sąlygą ir vadovavosi jau minėtais ankstesnėje byloje nurodytais kriterijais, kuriuos teismas dar sugrupavo į formaliuosius (ar motininė ir dukterinė bendrovės turi bendrą akcijų, vadovų, valdymo organo narių ir pan.), veiklos (ar motininė bendrovė valdo dukterinės bendrovės turtą kaip savo, dukterinės bendrovės autonomijos laipsnis ir pan.) bei finansinius (ar teikiama konsoliduota finansinė atskaitomybė, ar motininė bendrovė finansuoja dukterinės bendrovės veiklą ir pan.). Vadovaudamasis minėtais kriterijais teismas nustatė, kad Turkmėnistanas manipuliavo *Turkmenefit* tiek teisine, tiek ekonomine prasme: *Turkmenefit* buvo įsteigta Turkmėnistanos, sutapo jų tam tikri organų nariai, *Turkmenefit* buvo finansuojama valstybės, jam buvo suteikta nepakankamai kapitalo, nebuvo sudaromas atskiras *Turkmenefit* balansas, valstybė apmokėjo visas *Turkmenefit* arbitražo išlaidas, bet kokios *Turkmenefit* pajamos buvo perduodamos valstybei. Nors teismas pripažino Turkmėnistaną arbitražinio susitarimo šalimi vadovaudamasis visais anksčiau minėtais kriterijais, iš sprendimo turinio visgi matyti, kad didžiausią reikšmę turėjo aplinkybė, jog Turkmėnistanas suformavo itin mažą *Turkmenefit* įstatinį kapitalą, kai *Turkmenefit* buvo paskirta jungtinės veiklos sutarties šalimi.

Atkreiptinas dėmesys, kad *piercing the corporate veil/alter ego* doktrinos taikymo klausimui dėl šalių, kurias saisto arbitražinis susitarimas, atveju, visiškai nėra analizuojami tikrieji šalių ketinimai sudarant sutartį. Dėl šios priežasties šis pagrindas yra labiausiai nesuderinamas su vienu pagrindinių sutarčių teisės principu – sutarties uždarumo principu, kuris yra ypatingai svarbus arbitražo teisėje. Kaip matyti, kitais atvejais, trečiojo asmens sutikimas su arbitražine išlyga (tiesioginis/netiesioginis; išreikštas sudarant sutartį/po sutarties sudarymo/jau kilus ginčui) yra pagrindinė aplinkybė, kuri turi būti nustatyta, sprendžiant klausimą, ar trečiasis asmuo yra saistomas arbitražinio susitarimo.

8. *Įmonių grupės doktrina*. Šis pagrindas, kuriuo remiantis trečiasis asmuo, nepasirašęs arbitražinio susitarimo, pripažįstamas jo šalimi, kildinamas ne iš sutarčių ar prievolių teisės, atstovavimo instituto ar bendrovių teisės. Jis yra suformuluotas išimtinai arbitražo teisės kontekste Prancūzijos teisės doktrinos bei teismų praktikos.

Įmonių grupės doktrina reikalauja nustatyti tris pagrindines sąlygas, kuriomis remiantis pripažįstama, jog trečiasis asmuo taip pat yra saistomas arbitražinio susitarimo:

- 1) Trečiasis asmuo su viena iš arbitražinio susitarimo šalių turi priklausyti tai pačiai įmonių grupei. Tačiau vien faktas, kad bendrovės priklauso tai pačiai įmonių grupei, nėra pakankamas, kad būtų nustatyta pirmoji sąlyga. Tarp trečiojo asmens ir arbitražinio susitarimo šalies turi egzistuoti stiprūs organizaciniai bei finansiniai ryšiai. Toks teisiškai reikšmingas ryšys bus nustatytas, jeigu, pavyzdžiui, arbitražinio susitarimo šalis yra trečiojo asmens dukterinė bendrovė ir motininės bendrovės sprendimai ženkliai įtakoja finansinę dukterinės bendrovės būklę bei teisinį statusą. Ryšys greičiausiai taip pat bus pakankamas, jeigu tos pačios įmonių grupės bendrovės naudojami tais pačiais prekių ženklais, tuo pačiu turtu, lėšomis bei personalu.
- 2) Trečiasis asmuo aktyviai dalyvauja derybose dėl sutarties, pasirašant ir vykdant sutartį bei ją nutraukiant. Įrodymais, pagrindžiančiais minėtas

aplinkybes, gali būti susirašinėjimas tarp trečiojo asmens ir trečiojo asmens, iš kurio matyti, kad trečiasis asmuo teikė dokumentus bei informaciją, reikalingą sutarties sudarymui, trečiojo asmens dalyvavimas derybose dėl sutarties sudarymo ar jos vykdymo; trečiasis asmuo atlieka mokėjimus pagal sutartį ir t. t. Įprastinis motininės bendrovės domėjimasis dukterinės bendrovės projektu nebus pripažįstamas teisiškai reikšmingu, nustatant antrąją sąlygą. Šiuo atveju taip pat kyla klausimas, ar būtina nustatyti aktyvų trečiojo asmens elgesį visose tam tikro projekto stadijose, t. y. tiek derybose, tiek vykdant sutartį, tiek ir ją nutraukiant. Paprastai didžiausia reikšmė suteikiama trečiojo asmens dalyvavimui derybose dėl sutarties sudarymo. Atsižvelgiant į tai, trečiasis asmuo gali būti pripažįstamas arbitražinio susitarimo šalimi tik tuo atveju, jeigu teisiškai egzistavo sudarant sutartį. Jeigu bendrovė įsteigta tik po sutarties sudarymo, ji negali būti pripažįstama arbitražinio susitarimo šalimi.

- 3) Tikrieji šalių ketinimai. Turi būti nustatyta, jog arbitražinio susitarimo šalis (ne įmonių grupės bendrovė) pagrįstai laikė, kad sudaro sutartį ne tik su ją pasirašančiu kontrahentu, bet ir su trečiuoju asmeniu. Be to, turi būti nustatyta ir tai, kad įmonių grupės bendrovių elgesys buvo toks, kuris sudarė pagrindą manyti, kad ne tik sutartį pasirašiusi bendrovė, bet ir trečiasis asmuo yra sutarties šalys.

Įmonių grupės doktrina yra dažnai kritikuojama kaip “perteklinė”, t. y. atsižvelgiant į tai, kad jos taikymo esminė sąlyga yra šalių tikrieji ketinimai, laikoma, kad pakanka taikyti kitus tradicinius sutarčių ar prievolių teisės institutus, nustatant, ar trečiasis asmuo yra saistomas arbitražinio susitarimo²⁵⁴. Atitinkamai kai kurių valstybių (priešingai, nei, kaip minėta, Prancūzijos) ši doktrina nėra taikoma ir pripažįstama. Pavyzdžiui, jos taikymo galimybę ne kartą atmetė Anglijos teismai, Šveicarijos teismai, Nyderlanduose taip pat buvo panaikintas arbitražo sprendimas, kuriame buvo remtasi įmonių grupės

---

²⁵⁴ BREKOULAKIS, Stavros L., supra note 11, p. 150-164.

doktrina, pripažįstant trečiąją asmenį arbitražinio susitarimo šalimi²⁵⁵. Tačiau pažymėtina, kad jeigu jau taikoma, įmonių grupės doktrina taip pat gali būti taikoma ir tuo atveju, kai trečiasis asmuo, kurio pripažinimo arbitražinio susitarimo šalimi klausimas yra sprendžiamas, yra valstybė. Tai patvirtina ganėtinai nauja ir didelio atgarsio sulaukusi *Dallah* byla, kurioje buvo sprendžiamas Pakistano kaip arbitražinio susitarimo šalies klausimas.

Dallah pasiūlė Pakistanui vystyti nekilnojamojo turto statybos projektą. Pakistanui sutikus, šalių ketinimai buvo įtvirtinti Ketinimų protokole. Šiems ketinimams įgyvendinti Pakistanas įsteigė *Awami Haj Trust* (toliau – Fondas). Fondas ir *Dallah* sudarė sutartis dėl žemės sklypo įsigijimo bei tolimesnio projekto įgyvendinimo. Sutartyse buvo numatyta išlyga dėl ICC arbitražo. Tačiau Fondas buvo įsteigtas laikino Pakistano įsakymo pagrindu. Pasibaigus įsakymo galiojimo laikui, Fondas nustojo egzistuoti. *Dallah* savo ruožtu kreipėsi į ICC arbitražą su ieškiniu Pakistanui, *inter alia* teigdama, kad Pakistanas laikomas Fondo teisių perėmėju, todėl jam galioja ir arbitražinis susitarimas. ICC arbitraže *Dallah* ieškinys buvo patenkintas. Arbitražo sprendimas nėra viešai paskelbtas, tačiau Jungtinės Karalystės Aukščiausiojo Teismo sprendime pažymėta, kad arbitrai nusprendė, kad Pakistanas laikytinas arbitražinio susitarimo šalimi, kadangi pripažino, jog Fondas buvo Pakistano *alter ego*.

Pakistanas savo ruožtu siekė panaikinti arbitražo sprendimą Prancūzijoje, tačiau toks Pakistano prašymas Paryžiaus apeliacinio teismo buvo atmestas (Kasacinio teismo sprendimas kol kas dar nėra priimtas). Tačiau *Dallah* taip pat nepavyko pripažinti arbitražo sprendimo Jungtinėje Karalystėje.

Ši byla yra įdomi tuo, kad tiek Prancūzijos teismai, tiek ir Jungtinės Karalystės teismai, sprenddami klausimą, ar Pakistanas laikytinas arbitražinio susitarimo šalimi, taikė Prancūzijos teisę. Ir, nors, kaip ir minėta, Jungtinėje Karalystėje nėra pripažįstama įmonių grupės doktrina, ji buvo taikoma *Dallah* byloje, kadangi ją pripažįsta Prancūzijos teisė. Kita vertus, iš Jungtinės

---

²⁵⁵ BORN, Gary B., supra note 9, p. 1174-1175. Apie įmonių grupės doktrinos taikymą Anglijoje žr. WOOLHOUSE, Sarita Patil. Group of Companies Doctrine and English Arbitration Law. *International Arbitration*. Vol. 20, Issue 4, 1986.

Karalystės Aukščiausiojo Teismo sprendimo aiškiai matyti, kad esminis klausimas, kurį siekė nustatyti teismas, buvo šalių tikrųjų ketinimų klausimas. Ir šiuo atveju Jungtinės Karalystės teismai nenustatė, kad šalys bei Pakistanas siekė, jog Pakistanas būtų sutarties ir kartu arbitražinio susitarimo šalimi²⁵⁶.

Dallah byloje susiklosčiusi situacija, t. y. tai, kad taikant tos pačios valstybės teisę, skirtingų valstybių teismai priima visiškai priešingus sprendimus dėl to, ar trečiasis asmuo yra laikytinas arbitražinio susitarimo šalimi, tik patvirtina anksčiau minėtą teiginį, jog tai yra vienas iš labiausiai komplikuočių klausimų, kylančių arbitraže. Ir ne tik tuo atveju, kai trečiasis asmuo, kurio atžvilgiu sprendžiamas arbitražinio susitarimo galiojimo klausimas, yra valstybė.

2. Valstybės imunitetas nuo arbitražo jurisdikcijos

Tarkime, valstybė X sudaro arbitražinį susitarimą su valstybės Y privačiu juridiniu asmeniu dėl ginčų sprendimo arbitraže, kurio vieta yra valstybėje Z. Kilus ginčui, privatus juridinis asmuo inicijuoja arbitražą, kuriame valstybė X atsisako dalyvauti, teigdama, kad pagal tarptautinę teisę ji turi teisę naudotis imunitetu nuo jurisdikcijos. Taigi kyla klausimas, ar toks valstybės X atsisakymas dalyvauti arbitraže yra pagrįstas, taip pat – kokių veiksmų turėtų imtis arbitrai (šiuo atveju preziumuokime, kad arbitrų kolegija buvo suformuota, nepasitelkiant teismų pagalbos), susidūrę su valstybės X reikalavimu taikyti imunitetą nuo arbitražo jurisdikcijos.

Arbitražo praktika bei doktrina į pirmąjį klausimą, t. y. klausimą, ar valstybė turi teisę reikalauti taikyti imunitetą nuo arbitražo jurisdikcijos, vienareikšmiškai atsako neigiamai. Arbitražo praktikoje esti nemažai pavyzdžių, kuomet valstybės siekė išvengti arbitražo jurisdikcijos, vadovaudamosi imuniteto argumentu. Tačiau nėra nė vienos arbitražo bylos,

---

²⁵⁶ Jungtinės Karalystės teismai esminėmis tokią išvadą lemiančiomis aplinkybėmis buvo tai, kad i) Pakistanas buvo Fondo įsipareigojimų vykdymo garantas; ii) Pakistanas nepasirašė sutarties projekto, kuriame ji būtų patvirtinusi, kad Fondas yra kontroliuojamas Vyriausybės; iii) Pakistanas būtų atsisakęs imuniteto, sudarydamas komercinio pobūdžio sutartį; iv) sutarties sudarymas su viešosios teisės juridiniu asmeniu nereiškia sutarties sudarymo su pačia valstybe, ir teisininkai, kurie atstovavo *Dallah* derybose bei projekto vykdymo metu, suprato šį skirtumą ir pan.

kurioje valstybei arbitrai būtų suteikę imunitetą nuo arbitražo jurisdikcijos. Kita vertus, argumentai, kuriais remiantis valstybės reikalavimas taikyti imunitetą buvo atmesti, ne visais atvejais yra vienodi.

1974 m. ICC arbitražo byloje Nr. 2321 valstybė siekė išvengti arbitražo jurisdikcijos, teigdama, jog pagal sutarčiai taikytiną teisę ji turi imunitetą nuo užsienio teismų jurisdikcijos, ir analogiška taisyklė turi būti taikytina ir arbitražo jurisdikcijos atžvilgiu. Ieškovas šioje byloje prašė arbitro taikyti arbitražo vietos, t. y. Švedijos, teisę, pagal kurią valstybė nelaikytina turinčia imunitetą šioje byloje.

Bylą nagrinėjęs vienintelis arbitras, atsakydamas į šalių argumentus nurodė, kad *„Aš nematau jokio poreikio remtis tam tikros valstybės nacionaline teise ar teismų praktika šiuo klausimu. <...> Aš, kaip arbitras, nesu nei valstybės atstovas, nei valstybės institucija. Mano, kaip arbitro, galios kyla iš ginčo šalių sutarties, ir mano veiksmai, priešingai nei Švedijos teismų ar atstovų veiksmai, nesukelia Švedijos valstybės atsakomybės. Dar daugiau, Švedijos teismai ar institucijos jokiais būdais negali kištis į mano, kaip arbitro, veiklą, ar nurodyti man, kokių veiksmų imtis ar nesiimti. <...> Kadangi aš manau, kad imuniteto doktrina negali būti taikoma arbitražo procese, kuris Švedijoje yra vykdomas nepriklausomai nuo vietos teismų, nėra reikalinga nagrinėti klausimo dėl atsisakymo nuo imuniteto <...>. Aš turiu pripažinti, kad susiduriu su tam tikrais sunkumais, siekdamas suprasti argumentus, siekiančius pagrįsti tai, kad valstybė, vien dėl savo išskirtinio statuso ir savybių, nėra pajėgi prisiimti sutartinių įsipareigojimų. Pacta sunt servanda principas yra plačiai pripažįstamas tarptautinėje teisėje, ir aš nematau priežasčių, kodėl jis neturėtų būti taikomas ir šiuo atveju. Suvereni valstybė turi būti pakankamai suvereni, kad galėtų prisiimti sutartinius įsipareigojimus tiek pagal tarptautinę, tiek ir pagal nacionalinę teisę. <...> reikalavimas, kad tam, kad valstybės įsipareigojimas dėl arbitražo būtų teisiškai įpareigojantis, valstybė turi jį pakartotinai patvirtinti arbitraže, labiau pažeistų valstybės suverenitetą bei orumą nei arbitro pareigų, suteiktų jam šalių sudarytu arbitražiniu susitarimu, vykdymas. <...> Atsižvelgiant į minėtus argumentus,*

*tuo atveju, kai šalys yra sudariusios arbitražinį susitarimą, <valstybės veiksmų išskyrimas į jure gestionis ir jure imperii taip pat> taip pat yra neaktualus.*²⁵⁷

Reikšdamas reikalavimą taikyti imunitetą, arbitražo jurisdikcijos siekė išvengti ir Egiptas *Westland Helicopters* arbitražo byloje. Ši byla įdomi tuo, kad atsakovais šioje byloje buvo keturios valstybės: Jungtiniai Arabų Emyratai, Saudo Arabija, Kataras bei Egiptas, taip pat šių keturių valstybių sukurta organizacija *Arab Organization for Industrialization* bei bendrovė *Arab British Helicopter Company*, kurios akcininkais buvo ieškovas, t. y. *Westland Helicopters Ltd.* bei minėta *Arab Organization for Industrialization*.

Westland Helicopters Ltd. inicijavo arbitražą po to, kai Egiptas su Izraeliu pasirašė Kemp Deivido sutartį, ir Jungtiniai Arabų Emyratai, Saudo Arabija bei Kataras pareiškė pasitraukiantys iš organizacijos *Arab Organization for Industrialization*. Arbitražo procese, kuris vyko Šveicarijoje, dalyvavo tik Egiptas ir *Arab British Helicopter Company*, kurie įvairiais pagrindais siekė ginčyti arbitražo teismo jurisdikciją. Kaip ir minėta, vienas jų – reikalavimas taikyti imunitetą nuo arbitražo jurisdikcijos.

Tačiau ir šioje byloje arbitražo teismas atmetė minėtą argumentą. Arbitrai nurodė, jog *“Egipto atstovas iškėlė Egipto imuniteto klausimą, kuris, arbitrų iniciatyva, turi būti nagrinėjamas taip pat ir kitų trijų valstybių, nedalyvaujančių arbitraže, atžvilgiu. Šiuo atveju turi būti taikomi arbitražo vietos teisės principai. Taip pat turi būti išskirti imunitetas nuo jurisdikcijos bei imunitetas nuo vykdymo veiksmų, ir tik pirmasis klausimas šiuo atveju yra aktualus. <...> Vadovaujantis Šveicarijoje bei kitose valstybėse vyraujančiu požiūriu, arbitražinės išlygos pasirašymas reiškia atsisakymą nuo imuniteto. Keturios valstybės, sukurdamos Arab Organization for Industrialization, kurio įsipareigojimai įpareigoja ir minėtas valstybes, negalėjo nenumatyti, kad prieš*

---

²⁵⁷ 1974 m. Preliminarus sprendimas ICC arbitražo byloje Nr. 2321. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol I. 1976, p. 133-135. Publikuojant minėto preliminarus arbitražo sprendimo ištraukas *Yearbook Commercial Arbitration*, bylos šalys nebuvo atskleistos. Iš vėliau pasirodžiusių šių bylų analizuojančių publikacijų, yra žinoma, kad bylos šalimis minėtoje byloje buvo dvi Izraelio bendrovės – Solel Boneh International Ltd. bei Water Resources Development International (ieškovai) ir Ugandos respublika bei Ugandos bendrovė National Housing and Construction Corporation of Uganda. Žr.: WETTER, Gillis J. Pleas of Sovereign Immunity and Act of Sovereignty before International Arbitral Tribunals. *Journal of International Arbitration*. Vol. 2. 1985.

jas bus inicijuojami teisiniai procesai. Todėl Arab Organization for Industrialization sukūrimas laikytinas atsisakymu nuo imuniteto minėtos organizacijos prisiimtų įsipareigojimų atžvilgiu.”²⁵⁸

Valstybės imuniteto nuo arbitražo jurisdikcijos klausimas taip pat buvo nagrinėjamas ir garsiojoje *SPP v. EGOth* byloje, kurioje arbitrai taip pat laikėsi pozicijos, jog arbitražinio susitarimo sudarymas yra laikytinas netiesioginiu atsisakymu nuo imuniteto nuo arbitražo jurisdikcijos. Arbitrai rėmėsi ir JAV teismų sprendimais, kuriuose arbitražinio susitarimo sudarymas vertinamas kaip netiesioginis atsisakymas nuo JAV teismų jurisdikcijos, nurodydami, jog ši taisyklė turi būti laikoma bendra taisykle, taikytina ir arbitražo jurisdikcijos atžvilgiu. Be to, arbitrai taip pat laikė, kad valstybės veiksmų kaip *jure imperii* ir *jure gestionis* išskyrimas neturi reikšmės sprendžiant minėtą klausimą²⁵⁹.

Minėtose bylose atsispindi ir trys doktrinoje pateikiamos pagrindinės grupės argumentų, kuriais yra grindžiama išvada, jog valstybė negali naudotis imunitetu nuo arbitražo jurisdikcijos.

Pirma, valstybė, sudariusi arbitražinį susitarimą, neturi imuniteto nuo arbitražo jurisdikcijos, kadangi arbitražinio susitarimo sudarymas reiškia atsisakymą nuo reikalavimo taikyti imunitetą nuo arbitražo jurisdikcijos²⁶⁰.

Antra, valstybė, sudariusi arbitražinį susitarimą, neturi imuniteto nuo arbitražo jurisdikcijos, kadangi privalo laikytis *pacta sunt servanda* principo²⁶¹.

Trečia, valstybė, sudariusi arbitražinį susitarimą, neturi imuniteto nuo arbitražo jurisdikcijos, kadangi arbitražas yra privatus ginčų sprendimo būdas, ir arbitrai, nagrinėdami ginčą, neįgyvendina jokios valstybės valdžios

---

²⁵⁸ 1984 m. kovo 5 d. ICC arbitražo sprendimas Nr. 3879 byloje *Westland Helicopters v. Arab Organization for Industrialization et al.* *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XI. 1986, p. 127-134.

²⁵⁹ 1983 m. vasario 16 d. ICC arbitražo sprendimas Nr. 3493 byloje *SPP, Southern Pacific Properties Ltd v. Arab Republic of Egypt, The Egyptian General Company for Tourism and Hotels (EGOTH)*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. IX. 1984, p. 111-124.

²⁶⁰ DELAUME, Georges R., supra note 46, p. 372-373; FOUCHARD, Philippe, et al., supra note 37, p. 390.

²⁶¹ HOBÉR, Kaj. Arbitration Involving States. In NEWMAN, Lawrence W.; HILL, Richard D. *The Leading Arbitrator's Guide to International Arbitration*. Second edition. New York: Juris Publishing, Inc. 2008. p. 660-661; REDFERN, Alan; HUNTER, Martin, supra note 67, p. 463.

funkcijų²⁶². Kitaip tariant, atsisakymas suteikti valstybei teisę remtis imunitetu nuo arbitražo jurisdikcijos neturi būti pagrįstas nei atsakymo taisykle, nei *pacta sunt servanda principu*, kadangi jis remiasi dogmatiniu imuniteto doktrinos, kuri nėra taikytina tarptautiniame komerciniame arbitraže, pagrindu²⁶³.

Kaip buvo pažymėta cituotame 1974 m. Preliminariame sprendime ICC arbitražo byloje Nr. 2321, arbitražo jurisdikcijos kontekste nėra aktualus valstybės veiksmų išskyrimas į *acta jure imperii* bei *acta jure gestionis*. Šiai išvada pritariama ir arbitražo teisės doktrinoje²⁶⁴, nors, pavyzdžiui, 1972 m. priimtame ICC arbitražo sprendime, bylą nagrinėjęs arbitras nusprendė, kad, atsižvelgiant į tai, kad byloje sprendžiami klausimai yra susiję su valstybės *acta jure gestionis*, valstybei negali būti leidžiama remtis imunitetu²⁶⁵. Taigi arbitras valstybės veiksmų kvalifikavimą kaip *acta jure gestionis* laikė reikšmingu nustatant, ar valstybė turi imunitetą nuo arbitražo jurisdikcijos.

Su išvada, kad valstybė nesinaudoja imunitetu nuo arbitražo teismo jurisdikcijos, derėtų vienareikšmiškai sutikti. Valstybės reikalavimas taikyti imunitetą nuo jurisdikcijos yra nesuderinama su pačia valstybės imuniteto doktrina, kurios esmę atspindi *pars in parem non habet imperium* principas. Net nesigilinant į tai, kad šiandien absoliuti dauguma valstybių pripažįsta riboto imuniteto principą, t. y. taiko principo *pars in parem non habet imperium* išimtį, valstybės imuniteto esmė yra imunitetas nuo kitos valstybės teismo jurisdikcijos, o arbitražas nėra valstybės teismas, tai yra privatus ginčų sprendimo būdas, kur ginčą sprendžia šalių (ar jų susitarime nustatyta tvarka) paskirti privatūs asmenys.

---

²⁶² HOBÉR, Kaj, supra note 261, p. 660; CRAIG, W. Laurence; PARK, William W.; PAULSSON, Jan, supra note 39, p. 14.

²⁶³ BERGER, Klaus Peter, supra note 115, p. 187.

²⁶⁴ Žr.: WETTER, Gillis J. Pleas of Sovereign Immunity and Act of Sovereignty before International Arbitral Tribunals. *Journal of International Arbitration*. Vol. 2. 1985, p. 7-15.

²⁶⁵ 1972 m. ICC arbitražo sprendimas byloje *Société des Grands Travaux de Marseille v. East Pakistan Industrial Development Corporation*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol V. 1980, p. 177-185. Šioje byloje imuniteto klausimas buvo sprendžiamas kartu su klausimu, ar apskritai valstybė laikytina arbitražinio susitarimo šalimi. Vėliau šis arbitražo sprendimas buvo panaikintas Šveicarijos teismo, nurodant, kad valstybė buvo nepagrįstai pripažinta arbitražinio susitarimo šalimi. Atsižvelgiant į tai, argumentai, susiję su atsisakymu taikyti imunitetą, nebuvo nagrinėjami. Žr. WETTER, Gillis J. Pleas of Sovereign Immunity and Act of Sovereignty before International Arbitral Tribunals. *Journal of International Arbitration*. Vol. 2. 1985, p. 8.

Vienintelė arbitražo sąlyga yra galiojantis arbitražinis susitarimas, kuriuo šalys laisva valia susitaria, kad būsimi ar jau iškilę ginčai bus nagrinėjami ne konkrečios valstybės teisme, bet arbitražinio susitarimo pagrindu paskirtų arbitrų. Arbitrai yra privatūs asmenys, jie neatstovauja jokios valstybės, neįgyvendina jokios valstybės valdžios funkcijų. Taigi jų teisė nagrinėti ginčą kyla išimtinai iš ginčo šalių sudaryto arbitražinio susitarimo, ji nėra suteikta konkrečios valstybės. Todėl akivaizdu, kad principas *pars in parem non habet imperium* arbitrų – privačių asmenų – atžvilgiu yra netaikytinas. Kitaip tariant, valstybė, sudariusi arbitražinį susitarimą su privačiu asmeniu, bei arbitrai, arbitražinio susitarimo pagrindu nagrinėjantys kilusį ginčą, negali būti laikomi „*pars in parem*“.

Šią išvadą pagrindžia ir jau minėtos arbitražo teisinės prigimties teorijos bei E. Gaillard išskirti požūriai į tarptautinį komercinį arbitražą.

Kaip ir minėta, esti teorijų, kurios arbitražą lygina su nacionaliniu teismu (iš tradiciškai išskiriamų keturių arbitražo teisinės prigimties teorijų, tai yra jurisdikcinė teorija²⁶⁶; E. Gaillard išskiriamuose požūriuose į tarptautinį komercinį arbitražą tai yra pirmasis požūris, pagal kurį arbitražas yra vienos nacionalinės teisinės tvarkos komponentas). Tačiau šios teorijos arbitrą lygina su nacionaliniu teismu, nepaneigdamos to, kad arbitras yra privatus asmuo. „Arbitras yra privatus teisėjas“ – tokiu teiginiu galima išreikšti šių teorijų esmę aptariamam aspektui, t. y. valstybės teisė yra arbitrų įgaliojimų šaltinis, tačiau tik tiek, kiek valstybės teisė yra bet kokių asmenims suteikiamų teisių šaltiniu (pavyzdžiui, teisės sudaryti pirkimo-pardavimo sutartį).

Taigi, valstybės leidimas šalims perduoti ginčus nagrinėti privatiems asmenims, gali būti laikoma nebent arbitražo proceso prielaida, tačiau ne konkretų arbitražo procesą lemiančia sąlyga. Tik tuo atveju, kai iš arbitražinio susitarimo kylantys šalių įsipareigojimai nėra vykdomi laisva šalių valia, į pagalbą pasitelkiami konkrečios valstybės teismai. Tuomet valstybė padeda įgyvendinti iš arbitražinio susitarimo kylančias pareigas, tačiau pastaruoju

---

²⁶⁶ Žr. DOMINAS, G.; MIKELĖNAS, V., supra note 4, p. 138-139, p. 33-35; BORN, Gary B, supra note 9, p. 185-186.

atveju vyksta nebe arbitražo, bet teismo (tiesa, susijusio su arbitražu) procesas, kuriame imuniteto klausimai sprendžiami jau pasitelkiant valstybės imuniteto nuo teismų jurisdikcijos doktriną.

Šiuo atveju taip pat visiškai reikėtų sutikti su anksčiau cituotoje arbitražo byloje nurodytais teiginiais, kad arbitrų veiksmai, priešingai nei konkrečios valstybės institucijos veiksmai, nesukelia ir negali sukelti valstybės atsakomybės. Net ir tuo atveju, kai kitai šaliai vengiant paskirti arbitrą, jį paskiria teismas, arbitras nėra laikomas teismo vietos valstybės atstovu.

Privatus arbitražo pobūdis laikytinas pagrindiniu argumentu, pagrindžiančiu išvadą, jog valstybė neturi imuniteto nuo arbitražo jurisdikcijos. Todėl kritikuotini teiginiai, jog valstybė, sudarydama arbitražinį susitarimą, laikoma atsisakiusia imuniteto, kadangi ji imuniteto arbitraže apskritai neturi. Taip pat ir valstybės imuniteto doktrinos kontekste reikšmingas valstybės veiksmų skirstymas į *acta jure gestionis* ir *acta jure imperii*, neturi jokios įtakos išvadai dėl imuniteto nuo arbitražo jurisdikcijos. Jeigu arbitraže ir reikalaujama spręsti ginčą, susijusį su valstybės *acta jure imperii*, arbitražas tokį ginčą gali atsisakyti nagrinėti tik jeigu 1) jis pagal taikytiną teisę yra nearbitruotinas arba 2) jo neapima šalių sudarytas arbitražinis susitarimas. Tačiau atsisakyti nagrinėti ginčą vadovaujantis valstybės imunitetu *acta jure imperii* atžvilgiu, arbitrai teisės neturi.

Minėtą išvadą papildomai pagrindžia ir *pacta sunt servanda* principo arbitražinio susitarimo atžvilgiu esmė, t. y. tai, kad valstybės sutikimas dėl ginčo nagrinėjimo arbitraže, negali būti vienašališkai atšauktas. Reikalavimas, jog valstybė, suformavus arbitražą, turėtų papildomai patvirtinti, jog ji sutinka su arbitražo jurisdikcija, prieštarautų tiek minėtam *pacta sunt servanda* principui, tiek ir šalių lygybės principui.

Taip pat nederėtų pamiršti ir fakto, kad dauguma pasaulio valstybių, ratifikuodamos Niujorko konvenciją, prisiėmė įsipareigojimą pripažinti arbitražinius susitarimus, todėl teismai, esant galiojančiam arbitražiniam susitarimui, privalo atsisakyti nagrinėti ginčą bei nurodyti šalims kreiptis į arbitražą (Niujorko konvencijos II straipsnio 3 dalis). Taigi suteikus valstybei

imunitetą nuo arbitražo jurisdikcijos, o teismams atsisakius nagrinėti kilusį ginčą, esant galiojančiam arbitražiniam susitarimui (imuniteto klausimai yra procesinio pobūdžio, todėl jie *per se* neįtakoja arbitražinio susitarimo galiojimo), privati šalis apskritai praranda teisę apginti savo teises.

Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus, atsakymas į skyriaus pradžioje užduotą klausimą dėl valstybės X reikalavimo pagrįstumo yra visiškai aiškus – reikalavimas taikyti imunitetą nuo arbitražo jurisdikcijos yra nepagrįstas. Arbitrai, susidūrę su tokiais valstybės veiksmais, turėtų tokius valstybės argumentus atmesti. Taip pat manytina, kad vadovaujantis proceso ekonomiškumo principu, minėtas klausimas neturėtų būti sprendžiamas priimant preliminarų arbitražo sprendimą. Esant vienareikšmiškai arbitražo teismų praktikai bei doktrinos pozicijai (neatsižvelgiant į skirtingą argumentaciją), valstybės reikalavimas išspręsti imuniteto taikymo klausimą preliminarium sprendimu dėl arbitražo jurisdikcijos (nesant kitų prieštaravimų dėl jurisdikcijos), turėtų būti vertinamas kaip piktnaudžiavimas teisėmis ir siekimas vilkinti arbitražo procesą. Jeigu valstybė, teigdama, jog ji turi imunitetą nuo arbitražo jurisdikcijos, atsisako dalyvauti arbitraže, arbitražas turi vykti pagal bendras *ex parte* arbitražo procesui taikytinas taisykles. Arbitražo sprendimas, kuriame, *inter alia*, yra atsisakyta valstybei imunitetą nuo arbitražo jurisdikcijos, šiuo pagrindu negali būti panaikintas, taip pat negali būti ir atsisakyta pripažinti bei leisti vykdyti tokį arbitražo sprendimą.

Be to, analogiškos išvados taikytinos ir valstybės imuniteto nuo laikinųjų apsaugos priemonių taikymo atžvilgiu, kai tokias priemones pagal arbitražo vietos teisę ar arbitražinio susitarimo pagrindu taiko šalių paskirti arbitrai²⁶⁷. Tokia išvada darytina atsižvelgiant į tai, kad arbitražas bet kuriuo atveju niekuomet neturi teisės taikyti priverstinio poveikio priemonių, t. y. jeigu šalis savanoriškai nevykdo arbitražo paskirtų įpareigojimų, kitos šalies iniciatyva

---

²⁶⁷ Teisę arbitrams taikyti laikinąsias apsaugos priemones suteikia nemažai nacionalinių arbitražo įstatymų. Be to, pripažįstama, kad net ir tuo atveju, kai nacionalinė teisė tokios teisės arbitrams nesuteikia, tačiau tokius įgaliojimus arbitrams šalys suteikė arbitražiniame susitarime, tokios nacionalinės teisės normos, kurios neleidžia arbitrams jų taikyti, laikytinos prieštaraujančiomis Niujorko konvencijos II straipsniui, įpareigojančiam valstybes pripažinti šalių sudarytus arbitražinius susitarimus, įskaitant ir arbitražiniame susitarime numatytas arbitražo proceso sąlygas. Žr. BORN, Gary B, supra note 139, p. 1963.

arbitrų sprendimas bus vykdomas lygiai taip pat kaip ir teismo sprendimas (įskaitant ir arbitražo sprendimo dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo pripažinimo bei vykdymo procedūrą, jeigu tokia taikytina).

Taigi priverstinio sprendimo dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo vykdymo klausimas pateks jau į imuniteto nuo užsienio teismų jurisdikcijos bei imuniteto nuo vykdymo veikslių lygmenis, kuriuose imuniteto klausimai bus sprendžiami pagal šiuose lygmenyse taikytinas imuniteto taikymo taisykles. Valstybė arbitražo procese taip pat neturės teisės remtis argumentu, kad valstybės sutikimas dėl arbitražo įgaliojimų taikyti laikinąsias apsaugos priemones yra būtinas tam, kad arbitrai galėtų įgyvendinti teisę taikyti laikinąsias apsaugos priemones. Taip yra todėl, kad pagal arbitražo teisės doktriną tuo atveju, kai pagal arbitražo vietos įstatymus arbitrams yra suteikiama teisė taikyti laikinąsias apsaugos priemones, šalies sutikimas dėl ginčo sprendimo arbitraže laikomas ir sutikimu dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, jeigu arbitražiniame susitarime nenurodyta priešingai²⁶⁸. Ši taisyklė neturi jokių išimčių tuo atveju, kai arbitražinio susitarimo šalimi yra valstybė.

3. Valstybės imunitetas nuo užsienio teismų jurisdikcijos

Atsižvelgiant į tai, kad visuomet egzistuoja tikimybė, jog arbitražinio susitarimo šalis vengs iš arbitražinio susitarimo kylančių įsipareigojimų vykdymo, valstybės yra priėmę eilę procesinės teisės normų, reglamentuojančių priverstinį iš arbitražinio susitarimo kylančių įsipareigojimų įgyvendinimą. Taigi ne visuomet šalys, susitarę dėl ginčo nagrinėjimo arbitraže, išvengs bylinėjimosi teisme.

Logiška būtų teigti, kad tuo atveju, jeigu valstybė sudarė arbitražinį susitarimą, ji sutiko ne tik su arbitražo jurisdikcija, bet ir su visomis kitomis iš arbitražinio susitarimo kylančiomis pasekmėmis, *inter alia*, ir teismų, kompetentingų nagrinėti su arbitražu susijusius klausimus, jurisdikcija.

---

²⁶⁸ BORN, Gary B, supra note 139, p. 1951.

Pavyzdžiui, valstybei atsisakius paskirti byloje arbitražą, kita šalis gali kreiptis į teismą, kad šis paskirtų arbitražą valstybės vardu (be abejo, su sąlyga, kad tokio proceso galimybę numato arbitražo vietos įstatymai). Galiausiai, valstybei atsisakius savanoriškai įvykdyti jos nenaudai priimtą arbitražo sprendimą, kita šalis turės teisę kreiptis į teismą dėl arbitražo sprendimo pripažinimo bei vykdymo. Absoliutaus imuniteto nuo teismų, nagrinėjančių su arbitražu susijusius klausimus, suteikimas iš esmės prilygtų arbitražinio susitarimo ar arbitražo sprendimo faktiniam panaikinimui, todėl vargu, ar apskritai užtikrintų pažeistų teisių gynybą. Atsižvelgiant į tai, tiek tarptautinės teisės šaltiniuose, tiek ir nacionalinės teisės aktuose bei teismų praktikoje dažnai įtvirtinamas principas, pagal kurį valstybė, sudariusi arbitražinį susitarimą, neturi teisės remtis imunitetu nuo teismų, nagrinėjančių su arbitražu susijusius klausimus, jurisdikcijos.

Minėtą taisyklę tiesiogiai įtvirtina Bazelio konvencijos 12 straipsnis²⁶⁹ bei Tarptautinės konvencijos dėl valstybių imuniteto 17 straipsnis²⁷⁰. Panašią taisyklę rasime ir FSIA 1605 straipsnyje²⁷¹, SIA 9 straipsnyje²⁷², Australijos

---

²⁶⁹ Tuo atveju, jeigu Susitariančioji valstybė raštu sudaro arbitražinį susitarimą dėl ginčų, kilusių ar galinčių kilti iš komercinių ar civilinių santykių, tokia valstybė neturi teisės remtis imunitetu nuo kitos Susitariančiosios Valstybės, kurios teritorijoje ar pagal kurios teisę arbitražas vyksta ar vyks, teismų, jurisdikcijos procesuose, susijusiuose su:

- a) arbitražinio susitarimo galiojimu bei aiškinimu;
- b) arbitražo procesu;
- c) arbitražo sprendimo panaikinimu.

²⁷⁰ Tuo atveju, jeigu valstybė raštu sudaro susitarimą su užsienio fiziniu ar juridiniu asmeniu dėl nesutarimų, susijusių su komercine veikla, sprendimo arbitraže, valstybė negali remtis imunitetu nuo jurisdikcijos kitos valstybės kompetentinguose teismuose, procesuose, susijusiuose su:

- a) arbitražinio susitarimo galiojimu ar aiškinimu;
- b) arbitražo procesu;
- c) arbitražo sprendimo patvirtinimu ar panaikinimu, nebent arbitražiniame susitarime numatyta kitaip.

²⁷¹ FSIA 1605(a)(6) str. Užsienio valstybė neturi imuniteto nuo Jungtinių Valstijų teismų jurisdikcijos byloje, kuriose reikalavimas pareikštas arba dėl įgyvendinimo arbitražinio susitarimo, sudaryto užsienio valstybės su privačiu asmeniu dėl bet kokių nesutarimų, kilusių ar galinčių kilti tarp šalių apibrėžto teisinio santykio atžvilgiu, nepriklausomai nuo to, sutartinis jis ar ne, dėl dalyko, kurį pagal Jungtinių Valstijų įstatymus galima spręsti arbitraže, arba dėl arbitražinio sprendimo, priimto minėto arbitražinio susitarimo pagrindu, patvirtinimo, jeigu:

- A) arbitražo vieta yra ar turi būti Jungtinėse Valstijose;
- B) susitarimas ar sprendimas yra ar gali būti reguliuojamas tarptautinės konvencijos ar kitos tarptautinės sutarties, galiojančios Jungtinių Valstijų atžvilgiu ir reikalaujančios pražinti ir vykdyti arbitražo sprendimus;
- C) reikalavimas, nesant arbitražinio susitarimo, galėtų būti pareikštas Jungtinių Valstijų teismuose pagal šį straipsnį ar 1607 straipsnį arba

D) šio straipsnio a dalies 1 paragrafas yra taikytinas dėl kitų priežasčių.

²⁷² Jeigu valstybė raštu sutiko kilusius ar galinčius kilti ginčus perduoti nagrinėti arbitražui, valstybė

užsienio valstybių imunitetų akto 17 straipsnyje²⁷³, Pakistano valstybės imuniteto dekreto 10 straipsnyje²⁷⁴, Singapūro valstybių imuniteto akto 11 straipsnyje²⁷⁵ bei Pietų Afrikos Respublikos užsienio valstybių imuniteto akto 10 straipsnyje²⁷⁶. Taip pat, kaip bus matyti iš toliau dėstomų teisinio tyrimo rezultatų, valstybių, kurios nėra priėmę užsienio valstybių imuniteto taikymo klausimus reglamentuojančių teisės aktų, teismų praktikoje taip pat dažnai laikomasi pozicijos, kad užsienio valstybė, sudariusi arbitražinį susitarimą, negali naudotis imunitetu nuo teismo, nagrinėjančio su arbitražu susijusius klausimus, jurisdikcijos.

Tačiau taisyklė „sutikimas dėl arbitražo lygu sutikimas dėl užsienio teismų, nagrinėjančių su arbitražu susijusius klausimus, jurisdikcijos“ nėra tokia paprasta, kokia gali atrodyti iš pirmo žvilgsnio.

Visų pirma kyla „teismo procesų, nagrinėjančių su arbitražu susijusius klausimus“ sąvokos aiškinimo klausimas – ar taisyklė yra taikoma visiems procesams be išimties, taip pat – ar visuose su arbitražu susijusiuose teismo procesuose taisyklė yra taikoma vienodai.

Antra, keblumų kelia ir valstybės veiksmų skirstymo į *acta jure imperii* bei *acta jure gestionis* taikymas arbitražo išimčiai. Kitaip tariant, kyla klausimas, ar tam, kad sutikimas dėl arbitražo būtų laikomas atsisakymo taikyti

---

neturi imuniteto Jungtinės Karalystės teismų procesuose, kurie yra susiję su arbitražu

²⁷³ Kai užsienio valstybė yra arbitražinio susitarimo šalis ir jeigu arbitražinis susitarimas nenumato kitaip, užsienio valstybė neturi imuniteto nuo užsienio valstybės teismo, nagrinėjančio su arbitražu susijusius klausimus, įskaitant procesus a) <...>; b) kuriuose sprendžiamas arbitražinio susitarimo galiojimo ar vykdymo klausimas bei arbitražo proceso klausimai; c) dėl arbitražo sprendimo panaikinimo. Jeigu a) <...> užsienio valstybė <pagal šio įstatymo nuostatas> neturi imuniteto tam tikro sandorio ar veiksmo atžvilgiu; ir b) užsienio valstybė yra arbitražinio susitarimo šalis, užsienio valstybė neturi imuniteto <arbitražo sprendimo pripažinimo bei vykdymo procese>.

Australijos užsienio valstybių imunitetų aktas [interaktyvus: žiūrėta 2011-02-20]. Prieiga per internetą: <http://www.austlii.edu.au/au/legis/cth/consol_act/fsia1985288/>.

²⁷⁴ Kai valstybė raštu sudarė arbitražinį susitarimą dėl kilusių ar ateityje galinčių kilti ginčų, valstybė neturi imuniteto Pakistano teismų procesuose, susijusiuose su arbitražu. Žr. BANKAS, supra note 41, p. 449-454.

²⁷⁵ Kai valstybė raštu sudarė arbitražinį susitarimą dėl kilusių ar ateityje galinčių kilti ginčų, valstybė neturi imuniteto Singapūro teismų procesuose, susijusiuose su arbitražu.

Singapūro valstybių imuniteto aktas [interaktyvus: žiūrėta 2011-02-20]. Prieiga per internetą: <http://statutes.agc.gov.sg/non_version/cgi-bin/cgi_retrieve.pl?&actno=Reved-313&date=latest&method=part>.

²⁷⁶ Kai užsienio valstybė raštu sudarė arbitražinį susitarimą dėl kilusių ar ateityje galinčių kilti ginčų, valstybė neturi imuniteto Respublikos teismų procesuose, susijusiuose su arbitražu.

Pietų Afrikos Respublikos užsienio valstybių imuniteto aktas. Žr. BANKAS, supra note 41, p. 455-459.

imunitetą nuo teismų jurisdikcijos pagrindu, būtina papildomai nustatyti dar ir tai, kad kilęs ginčas, kuris yra nagrinėjamas arbitraže (ar jį ketinama nagrinėti arbitraže), yra susijęs su *acta jure gestionis*.

Galiausiai, kyla klausimas, ar sutikimas dėl arbitražo savaime reiškia sutikimą dėl bet kokios užsienio valstybės teismo jurisdikcijos, ar tik tokios užsienio valstybės, kuri yra susijusi su arbitražo procesu ar teisiniais santykiais, iš kurių kilo arbitraže nagrinėtinas ginčas.

Visi šie klausimai toliau nagrinėjami atskirose šio skyriaus dalyse.

3.1. Teismo procesų, susijusių su arbitražu, sąvoka

a) Teismo procesų, susijusių su arbitražu, įvairovė

Teismams gali tekti spręsti įvairius su arbitražu susijusius klausimus:

1. arbitražinio susitarimo pripažinimo negaliojančiu²⁷⁷;
2. arbitro ar arbitrų paskyrimo bei nušalinimo (2006 m. UNCITRAL Pavyzdinio įstatymo 11, 13 str., Prancūzijos civilinio proceso kodekso 1451, 1456 str., JAV Federalinio arbitražo akto 5 str., Šveicarijos TPTA 179 straipsnio 2 dalis, Belgijos proceso kodekso 1684-1691 str., Švedijos arbitražo akto 10, 14, 15 str., ir kt.);
3. laikinųjų apsaugos priemonių taikymo (KAĮ 12 str. UNCITRAL 17 J str.);
4. įrodymų rinkimo (UNCITRAL Pavyzdinio įstatymo 27 str., Šveicarijos 184 str., ir kt.);

---

²⁷⁷ Kadangi šiandien dauguma valstybių pripažįstą kompetencijos kompetencijos doktriną, reikalavimai dėl arbitražinio susitarimo pripažinimo negaliojančiu paprastai priskiriami arbitražo, o ne teismo jurisdikcijai. Nors, pavyzdžiui, pagal Švedijos arbitražo akto 2 straipsnį arbitrams suteikiama kompetencija spręsti dėl savo jurisdikcijos, tačiau tai neužkerta kelio teismams nagrinėti šį klausimą, jeigu šalis teismo to prašo. Kitose valstybėse gal būti leidžiama nagrinėti arbitražinio susitarimo negaliojimo klausimą teisme, jeigu dar nėra prasidėjęs arbitražo procesas ar paskirti arbitrai (pavyzdžiui, Vokietijos civilinio proceso kodekso 1032 straipsnio 2 dalyje nurodyta, jog tol, kol nėra suformuotas arbitražas, teismas gali nagrinėti arbitražinio susitarimo galiojimo klausimą iš esmės, Italijos ICCP 819 straipsnio 3 dalis draudžia teismui nagrinėti arbitražinio susitarimo galiojimo klausimą tik tuo atveju, jeigu arbitražo procesas jau yra prasidėjęs).

5. arbitražo sprendimo dėl jurisdikcijos panaikinimo (UNCITRAL 16(3) str.) ar kito negalutinio arbitražo sprendimo panaikinimo;
6. galutinio arbitražo sprendimo panaikinimo (KAĮ 37 str., UNCITRAL 34 str.)
7. arbitražo sprendimo pripažinimo bei leidimo vykdyti (Niujorko konvencijos III-V str.);
8. antstolio veiksmų vykdančiam arbitražo sprendimą teisėtumo bei kitus klausimus.

Tai nėra galutinis visų su arbitražu susijusių klausimų, kurie, esant tam tikroms sąlygoms, gali būti sprendžiami teismuose, sąrašas. Arbitražo vietos ar kita taikytina teisė gali numatyti teisę teismams spręsti ir kitus su arbitražu susijusius klausimus. Manytina, kad dėl šios priežasties tiek tarptautinėse konvencijose tiek nacionalinės teisės aktuose nėra stengiamasi įvardinti visų su arbitražu susijusių procesų, o apsiribojama platesniu tokių procesų apibūdinimu.

Pagal Bazelio konvencijos 12 straipsnį su arbitražu susiję procesai, kuriuose valstybė, esant tam tikroms sąlygoms, neturi teisės naudotis imunitetu nuo užsienio teismų jurisdikcijos, apibūdinami kaip procesai, kuriuose nagrinėjami klausimai, susiję su a) arbitražinio susitarimo galiojimu ar aiškinimu; b) arbitražo procesu bei c) arbitražo sprendimo panaikinimu, nebent arbitražiniame susitarime numatyta kitaip. Analogiškos nuostatos įtvirtintos ir Tarptautinės konvencijos dėl valstybių imuniteto 17 straipsnyje, kuris įtvirtinta tokį patį su arbitražu susijusių procesų sąrašą, nors c) punkte nurodomas procesas apibūdinamas kaip procesas, susijęs su „arbitražo sprendimo patvirtinimu (angl. *confirmation*) ar panaikinimu“.

b) Tiesioginis ryšys su arbitražu

Pirmasis apribojimas, kuris yra akivaizdus iš pateiktų nuostatų – tai teismo proceso ryšys su arbitražiniu susitarimu, arbitražo procesu bei arbitražo sprendimu. Ši išvada yra labai svarbi, kadangi ji leidžia daryti kitą, ne mažiau

svarbią išvadą, jog ryšys tarp teismo proceso ir arbitražo turi būti tiesioginis. Kitaip tariant, jeigu šalys yra sudariusios arbitražinį susitarimą, tačiau privati šalis kreipiasi į teismą dėl ginčo esmės, valstybės imuniteto taikymo klausimas bus sprendžiamas pagal bendras valstybės imuniteto taikymo nuostatas. Tokiu atveju nebus laikoma, jog arbitražinio susitarimo sudarymo faktas reiškia valstybės atsisakymą nuo užsienio teismo jurisdikcijos, kadangi toks atsisakymas yra taikytinas tik teismo procesams, kurie tiesiogiai yra susiję su arbitražu.

Be abejo, tai nereiškia, kad teismo procese, kuriame ginčas nagrinėjamas iš esmės, valstybei bus suteiktas imunitetas, tai tik reiškia, kad jeigu imunitetą bus atsisakyta suteikti, toks atsisakymas negali būti grindžiamas arbitražo išimtimi. Šią išvadą patvirtina ir Tarptautinės teisės komisijos parengto 1991 m. Tarptautinės konvencijos dėl valstybių imuniteto projekto komentaras. Jame nurodyta, jog „*arbitražinio susitarimo sudarymas kaip toks nėra laikytinas valstybės imuniteto atsisakymu nuo teismo, kuris, nesant arbitražinio susitarimo, būtų kompetentingas nagrinėti ginčą iš esmės, jurisdikcijos.*“²⁷⁸

Minėtą klausimą iliustruoja ir JAV teismuose nagrinėta *Transatlantic v. SFTC* byla. Šioje byloje *Transatlantic* siekė JAV teismuose pripažinti teismo sprendimą, kuriuo šiam buvo priteista skola iš *SFTC*. Tačiau arbitražas vyko ne tarp *Transatlantic* ir *SFTC*, bet tarp *Transatlantic* ir kitos bendrovės, kuri po arbitražo sprendimo buvo likviduota. Dėl šios priežasties *Transatlantic* inicijavo teismo procesą prieš *SFTC* ir arbitražo teismo priteista skola teismo sprendimu *Transatlantic* buvo priteista iš *SFTC*. Dėl šios priežasties JAV teismuose *Transatlantic* siekė remtis arbitražo išimtimi, teigdamas, kad ji turi būti taikoma, kadangi teismo sprendimas yra glaudžiai susijęs su arbitražo sprendimu. Tačiau teismas atmetė tokius argumentus, nurodydamas, kad arbitražo išimtis nėra taikytina tuo atveju, kai subjektas, turintis teisę naudotis imunitetu, nėra arbitražinio susitarimo bei arbitražo sprendimo šalis.²⁷⁹

---

²⁷⁸ Draft Articles on Jurisdictional Immunities of States and their Property, with commentaries. *Yearbook of the International Law Commission*, 1991, Vol. II, Part Two, p. 55 [interaktyvus: žiūrėta 2011-02-20]. Prieiga per internetą: <<http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/1991.htm>>.

²⁷⁹ 1998 m. kovo 16 d. JAV Niujorko pietų apygardos teismo sprendimas byloje *Transatlantic*

c) Tai nėra procesai, kur sprendžiamas valstybės turto imuniteto klausimas, tačiau tik stadijos, kurioje sprendžiami turto suvaržymo klausimai, atžvilgiu

Kitas Bazelio konvencijoje ir Tarptautinės konvencijoje dėl valstybių imuniteto įtvirtintos arbitražo išimties apribojimas yra kildinamas ne tik iš atitinkamai 12 bei 17 straipsnių nuostatų, bet kitų konvencijų nuostatų, reglamentuojančių valstybės imunitetą nuo laikinųjų apsaugos priemonių taikymo bei vykdymo veiksmų.

Kaip ir minėta, valstybės imuniteto doktrinoje išskiriamas imunitetas nuo teismų jurisdikcijos (angl. *immunity from jurisdiction*), imunitetas nuo laikinųjų apsaugos priemonių (angl. *immunity from pre-judgement measures of constraint*) bei imunitetas nuo vykdymo veiksmų (angl. *immunity from execution*). Tiesa, valstybės imunitetas laikinųjų apsaugos priemonių taikymo atžvilgiu neretai taip pat yra įvardijamas kaip imunitetas nuo vykdymo veiksmų. Šios imuniteto rūšys išskiriamos atsižvelgiant į skirtingą reglamentavimo režimą, kuris vykdymo veiksmų atveju yra griežtesnis (t. y. jo ribos yra platesnės (išimčių sąrašas yra siauresnis) nei tuo atveju, kai sprendžiamas klausimas dėl imuniteto nuo teismų jurisdikcijos). Taip yra todėl, kad vykdymo veiksmai yra pripažįstami kaip darantys intensyvesnę įtaką valstybės teisėms bei interesams²⁸⁰.

Tiek Bazelio konvencija, tiek ir Tarptautinė konvencija dėl valstybių imuniteto taip pat išskiria minėtus valstybės imuniteto taikymo lygmenis. Bazelio konvencijos 20 straipsnis įtvirtina valstybių pareigą vykdyti jų nenaudai priimtus teismo sprendimus, o 26 straipsniu, esant tam tikroms sąlygoms, leidžiama išieškoti iš valstybės turto, kuris yra susijęs su valstybės veikla, iš kurios kilęs ginčas yra išspręstas teismo sprendimu. Taip pat, vadovaujantis bendru principu, išieškojimas iš valstybės turto yra galimas esant

---

Schiffahrtskontor GmbH v. Shanghai Foreign Trade Corporation. XXV Yearbook Commercial Arbitration. Vol. XXV, 2000, p. 806-811

²⁸⁰ BÖCKSTIEGEL, Karl-Heinz, supra note 25, p. 50; LEW, Julian D M; MISTELIS, Loukas A; KRÖLL, Stefan M., supra note 38, p. 750.

valstybės sutikimui, tačiau šis turi būti tiesioginis ir aiškus²⁸¹.

Pagal Tarptautinės konvencijos dėl valstybių imuniteto 18, 19 bei 20 straipsnius taip pat reikalaujama atskiro tiesioginio valstybės atsisakymo nuo imuniteto vykdymo veiksmų bei laikinųjų apsaugos priemonių taikymo atžvilgiu, o tokio sutikimo nesant – leidžiama išieškoti iš turto ar taikyti laikinąsias apsaugos priemones, kurių tikslas yra suvaržyti valstybės turtą, tik minėtuose straipsniuose numatytais išimtiniais atvejais.

Konvencijų nuostatos, reglamentuojančios imunitetą nuo laikinųjų apsaugos priemonių taikymo bei vykdymo veiksmų, leidžia daryti išvadą, kad iš teismo procesų, susijusių su arbitražu, sąrašo reikėtų išbraukti tuos procesus, kurie patenka į imuniteto nuo laikinųjų apsaugos priemonių bei vykdymo veiksmų sritį (t. y. ne toje stadijoje, kai sprendžiama dėl to, ar teismas apskritai gali nagrinėti bylą, kurios šalimi yra valstybė, bet kai sprendžiama dėl valstybės turto suvaržymų). Akivaizdu, kad, pavyzdžiui antstoliui areštavus konkretų valstybės turtą, ir valstybei ginčijant tokius antstolio veiksmus bei reikalaujant taikyti imunitetą, teismas, tiek pagal Bazelio konvenciją, tiek ir pagal Konvenciją dėl valstybių imuniteto, neturėtų teisės atsisakyti taikyti imuniteto valstybės turto atžvilgiu, vadovaudamasis arbitražo išimtimi (plačiau valstybės imuniteto klausimai dėl vykdymo veiksmų bei laikinųjų apsaugos priemonių taikymo analizuojami tolimesniame šios dalies skyriuje).

d) Arbitražo sprendimo pripažinimo bei leidimo vykdyti proceso priskyrimo procesams, susijusiems su arbitražu, problematika

Taigi kol kas yra aiškūs du su arbitražu susijusių teismo procesų apribojimai: 1) tai nėra teismo procesai, kuriuose ginčas nagrinėjamas iš esmės; 2) tai nėra tokie procesai, kuriems taikomos valstybės turto imuniteto taisyklės. Tačiau, kaip matyti ir Bazelio konvencijos 12 straipsnio bei Tarptautinės konvencijos dėl valstybių imuniteto 17 straipsnio turinio, į teismo procesų, susijusių su arbitražu, sąrašą taip pat nėra įtrauktas arbitražo sprendimo pripažinimo bei leidimo vykdyti procesas.

---

²⁸¹ GOODE, Roy, *et al.* supra note 214, p. 792.

Bazelio konvencijos 12 straipsnio 1 dalies c punkte yra minimas tik arbitražo sprendimo panaikinimas. Be to, yra aiškiai nurodyta, jog imunitetas yra netaikomas teismuose valstybių, kurių teritorijoje ar pagal kurių įstatymus, vyksta arba gali vykti arbitražas, o arbitražo sprendimą pripažinti bei leisti vykdyti paprastai gali būti prašoma pripažinti ir ne toje valstybėje, kurioje ar pagal kurios įstatymus vyko arbitražas. Tačiau tai nereiškia, kad šiame procese bus taikomos turto imunitetui taikytinos taisyklės. Bazelio konvencijos aiškinamajame rašte aiškiai nurodyta, jog „*Būtina įsidėmėti, jog procesai, susiję su arbitražo sprendimo vykdymu (angl. enforcement) nepatenka į Konvencijos taikymo sritį, ir šis klausimas yra reguliuojamas nacionalinės teisės ar tarptautinės konvencijos, kuri gali būti taikytina; atitinkamai Konvencijos 20 straipsnis* [šis straipsnis reglamentuoja valstybės imunitetą nuo vykdymo veiksmų] *šiuo atveju taip pat nėra taikytinas.*”²⁸²

Tarptautinės konvencijos dėl valstybių imuniteto 17 straipsnio c punkte minimas arbitražo sprendimo patvirtinimas (angl. *confirmation*) ir panaikinimas. Pastaruoju atveju svarbu pažymėti, kad Tarptautinės teisės komisijos 1991 m. Tarptautinės konvencijos dėl valstybių imuniteto projekte buvo nurodytas tik arbitražo sprendimo panaikinimas, arbitražo sprendimo patvirtinimo sąvoka buvo įtrauktas į 17 straipsnį vėliau. Kodėl Konvencijos 17 straipsnis buvo papildytas ir „patvirtinimo“ terminu, nėra aišku, kadangi nėra viešai skelbiami konvencijos *travaux preparatoires* minėto straipsnio atžvilgiu po 1991 m. projekto paskelbimo.

Iš iki 1991 m. Tarptautinės konvencijos dėl valstybių imuniteto projekto *travaux preparatoires* matyti, kad, pavyzdžiui, 1987 m. Kataras pateikė pastabas dėl teismo procesų, susijusių su arbitražu, sąrašo išplėtimo, nurodant, kad į šį sąrašą turi būti įtrauktas ir arbitražo sprendimo pripažinimo bei leidimo vykdyti procesas, tačiau, kaip matyti, į šias pastabas nebuvo atsižvelgta²⁸³. Taip

---

²⁸² European Convention on State Immunity: Explanatory Report [interaktyvus: žiūrėta 2011-02-20] Prieiga per internetą: <<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/074A.htm>>.

²⁸³ Jurisdictional Immunities of States and their Property. DOCUMENT A/CN.4/410 and Add.1-5. Comments and observations received from Governments. *Yearbook of the International Law Commission*, Volume II, Part 1, 1988, p. 78 [interaktyvus, žiūrėta 2011-02-20]. Prieiga per internetą: <<http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/1988.htm>>. Kataro atstovai nuorodė, kad “19

pat, nepaisant to, kad priimtoje konvencijoje vartojamas ne tik terminas „panaikinimas“ bet ir „patvirtinimas“, doktrinoje nurodoma, kad minėtas Tarptautinės konvencijos dėl valstybių imuniteto 17 straipsnis neapima arbitražo sprendimo pripažinimo bei vykdymo proceso užsienio valstybių teismuose²⁸⁴. Manytina, kad toks Tarptautinės konvencijos dėl valstybių imuniteto 17 straipsnio c punkto aiškinimas prieštarauja minėtos normos tikslui bei, apskritai, arbitražo išimties prasmei.

Pirma, Tarptautinės teisės komisijos 1991 m. konvencijos projekto komentare nurodoma, jog sutikimas dėl arbitražo taip pat neišvengiamai reiškia ir sutikimą su visomis natūraliomis bei logiškoms komercinio arbitražo pasekmėmis. Todėl gali būti daroma išvada, jog šiuo ribotu aspektu sutikimas dėl arbitražo reiškia sutikimą dėl užsienio valstybės teismo, kompetentingo nagrinėti su arbitražu susijusius klausimus, jurisdikcijos²⁸⁵.

Akivaizdu, jog valstybė, sudarydama arbitražinį susitarimą, gali ir turi numatyti, jog priėmus jai nepalankų arbitražo sprendimą, privati šalis sieks tokį arbitražo sprendimą pripažinti kitoje valstybėje. Tai, be abejonės, yra, kaip nurodyta minėtame komentare, „natūrali ir logiška“ iš arbitražinio susitarimo kylanti pasekmė. Todėl nėra jokių pagrįstų argumentų, kuriais vadovaujantis į teismo procesų, susijusių su arbitražu, sąrašą nėra įtrauktas arbitražo sprendimo pripažinimo procesas, juolab, kad tokiam sąrašė yra nurodytas arbitražo sprendimo panaikinimo procesas. Kitais žodžiais tariant, būtų absurdiška teigti, jog valstybei neturint teisės naudotis imunitetu nuo arbitražo jurisdikcijos, juo vadovaujantis, jai yra suteikiama teisė užkirsti kelią arbitražo

---

straipsnyje [1987 m. projekte arbitražo išimtis buvo reglamentuojama šiame straipsnyje] išvardintų teismo procesų, susijusių su arbitražu ir kuriuose valstybei nesuteikiamas imunitetas, sąrašė nėra minimas arbitražo sprendimo pripažinimas bei vykdymas. Tačiau turi būti pripažintas akivaizdus faktas, jog arbitražo sprendimo vykdymas gali būti sprendžiamas teisme. Taigi siūloma įtraukti pakeisti 19 straipsnio c punktą, nurodant, kad jis apima ir teismo procesus, susijusius su „c) arbitražo sprendimo pripažinimu ir vykdymu bei arbitražo sprendimo panaikinimu“. Prašymas panaikinti arbitražo sprendimą bei prašymas leisti jį vykdyti yra dvi tos pačios monetos pusės. Negali būti pateisinamas įtraukimas tik vieno, bet ne kito.”

²⁸⁴ FOX, Hazel, supra note 40, p. 499; HAFNER, Gerhard; KÖHLER, Ulrike. The United Nations Convention on Jurisdictional Immunities of States and Their Property. *Netherlands Yearbook of International Law*. Volume XXXV, 2004, p. 36; STEWART, David P. The UN Convention on Jurisdictional Immunities of States and Their Property. *The American Yearbook of International Law*, Vol 99, No. 1 (Jan.), p. 205.

²⁸⁵ Supra note 278.

sprendimui tapti vykdytinu.²⁸⁶

Antra, laikant, jog arbitražo sprendimo pripažinimo procese nėra taikytina vadinamoji arbitražo išimtis, kyla klausimas, pagal kokias nuostatas turėtų būti sprendžiamas valstybės imuniteto taikymo klausimas.

Gali būti, kad dalis arbitražo sprendimo pripažinimo bei vykdymo proceso priskyrimo teismo procesams, susijusiems su arbitražu, problematikos slypi terminijoje. Paprastai yra vartojamas arbitražo sprendimo pripažinimo ir vykdymo terminas (angl. *recognition and enforcement*), ir tai tarsi suponuoja išvadą, kad šis klausimas turi būti sprendžiamas imuniteto nuo vykdymo veiksmų kontekste (nors priverstiniam sprendimo vykdymui dažniau vartojamas terminas *execution*, bet sutinkamas ir tapataus termino *enforcement* vartojimas). Tačiau būtina turėti omenyje, jog nors šį procesą apibūdinant ir vartojamas „vykdymo“ terminas, šio proceso rezultatas yra ne realus arbitražo sprendimo įvykdymas, bet sąlygų tokiam įvykdymui sudarymas. Todėl norint tiksliau įvardinti šio proceso esmę, tikslesnis terminas yra arbitražo sprendimo pripažinimas ir leidimas jį vykdyti. Ir, atsižvelgiant į tai, kad realūs turto suvaržymo veiksmai valstybės atžvilgiu nėra atliekami, akivaizdu, kad šiame procese nėra taikytinos valstybės turto imuniteto taisyklės.

Tai reiškia, kad arbitražo sprendimo pripažinimo bei leidimo vykdyti procesui turėtų būti taikomos bendrosios imuniteto taikymo taisyklės ir sprendžiama dėl imuniteto taikymo arba taikant *acta gestionis* išimtį, arba atsisakymo nuo imuniteto taisyklę. Tačiau *acta jure gestionis* išimties taikymas taip pat yra problemiškas šiuo atveju, kadangi arbitražo sprendimo pripažinimo bei leidimo vykdyti klausimas yra grynai procesinio pobūdžio ir nėra tiesiogiai susijęs su kilusiu ginču. Taigi vėl reikia grįžti prie atsisakymo nuo imuniteto taisyklės taikymo, kuri yra specialiai suformuluota procesuose, kurie yra susiję su arbitražu, ir, vėlgi, nėra jokių pagrįstų argumentų, kuriais remiantis procesuose, susijusiuose su arbitražu, ši taisyklė yra taikytina, o arbitražo sprendimo pripažinimo bei leidimo vykdyti procesui taikoma išimtis.

Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus, manytina, kad Tarptautinės

---

²⁸⁶ FOUCHARD, Philippe, *et al.* supra note 37, p. 391.

konvencijos dėl valstybių imuniteto 17 straipsnio c punkte nurodytas terminas „arbitražo sprendimo patvirtinimas“ (angl. *confirmation of the award*) turėtų būti aiškinamas kaip reiškiantis arbitražo sprendimo pripažinimo bei leidimo vykdyti procesą. Šią išvadą taip pat patvirtina ir nacionalinių įstatymų, reglamentuojančių imuniteto klausimus, nuostatos, o taip pat ir užsienio valstybių teismų praktika bei doktrina.

FSIA 1605(a)(6) straipsnyje vartojamas analogiškas terminas „*confirm*“ apima arbitražo sprendimo pripažinimo bei leidimo vykdyti procesą. Pavyzdžiui, minėtu straipsniu JAV teismai rėmėsi *LIAMCO v. Libya* byloje, sprendami arbitražo pripažinimo ir vykdymo klausimą²⁸⁷ (taip pat žr. toliau kitų JAV bylų analizę).

Pažymėtina, kad FSIA 1605(a)(6) straipsnis, kuris reglamentuoja užsienio valstybės imuniteto nuo JAV teismų jurisdikcijos taikymo klausimus, esant sudarytam arbitražiniam susitarimui, buvo įtrauktas į FSIA tik 1988 m. Iki to laiko teismai, nagrinėdami užsienio valstybės imuniteto taikymo klausimus teismo procesuose, susijusiuose su arbitražu, vadovavosi bendra nuostata, reglamentuojančia atsisakymą nuo imuniteto. Tačiau net ir iki JAV FSIA 1605(a)(6) straipsnio priėmimo bei įsigaliojimo teismai sprendė arbitražo sprendimo pripažinimo ir vykdymo klausimą imuniteto nuo teismų jurisdikcijos kontekste, nurodydami, kad, esant tam tikroms sąlygoms, arbitražo susitarimo sudarymas reiškia atsisakymą nuo JAV teismų jurisdikcijos procesuose, susijusiuose su arbitražu, ir arbitražo sprendimo bei leidimo vykdyti procesas buvo vienareikšmiškai priskiriamas tokiems procesams²⁸⁸.

SIA 9 straipsnis nekonkretizuoja su arbitražu susijusių procesų. Pagal SIA 9 straipsnį, tuo atveju, jeigu valstybė raštu sutiko kilusius ar galinčius kilti ginčus perduoti nagrinėti arbitražui, valstybė neturi imuniteto Jungtinės

---

²⁸⁷ 1980 m. sausio 18 d. JAV Kolumbijos pietų apygardos teismo sprendimas byloje *Libyan American Oil Company v. Socialist People's Libyan Republic Jamahiriya (formerly Libyan Arab Republic)*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. VI. 1981, p. 248-250

²⁸⁸ 1978 m. rugsėjo 25 d. JAV Kolumbijos pietų apygardos teismo sprendimas byloje *Ipitrade International S. A. v. Fedral Republic of Nigeria*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. IV. 1979, p. 337-338.

Karalystės teismų procesuose, kurie yra susiję su arbitražu. Tai, kad „procesai, kurie yra susiję su arbitražu“ apima ir arbitražo sprendimo pripažinimo bei leidimo vykdyti procesą, patvirtina tiek SIA priėmimo istorija (iš pradžių projekte buvo numatyta išimtis arbitražo sprendimo pripažinimo bei vykdymo proceso atžvilgiu, tačiau vėliau tokios išimties buvo atsisakyta²⁸⁹), tiek doktrina²⁹⁰, tiek ir teismų praktika.

Pavyzdžiui, *Svenska v. Lietuva ir Geonafta* byloje Lietuvos Vyriausybė prieštaravo arbitražo sprendimo pripažinimui bei vykdymui Lietuvos teismuose, nurodydama, kad arbitražo sprendimo pripažinimas bei vykdymas nėra „procesas, susijęs su arbitražu“, o tik su arbitražo sprendimu, ir todėl Lietuva turi imunitetą šiame procese. Tačiau teismas atmetė tokį argumentą, nuroydamas, kad arbitražo sprendimo pripažinimas bei vykdymas patenka į JK SIA reguliavimo sritį, ir, *inter alia*, dėl šios priežasties Lietuva neturi teisės remtis imunitetu minėtoje byloje²⁹¹. Apeliacinės instancijos teismo minėta išvada buvo patvirtinta, nurodant, jog „*arbitražas yra sutartinis procesas ir 9 straipsnio esmė yra ta, kad jeigu jau valstybė sutiko perduoti ginčus arbitražui, ji išipareigoja paklusti šiam procesui tiek, kiek tai yra būtina tam, kad arbitražas būtų efektyvus. <...> <SIA> išskiria procesus, kurie yra susiję su arbitražu (SIA 9 str.) bei procesus, kurie yra susiję su turtu, naudojamu sprendimo vykdymui (SIA 13 str.). Mūsų požiūriu, prašymas leisti pripažinti arbitražo sprendimą <...> yra arbitražo sprendimo pripažinimo aspektas, kuris laikytinas paskutiniu etapu, būtinu tam, kad arbitražo procesas būtų efektyvus. Arbitražo sprendimo vykdymas, kai išieškojimas nukreipiamas į valstybei priklausantį turtą, yra jau kitas klausimas, ir tai patvirtina SIA 13 straipsnis*²⁹²“.

Analogiškos pozicijos, t. y. dėl išieškojimo iš valstybės turto ir arbitražo

---

²⁸⁹ FOX, Hazel. States and the Undertaking to Arbitrate. *International and Comparative Law Quarterly*. Vol. 37, Part. 1, 1988, p. 14.

²⁹⁰ LEW, Julian D M; MISTELIS, Loukas A; KRÖLL, Stefan M., supra note 38, p. 747.

²⁹¹ 2005 m. lapkričio 4 d. Aukštojo teisingumo teismo sprendimas sprendimas byloje *Svenska Petroleum Exploration AB v. Government of the Republic of Lithuania, AB Geonafta*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXXI. 2006, p. 906-942 (71 paragrafas).

²⁹² 2006 m. lapkričio 13 d. Jungtinės Karalystės apeliacinio teismo sprendimas byloje *Svenska Petroleum Exploration AB v. Government of the Republic of Lithuania, AB Geonafta*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXXII. 2007, p. 629-653.

sprendimo pripažinimo bei leidimo vykdyti stadijų skirtingos prigimties, laikėsi ir Vokietijos teismai byloje *Construction Company Z v. State X*²⁹³.

Prancūzijoje taip pat pripažįstama, kad vykdymo procesas neturėtų būti tapatinamas su leidimu vykdyti arbitražo sprendimą (lot. *exequatur*). Atsižvelgiant į tai, užsienio valstybė negali ginčyti tokio *exequatur*, suteikto užsienio arbitražo sprendimo pagrindu, teigdama, jog tai pažeidžia jos imunitetą vykdymo procese. Analogiškai, tarptautinio arbitražo sprendimo, priimto Prancūzijoje prieš užsienio valstybę, atveju tokia užsienio valstybė neturi teisės remtis šiuo argumentu sprendžiant klausimą dėl arbitražo sprendimo panaikinimo²⁹⁴.

Pavyzdžiui, Ruano apeliacinis teismas 1984 m. sprendamas arbitražo sprendimo, priimto *SEEE v. Yugoslavia* byloje, pripažinimo bei vykdymo klausimą, net nekvestionavo ir papildomai nesiėmė pagrįsti išvados, kad arbitražo sprendimo pripažinimo ir vykdymo procese turėtų būti vadovaujamosi imuniteto nuo teismų jurisdikcijos taisyklėmis. Teismas konstatavo, kad atsižvelgiant į tai, kad arbitražo sprendimu išspręstas ginčas yra susijęs su Jugoslavijos *acta jure gestionis*²⁹⁵, Jugoslavija neturi teisės remtis imunitetu teisme, kuriame kita šalis siekia, jog arbitražo sprendimas būtų pripažintas ir vykdomas²⁹⁶.

Tiesiogiai klausimas dėl leidimo vykdyti arbitražo sprendimą proceso esmės Prancūzijoje kilo ICSID arbitražo sprendimo leidimo vykdyti kontekste byloje *Benvenuti v. Congo*. Šioje byloje Paryžiaus apeliacinis teismas pažymėjo, kad leidimas vykdyti arbitražo sprendimą nėra susijęs su faktiniais vykdymo veiksmis, tai yra tik preliminarus vykdymo proceso veiksmas. Atsižvelgiant į tai, teisėjas, leisdamas vykdyti arbitražo sprendimą, neturi teisės tokiu sprendimu kištis į antrąjį vykdymo, t. y. realių vykdymo veiksmų, etapą,

---

²⁹³ 2009 m. birželio 11 d. Berlyno apeliacinio teismo sprendimas byloje *Construction Company Z v. State X* (20 SCH 4/07), *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXXV. 2010, p. 369-370.

²⁹⁴ DELVOLVÈ, Jean-Louis; ROUCHE, Jean; POINTON, Gerald H., supra note 67, p. 291.

²⁹⁵ Dėl valstybės veiksmų išskyrimo į *acta jure gestionis* bei *acta jure imperii* reikšmės, taikant arbitražo išimtį, žr. šios dalies 3.2 skyrių.

²⁹⁶ 1984 m. lapkričio 13 d. Ruano apeliacinio teismo sprendimas byloje *Société Européenne d'Etudes et d'Enterprises v. Socialist Federal Republic of Yugoslavia, International Bank for Reconstruction and Development and French State*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XI. 1986, p. 491-499.

kuriame jau taikytinos valstybės imuniteto nuo vykdymo veiksmų taisyklės²⁹⁷.

Švedijoje taip pat išskiriamas arbitražo sprendimo pripažinimo ir vykdymo procesas bei realus sprendimo vykdymas, nukreipiant išieškojimą į užsienio valstybės turtą. Arbitražo sprendimo pripažinimo bei vykdymo procesui taikytinos imuniteto nuo teismų jurisdikcijos taisyklės²⁹⁸. Tai iliustruoja ir Švedijos apeliacinio teismo sprendimas, kuriame buvo sprendžiamas arbitražo sprendimo, priimto *LIAMCO v. Libija* byloje, pripažinimo bei leidimo vykdyti klausimas, nors jame tiesiogiai klausimas dėl arbitražo sprendimo pripažinimo bei vykdymo proceso esmės nebuvo keliamas²⁹⁹. Doktrinoje šis sprendimas yra vertinamas kaip nustatantis, jog tuo atveju, kai konstatuojamas atsisakymas nuo imuniteto nuo jurisdikcijos, tai kartu reiškia ir atsisakymą nuo imuniteto vykdymo veiksmų atžvilgiu, ir kad Švedijos teismai pripažino, jog Libija atsisakė imuniteto abiem atvejais³⁰⁰. Tačiau iš teismo sprendimo turinio matyti, kad byloje buvo sprendžiamas klausimas tik dėl imuniteto nuo jurisdikcijos. Be to, tai patvirtina ir Švedijos arbitražo doktrina³⁰¹.

Galiausiai, galima teigti, jog ir Vokietijoje taip pat laikomasi pozicijos, kad arbitražo sprendimo pripažinimo bei leidimo vykdyti procesas nėra arbitražo sprendimo vykdymo procesas ir todėl valstybės imuniteto klausimas šiuo atveju spręstinas pagal valstybės imuniteto nuo teismų jurisdikcijos kontekste, t. y. jis neturi būti suteiktas³⁰².

Doktrinoje taip pat vyrauja požiūris, jog tai, ar valstybė turi imunitetą

---

²⁹⁷ 1981 m. birželio 26 d. Paryžiaus apeliacinio teismo sprendimas byloje *Soc. L. T. D. Bevenutti et Bonfant v. The Government of the People's Republic of Congo*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. VII. 1982, p. 159-161.

²⁹⁸ *Arbitration in Sweden*. Stockholm: Norstedts, 1984, p. 14-20.

²⁹⁹ 1980 m. birželio 18 d. Svea apeliacinio teismo sprendimas byloje *Libyan American Oil Company v. Socialist People's Libyan Republic Jamahiriya*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol VII. 1982, p. 359-362.

³⁰⁰ BERNINI, Giorgio; BERG, Albert Jan Van den. The Enforcement of Arbitral Awards Against a State: the problem of immunity from execution. In *Contemporary Problems in International Arbitration*. LEW, Julian D M (ed). Centre for Commercial Law Studies, Queen Mary College, University of London. 1986.

³⁰¹ HOBÉR, Kaj. *International Commercial Arbitration in Sweden*. New York: Oxford University Press, 2011, p. 29-30.

³⁰² 2009 m. birželio 11 d. Berlyno apeliacinio teismo sprendimas byloje *Construction Company Z v. State X* (20 SCH 4/07), *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXXV. 2010, p. 369-370.

arbitražo sprendimo pripažinimo bei leidimo vykdyti procese, sprendžiamas pagal taisykles, taikytinas imunitetui nuo užsienio teismų jurisdikcijos, o ne imunitetui nuo vykdymo veiksmų³⁰³. Todėl, valstybei sudarius arbitražinį susitarimą, jai nesuteikiamas imunitetas teismo procese, kuriame sprendžiamas arbitražo sprendimo pripažinimo bei leidimo vykdyti klausimas.

Manytina, kad teismo procesų, susijusių su arbitražu, sąvoka turėtų būti aiškinama plečiamai, t. y. atsižvelgiant į tai, ar teismo procesas yra būtinas tam, kad ginčo sprendimas arbitraže pasiektų savo tikslą – būtų priimtas vykdytinas arbitražo sprendimas. Todėl arbitražinio susitarimo sudarymo faktas turėtų nulemti valstybės imuniteto netaikymą nuo užsienio teismų jurisdikcijos visuose su arbitražu susijusiuose procesuose, pradedant procesu, kuriame sprendžiamas arbitražinio susitarimo negaliojimo bei aiškinimo klausimas ir baigiant procesais, kuriuose sprendžiamas arbitražo sprendimo panaikinimo ar pripažinimo bei leidimo vykdyti klausimas. Tačiau ši taisyklė neturėtų būti taikoma procesuose, kuriuose ginčą prašoma nagrinėti iš esmės (arbitražinio susitarimo sudarymas negali būti vertinamas kaip valstybės atsisakymas nuo imuniteto užsienio valstybių teismuose, kurie, nesant arbitražinio susitarimo, būtų kompetentingi nagrinėti ginčą iš esmės). Taip pat, kaip ir minėta, arbitražinio susitarimo sudarymo faktas *per se* nėra pakankamas tam, kad būtų pripažinta, jog valstybė atsisakė ir imuniteto nuo vykdymo veiksmų, jeigu imuniteto nuo vykdymo veiksmų atžvilgiu yra taikytinos specialios taisyklės (plačiau apie valstybės turto imunitetą šios dalies 4 skyrių).

Minėta išvada yra labai svarbi, kadangi tai gali reikšti, jog privatus asmuo, kurio naudai yra priimtas arbitražo sprendimas prieš valstybę, turi daugiau galimybių įvykdyti tokį sprendimą (sudaryti prielaidas vykdymui), nei tuo atveju, jeigu ginčas būtų išspręstas teismo sprendimu.

Priskiriant procesams, susijusiems su arbitražu, leidimo vykdyti arbitražo sprendimą bet kurioje valstybėje, procesą, tai reikš, kad privatus asmuo įgyja galimybę inicijuoti arbitražo proceso vykdymo procesą bet kurioje valstybėje. Teismo sprendimo atveju gi teismo sprendimo pripažinimo procese bus

---

³⁰³ BERG, Albert Jan van den, supra note 70, p. 55.

taikomos bendros valstybės imuniteto taikymo išimtys, kurios nebūtinai lems valstybės imuniteto netaikymą tokiaame procese. Pavyzdžiui, užsienio valstybės teismas gali nuspręsti, kad teismo sprendimo pripažinimo klausimas yra išimtinai procesinis klausimas, todėl čia netaikytina *acta jure gestionis* išimtis³⁰⁴.

Tačiau toks arbitražo proceso pranašumas laikytinas pateisinamu net ir laikantis prielaidos, kad valstybė, esant arbitražiniam susitarimui, negali naudotis platesne imuniteto apimtimi (plačiau apie tai žr. 4 disertacijos skyrių) nei tuo atveju, jeigu ginčas yra sprendžiamas teisme. Toks pranašumas yra pateisinamas pačia arbitražo prigimtimi bei paskirtimi. Susitarimas dėl arbitražo reiškia ne tik įgaliojimų privatiems asmenims spręsti kilusį ginčą suteikimą (pozityvusis aspektas) bet ir atsisakymą nagrinėti ginčą konkrečios valstybės teisme (negatyvusis aspektas). Priešingai nei teismo sprendimas, kuris įgyja teisinę galią tik jį priėmus konkrečios valstybės, kurios teismas tokį sprendimą priėmė, ribose, galima teigti, jog arbitražo sprendimas lygiavertę teisinę galią įgyja tik jį pripažinus tam tikroje valstybėje. Be abejo, šiuo atveju galima būtų teigti, jog arbitražo sprendimo, priimto arbitražo vietos valstybėje, nereikia pripažinti ir dėl šios priežasties laikytina, kad minėtas pranašumas yra nepateisinamas. Tačiau, kaip ir minėta anksčiau, Niujorko konvencija gali būti taikoma ir arbitražo sprendimams, priimtiems toje pačioje valstybėje, kurioje yra priimtas arbitražo sprendimas.³⁰⁵

3.2. Valstybės veiksmų išskyrimo į *acta jure gestionis* bei *acta jure imperii* reikšmė bei įtaka, taikant arbitražo išimtį nuo teismų jurisdikcijos

Paprastai arbitražo išimtis, t. y. valstybės imuniteto užsienio teismuose

---

³⁰⁴ Jau minėtoje *Svenska v. Lietuva ir Geonafta* byloje teismas nurodė, kad SIA 3 straipsnyje (jis reglamentuoja *acta jure gestionis* išimtį) nurodyti “su komerciniu sandoriu susiję procesai” yra procesai, kuriuose sprendžiami reikalavimai, kylantys iš komercinio sandorio, tačiau nėra procesai, kurie yra tik netiesiogiai susiję su sandoriu. Taigi arbitražo sprendimo pripažinimo procesas nėra laikytinas su komerciniu sandoriu susijusiu procesu. Žr. supra note 291 (50 paragrafas). Teisėja šioje byloje rėmėsi kitu Jungtinės Karalystės sprendimu, kuriame analogiška išvada buvo padaryta teismo sprendimo pripažinimo proceso atžvilgiu. Žr. 2003 m. birželio 13 d. Aukštojo teisingumo teismo sprendimas byloje *AIC Limited v. The Federal Government of Nigeria* [ineraktyvus: žiūrėta 2011-09-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/QB/2003/1357.html>>.

³⁰⁵ Supra note 9.

netaikymas procesuose, susijusiuose su arbitražu, yra analizuojama atsisakymo nuo imuniteto kategorijos kontekste³⁰⁶. Kaip ir minėta, arbitražo išimtis gali būti išreiškiama formule „arbitražinis susitarimas lygu atsisakymas nuo imuniteto nuo užsienio teismų, nagrinėjančių su arbitražu susijusius klausimus, jurisdikcijos (ar sutikimas su tokia jurisdikcija)“. Tačiau šios išimties taikymui gali turėti įtakos ir arbitražinio susitarimo dalykas, t. y. ginčo, kurį susitarta spręsti arbitraže pobūdis.

Tiek Bazelio konvencijos 12 straipsnis, tiek Tarptautinės konvencijos dėl valstybių imuniteto 17 straipsnis arbitražo išimties taikymui nustato komercinių ginčų kriterijų. Bazelio konvencijoje yra nurodoma, jog imunitetas netaikomas, kai šalys raštu susitarė perduoti iš komercinių ar civilinių santykių kilusius ar ateityje galinčius kilti ginčus (angl. *dispute which has arisen or may arise out of a civil or commercial matter*).

Tarptautinės konvencijos dėl valstybių imuniteto 17 straipsnyje taip pat nurodoma, kad arbitražo išimtis yra taikoma tuo atveju, kai valstybė raštu sudaro susitarimą su užsienio fiziniu ar juridiniu asmeniu dėl nesutarimų, susijusių su komerciniais sandoriais (angl. *State enters into an agreement in writing <...> to submit to arbitration differences relating to a commercial transaction*). Kaip nurodoma Tarptautinės teisės komisijos 1991 m. konvencijos projekto nuostatų komentare, komercinės veiklos terminas yra vartojamas, siekiant suderinti jį su 2 straipsnio 1 dalies c punkte nurodytu komercinės veiklos terminu³⁰⁷. Taigi darytina išvada, jog 17 straipsnyje vartojamas komercinių sandorių terminas turi būti aiškinamas vadovaujantis konvencijos 2 straipsnio 1 dalies c punktu, pagal kurį, komerciniai sandoriai apima:

- i) bet kokią prekių pardavimo ar paslaugų teikimo sutartį ar sandorį;
- ii) bet kokią paskolos sutartį ar kitokį finansinio pobūdžio sandorį įskaitant garantijos ar kitokio atlyginimo įsipareigojimą paskolos ar kito finansinio pobūdžio sandorio atžvilgiu;

---

³⁰⁶ FOX, Hazel, supra note 40, p. 495-501.

³⁰⁷ Supra note 278, p. 53.

iii) bet kokią kitą komercinės, pramoninės, prekybos ar profesinės veiklos pobūdžio sutartį ar sandorį, tačiau neįskaitant asmenų darbo sutarčių.

Tarptautinės konvencijos dėl valstybių imuniteto 2 straipsnio 2 dalyje taip pat nurodyta, jog sprendžiant klausimą, ar sandoris arba sutartis yra laikytinas “komerciniu sandoriu” pagal 1 dalies c punktą, turi būti atsižvelgiama visų pirma į sutarties ar sandorio pobūdį (angl. *nature*), tačiau taip pat turi būti atsižvelgiama ir į sandorio tikslą, jeigu šalys taip susitarė arba pagal vietos valstybės praktiką toks tikslas yra reikšmingas nustatant, jog sandoris ar sutartis yra laikomas/-a nekomerciniu/-e.

Kaip ir nurodyta konvencijos komentare, terminas sandoris (angl. *transaction*) kelia problemų jį verčiant į kitas kalbas, atsižvelgiant į užsienio valstybių teisėje įtvirtintas “sandorio” sąvokas. Ir Lietuvoje terminas “sandoris” neturėtų būti aiškinamas pagal Lietuvos teisėje įtvirtintą “sandorio” sąvoką, o turi būti atsižvelgiama į Tarptautinės konvencijos dėl valstybių imuniteto pateikiamus sąvokos “sandoris” išaiškinimus. Atitinkama išvada darytina ir termino “komercinis” atžvilgiu.

Taigi vadovaujantis Tarptautinės konvencijos dėl valstybių imuniteto nuostatomis, galima daryti išvadą, kad arbitražo išimtis yra taikoma tik tuomet, kai arbitražinis susitarimas yra sudarytas dėl nesutarimų, susijusių su komerciniais sandoriais. Tokią išvadą patvirtina ir doktrina³⁰⁸.

Teismų praktikoje taip pat randama pavyzdžių, kai teismai, sprenddami klausimą, ar valstybė turi teisę naudotis imunitetu nuo teismo, nagrinėjančio su arbitražu susijusius klausimus, jurisdikcijos, vertina, ir teisinių santykių, iš kurių kilo toks ginčas, pobūdį.

Pavyzdžiui, Nyderlandų teismai, sprenddami dėl arbitražo sprendimo, priimto *S.E.E.E. v. Jugosavija* arbitražo byloje, pripažinimo bei vykdymo, nagrinėjo ir klausimą, ar ginčas, kuris buvo nagrinėtas arbitraže, yra susijęs su valstybės *acta jure gestionis* ar *acta jure imperii*. Žemesnės instancijos teismas, vadovaudamasis tuo, kad ginčas buvo susijęs su valstybės *acta jure imperii*, atsisakė pripažinti bei leisti vykdyti arbitražo sprendimą Nyderlanduose. Hagos

---

³⁰⁸ FOX, Hazel, supra note 40, p. 498.

apeliacinis teismas su žemesnės instancijos teismo sprendimu nesutiko, nurodydamas jog sutarties dėl geležinkelio statybos sudarymas nelaikytinas valstybės *acta jure imperii*, net jeigu geležinkelis statomas kariniais ar strateginiais tikslais, kurie, beje, nei sutartimi, nei kitokiu būdu nebuvo atskleisti *S.E.E.E*³⁰⁹.

Po daugiau nei 10 metų tą patį arbitražo sprendimą *S.E.E.E.* siekė pripažinti ir vykdyti Prancūzijoje. Ruano apeliacinis teismas, sprenddamas Jugoslavijos imuniteto nuo Prancūzijos teismų jurisdikcijos taikymo klausimą, taip pat vertino, jog sutarties, sudarytos tarp S.E.E.E. bei Jugoslavijos, pobūdis yra reikšmingas, sprendžiant klausimą dėl imuniteto taikymo. Teismas nustatė, kad šalys sudarė tris sutartis: dėl geležinkelio statybos, įrangos geležinkeliui tiekimo bei kredito suteikimo. Visus šiuos sandorius teismas kvalifikavo kaip reguliuojamus privatinės teisės, nustatęs, kad Jugoslavija elgėsi taip, kaip būtų elgęsis privatus asmuo, ir faktas, kad geležinkelis taip pat būtų buvęs naudojamas ir nacionalinės gynybos tikslui, o atsiskaitymas pagal sutartis numatytas valstybės išleistais skolos vertybiniais popieriais, nekeičia išvados dėl sandorių privatinio pobūdžio³¹⁰. Taigi taikyti imunitetą nuo jurisdikcijos buvo atsisakyta, tačiau tik nustačius, jog ginčas, dėl kurio buvo sudarytas arbitražinis susitarimas ir kuris išspręstas arbitražo sprendimu, nėra susijęs su *acta jure imperii*.

Pagal FSIA 1605(a)(6) str. nėra reikalaujama, jog ginčas, dėl kurio susitarta arbitražiniame susitarime, būtinai būtų susijęs su valstybės komercine veikla, tačiau numato reikalavimą, jog arbitražinis susitarimas būtų sudarytas dėl nesutarimų, kilusių ar galinčių kilti iš tarp šalių apibrėžto teisinio santykio, nepriklausomai nuo to, sutartinis jis ar ne, dėl dalyko, kurį pagal Jungtinių Amerikos Valstijų įstatymus galima spręsti arbitraže. Doktrinoje esti pozicijų,

---

³⁰⁹ 1972 m. Hagos apeliacinio teismo sprendimas byloje *Societe Europeenne D'Etudes at D'Enterprises v. Federal Republic of Yugoslavia*, Yearbook Commercial Arbitration. Vol. I. 1976, p. 197. Sprendimo santrauka yra paskelbta kartu su kitų Nyderlandų teismų sprendimų, priimtų šioje byloje, santraukomis. Pažymėtina, kad arbitražo sprendimą vis dėlto buvo atsisakyta pripažinti Nyderlanduose, tačiau ne dėl to, kad buvo nustatyta, jog Jugoslavija turi imunitetą nuo Nyderlandų teismų jurisdikcijos, o todėl, kad teismai laikė, jog arbitražo sprendimas yra panaikintas arbitražo vietos valstybės teismuose.

³¹⁰ Supra note 296.

kad FSIA 1605(a)(6) straipsnis taikomas tik tuomet, kai arbitražinio susitarimo dalykas yra susijęs su komercine veikla ar kita 1605(a) straipsnyje nurodyta išimtimi nuo imuniteto³¹¹. Tačiau nepavyko rasti nė vieno viešai skelbiamo JAV teismo sprendimo, kuriame JAV teismai, nagrinėdami imuniteto taikymo klausimus procesuose, susijusiuose su arbitražu, papildomai dar nustatinėtų ir aplinkybę, ar arbitražinis susitarimas yra sudarytas dėl nesutarimų, susijusių su valstybės komercine veikla, bei vertintų tai kaip reikšmingą aplinkybę arbitražo išimties taikymui.³¹²

Be to, kiti autoriai neretai yra akcentuoja, jog pagal JAV teisę valstybė, sudarydama arbitražinį susitarimą, gali būti laikoma atsisakiusia nuo imuniteto ir ginčų, kylančių iš nekomercinių teisinių santykių, atžvilgiu³¹³.

Ar JAV teismams privalu, taikant FSIA 1605(a)(6) straipsnį įvertinti ir tai, ar „arbitražinis susitarimas yra sudarytas nesutarimų, kilusių ar galinčių kilti tarp šalių apibrėžto teisinio santykio atžvilgiu, nepriklausomai nuo to, sutartinis jis ar ne, dėl dalyko, kurį pagal Jungtinių Valstijų įstatymus galima spręsti arbitraže“, nėra visiškai aišku. JAV teismų praktikos analizė rodo, kad šis klausimas imuniteto taikymo kontekste nėra atskirai vertinamas, tačiau tokia išvada nelaikytina galutine, kadangi nepavyko rasti nė vienos JAV teismų nagrinėtos bylos, kurioje šį klausimą valstybė apskritai būtų kėlus.

Jungtinės Karalystės SIA 9 straipsnyje nėra numatyta jokių reikalavimų ginčui, kurį susitarta spręsti arbitražu. Doktrinoje laikomasi pozicijos, kad minėtas straipsnis taikytinas, nepriklausomai nuo to, ar ginčas atitinka

---

³¹¹ FOX, Hazel, supra note 40, p. 340.

³¹² Tačiau gali pasitaikyti ir atveju, kai JAV teismai nagrinės ginčo priskyrimo komerciniams ginčams klausimą, tačiau ne kaip įtakojančia arbitražo išimties taikymą. Pavyzdžiui, JAV vienuoliktosios apygardos apeliacinis teismas 2000 m. liepos 21 d. sprendime byloje *S & Davis International Inc. v. The Republic of Yemen ir Ministry of Supply and Trade*, *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXVI, 2001, p. 978-90. nagrinėjo ir klausimą, ar kilęs ginčas yra komercinis. Tačiau teismas prieš tai konstatavo, jog jis turi jurisdikciją pagal FSIA 1605(a)(6) straipsnį ir kad papildomai jurisdikcijos dar ir pagal komercinės veiklos išimtį nustatinėti nereikia. Manytina, kad minėta pozicija, pagal kurią teigiama, jog FSIA 1605(a)(6) taikytinas tik tais atvejais, kai arbitraže nagrinėtinas ginčas yra komercinio pobūdžio, klaidingai remiasi kita FSIA 1605(a)(6) taikymo taisykle, t. y. JAV teismai turi jurisdikciją su arbitražu susijusiose bylose, jeigu teismai, nesant arbitražinio susitarimo, ją turėtų pagal kitas FSIA numatytas išimtis. Žr. BORN, Gary B., *International Commercial Arbitration in the United States*. Deventer: Kluwer Law and Taxation, 1994.

³¹³ CRAIG, W. Laurence; PARK, William W.; PAULSSON, Jan, supra note 39, p. 671; BERG, Albert van den, supra note 70, p. 53.

komercinio ginčo kriterijus, numatytus SIA 3 straipsnyje³¹⁴.

H. Fox kritikuoja SIA 9 straipsnį, kuriame nėra nustatyta komercinio reikalavimo arbitražinio susitarimo dalykui. H. Fox nuomone, jeigu SIA 9 straipsnis būtų priimtas vadovaujantis Bazelio konvencijos 12 straipsniu, jo taikymo sritis būtų apribota procesų, susijusių su komerciniais ar civiliniais ginčais, apribojimu. Kadangi toks apribojimas nėra numatytas, SIA 9 straipsnis teoriškai taikomas bet kokio arbitražo – tiek nacionalinio, tiek tarptautinio, tiek ir susijusio su nekomerciniais teisiniais santykiais, atžvilgiu. Valstybėms tai yra labai svarbu, kadangi dauguma ginčų su privačiais asmenimis kyla dėl valstybės valdžios aktų įgyvendinimo arba tokie ginčai yra susiję tiek su komercinės, tiek ir viešosios teisės klausimais. Taigi toks reglamentavimas, pagal kurį arbitražinio susitarimo faktas laikytinas sutikimu dėl užsienio teismo jurisdikcijos, kelia pavojų valstybės pasiryžimui sutikti, jog ginčas būtų sprendžiamas arbitraže³¹⁵.

Arbitražo teisės mokslininkų pozicija, jeigu šiam klausimui apskritai yra skiriama dėmesio nagrinėjant valstybės imuniteto taikymo klausimus, paprastai yra priešinga³¹⁶. Jie kritikuoja ne SIA ar kitų valstybių įstatymų bei teismų praktikos poziciją, pagal kurią nėra reikalaujama taikant arbitražo išimtį papildomai nustatyti ir tai, kad ginčas yra laikytinas komerciniu. Priešingai, jie kritikuoja Bazelio konvencijos bei Tarptautinės konvencijos dėl valstybių imuniteto nuostatas, kurios tokį reikalavimą nustato.

Pavyzdžiui, garsus arbitražo teisės specialistas Albert Jan van den Berg nuomone, *acta jure imperii* be *acta jure gestionis* išskyrimas nėra svarbus tuo atveju, kai valstybė yra sudariusi arbitražinį susitarimą. Tačiau ši tendencija neatsispindi Tarptautinėje konvencijoje dėl valstybių imuniteto. Jo nuomone, Konvencijos 17 straipsnio taikymo apribojimas nesutarimų, kylančių iš komercinių sandorių, atžvilgiu nėra reikalingas, kai yra sudarytas arbitražinis

---

³¹⁴ JOSEPH, David. *Jurisdiction and Arbitration Agreements and their Enforcement*. Second edition. London: Sweet & Maxwell, 2010, p. 587.

³¹⁵ FOX, Hazel, supra note 289, p. 13.

³¹⁶ Pažymėtina, kad šis klausimas yra susilaukęs ypatingai mažai dėmesio teisės doktrinoje. Jeigu šis klausimas ir yra nagrinėjamas, kaip matyti iš pateikiamų citatų, apsiribojama labiau deklaratyvaus pobūdžio teiginiais, vengiant pateikti išsamią tokios pozicijos argumentaciją.

susitarimas. Kitaip tariant, jis kelia tokį klausimą: jeigu nesutarimas yra vertinamas kaip nekomercinis, ar tuomet valstybės arbitražinis susitarimas apskritai yra galiojantis?³¹⁷

Kitame straipsnyje A. van den Berg kartu su kitu garsiu arbitražo teisės mokslininku G. Bernini taip pat teigia, jog *acta jure imperii* bei *acta jure gestionis* išskyrimas neturi būti daromas imuniteto nuo jurisdikcijos, kai tai yra susiję su arbitražu, atveju. Jų nuomone, nacionaliniai įstatymai bei teismų praktika turėtų žengti žingsnį į priekį ir pripažinti, kad tuo atveju, kai valstybė sudarė arbitražinį susitarimą, ji laikoma atsisakiusia teisės reikalauti taikyti imunitetą nuo jurisdikcijos, nepriklausimai nuo to, su kokios prigimties veiksmais yra susijęs arbitražinis susitarimas. Tai turi būti vertinama tik fundamentalaus *pacta sunt servanda* principo kontekste³¹⁸.

J. Lew, L. Mistelis bei L. A. Kröll nuomone, Bazelio konvencijos 12 straipsnio taikymo apribojimas atvejams, kai ginčas yra kilęs iš civilinių ar komercinių teisinių santykių, nėra aktualus, kadangi šis klausimas daugeliu atveju jau yra išspręstas komercinės prigimties aktų išimtimi, taigi valstybė, net ir nesant arbitražinio susitarimo, negalėtų reikalauti taikyti imunitetą nuo užsienio teismų jurisdikcijos³¹⁹.

Nedideliam šios problemos aktualumui iš dalies pritaria ir pati H. Fox, kurios nuomone, mažai tikėtina, jog Tarptautinės konvencijos dėl valstybių imuniteto 17 straipsnis kels problemų Niujorko konvencijos taikymo atveju, kadangi valstybės greičiausiai bus apribojusios savo įsipareigojimus komercinio pobūdžio sandorių atžvilgiu.

Taigi apibendrinant egzistuojantį teisinį reguliavimą bei įvairias pozicijas komercinių sandorių taikymo arbitražo išimčiai klausimu, galima daryti išvadą, jog šiuo aspektu egzistuoja du galimi arbitražo išimties taikymo modeliai.

Pagal pirmąjį, sprendžiant klausimą dėl to ar arbitražinis susitarimas yra valstybės imuniteto netaikymo sąlyga, taip pat vertinama ir tai, ar arbitražiniu susitarimu yra susitarta spręsti ginčus, susijusius su komerciniais sandoriais

³¹⁷ BERG, Albert Jan van den, supra note 70, p. 53-54.

³¹⁸ BERNINI, Giorgio; BERG, Albert Jan Van den, supra note 300, p. 360-362.

³¹⁹ LEW, Julian D M; MISTELIS, Loukas A; KRÖLL, Stefan M., supra note 38, p. 747.

(sąvokas „komercinis“ bei „sandoris“, kaip ir minėta, aiškinant ne pagal nacionalinę teisę, bet pagal tarptautinėje teisėje įtvirtintus apibrėžimus).

Pagal antrąjį modelį, vertinamas tik pats arbitražinio susitarimo faktas, kuris, esant kitoms sąlygoms, nesusijusioms su arbitražinio susitarimo dalyku, nulemia tai, kad valstybė neturi imuniteto užsienio valstybių teismuose, nagrinėjančiuose su arbitražu susijusius klausimus.

Pirmojo modelio taikymas galbūt gali būti paaiškinamas tuo, kad nenorima arbitražo išimtimi labiau riboti valstybės imuniteto nei *acta jure gestionis* išimtimi (t. y. nenorima, kad arbitražinio susitarimo faktas nulemtų imuniteto nuo teismų jurisdikcijos netaikymą tais atvejais, kai jis būtų taikomas, vadovaujantis *acta jure gestionis* išimtimi, nesant arbitražinio susitarimo).

Tačiau visgi reikėtų turėti omenyje, kad tuo atveju, kai valstybė susitarė dėl ginčo sprendimo arbitraže, ji susitarė dėl tokio ginčo sprendimo būdo, kur ji apskritai imuniteto neturi. Todėl, atsižvelgiant į tai, kad arbitraže, kuris vienintelis turi teisę nagrinėti ginčą iš esmės, valstybei neturint imuniteto, jis neturėtų būti suteikiamas ir teismo procesuose, susijusiuose su tokiu arbitražu, taigi arbitražinio susitarimo dalyko sąsajos su *acta jure imperii* bei *acta jure gestionis* neturėtų būti vertinamos.

Minėtą išvadą visų pirma pagrindžia teisingumo principas, kuris šiuo atveju reikalauja, jog privataus asmens, sudariusio arbitražinį susitarimą su valstybe, teisės būtų apgintos arbitraže ir būtų pasiektas arbitražo tikslas – priimtas arbitražo sprendimas su teise jį pripažinti vykdytinu. Arbitražo vietos teisei ar kitai taikytinai teisei pripažįstant ginčą, dėl kurio susitarta arbitraže, arbitruotinu, tačiau teismui, į kurį kreipiamasi pagalbos su arbitražu susijusiais klausimais, nusprendus, kad toks ginčas yra susijęs su *acta jure imperii* ir atsisakius nagrinėti tokį klausimą, arbitražo procesas apskritai gali atsidurti aklavietėje. Pavyzdžiui, tokia situacija gali nutikti valstybei vengiant paskirti arbitrą. Tokiu atveju, nesant galimybių jį paskirti kitu būdu, privati šalis turės teisę kreiptis į teismą dėl arbitro paskyrimo arbitraže. Tačiau jeigu teismas, nuspręs, jog arbitražinis susitarimas yra susijęs su valstybės *acta jure imperii*,

jis apskritai atsisakys nagrinėti tokį klausimą.

Antra, *pacta sunt servanda* principas reikalauja pripažinti valstybės įsipareigojimą nagrinėti kilusį ginčą arbitraže. Kitaip tariant, jeigu jau valstybė sutiko spręsti tam tikrą ginčą arbitraže, kur ji neturi imuniteto, imuniteto taikymas, teismo procesuose, susijusiuose su tokiu arbitražu, gali sudaryti sąlygas valstybei nepagrįstai išvengti iš arbitražinio susitarimo kylančio įsipareigojimo.

Trečia, tokia pozicija yra suderinama su valstybių, ratifikavusių Niujorko konvenciją, įsipareigojimu pripažinti arbitražinius susitarimus bei arbitražo sprendimus, nepaisant to, kad ginčai, dėl kurių susitarta arbitražiniame susitarime ir/ar kurie išspręsti arbitražo sprendimu, nelaikytini komerciniais. Pagal bendrą taisyklę Niujorko konvencija yra taikytina, nepriklausomai nuo to, ar ginčas laikomas kilusiu iš komercinių teisinių santykių (Niujorko konvencijos I straipsnio 1 dalis). Tačiau pagal Niujorko konvencijos I straipsnio III dalį, bet kuri valstybė, pasirašydama, prisijungdama ar ratifikuodama konvenciją, gali deklaruoti, kad taikys konvenciją tik nesutarimams, kylantiems iš teisinių santykių, kurie yra laikomi komerciniais pagal pareiškiančios tokią deklaraciją valstybės nacionalinę teisę. Komercinio ginčo reikalavimo taikymą yra deklaravę tik šiek tiek mažiau nei trečdalis valstybių (45 iš 150)³²⁰. Taigi H. Fox argumentacija, kad Tarptautinės konvencijos dėl valstybių imuniteto 17 straipsnis greičiausiai nesukels praktinių problemų, taikant Niujorko konvenciją, nelaikytina visiškai pagrįsta.

Dėstoma pozicija jokių būdu nereiškia, jog palaikant antrojo modelio taikymą, siekiama įteisinti negaliojantį arbitražinį susitarimą, jeigu jis pagal taikytiną teisę yra negaliojantis dėl to, kad yra susijęs su valstybės *acta jure imperii*. Tai tik reiškia, kad šis klausimas turėtų būti sprendžiamas ne valstybės imuniteto nuo užsienio teismų jurisdikcijos kontekste.

Valstybės imuniteto nuo užsienio teismų jurisdikcijos taikymo pasekmė – teismo atsisakymas nagrinėti valstybei pareikštą reikalavimą. Taigi, jeigu

---

³²⁰ *Status of 1958 Convention on Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards* [interaktyvus: žiūrėta 2010-09-01]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/NYConvention_status.html>.

pavyzdžiui, reikalavimas yra pareikštas dėl arbitražinio susitarimo negaliojimo tuo pagrindu, kad ginčas pagal taikytiną teisę yra nearbitruotinas, nes yra kilęs iš viešosios teisės reguliuojamų teisinių santykių, teoriškai teismas, taikydamas pirmąjį modelį, net neturėtų nagrinėti tokio reikalavimo. Teismas, nustatęs, kad arbitražinis susitarimo dalykas yra susijęs valstybės *acta jure imperii*, turėtų atsisakyti nagrinėti tokį reikalavimą. Taigi šiuo atveju skirtumas tarp pirmojo ir antrojo modelio taikymo bus tai, kad pagal antrąjį modelį teismas arbitražinio susitarimo negaliojimo klausimą išnagrinės iš esmės, todėl antrasis modelis laikytinas labiau pagrįstu.

Atitinkamai ir kituose procesuose, susijusiuose su arbitražu, labiau pagrįstu laikytinas antrojo modelio taikymas. Teismo procesuose, kurie yra susiję su arbitražo procesu (pavyzdžiui, arbitro paskyrimu), teismai turėtų išnagrinėti kilusius klausimus iš esmės, ir arbitražo susitarimo negaliojimo klausimą palikti spręsti arbitražui. Teismo procesuose, kurie yra susiję su arbitražo sprendimu (prašymu panaikinti arbitražo sprendimą ar prašymu pripažinti bei leisti vykdyti arbitražo sprendimą), teismai taip pat neturėtų atsisakyti nagrinėti tokių klausimų vien tuo pagrindu, jog ginčas, kuris buvo išspręstas arbitražo sprendimu, yra susijęs su valstybės *acta jure imperii*. Be abejo, jeigu tai turi įtakos arbitražinio susitarimo negaliojimui, arbitruotinumui klausimui ar viešosios tvarkos kaip arbitražo sprendimo panaikinimo ar atsisakymo pripažinti arbitražo sprendimą taikymui, atsisakymas taikyti imunitetą nuo teismo jurisdikcijos neturi turėti įtakos išvadai dėl arbitražo sprendimo panaikinimo ar atsisakymo jį pripažinti. Skirtumas, vėlgi, yra tame, kad teismai turėtų minėtus klausimus spręsti ne valstybės imuniteto nuo užsienio teismų jurisdikcijos (tai nulemtų atsisakymą nagrinėti arbitražo sprendimo panaikinimo ar arbitražo sprendimo pripažinimo bei leidimo vykdyti klausimą), bet arbitražo sprendimo panaikinimo ar pripažinimo klausimų kontekste.

Antrojo modelio taikymas taip pat neturėtų būti laikomas nepagrįstai išplečiančiu imuniteto netaikymo ribas arbitražinio susitarimo sudarymo atveju. Gali būti, jog, nesant arbitražinio susitarimo ir tokiu atveju teismui

turint teisę nagrinėti ginčą iš esmės, valstybei bus suteiktas imunitetas dėl to, kad ginčas yra kilęs iš valstybės *acta jure imperii*, tačiau imuniteto valstybė neturės teismo procesuose, susijusiuose su arbitražu, jeigu dėl to paties ginčo yra sudarytas arbitražinis susitarimas. Tačiau tokia situacija nelaikytina nepagrįstu imuniteto netaikymo ribų išplėtimu, kadangi šiuo atveju turi būti lyginami ne minėti teismo procesai, bet teismo ir arbitražo procesai, kuriuose ginčas nagrinėjamas iš esmės. Kaip minėta, arbitražo procese valstybė apskritai imunitetu nesinaudoja, o arbitražo išimtis, kaip minėta, netaikoma, kai teismo yra prašoma nagrinėti ginčą iš esmės. Taigi šiuo atveju, sprendžiant klausimą dėl to, ar valstybė turi imunitetą teismo procesuose, susijusiuose su arbitražu, imuniteto klausimas turi būti vertinamas ne atsižvelgiant į tai, ar valstybė turėtų imunitetą nuo užsienio teismų jurisdikcijos, jeigu nebūtų sudarytas arbitražinis susitarimas, o į tai, kad arbitraže valstybė imuniteto neturi, taigi jo negali turėti ir teismo procesuose, susijusiuose su arbitražu. Taigi šiuo atveju imuniteto netaikymo ribų išplėtimas yra tik santykinis ir, manytina, neturėtų nulemti pirmojo modelio taikymo pasirinkimo. Be to, jeigu jau arbitražinis susitarimas pagal taikytiną teisę yra negaliojantis dėl to, kad jis yra susijęs su valstybės *acta jure imperii*, arbitražo teismas atsisakys jurisdikcijos nagrinėti tokį ginčą. Ir tokiu atveju privačiai šaliai kreipusis į teismą dėl ginčo nagrinėjimo iš esmės, teismas imuniteto taikymo klausimus spręs pagal bendras taisykles.

3.3. Jurisdikcijos užsienio valstybės atžvilgiu bei bendrosios teismo jurisdikcijos santykis

Jeigu teismas nustatys, jog užsienio valstybė naudojasi imunitetu nuo teismo jurisdikcijos, jis atsisakys jurisdikcijos nagrinėti valstybei pareikštą reikalavimą. Tačiau kartu teismas, vadovaudamasis galiojančiomis proceso normomis, spręs savo kompetencijos nagrinėti kilusį ginčą klausimą ir bendrais pagrindais: ar ginčas nagrinėtinas teisme, jeigu taip – ar teisingas tos valstybės teismams bei ar pareikštas tinkamam tos valstybės konkrečiam teismui. Pastarieji klausimai šioje disertacijoje vadinami bendrosios teismo

jurisdikcijos klausimais.

Logiška būtų manyti, kad valstybės imuniteto klausimas neturėtų įtakoti teismo bendrosios jurisdikcijos. Kitaip tariant, tai, kad valstybė neturi imuniteto nuo užsienio valstybės teismo jurisdikcijos, neturėtų lemti fakto, jog teismas yra kompetentingas ir turintis jurisdikciją nagrinėti kilusį ginčą, jeigu tuo atveju, kai to paties ginčo abi šalys būtų privatūs asmenys, teismas atsisakytų nagrinėti tokį klausimą.

Tokį santykį tarp jurisdikcijos užsienio valstybės atžvilgiu bei bendrosios teismų jurisdikcijos nustato Tarptautinės konvencijos dėl valstybių imuniteto 17 straipsnis, pagal kurį reikalaujama, jog teismas, nagrinėjantis su arbitražu susijusius klausimus turėtų kompetenciją apskritai tokius klausimus nagrinėti (angl. *court of another State which is otherwise competent*). Šią išvadą vienareikšmiškai patvirtina ir Tarptautinės konvencijos dėl valstybių imuniteto 1991 m. projekto komentaras³²¹.

Bazelio konvencijos 12 straipsnis nurodo jau ne į kompetentingą teismą, bet į teismą valstybės, kurios teritorijoje ar pagal kurios teisę arbitražas vyksta ar vyks (angl. *court of another Contracting State on the territory or according to the law of which the arbitration has taken or will take place*). Pagal tokią taisyklę santykis tarp jurisdikcijos užsienio valstybės atžvilgiu bei bendrosios teismų jurisdikcijos sutampa su Tarptautinės konvencijos dėl valstybių imuniteto 17 straipsnyje įtvirtintu santykiu tuo aspektu, kad faktas, jog valstybė neturi imuniteto nuo teismo jurisdikcijos, *per se* nesuteiks teismui jurisdikcijos nagrinėti su arbitražu susijusį klausimą.

Kita vertus, minėta taisyklė konkretizuoja teismus, kuriuose valstybė neturi imuniteto procesuose, susijusiuose su arbitražu – tai yra teismai tik tokių valstybių, kurių teritorijoje ar pagal kurių teisę arbitražas vyksta ar turi vykti. Tai reiškia, kad tuo atveju, jeigu konkrečios valstybės teismas ir turėtų

---

³²¹ Nurodoma, jog “kompetentingas teismas” reiškia, jog teismas turi būti kompetentingas nagrinėti su arbitražu susijusius klausimus pagal nacionalinę teisę, įskaitant ir tarptautinės privatinės teisės normas. Teismas gali būti kompetentingas nagrinėti su arbitražu susijusius klausimus dėl keletos priežasčių. Jis gali būti kompetentingas dėl to, kad arbitražas vyksta teismo vietos valstybėse, ar todėl, kad šalys pasirinko teismo vietos valstybės teisę kaip arbitražui taikytiną teisę. Teismas taip pat gali būti kompetentingas nagrinėti kilusį klausimą ir todėl, kad teismo vietos valstybėje yra areštuotas ar kitaip suvaržytas turtas. *Supra note 278*, p. 54.

jurisdikciją nagrinėti su arbitražu susijusį klausimą, tačiau tai nebūtų teismas valstybės, kurios teritorijoje ar pagal kurios įstatymus vyksta ar turi vykti arbitražas, jis turėtų atsisakyti nagrinėti bylą tuo pagrindu, jog užsienio valstybė turi imunitetą nuo teismo jurisdikcijos. Taigi Bazelio konvencijos 12 straipsniu netiesiogiai yra reikalaujama tam tikro ryšio tarp arbitražo ir konkrečios valstybės, į kurios teismus yra kreipiamasi.

Toks ryšio tarp arbitražo ir valstybės, į kurios teismus kreipiamasi, reikalavimas, taikant Bazelio konvencijos 12 straipsnį, dažniausiai bus išpildytas, atsižvelgiant į tai, kad iš esmės visuose su arbitražu susijusiuose procesuose, kurių atžvilgiu taikoma minėta taisyklė (kaip minėta, ji netaikoma arbitražo sprendimo pripažinimo proceso atžvilgiu, imuniteto taikymo taisyklės šiuo atveju paliekama nustatyti kitoms konvencijoms ir/ar nacionalinei teisei), arbitražo vietos teismas ar teismas, pagal kurio įstatymus vyksta arbitražas, turės jurisdikciją nagrinėti šiuos klausimus bendrais pagrindais. Taip yra todėl, kad dauguma arbitražo teisinius santykius, o kartu ir teismo teisę spręsti su arbitražu susijusius klausimus reglamentuojančių nacionalinių įstatymų, numato, kad įstatymai yra taikomi tuo atveju, kai arbitražo vieta yra toje valstybėje. Tačiau tam tikrų klausimų, susijusių su arbitražu, atveju nacionaliniai įstatymai taip pat gali būti taikomi net ir tuomet, jeigu arbitražo vieta yra užsienio valstybėje.

Pavyzdžiui, pagal Danijos arbitražo akto 27 straipsnį šalis turi teisę kreiptis į Danijos teismus, siekdama pagalbos renkant įrodymus, reikalingus arbitražo byloje, nepriklausomai nuo to, kur vyksta arbitražas ir kokia teisė yra taikytina. Pagal Japonijos arbitražo įstatymo 8 straipsnį, teismui suteikiama teisė, remiantis vienos arbitražo šalių prašymu, spręsti arbitro paskyrimo ar nušalinimo klausimus, net jeigu Japonija ir nėra nurodyta kaip arbitražo vieta, tačiau egzistuoja tikimybė, kad arbitražo vieta bus Japonijoje, ir vienos iš arbitražo šalių buveinė yra Japonijoje.

Minėti pavyzdžiai patvirtina, kad gali susidaryti situacija, kai, esant identiškoms faktinėms aplinkybėms, vienai užsienio valstybei bus suteikiamas imunitetas nuo teismo jurisdikcijos, o kita valstybė bus laikoma neturinčia

imuniteto nuo teismo jurisdikcijos vien tuo pagrindu, kad klausimas bus nagrinėjamas ne valstybės, kurios teritorijoje vyksta ar turi vykti arbitražas, teismuose. Pripažintina, kad tokių atvejų praktikoje gali pasitaikyti itin retai, tačiau vis dėlto konstatuotina, kad Tarptautinės konvencijos dėl valstybių imuniteto 17 straipsnyje yra pasirinktas tinkamesnis – kompetentingo teismo – terminas.

a) JAV bei kitų užsienio valstybių praktika

Paprastai teismo kompetencija nagrinėti tam tikrą su arbitražu susijusį klausimą nustatyta pagal taisyklės, taikytinas analogiškiems klausimams, kai abi ginčo šalys yra privatūs asmenys (nors gali būti nustatytos specialios taisyklės konkrečios valstybės teismų grandies pasirinkimo atveju; pavyzdžiui CPK³²² 27 straipsnis numato, kad apygardos teismai nagrinėja ginčus, kurių viena šalis yra užsienio valstybė). Tačiau, pavyzdžiui, FSIA yra tiek valstybės imuniteto klausimus reglamentuojantis, tiek ir apskritai JAV teismų jurisdikciją užsienio valstybių atžvilgiu reglamentuojantis teisės aktas. Taigi, tai, ar konkretus JAV teismas turi jurisdikciją nagrinėti ginčą, kurio šalimi yra valstybė, sprendžiama išimtinai vadovaujantis FSIA nuostatomis.

Pagal FSIA 1330 straipsnio a punktą, JAV apygardų teismai turi teisę nagrinėti ieškinius, pareikštus valstybei, jeigu užsienio valstybė neturi teisės naudotis imunitetu pagal FSIA 1605-1607 nuostatas ar taikytiną tarptautinį susitarimą. Šis straipsnis yra laikomas nustatančiu bendrąjį ginčų, kuriuose atsakovu yra užsienio valstybė, priskirtinumą teismams (angl. *subject matter jurisdiction*, toliau vadinama dalykine jurisdikcija). Pagal FSIA 1330 straipsnio b punktą, teismas turi jurisdikciją užsienio valstybės atžvilgiu, jeigu jis turi teisę nagrinėti ginčą pagal a punktą ir procesiniai dokumentai buvo įteikti pagal FSIA 1608 straipsnį. Šis straipsnis yra laikomas nustatančiu konkrečią teismo jurisdikciją užsienio valstybės atžvilgiu (angl. *personal jurisdiction*, toliau vadinama asmenine jurisdikcija). Taigi pagal bendrą taisyklę, FSIA

---

³²² Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.

suteikia teisę JAV teismams tiek dalykinę, tiek asmeninę jurisdikciją nagrinėti bylas, kuriose reikalavimai pareiškiami užsienio valstybei, jeigu yra konstatuojama FSIA nustatyta išimtis, pagal kurią imunitetu valstybė neturi teisės naudotis³²³. Tokia teisė teismų praktikoje dažnai išreiškiama formule “asmeninė jurisdikcija = dalykinė jurisdikcija + FSIA 1608 straipsnį atitinkantis procesinių dokumentų įteikimas”³²⁴.

Minėtos taisyklės apibūdinimas gali suponuoti išvadą, jog JAV teismai turi jurisdikciją nagrinėti bylas prieš užsienio valstybes, jeigu tik užsienio valstybė nėra laikoma turinčia imunitetą nuo teismų jurisdikcijos. Tačiau tokio rezultato yra siekiama išvengti, nustatant tam tikrų užsienio valstybės ryšių su JAV reikalavimą, kuris atsispindi FSIA 1605-1607 nuostatose (kitais tariant, dėl šios priežasties FSIA nuostatos, reglamentuojančios valstybės imuniteto taikymą kartu “talpina savyje” ir tam tikro ryšio su JAV reikalavimą³²⁵).

Teismo procesuose, kurie yra susiję su arbitražu, FSIA taikymo ypatumai analizuotini, tiek iki 1988 m. FSIA pakeitimo, tiek ir po jo.

Kaip ir minėta, iki 1988 m. JAV FSIA nebuvo įtvirtintos vadinamosios arbitražo išimties. Teismo jurisdikcijos nagrinėti klausimus, susijusius su arbitražu, klausimas buvo nagrinėjamas vadovaujantis 1605(a)(1) straipsniu, pagal kurį valstybė neturi imuniteto, jeigu ji aiškiai nuo jo atsisakė arba toks atsisakymas yra numanomas, neatsižvelgiant į tai, kad valstybė tokį atsisakymą siekia atšaukti, išskyrus atvejus, kai toks atšaukimas atitinka atsisakyme

---

³²³ BORN, Gary. *International civil litigation in United States courts*. 3rd ed. The Hague: Kluwer Law Internat., 1996, p. 211.

³²⁴ 1994 m. kovo 15 d. Niujorko pietų apygardos teismo sprendimas byloje *Concord Reinsurance Company Ltd v. Caja Nacional de Ahorro y Seguro*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XX. 1995, p. 932-936; 2001 m. vasario 15 d. Apeliacinio teismo antrojo regiono sprendimas byloje *U.S. Titan, Inc. v. Guangzhou Zhen Hua Shipping Co., Ltd*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXVI. 2001, p. 1052-1065; 2005 m. birželio 17 d. JAV apeliacinio teismo Kolumbijos regiono sprendimas byloje *State Property Fund of Ukraine v. TMR Energy Limited*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXX. 2005, p. 1179-1191; 2005 m. birželio 27 d. Niujorko pietų apygardos teismo sprendimas byloje *Empresa Generadora de Electricidad ITABO S.A. v Corporation Dominicana de Empresas Electricas Estatales*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXXI. 2006, p. 1195-1205 ir kt.

³²⁵ Pavyzdžiui, pagal FSIA 1605(2) straipsnio nuostatas, nesant užsienio valstybės atsisakymo nuo imuniteto, užsienio valstybė neturės imuniteto bylose, susijusiose su valstybės komercine veikla, jeigu ji buvo vykdoma JAV ar tam tikras veiksmas, susijęs su valstybės komercine veikla, vykdoma už JAV ribų, buvo atliktas JAV, ar jeigu veiksmas, susijęs su valstybės komercine veikla sukėlė tiesiogines pasekmes JAV; pagal FSIA 1605(3) bei pagal FSIA 1605(4) straipsnius reikalaujama, kad turtas ar turtinės teisės, dėl kurių kilo ginčas, būtų tiesiogiai ar netiesiogiai susijęs su JAV.

nurodytas sąlygas. Išvada, jog arbitražinis susitarimas laikytinas numanomu atsisakymu nuo imuniteto, buvo grindžiama FSIA *travaux preparatoires*, kur aiškinant minėtą, taisyklę, buvo nurodyta, jog „Kiek tai susiję su numanomu atsisakymu nuo imuniteto, teismai pripažįsta juos tais atvejais, kai užsienio valstybė sutiko dėl arbitražo kitoje valstybėje <...>“³²⁶. Taikant šią nuostatą, kilo klausimas dėl to, ką reiškia „kita valstybė“, t. y. ar tai yra tik JAV, ar ir kitos valstybės. Kitaip tariant, jeigu valstybė su privačiu asmeniu sudarė arbitražinį susitarimą dėl arbitražo kitoje nei JAV valstybėje, ar ji laikoma atsisakiusia imuniteto JAV teismuose. JAV teismų praktika šiuo klausimu nebuvo vieninga.

Pavyzdžiui, *Verlinden v. Central Bank of Nigeria* byloje JAV teismų nuomone sąvoka „kita valstybė“ reiškia tik JAV³²⁷. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad šioje byloje buvo sprendžiamas ne Nigerijos imuniteto nuo JAV teismo, nagrinėjančio su arbitražu susijusius klausimus, jurisdikcijos, o dėl ginčo, kurio neapima arbitražinis susitarimas, nagrinėjimo iš esmės. Nepaisant to, JAV teismas šioje byloje suformulavo labai bendrą taisyklę, kuria vėliau sekė teismai, sprenddami arbitražinio susitarimo kaip numanomo atsisakymo nuo imuniteto JAV teismuose, nagrinėjančiuose su arbitražu susijusius klausimus, klausimą³²⁸. Be to, JAV teismas šioje byloje sukritikavo ir ankstesnę JAV teismų sprendimą *Ipidrade v. Nigeria* byloje, kurioje sąvoka „kita valstybė“ buvo aiškinama plačiau.

Ipidrade v. Nigeria byloje JAV Kolumbijos pietų apygardos teismas sprendė jau tiesiogiai su arbitražu susijusį klausimą – *Ipidrade* prašymą pripažinti bei leisti vykdyti jo naudai priimtą ICC arbitražo sprendimą. Teismo nuomone, valstybės sutikimas nagrinėti ginčus ICC arbitraže Paryžiuje pagal

---

³²⁶ BERG, Albert Jan van den, supra note 70, p. 50; DELAUME, Georges R., supra note 46, p. 373; OEHMKE, Thomas. *International Arbitration*. Rochester, New York: Lawyers Cooperative Publishing, 1990, p. 95; BORN, Gary, supra note 323, p. 277. OPARIL, Richard J. Waiver of Sovereign Immunity in the United States and Great Britain by an Arbitration Agreement. *Journal of International Arbitration*, Vol. 3, Issue 4, 1986, p. 67-69; O'NEIL, Philip D., Jr. American Legal Developments in Commercial Arbitration Involving Foreign States and State Enterprises. *Journal of International Arbitration*. Vol. 6, Issue 1, 1989, p. 128.

³²⁷ 1980 m. Niujorko pietų apygardos teismo sprendiamo byloje *Verlinden BV c. Central Bank of Nigeria* ištrauka. In BORN, Gary, supra note 323, p. 228-234.

³²⁸ DELAUME, Georges R., supra note 46, p. 373-374; O'NEIL, supra note 326, p. 129.

Šveicarijos teisę yra laikytinas numanomu atsisakymu nuo imuniteto JAV teismuose, sprendžiančiuose arbitražinio susitarimo pagrindu priimto arbitražo sprendimo pripažinimo JAV klausimą³²⁹.

Minėtu sprendimu, priimtu *Iptrade v. Nigeria* byloje, JAV teismai vadovavosi ir garsiojoje *LIAMCO v. Lybia* byloje. Šioje byloje arbitražinis ginčas kilo dėl to, jog 1973 – 1974 m. Libija nacionalizavo JAV bendrovės *Libyan American Oil Company (LIAMCO)* teises pagal tarp *LIAMCO* ir Libijos sudarytas naftos koncesijos sutartis. Libija atsisakė dalyvauti arbitraže, ir bylą nagrinėjęs vienintelis arbitras priėmė arbitražo sprendimą *LIAMCO* naudai. *LIAMCO* siekė arbitražo sprendimo pripažinimo bei vykdymo Šveicarijoje, Švedijoje, Prancūzijoje bei JAV. Pagal *LIAMCO* ir Libijos arbitražinį susitarimą, arbitražo vieta turėjo būti pasirinkta šalių susitarimu arba ją turėjo parinkti arbitras. Ir tai, kad arbitražiniame susitarime nebuvo įvardinta konkreti arbitražo vieta (bei ankstesnis teismo sprendimas *Iptrade v. Nigeria* byloje), tapo pagrindiniu motyvu JAV teismams pripažįstant, kad Libija laikoma atsisakiusia nuo imuniteto JAV teismuose. Teismo nuomone, „*nors JAV arbitražiniame susitarime ir nebuvo tiesiogiai paminėta, tačiau sutikimas spręsti ginčus valstybėje, kurią pasirinks arbitrai, kartu reiškia ir sutikimą, jog ginčai būtų nagrinėjami ir JAV*“.³³⁰

Taigi JAV teismų praktikoje lemiamu kriterijumi, nustatant, ar teismai turi jurisdikciją nagrinėjant klausimus, susijusius su arbitražu, buvo tai, ar valstybė, sudarydama arbitražinį susitarimą, galėjo numatyti, kad su arbitražu susiję klausimai bus sprendžiami ir JAV teismuose. Tam tikrais atvejais teismai, sekant *Verlinden v. Central Bank of Nigeria* sprendimu, atsisakydavo jurisdikcijos, jeigu arbitražiniame susitarime nurodyta arbitražo vieta būdavo

---

³²⁹ 1978 m. rugsėjo 25 d. Kolumbijos pietų apygardos teismo sprendimas byloje *Iptrade International S. A. v. Fedral Republic of Nigeria*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. IV. 1979, p. 337-338.

³³⁰ 1980 m. sausio 18 d. Kolumbijos pietų apygardos teismo sprendimas byloje *Libyan American Oil Company v. Socialist People's Libyan Republic Jamahiriya (formerly Libyan Arab Republic)*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. VI. 1981, p. 248-250. Pažymėtina, kad arbitražo sprendimą visgi buvo atsisakyta pripažinti, vadovaujantis JAV taikoma *Acts of State* doktrina. Ši byla sulaukė didžiulio dėmesio, *LIAMCO* pateikė apeliaciją, kurią, pateikdama *amicus curiae*, palaikė ir JAV Valstybės departamentas. Tačiau apeliacinėje instancijoje *LIAMCO* skundas nebuvo išnagrinėtas, šalims taikiai susitarus dėl ginčo baigties.

ne JAV. Kitais gi atvejais, teismai plačiau aiškino numanomą atsisakymą nuo imuniteto, ir pripažindavo, jog toks numanomas atsisakymas nuo imuniteto egzistuoja nebūtinai tik tokiais atvejais, kai šalys susitarė dėl arbitražo vietos JAV.

Pirmoji pozicija yra labiau pagrįsta tuo atveju, kai privati šalis kreipiasi į JAV teismus dėl su arbitražu susijusio klausimu, kuris paprastai nebūtų sprendžiamas JAV teismuose, jeigu abi ginčo šalys būtų privatūs asmenys (pavyzdžiui, jeigu privati šalis kreiptųsi dėl užsienio valstybėje priimto arbitražo sprendimo panaikinimo JAV teismuose). Tačiau antroji pozicija yra labiau pagrįsta, kai yra sprendžiamas klausimas dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo JAV, kadangi arbitražo sprendimo pripažinimo pareigą įtvirtinančios tarptautinės konvencijos nesieja tokios pareigos su tam tikro ryšio tarp arbitražo ir pripažinimo vietos valstybės buvimu.

Atsižvelgiant į minėtą problematiką, dar iki JAV FSIA 1988 m. pakeitimų JAV teismai aplinkybę, jog arbitražo sprendimą reglamentuoja tarptautinė sutartis, pradėjo vertinti kaip reikšmingą tam, jog būtų nustatyta, kad JAV teismai turi jurisdikciją nagrinėti arbitražo sprendimo, priimto užsienio valstybės nenaudai, pripažinimo klausimą. Šio papildomo kriterijaus taikymą atspindi dvi iki 1988 m. JAV FSIA pakeitimų įsigaliojimo JAV teismų nagrinėtos bylos: *LETCO v. Liberia* bei *MBL v. Trinidad and Tobago*.

LETCO v. Liberia byloje, *inter alia*, buvo sprendžiamas ICSID arbitražo sprendimo pripažinimo klausimas, ir tai, kad Liberija ir JAV yra ICSID konvencijos šalis, nulėmė tai, kad JAV Niujorko pietų apygardos teismas nusprendė turįs jurisdikciją nagrinėti arbitražo sprendimo pripažinimo klausimą. Teismas visų pirma nurodė, jog ICSID konvencijos 54 straipsnis įpareigoja JAV užtikrinti ar arbitražo sprendime nustatytų turtinių prievolių įvykdymą savo teritorijoje taip, kaip JAV užtikrina savo teismų galutinių sprendimų vykdymą. Antra, teismas pažymėjo, kad Liberija, sudarydama koncesijos sutartį su *LETCO* ir įtraukdama arbitražo pagal ICSID konvenciją išlygą, turėjo numatyti, kad tokio arbitražo sprendimo pripažinimo klausimas bus sprendžiamas bet kurioje kitoje ICSID konvenciją pasirašiusioje

valstybėje, įskaitant ir JAV. Taigi Liberija, pati būdama ICSID konvencijos šalimi, laikoma atsisakiusia imuniteto ir JAV teismuose³³¹.

MBL v. Trinidad and Tobago byloje JAV Kolumbijos apygardos teismas analogišką išvadą padarė ir Niujorko konvencijos atžvilgiu, nors Trinidadas ir Tobagas prieštaravo arbitražo sprendimo pripažinimui JAV, teigdamas, kad pagal arbitražinį susitarimą buvo susitarta, jog ginčų sprendimui arbitraže yra taikytina Trinidado ir Tobago teisė, taigi nelaikytina, kad Trinidadas ir Tobagas atsisakė imuniteto konkrečiai nuo JAV teismų jurisdikcijos. JAV teismas nurodė, kad tokių argumentų pripažinimas nepagrįstai paneigtų pačią Niujorko konvencijos esmę bei paskirtį. Trinidadas ir Tobagas, sudarydamas arbitražinį susitarimą, turėjo numatyti, kad jis gali būti pripažintas JAV, nepaisant to, kad Trinidadas ir Tobagas yra užsienio valstybė, o kita ginčo šalis yra užsienio (ne JAV) bendrovė³³².

Kaip ir minėta, 1988 m. FSIA buvo papildytas 1605(a)(6) straipsniu, pagal kurį užsienio valstybė neturi imuniteto JAV teismuose, jeigu arbitražinis susitarimo ar arbitražo sprendimo pripažinimas yra reguliuojamas tarptautinės konvencijos ar sutarties, kurios šalimi yra JAV. Teismų praktikoje, tokiomis tarptautinėmis konvencijomis yra laikomos ne tik ICSID konvencija bei Niujorko konvencija, bet ir, pavyzdžiui, 1975 m. Amerikos vidaus konvencija dėl tarptautinio komercinio arbitražo³³³. Tačiau ir papildžius 1988 m. JAV FSIA 1605(a)(6) straipsniu, JAV teismų praktika išliko prieštaringa.

Kaip ir minėta, JAV teismai vienareikšmiškai sutaria, jog nustatant, ar JAV teismai turi jurisdikciją nagrinėti reikalavimus, pareikštus užsienio valstybei, taikytina formulė “asmeninė jurisdikcija = dalykinė jurisdikcija + FSIA 1608 straipsnį atitinkantis procesinių dokumentų įteikimas” kur dalykinė jurisdikcija nustatoma, jeigu yra taikomos FSIA 1605-1607 straipsniuose

---

³³¹ 1986 m. gruodžio 12 d. Niujorko pietų apygardos teismo sprendimas byloje *Liberian Easter Timber Corporation v. The Government of the Republic of Liberia*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XIII. 1988. p. 661-667.

³³² 1989 m. spalio 30 d. Kolumbijos apygardos teismo sprendimas byloje *M.B.L. International contractors Inc. V. Republic of Trinidad and Tobago*, *Yearbook Commercial Arbitration*, Vol. XVI, 1991, p. 630-634.

³³³ 1999 m. sausio 5 d. Viskonsino vakarų apygardos teismo sprendimas byloje *Employers Insurance of Wausau, A Mutual Company v. Banco Seguros Del Estado*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXIV. 1999, p. 958-967.

nurodytos išimtys, pagal kurias užsienio valstybė neturi imuniteto.

Pavyzdžiui, pagal minėtą formulę, JAV teismo jurisdikcija nagrinėti užsienio arbitražo pripažinimo JAV klausimą, turėtų būti nustatoma tokiu būdu: 1) nustatoma, ar užsienio arbitražo sprendimo pripažinimą reglamentuoja tarptautinė sutartis, ir jeigu atsakymas į šį klausimą yra teigiamas, konstatuojama, kad JAV teismas turi dalykinę jurisdikciją pagal 1605(a)(6)(B) punktą³³⁴; 2) nustatoma, ar yra išpildyti FSIA 1608 straipsnyje nurodyti procesinių dokumentų įteikimo reikalavimai, ir jeigu taip, konstatuojama, kad JAV teismas turi ir asmeninę jurisdikciją, vadinasi, turi teisę nagrinėti užsienio arbitražo pripažinimo klausimą iš esmės.

Dalyje JAV teismų sprendimų formulė “asmeninė jurisdikcija = dalykinė jurisdikcija + FSIA 1608 straipsnį atitinkantis procesinių dokumentų įteikimas” taikoma anksčiau aprašytu būdu³³⁵. Tačiau neretai JAV teismai reikalauja dar ir minimalių ryšių tarp užsienio valstybės ir JAV egzistavimo tam, kad būtų patenkinta asmeninės jurisdikcijos sąlyga. Teismai tokį reikalavimą taiko, atsižvelgiant į tai, kad tam, jog JAV teismai turėtų jurisdikciją užsienio subjekto (fizinio ar juridinio asmens) atžvilgiu, tarp atsakovo ir JAV turi egzistuoti tam tikras minimalus ryšys³³⁶. Taigi taikoma šiek tiek kitokia

---

³³⁴ Pažymėtina, kad esti atvejų kai JAV teismai, nepaisant to, kad yra tiesiogiai taikytina arbitražo išimtis, valstybės imuniteto taikymo klausimą vis dar sprendžia vadovaujantis atsisakymo nuo imuniteto išimtimi (JAV FSIA 1605(a)(1) str.). Žr., pavyzdžiui, 1993 m. kovo 16 d. JAV apeliacinio teismo antrojo regiono teismo sprendimą byloje *Seetransport Trader Schiffahrtsgesellschaft MbH&Co, Kommanditgesellschaft v. Navimpex Centrala Navala*, *Yearbook Commercial Arbitration* Vol. XIX, 1994, p. 812-820.

³³⁵ 1995 m. kovo 22 d. JAV apeliacinio teismo Kolumbijos regiono sprendimas byloje *Creighton Limited v. The Government of the State of Qatar*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXI. 1996, p. 751-758; 1999 m. sausio 5 d. Viskonsino vakarų apygardos teismo sprendimas byloje *Employers Insurance of Wausau, A Mutual Company v. Banco Seguros Del Estado*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXIV. 1999, p. 958-967; 2005 m. birželio 17 d. JAV apeliacinio teismo Kolumbijos regiono sprendimas byloje *State Property Fund of Ukraine v. TMR Energy Limited*, supra note 324; 2005 m. birželio 27 d. Niujorko pietų apygardos teismo sprendimas byloje *Empresa Generadora de Electricidad ITABO S.A. v Corporation Dominicana de Empresas Electricas Estatales*, supra note 324.

³³⁶ Asmeninė jurisdikcija yra kildinama iš JAV konstitucinio tinkamo proceso reikalavimo (angl. *due process clause*), pagal kurį reikalaujama, jog užsienio subjektas būtų sąmoningai užmezgęs “minimalius ryšius” su JAV. Tokiu būdu garantuojamas teisingumas užsienio subjektų, kurie priversti bylinėtis užsienio valstybėje, atžvilgiu. Minimalus ryšys su JAV nustatomas pagal sąsajas, būtinas arba bendrosios, arba specialiosios jurisdikcijos nustatymui. Bendroji jurisdikcija yra nustatoma, jeigu teismui pareikštas reikalavimas nėra susijęs su užsienio subjekto ryšiais su JAV, tačiau tokie ryšiai yra nuolatinio bei sisteminio pobūdžio (angl. *continuous and systematic*). Specialioji jurisdikcija yra nustatoma, jeigu teismui pareikšto reikalavimo pagrindas yra susijęs su ar kylantis iš atsakovo ryšių su JAV. Žr. 2006 m. kovo 15 d. Teksaso rytų apygardos sprendimas byloje *Gulf Petro Trading Company*

taisyklė, kuri gali būti išreikšta formule “asmeninė jurisdikcija = užsienio valstybės minimalūs ryšiai su JAV + dalykinė jurisdikcija + FSIA 1608 straipsnį atitinkantis procesinių dokumentų įteikimas”.

Skirtingų kriterijų taikymą, sprendžiant jurisdikcijos klausimą procesuose, susijusiuose su arbitražu, puikiai atspindi JAV teismų sprendimai *Creighton v. Qatar* byloje, kurioje *Creighton* prašymas pripažinti arbitražo sprendimą JAV buvo nagrinėtas du kartus.

Pagal tarp šalių sudarytą arbitražinę išlygą, visi ginčai turėjo būti sprendžiami ICC arbitraže pagal Kataro teisę. Kadangi arbitražo vieta nebuvo nurodyta, arbitrai nusprendė, kad arbitražo vieta bus Paryžiuje. Priėmus arbitražo sprendimą Kataro nenaudai, *Creighton* kreipėsi į JAV teismus dėl arbitražo sprendimo pripažinimo, tačiau, atsižvelgiant į tai, kad Kataras Prancūzijoje siekė arbitražo sprendimo panaikinimo, teismas atsisakė pripažinti arbitražo sprendimą, vadovaudamasis Niujorko konvencijos V(1)(e) punktu (su galimybe kreiptis į JAV teismus pakartotinai, išnykus minėtam pagrindui).

Nors arbitražo sprendimą ir buvo atsisakyta pripažinti, tačiau svarbu yra tai, kad JAV Kolumbijos apygardos teismas nustatė, jog jis turi jurisdikciją Kataro atžvilgiu. Teismas pažymėjo, jog taikant FSIA 1605(a)(6)(B) punktą, papildomai neturi būti nustatoma, kad užsienio valstybė yra užmezgusi minimalius ryšius su JAV. Pagrįsdamas šią išvadą teismas pacitavo FSIA *travaux preparatoires*, kuriuose nurodyta, jog minimalių ryšių reikalavimas yra įtvirtintas pačiose FSIA 1605-1607 straipsnių nuostatose, todėl, nustačius jog jos yra taikomos, teismai laikytini turinčiais asmeninę jurisdikciją³³⁷.

Kai Prancūzijoje Kataro reikalavimas panaikinti arbitražo sprendimą buvo atmestas, *Creighton* pakartotinai kreipėsi į JAV teismus, siekdamas arbitražo sprendimo pripažinimo. Tiek pirmosios tiek apeliacinės instancijos teismai nusprendė, jog neturi asmeninės jurisdikcijos nagrinėti arbitražo sprendimo pripažinimo klausimo. Teismai nusprendė, jog nelaikytina, jog

---

et al v. Nigerian National Petroleum Corporation et al. Yearbook Commercial Arbitration. Vol. XXXI. 2006, p. 1445-1456.

³³⁷ 1995 m. kovo 22 d. Kolumbijos apygardos teismo sprendimas byloje *Creighton Limited v. The Government of the State of Qatar. Yearbook Commercial Arbitration. Vol. XXI. 1996, p. 751-758.*

Kataras sąmoningai būtų užmezgęs kokius nors teisiškai reikšmingus ryšius su JAV ir taip būtų galėjęs numatyti bylinėjimosi JAV teismuose riziką. Tai, kad jis sudarė sutartį su JAV bendrove, vienas iš sutarties pakeitimų buvo pasirašytas JAV bei tai, kad statybos darbų proceso metu kiekvieną savaitę siuntė ataskaitas į JAV esantį *Creighton* biurą, teismų nuomone, nelaikytina teisiškai reikšminga Kataro sąsaja su JAV. Be to, JAV Kolumbijos apeliacinis teismas taip pat nurodė, jog tuo atveju, jeigu arbitražo sprendimas būtų priimtas ne prieš Katarą, bet prieš privatų asmenį, arbitražo sprendimo pripažinimo klausimas vienareikšmiškai būtų nagrinėtinas JAV teismuose vadovaujantis Niujorko konvencija, nepaisant to, kad Kataras nėra Niujorko konvencijos šalis (vienintelis reikalavimas, t. y. tai, kad arbitražo sprendimas yra priimtas užsienio valstybėje – Prancūzijoje, kuri yra Niujorko konvencijos šalis, yra išpildytas)³³⁸.

JAV pavyzdys puikiai atspindi, kaip glaudžiai ir neatsiejamai bendrosios teismų jurisdikcijos klausimai gali būti susiję su teismų jurisdikcijos užsienio valstybių atžvilgiu klausimais. Tai nereiškia, jog JAV praktika vien dėl šios priežasties yra kritikuotina. Kiekviena valstybė turi teisę nustatyti bendrus teismų jurisdikcijos užsienio subjektų atžvilgiu pagrindus. Tačiau JAV teismų praktikos pavyzdžiai patvirtina, jog tam tikrais atvejais reikalavimą, pareikštą užsienio valstybei, JAV teismai gali atsisakyti nagrinėti, nors esant analogiškam ginčui tarp privačių arbitražinio susitarimo šalių, teismų jurisdikcija egzistuoja (kaip pažymėjo teismai *Creighton v. Qatar* byloje, jeigu arbitražo sprendimas, kurį prašoma pripažinti, būtų priimtas ne Kataro, bet privačios šalies atžvilgiu, JAV teismai vienareikšmiškai būtų kompetentingi nagrinėti arbitražo sprendimo pripažinimo klausimą). Toks rezultatas, kaip bus

---

³³⁸ 1999 m. liepos 2 d. JAV apeliacinio teismo Kolumbijos regiono sprendimas byloje *Creighton Limited v. Government of the State of Qatar*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXV. 2000, p. 1001-1013. Taip pat žr. JAV teismų sprendimus, kuriuose buvo reikalaujama minimalių ryšių tarp užsienio valstybės bei JAV egzistavimo: 2000 m. liepos 21 d. Apeliacinio teismo vienuoliktojo regiono sprendimas byloje *S&Davis International Inc. v. The Republic of Yemen, Ministry of Supply and Trade*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXVI. 2001, p. 978-990 (minimalus ryšys nustatytas, kadangi sutartis buvo vykdoma JAV); 2001 m. vasario 15 d. Apeliacinio teismo antrojo regiono sprendimas byloje *U.S. Titan, Inc. v. Guangzhou Zhen Hua Shipping Co., Ltd.* *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXVI. 2001, p. 1052-1065 (minimalus ryšys nustatytas, kadangi užsienio valstybė vykdė komercinę veiklą JAV).

detaliau aptarta žemiau, negali būti pateisinamas.

Tam tikro ryšio (vok. *Binnenbeziehung*) tarp reikalavimo, pareikšto valstybei, ir teismo vietos valstybės reikalauja ir Šveicarija. Ši taisyklė taikoma ne tik tuo atveju, kai yra sudarytas arbitražinis susitarimas, tai yra bendra taisyklė, taikoma visais atvejais, kai tik yra sprendžiamas klausimas dėl valstybės imuniteto taikymo³³⁹.

Pavyzdžiui, Šveicarijos teismų praktikoje yra nustatyta, jog ryšys su Šveicarija yra nustatytas, jeigu i) užsienio valstybės prievolė atsirado Šveicarijoje, ypatingai jeigu Šveicarijoje jai buvo suteikta paskola; ii) jeigu užsienio valstybė turi vykdyti savo prievolės Šveicarijoje ar sumokėti skolą Šveicarijos valiuta ar Šveicarija yra vieta, kur užsienio valstybė privalo grąžinti skolą. Ryšys su Šveicarija negali būti nustatytas vien tik dėl to, jeigu i) Šveicarijoje yra užsienio valstybės turto; ii) privati šalis (kuri nėra kitaip susijusi su Šveicarijos teisine tvarka) perleidžia reikalavimo teisę Šveicarijos asmeniui³⁴⁰.

Šveicarija tam tikra prasme yra unikali valstybė, kuri netaiko skirtingo teisinio režimo imunitetui nuo teismų jurisdikcijos bei valstybės turto imunitetui (apie Šveicarijoje egzistuojantį santykio tarp imuniteto nuo jurisdikcijos bei vykdymo veiksmų modelį taip pat žr. 4.2 skyrių), kadangi laiko, jog sprendimo vykdymas yra logiška sprendimo, kuriuo išspręstas tam tikras ginčas, pasekmė. Taigi, jeigu yra konstatuojama, kad užsienio valstybė neturi imuniteto nuo teismo jurisdikcijos, atitinkamai tai reiškia, kad ji neturi imuniteto ir nuo vykdymo veiksmų³⁴¹. Dėl šios priežasties, sprendžiant klausimą dėl to, kaip formuluojamas ryšio reikalavimas procesuose, susijusiuose su arbitražu, turėtų būti vadovaujama ir Šveicarijos teismų

---

³³⁹ LALIVE, Jean-Fliavian. Swiss Law and Practice in Relation to Measures of Execution against the Property of a Foreign State. *Netherlands Yearbook of International Law*. Vol. 10, 1979, p. 154, taip pat žr., pavyzdžiui, Šveicarijos Aukščiausiojo Teismo sprendimą byloje *United Arab Republic v. Mrs X*. *International Law Reports*. Vol. 65, 1984, p. 385-393.

³⁴⁰ BLESSING, Marc; BURCKHARDT, Thomas. Sovereign Immunity – A Pitfall in State Arbitration? In *Swiss Essays on International Arbitration*. Ed. Claude Reymond ir Eugène Bucher. Council for Commercial Arbitration, Lausanne 1984. Zürich: Schulthess, 1984.

³⁴¹ SCHREUER, Christoph H. *State Immunity: some recent developments*. Cambridge Grotius publications limited. 1988, p. 36; CHAMLONGRASDR, Dhisadee. *Foreign Immunity and Arbitration*. London: Cameron May, 2007, p. 210. LALIVE, Jean-Fliavian, supra note 339, p. 154; BLESSING, Marc; BURCKHARDT, Thomas, supra note 340.

sprendimas, kuriuose buvo sprendžiamas valstybės turto imuniteto klausimas.

Garsiausia byla, kurioje buvo sprendžiamas valstybės imuniteto klausimas arbitražo kontekste yra *Libya v. LIAMCO*³⁴² (galutinį sprendimą šioje byloje priėmė Šveicarijos Aukščiausiasis Teismas). Šioje byloje buvo sprendžiamas klausimas dėl konkretaus Libijos turto arešto panaikinimo, taigi ši taisyklė nustatyta ne imuniteto nuo teismo jurisdikcijos kontekste. Tačiau teismas šiuo atveju pasisakė ir dėl sprendimo pripažinimo procese taikytinų imuniteto taisyklių. Teismas nurodė, kad sprendimo pripažinimo bei vykdymo procesas prieš užsienio valstybę negali vykti vien dėl tos priežasties, kad valstybė veikė kaip privatus asmuo, o ne įgyvendindama suverenias teises. Papildomai yra reikalaujama, kad teisiniai santykiai, iš kurių kilo ginčas būtų tam tikru būdu susijęs su Šveicarija.

Libya v. LIAMCO byloje buvo priimtas arbitražo sprendimas, kurio pagrindu buvo išduotas leidimas jį vykdyti ir *LIAMCO* prašymu supaprastinto proceso tvarka buvo areštuotos Libijos piniginės lėšos, esančios Šveicarijos bankuose. Arbitražas, kuriame buvo priimtas arbitražo sprendimas Šveicarijos nenaudai, vyko Šveicarijoje, tačiau Šveicarijos Aukščiausiasis Teismas panaikino Libijos turto areštą, nustatęs, kad nėra pakankamo ryšio tarp arbitražo ir Šveicarijos. Pagrindinė tokio panaikinimo priežastis – arbitražo vieta buvo nustatyta ne šalių susitarimu, bet parinkta vienintelio arbitro, kuris buvo paskirtas nagrinėti bylą.

Kitoje gi byloje, kurioje buvo sprendžiamas arbitražo sprendimo pripažinimo bei leidimo vykdyti klausimas, ryšys buvo nustatinėjamas ne tarp arbitražo ir Šveicarijos, bet tarp teisinių santykių, iš kurių kilo ginčas, ir Šveicarijos. Ženevos pirmosios instancijos teismas, spręsdamas Amerikos Arbitražo Asociacijos (AAA) arbitražo sprendimo, priimto byloje *MINE v. The Republic of Guinea*, pripažino, kad reikšmingo ryšio reikalavimas yra įvykdytas, kadangi *MINE* buveinė yra Ženevoje, ir pagal Šveicarijos teisę, kuri taikytina ginčui, Gvinėja visas iš sutarties kylančias pinigines prievoles turi

---

³⁴² 1980 m. birželio 19 d. Šveicarijos Aukščiausiojo Teismo sprendimas byloje *Socialist People's Libyan Republic Jamahiriya v. Libyan American Oil Company*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. VI. 1981, p. 151-154; *International Legal Materials*, Vol. 20. 1981, p. 151-160.

vykdyti Ženevoje.³⁴³

Kitas svarbus aspektas, susijęs su imuniteto taikymu Šveicarijos teismuose, yra tai, kad ryšio reikalavimas yra nustatomas pirmiau negu sprendžiamas klausimas dėl imuniteto taikymo³⁴⁴. Tai patvirtina ir jau minėtas *Libya v. LIAMCO* byloje priimtas sprendimas, kuriame teismas visiškai nesprenė arbitražinio susitarimo kaip atsisakymo nuo imuniteto pagrindo klausimo, nurodydamas, kad “*Aukščiausiasis Teismas ryšio su Šveicarija reikalavimą kildina iš nacionalinės teisės, todėl ab initio nėra reikšminga spręsti klausimą dėl to, ar valstybė atsisakė savo teisių į imunitetą pagal tarptautinę teisę, <jeigu yra nustatyta, kad nėra teisiškai reikšmingo ryšio su Šveicarija>.*”

Kaip matyti ir ankstesniuose skyriuose analizuotų teismų sprendimų, kitose valstybėse bent jau arbitražo sprendimo pripažinimo procese nėra užsimenama apie papildomų reikalavimų, susijusių su teritoriniais ar asmeniniais ryšiais su valstybe, kurioje prašoma pripažinti arbitražo sprendimą, taikymą. Pavyzdžiui, Nyderlandų teismai, sprendami arbitražo sprendimo, priimto *SEEE v. Yugoslavia* byloje, pripažinimo nusprendė, kad Jugoslavija neturi imuniteto. Tai, kad *SEEE* – Prancūzijos bendrovė, o arbitražas vyko Šveicarijoje, išvadai dėl imuniteto taikymo įtakos neturėjo³⁴⁵. Švedijos teismai pripažino arbitražo sprendimą byloje *LIAMCO v. Libija*, nors *LIAMCO* – JAV bendrovė, o arbitražas vyko Šveicarijoje³⁴⁶. Anglijoje teismai pripažino arbitražo sprendimą byloje *Svenska v. Geonafta ir Lietuva*, nors *Svenska* – Švedijos bendrovė, o arbitražo vieta buvo Danijoje³⁴⁷.

Be to, pastarojoje byloje taip pat buvo pažymėta, kad SIA 9 straipsnis negali būti laikomas taikytinu tik tuo atveju, kai arbitražo sprendimas yra priimtas Jungtinėje Karalystėje. Tai patvirtina ir tai, kad SIA 9 straipsnio

---

³⁴³ 1986 m. kovo 13 d. Ženevos kantono pirmosios instancijos teismo sprendimas byloje *Maritime International Nominees Establishment v. The Republic of Guinea. Yearbook Commercial Arbitration. Vol. XII. 1987, p. 514-522*. Galiausiai, šioje byloje vis tiek buvo atsisakyta pripažinti sprendimą, nes jis buvo pripažintas negalutiniu Niujorko konvencijos V straipsnio e punkto prasme.

³⁴⁴ CHAMLONGRASDR, Dhisadee, supra note 341, p. 214-215.

³⁴⁵ Supra note 309.

³⁴⁶ Supra note 299.

³⁴⁷ Supra note 291 ir 292.

projekte iš pradžių buvo numatyta, jog nuostata taikoma tuo atveju, kai valstybė yra sudariusi arbitražinį susitarimą dėl arbitražo Jungtinėje Karalystėje ar pagal Jungtinės Karalystės įstatymus, tačiau galutinėje SIA redakcijoje tokio apribojimo buvo atsisakyta³⁴⁸. Taigi, nepaisant to, kad doktrinoje galima aptikti pozicijų, pagal kurias nurodoma, kad tam tikros sąsajos tarp arbitražo bei Jungtinės Karalystės turi egzistuoti tam, kad būtų taikoma SIA 9 straipsnis³⁴⁹, visgi teismų praktikoje tokia pozicija nelinkstama vadovautis. Tačiau tai, be abejo, neturėtų reikšti, kad Jungtinės Karalystės teismai turi jurisdikciją nagrinėti bet koki su arbitražu susijusį klausimą pagal SIA 9 straipsnį. SIA 9 straipsnis taikytinas tik tuo atveju, jeigu Jungtinės Karalystės teismai yra kompetentingi nagrinėti su arbitražu susijusį klausimą, nepriklausomai nuo to, ar arbitražinio susitarimo šalis yra užsienio valstybė, nes, priešingai nei FSIA, SIA nereguliuoja bendrosios teismų jurisdikcijos klausimų.

b) Siūlytinis santykis

Jeigu visose valstybėse bendrosios jurisdikcijos klausimai būtų sprendžiami atskirai nuo jurisdikcijos užsienio valstybės atžvilgiu klausimo, galima būtų suformuluoti labai paprastą taisyklę: visų pirma teismas turi išspręsti klausimą, ar su arbitražu susijęs klausimas yra nagrinėtinas teisme ir ar konkrečiam teismui šis ginčas yra teisingas; antra, atsakius į minėtus klausimus teigiamai, teismas turėtų spręsti klausimą, ar užsienio valstybė turi imunitetą nuo teismo jurisdikcijos. Tokiu atveju galima būtų teigti, kad, atsižvelgiant į tai, jog teismas, prieš spręsdamas imuniteto taikymo klausimą, jau išsprėdė savo kompetencijos bei teisingumo klausimą, jokie papildomi kilusio ginčo sąsajumo su teismo vietos valstybe reikalavimai neturėtų būti keliami. Taip būtų todėl, kad tokie sąsajumo reikalavimai, jeigu būtini, atsispindi bendrąją jurisdikciją reglamentuojančiose nuostatose.

---

³⁴⁸ FOX, Hazel, supra note 40, p. 287.

³⁴⁹ Žr. OPARIL, Richard J. Waiver of Sovereign Immunity in the United States and Great Britain by an Arbitration Agreement. *Journal of International Arbitration*. Vol. 3, Issue 4, 1986, p. 76.

Pavyzdžiui, jeigu privati šalis kreipiasi į Lietuvos teismus dėl užsienio valstybės naudai priimto arbitražo sprendimo panaikinimo, vadovaujantis KAI turi būti nustatyta a) ar kreipiamasi dėl Lietuvoje priimto arbitražo sprendimo panaikinimo; b) ar prašymas yra pateiktas Lietuvos apeliaciniam teismui. Nustatius šias sąlygas (ir, be abejo, jeigu prašymas pateiktas nustatytais terminais bei atitinka CPK keliamus procesinio dokumento reikalavimus) teismas prašymą priims ir spręs klausimą dėl to, ar užsienio valstybė turi imunitetą nuo Lietuvos teismų jurisdikcijos, ir sprendžiant šį klausimą nebegrįš prie bendrosios jurisdikcijos pagrindų.

Tačiau analogiškos taisyklės negalėtų būti taikytinos JAV, kur bendrosios jurisdikcijos nuo jurisdikcijos užsienio valstybės atžvilgiu praktiškai neįmanoma atskirti, nes FSIA nuostatos, pagal kurias sprendžiama, ar užsienio valstybė turi imunitetą nuo JAV teismų jurisdikcijos kartu yra ir nuostatos, suteikiančios JAV teismams jurisdikciją nagrinėti ginčą, jeigu nustatoma, kad užsienio valstybė imuniteto neturi. Taigi būtini tokie kriterijai, kurie galėtų būti taikytini bet kurioje valstybėje, nepriklausomai nuo to, kokia tvarka teismai sprendžia bendrosios jurisdikcijos bei užsienio valstybės jurisdikcijos klausimus.

Manytina, kad tokiu kriterijumi galėtų būti “privačios šalies kriterijus”, pagal kurį taikant būtų nustatoma, ar tam tikros valstybės teismai turėtų jurisdikciją analogišku atveju, jeigu reikalavimas būtų pareikštas su arbitražu susijusiame procese užsienio privačiam asmeniui.

Šio kriterijaus taikymą pagrįstų teisingumo principas, kuris reikalauja vienodas situacijas vertinti vienodai. Jeigu daroma prielaida, kad arbitražinis susitarimas sukelia tokias pačias pasekmes valstybei, kaip ir privačiam asmeniui, tuomet atitinkamai valstybė negali naudotis imunitetu procesuose, kurie yra susiję arbitražu, kadangi, kaip ir minėta, tokie procesai yra būtina efektyvaus ginčų sprendimo mechanizmo sąlyga.

Arbitražo sprendimų pripažinimo bei leidimo vykdyti procese, kurį reglamentuoja ir tarptautinės konvencijos, šio kriterijaus svarbą pagrindžia ir valstybių pareiga laikytis tarptautinių sutarčių (Vienos konvencijos dėl

tarptautinių sutarčių teisės 26 straipsnis).

Pavyzdžiui, Niujorko konvencija įtvirtina valstybių pareigą pripažinti užsienio arbitražo sprendimus privalomais ir vykdyti pagal tos teritorijos, kurioje prašoma pripažinti ir vykdyti šiuos sprendimus, procesines normas Niujorko konvencijoje numatytomis sąlygomis (Niujorko konvencijos III straipsnis). Niujorko konvencija, kaip ir minėta, yra vienodai taikoma tiek tuo atveju, arbitražinio susitarimo šalis yra privati, tiek ir tuo atveju, kai arbitražinio susitarimo šalimi yra valstybė ar viešosios teisės juridinis asmuo), ir joje nenumatyta, kad tam, kad arbitražo sprendimas būtų pripažintas tam tikroje valstybėje, turi egzistuoti ir tam tikras ryšys tarp arbitražo (ar ginčo, kurį jis nagrinėjo) bei tokios valstybės³⁵⁰. Priešingai, manytina, kad tokio reikalavimo įtvirtinimas nacionalinėje teisėje ir atitinkamai atsisakymas pripažinti arbitražo sprendimą tuo pagrindu, kad jis nėra susijęs su valstybe, kurioje prašoma jį pripažinti, būtų laikomas nepateisinamu atsisakymu vykdyti tarptautinius įsipareigojimus (Vienos konvencijos dėl tarptautinių sutarčių teisės 27 straipsnis).

Pastaruoju klausimu pažymėtina, kad, kaip ir minėta, JAV iš esmės buvo išspręstas šis klausimas į FSIA įtraukus nuostatą, pagal kurią užsienio valstybė neturi imuniteto JAV teismuose, jeigu arbitražinis susitarimo ar arbitražo sprendimo klausimas yra reguliuojamas tarptautinės konvencijos (nors teismų praktikoje ir po FSIA pakeitimo dalyje sprendimų vis tiek buvo (ir yra³⁵¹) reikalaujama papildomo ryšio su JAV). Tačiau Šveicarijos atveju, kiek žinoma, ryšio su Šveicarija reikalavimas išliko. Tiesa, reikėtų paminėti, kad Šveicarijos TPTA projekte buvo numatyta nuostata, kad procesuose, susijusiuose su arbitražu, valstybei draudžiama remtis imunitetu³⁵², tačiau, kaip matyti iš priimto ir galiojančio TPTA nuostatų, tokiam pasiūlymui nebuvo pritarta.

---

³⁵⁰ ONYEMA, Emilia. Formalities of the Enforcement Procedure (Articles III and IV). In *Enforcement of Arbitration Agreements and International Arbitral Awards: The New York Convention in Practice*. London: Cameron May. 2008, p. 597-612.

³⁵¹ Tačiau kartu pažymėtina, kad tokio paties ryšio reikalaujama ir tuo atveju, kai arbitražo šalys yra privatūs asmenys. Žr. BÖRNER, Andreas. <Commentary of> Article III <of the New York Convention>. In *Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards. A global Commentary on the New York Convention*. Ed. By Herbert Kronke, Patricia Nacimiento, Dirk Otto and Nicola Christine Port. Alphen aan den Rijn, 2010, p. 123-124.

³⁵² BLESSING, Marc; BURCKHARDT, Thomas, supra note 297, p. 118-119.

3.4. Kompetencijos kompetencijos doktrinos taikymas sprendžiant klausimą dėl užsienio valstybės imuniteto taikymo

Akivaizdu, jog arbitražo išimtimi siekiama nustatyti, jog tik galiojantis arbitražinis susitarimas yra užsienio valstybės imuniteto netaikymo pagrindas. Taigi vienokiu ar kitokiu būdu teismui, sprendžiančiam užsienio valstybės imuniteto taikymo klausimą, teks įvertinti, ar tarp šalių sudarytas arbitražinis susitarimas yra galiojantis. Tačiau teismo teisės spręsti arbitražinio susitarimo galiojimo klausimą įgyvendinimo ribos yra kompetencijos kompetencijos doktrinos dalykas. Taigi kyla klausimas, ar ši doktrina taip pat yra taikytina teismui sprendžiant klausimą dėl užsienio valstybės imuniteto nuo teismo jurisdikcijos taikymo.

Kompetencijos kompetencijos doktrinos pagrindas yra principas, pagal kurį arbitražui suteikiama teisė spręsti dėl savo jurisdikcijos, taigi arbitražo kompetencijai priskiriama įvertinti, ar arbitražinis susitarimas apskritai egzistuoja, ar jis taikytinas konkrečiam ginčui, o taip pat ir išspręsti arbitražinio susitarimo galiojimo klausimą.

Kompetencijos kompetencijos principas yra pripažįstamas daugumoje valstybių³⁵³, tačiau jo įgyvendinimo ribos skiriasi.

---

³⁵³ Kompetencijos kompetencijos principas tiesiogiai įtvirtintas 1) Europos konvencijos V straipsnio 3 dalyje (“Neribojant vėlesnės teisminės peržiūros pagal *lex fori*, arbitras, kurio jurisdikcija yra ginčijama turi teisę tęsti arbitražo procesą, priimti sprendimą dėl savo jurisdikcijos bei išspręsti arbitražinio susitarimo egzistavimo bei galiojimo klausimą.”) bei VI straipsnio 3 dalyje (“Jeigu bet kuri arbitražinio susitarimo šalis inicijavo arbitražo procesą prieš tai, kai buvo kreiptasi į teismą, Susitariančių Valstybių teismai, į kuriuos kreipiamasi dėl to paties dalyko, tarp tų pačių šalių arba dėl to, kad arbitražinis susitarimas buvo neegzistuojantis, negaliojantis ar jo galiojimas pasibaigė, privalo sustabdyti arbitro jurisdikcijos klausimo nagrinėjimą, kol nėra priimto arbitražo sprendimo, nebent jie turi gerų ir svarbių priežasčių elgtis priešingai”); 2) UNCITRAL Pavyzdinio įstatymo 16 straipsnyje (“Arbitražas turi teisę priimti sprendimą dėl savo jurisdikcijos, įskaitant bet kokius prieštaravimus dėl arbitražinio susitarimo egzistavimo arba jo galiojimo”); 3) daugumos valstybių įstatymų (ne tik tų, kurie parengti vadovaujantis UNCITRAL Pavyzdiniu įstatymu) nuostatose (pavyzdžiui, KAĮ 19 straipsnio 1 dalyje (pakartotas UNCITRAL Pavyzdinio įstatymo 16 straipsnis); Šveicarijos 186 straipsnio 1 dalyje (“Arbitražo teismas turi teisę pats nuspręsti dėl savo jurisdikcijos. Jis turi tokią teisę, nepriklausomai nuo to, kad valstybės teisme ar kitam arbitražo teisme yra nagrinėjamas analogiškas klausimas tarp tų pačių šalių, nebent egzistuoja rimtų priežasčių sustabdyti procesą.”); Prancūzijos civilinio kodekso 1466 straipsnyje (“Jeigu šalis arbitraže ginčija arbitražo jurisdikciją, šį klausimą turi išspręsti arbitražas”); Anglijos arbitražo akto 30 straipsnyje, Belgijos proceso kodekso 1697 straipsnio 1 dalyje; Vokietijos civilinio proceso kodekso 1040 straipsnio 1 dalyje; Indijos arbitražo bei sutaikinimo akto 16 straipsnio 1 dalyje; Malaizijos arbitražo akto 18 straipsnio 1 dalyje; Japonijos arbitražo įstatymo 23 straipsnyje; Australijos tarptautinio arbitražo akto 16 straipsnyje ir kt.) ar teismų praktikoje (pavyzdžiui, JAV); 4) arbitražo taisyklėse (pavyzdžiui, UNCITRAL taisyklių 21 straipsnio 1 dalyje). Niujorko konvencija tiesiogiai nereglamentuoja kompetencijos kompetencijos

Pavyzdžiui, vienoje valstybėje teismams yra suteikiama teisė spręsti arbitražinio susitarimo egzistavimo, galiojimo ar taikymo apimties klausimą tiek tuo atveju, kai, ignoruojant arbitražinį susitarimą, pareiškiamas reikalavimas dėl ginčo esmės, tiek ir tuo atveju, jeigu yra sprendžiamas kitas su arbitražinio susitarimo įgyvendinimu bei sukeliomomis teisinėmis pasekmėmis susijęs klausimas (pavyzdžiui, arbitro paskyrimo klausimas). Vienoje valstybėje tam tikrais atvejais leidžiamas tik *prima facie* arbitražinio susitarimo galiojimo įvertinimas, kitose – leidžiama šį klausimą įvertinti iš esmės. Dar daugiau, gali būti, kad arbitražo bei teismo kompetencijos pasiskirstymo taisyklės gali priklausyti nuo to, ar arbitražas jau yra prasidėjęs, taip pat – ar arbitražo vieta yra teismo vietos valstybėje, ar kitų faktorių³⁵⁴. Tačiau viena yra aišku – arbitražinio susitarimo galiojimo (plačiąja prasme) klausimo priskyrimo teismo ar arbitražo kompetencijai taisyklės egzistuoja ir yra taikomos teismui sprendžiant bet kokius klausimus, susijusius su arbitražu.

Atsižvelgiant į tai, manytina, kad teismas sprenddamas klausimą dėl to, ar pagal arbitražo išimtį valstybė turi imunitetą, atskirai neturėtų vertinti arbitražinio susitarimo galiojimo klausimo. Tai sukels dvejopas pasekmes.

Pirma, tuo atveju, jeigu pagal teismo vietos valstybėje galiojančio kompetencijos kompetencijos principo taikymo sąlygas, teismas, sprendžiantis su arbitražu susijusį klausimą, turi teisę įvertinti arbitražinio susitarimo egzistavimo, galiojimo ar taikymo apimties klausimą, teismas šį klausimą spręs ne arbitražo išimties taikymo kontekste. Atitinkamai, jeigu teismas nustatys, kad arbitražinis susitarimas galioja, ši išvada bus taikoma ir taikant arbitražo išimtį, t. y. nustatant, jog užsienio valstybė neturi imuniteto tokiam teismo procese. Jeigu teismas nustatys, kad arbitražinis susitarimas negalioja, arbitražo išimties taikymas bus nebeaktualus, kadangi teismas atsisakys nagrinėti su arbitražu susijusį klausimą, kadangi, kaip ir arbitražo

---

principo, tačiau ir nedraudžia jo taikyti. Tai akivaizdu iš Niujorko konvencijos V(1)(a) bei (c) punktų, kurie suponuoja, jog arbitražinio susitarimo galiojimo bei taikymo konkrečiam ginčui klausimai gali būti sprendžiami arbitraže. Plačiau apie kompetencijos kompetencijos principą žr. BORN, Gary B, supra note 9, p. 851-872; POUURET, Jean-François; BESSON, Sébastien, supra note 36, p. 387-394.

³⁵⁴ Plačiau apie kompetencijos kompetencijos doktrinos taikymo ribas įvairiose valstybėse žr. BORN, Gary B, supra note 9, p. 877-1001; DOMINAS, G, MIKELÉNAS V., supra note 4, p. 181-189.

išimties taikymo atveju, ir kitų su arbitražu susijusių klausimų sprendimo būtina sąlyga yra galiojantis arbitražinis susitarimas.

Antra, tuo atveju, jeigu pagal teismo vietos valstybėje galiojančio kompetencijos kompetencijos principo taikymo sąlygas, teismas, sprendžiantis su arbitražu susijusį klausimą, neturi teisės spręsti arbitražinio susitarimo galiojimo klausimo, teismas neturėtų šio klausimo spręsti ir taikant arbitražo išimtį. Kitaip tariant, jeigu su arbitražu susijusio klausimo nagrinėjimui nėra būtina nustatyti, jog tarp šalių yra sudarytas galiojantis arbitražinis susitarimas, arbitražo išimties taikymas neturėtų sukurti papildomos jurisdikcijos teismui spręsti arbitražinio susitarimo galiojimo klausimą.

Pastaruoju atveju gali susiklostyti tokia situacija, jog vėliau pats arbitražas nuspręs, kad neturi jurisdikcijos nagrinėti kilusį ginčą arba arbitražo sprendimas bus panaikintas ar jį atsisakyta pripažinti dėl to, kad šalys nesudarė arbitražinio susitarimo arba jis yra negaliojantis ar jis neapima šalių kilusio ginčo. Taigi tai reikš, kad valstybei nebuvo suteiktas imunitetas teismo procese negaliojančio ar netaikytino arbitražinio susitarimo pagrindu. Tačiau tai neturėtų būti laikoma valstybės imuniteto pažeidimu, kadangi bet kuriuo atveju valstybė yra apsaugota nuo galutinio sprendimo, kuriuo ginčas išsprendžiamas iš esmės, galimos įtakos jos teisėms ir naujuose procesuose turi teisę naudotis kitomis su imuniteto taikymu susijusiomis taisyklėmis.

Pažymėtina, kad minėta išvada taikytina ir tuo atveju, kai apskritai nėra aišku, ar valstybė yra laikytina arbitražinio susitarimo šalimi.

4. Valstybės turto imunitetas

4.1. Bendros pastabos

Kaip ir minėta, valstybės turto imuniteto tikslas – apsaugoti valstybės turtą nuo bet kokių suvaržymų (pavyzdžiui, turto arešto), įskaitant, be abejo, išieškojimą iš tokio turto. Taigi valstybės turto imunitetas apima tiek imunitetą nuo į valstybės turtą nukreiptų galutinio teismo sprendimo vykdymo veiksmų, tiek ir nuo laikinųjų apsaugos priemonių, kurių tikslas yra suvaržyti valstybei

priklausantį turtą. Čia, kaip ir imuniteto nuo teismų jurisdikcijos atveju, imunitetas nėra absoliutus, t. y. esant tam tikrom sąlygoms, leidžiama išieškoti iš tam tikro valstybės turto ar jį suvaržyti, tačiau paprastai turto imunitetui yra taikytinas atskiras – sąlyginai griežtesnis – teisinis režimas nei imuniteto nuo jurisdikcijos atveju (žr. žemiau Šveicarijos išimtį).

Galima teigti, kad jau Bazelio konvencija (1972 m.) įtvirtino riboto valstybės turto imuniteto principą, nors, lyginant su tame pačiame dešimtmetyje priimtais JAV bei JK nacionalinės teisės aktais, reglamentuojančiais imuniteto klausimais, taip pat su Tarptautine konvencija dėl valstybių imuniteto, Bazelio konvencijoje įtvirtintas valstybės turto imuniteto režimas laikytinas ganėtinai griežtu.

Bazelio konvencijos 23 straipsnis įtvirtino bendrą principą, jog valstybės turto atžvilgiu negali būti imamasi jokių vykdymo ar prevencinių priemonių (angl. *preventive measures*) kitos valstybės teritorijoje, nebent ir tik tiek, kiek valstybė tiesiogiai su tuo sutiko raštu konkrečioje byloje. Tačiau konvencijos 26 straipsnyje, esant tam tikroms sąlygoms (apibendrintai – jeigu valstybės yra pareiškusios, kad netaikys imuniteto ir konvencijoje nenumatytais atvejais tiek, kiek jis yra netaikomas užsienio valstybių, kurios nėra konvencijos narės atžvilgiu; jeigu sprendimas buvo priimtas procesuose, kurie patenka į konvencijos nuostatose apibūdintų procesų ratą; jeigu sprendimas yra galutinis), leidžiama vykdyti sprendimą, priimtą prieš valstybę procese, susijusiame su pramonine ar komercine veikla, kuriose tokia valstybė dalyvavo kaip privatus asmuo, iš valstybės turto, išimtinai susijusio su tokia veikla³⁵⁵.

Toks valstybės turto imuniteto reglamentavimo modelis turėtų būti vertinamas iš istorinės perspektyvos – kaip valstybių, tuo metu turėjusių labai skirtingus požiūrius, kompromisas. Tačiau laikui bėgant tokie skirtumai

---

³⁵⁵ Pažymėtina, kad kartu Bazelio konvencija įtvirtino valstybių pareigą vykdyti jų atžvilgiu priimtus sprendimus (20 straipsnis), o tuo atveju, jeigu sprendimas nėra vykdomas, kreditoriui suteikiama galimybė kreiptis į valstybės, prieš kurią priimtas sprendimas, teismus (21 straipsnis). Bazelio konvencijos Papildomas protokolai taip pat suteikė teisę kreiptis dėl sprendimo vykdymo į specialų Europos tribunolą (Protokolo I dalies 1 straipsnis).

pamažu nyko ir toks modelis iš esmės prarado pagrindą³⁵⁶.

Tarptautinė konvencija dėl valstybių imuniteto jau atspindi kitokį – platesnės apimties – valstybių kompromisą dėl valstybės turto imuniteto (be abejo, šiuo atveju “kompromisas” laikytinas sąlyginiu, atsižvelgiant į tai, kad konvencija nėra įsigaliojusi).

Visų pirma išskiriamos valstybės turto suvaržymo priemonės, taikomos iki galutinio sprendimo priėmimo (angl. *pre-judgment measures of constraint*; iš esmės tai yra Lietuvos CPK įtvirtintų laikinųjų apsaugos priemonių, nukreiptų į turto suvaržymus, atitikmuo) ir po galutinio sprendimo priėmimo (*post-judgment measures of constraint*). Abiem atvejais įtvirtinamas principas, kad valstybės turtas naudojasi imunitetu, išskyrus numatytas išimtis, t. y. i) jeigu valstybė tiesiogiai sutiko, kad būtų imamas turto suvaržymo priemonių, tarptautinėje sutartyje, arbitražiniame susitarime ar raštu sudarytoje sutartyje arba pareikšdama apie tokį sutikimą teisme žodžiu ar raštu po to, kai tarp šalių kilo ginčas; ii) valstybė paskyrė (angl. *allocated or earmarked*) tam tikrą turtą reikalavimo, kuris yra ginčo dalykas, patenkinimui.

Suvaržymų, taikytinų valstybės turtui po sprendimo priėmimo, atžvilgiu taip pat yra numatyta papildoma išimtis. Valstybės turtas gali būti suvaržytas, jeigu yra nustatyta, kad toks turtas yra specialiai naudojamas ar jį ketinama naudoti kitiems nei nekomerciniams tikslams, su sąlyga, kad tokie suvaržymai gali būti taikomi tik turtui, kuris yra susijęs su asmeniu (angl. *entity*), prieš kurį yra nukreiptas procesas (Tarptautinės konvencijos dėl valstybių imuniteto 18 ir 19 straipsniai).

Antra, konvencijoje tiesiogiai įtvirtinama taisyklė, kad sutikimas dėl jurisdikcijos neapima sutikimo dėl suvaržymo priemonių taikymo (Tarptautinės konvencijos dėl valstybių imuniteto 20 straipsnis).

Trečia, konvencija įtvirtina sąrašą turto, kuris negali būti laikomas naudojamu kitiems nei nekomerciniams tikslams (t. y. iš esmės turto, į kurį negali būti nukreipiamas išieškojimas, jeigu nėra tiesioginio valstybės sutikimo). Tokiu turtu laikytinas i) turtas, įskaitant banko sąskaitas, kuris

---

³⁵⁶ SCHREUER, Christoph H, supra note 341, p. 126.

naudojamas ar jį ketinama naudoti valstybės diplomatinė misijai ar konsulatui, specialiųjų misijų, tarptautinių organizacijų misijų ar tarptautinių organizacijų institucijų ar tarptautinių konferencijų delegacijų funkcijoms vykdyti; ii) militaristinio pobūdžio turtas, naudojamas ar kurį ketinama naudoti militaristinių funkcijų vykdymui; iii) centrinių bankų ar kitų monetarinių valstybės institucijų turtas; iv) turas, kuris yra valstybės kultūrinio paveldo dalis ar jos archyvų dalis, kuris nėra parduodamas ar kurio neketinama parduoti; v) turtas, kuris yra demonstruojamas parodoje ir yra susijęs su moksliniais, kultūriniais ar istoriniais interesais bei nėra parduodamas ar kurio neketinama parduoti (Tarptautinės konvencijos dėl valstybių imuniteto 21 straipsnis). Kartu įtvirtinama taisyklė, kad šis turto sąrašas nėra aktualus, kai yra nustatoma, jog valstybė tiesiogiai sutiko, kad jos turtas būtų suvaržytas.

Valstybių, kurios yra priėmusios specialius teisės aktus, reglamentuojančius imuniteto klausimus, teisės aktai iš esmės numato panašų reglamentavimą. Panašios taisyklės atsispindi ir valstybių teismų praktikoje. Tačiau, be abejo, tokios taisyklės nėra identiškos.

Pavyzdžiui, dar 1975 m. Vokietijoje teismai leido areštuoti Nigerijos lėšas, esančias Vokietijoje, ir argumentuodami, kodėl Nigerijos turtui nėra taikytinas imunitetas, neišskyrė turto arešto kaip laikinosios apsaugos priemonės ir turto arešto, kuris taikomas jau siekiant įvykdyti galutinį teismo sprendimą³⁵⁷. Taigi, priešingai nei numatyta Tarptautinėje konvencijoje dėl valstybių imuniteto, buvo leista tomis pačiomis sąlygomis be valstybės sutikimo suvaržyti komerciniams tikslams naudojamą užsienio valstybės turtą ne tik galutinio sprendimo vykdymo tikslu, bet ir užtikrinant užsienio valstybei pareikštą reikalavimą³⁵⁸.

JAV FSIA nereikalauja, kad turtas, kurį siekiama suvaržyti, būtų susijęs

---

³⁵⁷ Žr. 1975 m. gruodžio 2 d. Frankfurto teismo sprendimas Nigerijos centrinio banko byloje. *International Law Reports* Vol 65. 1984. 131-139.

³⁵⁸ Skirtingų taisyklių taikymo poreikio, priklausomai nuo to, ar suvaržymai taikytini iki ar po sprendimo priėmimo, nemato ir kitos valstybės, pavyzdžiui, Belgija, Šveicarija, Pietų Afrikos Respublika. Plačiau šiuo klausimu žr., pavyzdžiui, SCHREUER, Christoph H. supra note 341, p. 162-166. Taip pat žr. *Eurodif* bylą žemiau, kur Irano Respublikos turto areštas nors ir buvo panaikintas, tačiau sprendžiant klausimą dėl turto imuniteto taikymo, taip pat nebuvo išskirtas turto areštas, kurio tikslas yra užtikrinti būsimo sprendimo vykdymą nuo turto arešto, kuris taikomas jau priimto galutinio sprendimo vykdymo stadijoje.

su valstybės institucija, prieš kurią yra nukreiptas procesas, tačiau 1610(a)(2) straipsnis reikalauja, kad valstybės turtas, kurį siekiama suvaržyti, būtų susijęs su ginčo tarp valstybės ir privataus subjekto dalyku.

Jungtinės Karalystės SIA, taip pat Australijos bei Kanados teisės aktai, reglamentuojantys su valstybių imunitetu susijusius klausimus, apskritai nereikalaujama jokio ryšio nei tarp valstybės turto, kurį siekiama suvaržyti, ir ginčo dalyko, nei tarp valstybės turto ir valstybės institucijos, prieš kurią nukreiptas procesas.

Taip pat, priešingai nei numatyta Tarptautinėje konvencijoje dėl valstybių imuniteto bei kitų valstybių teisės aktuose reglamentuojančiuose imunitetą (pavyzdžiui, Jungtinės Karalystės SIA 13 str. 4 d.), o taip pat pripažįstama daugelio valstybių teismų praktikoje, pagal JAV FSIA valstybės atsisakymas nuo turto imuniteto taikytinas tik turtui, kuris yra naudojamas komerciniams tikslams (JAV FSIA 1610(a)(1) str.)³⁵⁹, t. y. iš esmės valstybė neturi teisės atsisakyti nuo turto, naudojamo ne komerciniams tikslams, imuniteto.

Gali skirtis ir taisyklės, kurios reglamentuoja, koks valstybės turtas yra laikomas naudojamu komerciniams tikslams, taip pat šios aplinkybės įrodinėjimo procesas (pavyzdžiui, pagal Jungtinės Karalystės SIA 13(5) bei Australijos FSIA 41 straipsnių nuostatas valstybės įgalioto asmens išduotas sertifikatas, liudijantis, jog turtas nėra naudojamas ir jo neketinama naudoti komerciniams tikslams, turi specialią įrodomąją galią, nustatant, ar turtas, kurį privati šalis siekia suvaržyti, yra naudojamas komerciniams tikslams; JAV FSIA nepripažįsta tokio įrodymo specialaus statuso³⁶⁰).

Be to, nacionalinės teisės aktuose gali būti reikalaujama vykdomosios valdžios sutikimo dėl valstybės turto suvaržymo (pavyzdžiui, Kroatijos Vykdomo akto 18 straipsnyje numatyta, kad užsienio valstybės turtas negali būti suvaržytas, prieš tai negavus Kroatijos Respublikos teisingumo

---

³⁵⁹ Dėl šios nuostatos kritikos žr. CHAMLONGRASDR, Dhisadee, supra note 341, p. 260-261.

³⁶⁰ CHAMLONGRASDR, Dhisadee, supra note 341, p. 268. Taip pat žr. FOX, Hazel. Knyga, p. 296;

ministerijos sutikimo³⁶¹).

Galiausiai, turto imunitetui apskritai gali būti taikomas analogiškas teisinis režimas, kaip ir imunitetui nuo teismų jurisdikcijos. Kitaip tariant, nustatius, kad valstybė neturi imuniteto nuo jurisdikcijos, atitinkamai laikoma, kad ir jos turtas netenka imuniteto. Tokio modelio taikymo pavyzdys yra Šveicarija (šis modelis arbitražo teisės kontekste analizuojamas toliau).

Tai tik pagrindiniai su valstybės turto imunitetu susiję aspektai, kurie įvairių valstybių yra vertinami skirtingai. Kadangi disertacijos dalykas yra susijęs su arbitražo ypatumais, kai jo šalimi yra valstybė, ir turto imuniteto klausimai yra analizuojami tik arbitražo proceso kontekste. Taigi nėra siekiama kvestionuoti skirtingo režimo, taikytino imunitetui nuo jurisdikcijos ir nuo vykdymo veiksmų, taip pat turto, į kurį galima nukreipti išieškojimą, sąrašo ir pan. Vienintelis su valstybės turto imunitetu susijęs klausimas, į kurį siekiama atsakyti disertacijoje yra tai, ar tuo atveju, kai yra sudarytas arbitražinis susitarimas ir siekiama suvaržyti užsienio valstybės turtą, siekiant užtikrinti būsimo arbitražo sprendimo vykdymą ar įvykdyti priimtą arbitražo sprendimą, yra taikytinos specialios taisyklės nei taikytinos bendru atveju, t. y. teismo sprendimo užtikrinimo ar vykdymo atveju.

4.2. Arbitražinis susitarimas kaip atsisakymas nuo turto imuniteto

a) Skirtingas teisinis režimas

Valstybėse, kur valstybės imunitetui nuo jurisdikcijos ir turto imunitetui yra taikytini skirtingi teisiniai režimai (t. y. išvada, kad valstybė neturi imuniteto nuo teismo jurisdikcijos nereiškia, kad ji neturi imuniteto ir nuo vykdymo veiksmų, nukreiptų į jos turtą), vyrauja tendencija arbitražinio susitarimo

---

³⁶¹ Panašų vykdomosios valdžios dalyvavimą užsienio valstybės turto suvaržymo procese numatė/numato ir kitų valstybių teisės aktai (pavyzdžiui, JAV, Italijos, Ispanijos, Graikijos), tačiau daugelyje jų tokios nuostatos su laiku buvo panaikintos (pavyzdžiui, priėmus JAV FSIA, sprendimo dėl užsienio valstybės turto suvaržymo teisė buvo suteikta išimtinai teismams; Italijos Konstitucinis Teismas pripažino negaliojančia nuostatą, reikalaujančią Teisingumo ministerijos sutikimo, prieštaraujančia Italijos Konstitucijai). Plačiau žr. REINICH, August. European Court Practice Concerning State Immunity from Enforcement Measures. *The European Journal of International Law*. Vol. 17, no 4. 2002, p. 813-817. Kartu pažymėtina, kad toks vykdomosios valdžios įsikišimas į užsienio valstybės turto suvaržymo procesą paprastai yra griežtai kritikuojamas. Žr. SCHREUER, Christoph H., supra note 341, p. 136-137.

nepripažinti atsisakymu nuo turto imuniteto (jeigu, be abejo, atsisakymas nuo turto imuniteto nėra tiesiogiai įtvirtintas arbitražiniame susitarime)³⁶².

Pavyzdžiui, jau minėtoje *Svenska v. Geonafta ir Lietuva* byloje Jungtinės Karalystės teismai, aiškindami SIA 9 straipsnį, kuris reglamentuoja valstybės imunitetą nuo jurisdikcijos, esant arbitražiniam susitarimui, nurodė, kad arbitražo sprendimo vykdymo klausimas jau nėra sprendžiamas pagal SIA 9 straipsnį, tai jau yra kitas klausimas, kuris reglamentuojamas SIA 13 straipsnyje³⁶³ (pastarasis reikalauja rašytinio sutikimo dėl turto suvaržymų, ir sutikimas dėl teismo jurisdikcijos negali būti traktuojamas kaip atsisakymas nuo turto imuniteto³⁶⁴). Analogiškos pozicijos laikomasi ir doktrinoje³⁶⁵.

Vokietijos teismai taip pat laikosi pozicijos, jog arbitražinio susitarimo sudarymas nereiškia atsisakymo nuo valstybės turto imuniteto. Šis klausimas iškilo *Franz Sedelmayer v. Russian Federation* byloje, kur Franz Sedelmayer naudai iš Rusijos Federacijos Stokholmo Prekybos Rūmų arbitraže buvo priteista daugiau nei dviejų milijonų JAV dolerių suma, ir jis siekė įvykdyti arbitražo sprendimą Vokietijoje. Rusijos Federacijos turto imuniteto klausimas buvo sprendžiamas bent trijose bylose ir visose buvo pažymėta, jog arbitražinio susitarimo sudarymas nereiškia atsisakymo nuo valstybės turto imuniteto (tiesa, čia reikėtų turėti omenyje, kad Rusijos Federacijos sutikimas dėl arbitražo buvo išreikštas Rusijos ir Vokietijos BIT).

Pavyzdžiui, Frankfurto apeliacinis teismas 2002 m. rugsėjo 26 d. sprendime pažymėjo, jog Rusijos Federacijos argumentai, kad ambasados lėšų, esančių Vokietijos banke, areštas negali būti panaikintas vien dėl tos

---

³⁶² Pažymėtina, kad ir ICSID konvencijos nuostatų analizė patvirtina esant skirtingam imuniteto nuo jurisdikcijos bei imuniteto nuo vykdymo veiksmų klausimų traktavimui, kadangi jos 55 straipsnyje nurodoma, jog jokia 54 straipsnio <reguliuoja arbitražo sprendimo pripažinimą ir leidimą vykdyti> nuostata nepažeidžia bet kurioje Susitariančiojoje Valstybėje galiojančių teisės normų dėl tos ar bet kokios kitos valstybės imuniteto nuo teismų sprendimų vykdymo.

³⁶³ 2006 m. lapkričio 13 d. Jungtinės Karalystės apeliacinio teismo sprendimas byloje *Svenska Petroleum Exploration AB v. Government of the Republic of Lithuania, AB Geonafta*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXXII. 2007, p. 629-653.

³⁶⁴ Nors pastarasis reikalavimas tiesiogiai nenurodo, kad arbitražinio susitarimo sudarymas taip pat nereiškia atsisakymo nuo turto imuniteto, tačiau doktrinoje ši nuostata yra vienareikšmiškai aiškinama, kaip reikalaujanti atskiro atsisakymo nuo turto imuniteto ir tuo atveju, kai yra sudarytas arbitražinis susitarimas. Žr. LEW, Julian D M; MISTELIS, Loukas A; KRÖLL, Stefan M., supra note 38, p. 751-752; FOX, Hazel, supra note 289, p. 14.

³⁶⁵ Žr. FOX, Hazel, supra note 40, p. 486-487.

priežasties, kad arbitražo sprendimą yra prašoma panaikinti jo priėmimo vietos valstybėje (Švedijoje), yra nepagrįsti, kadangi arbitražo sprendimas yra vykdomas pagal teismo sprendimo, kuriuo leista vykdyti arbitražo sprendimą, pagrindu, o ne paties arbitražo sprendimo pagrindu (toliau teismas sprendė ambasados lėšų, esančių Vokietijos banke, paskirties klausimą ir atsisakė tenkinti Rusijos Federacijos prašymą panaikinti turto areštą)³⁶⁶. Minėta Vokietijos teismo išvada atitinkamai reiškia, kad vykdant arbitražo sprendimą po to, kai teismas pripažino ir leido jį vykdyti, arbitražo proceso kontekstas, taigi atitinkamai ir arbitražinio susitarimo sudarymas, tampa nebeaktualus ir arbitražo sprendimo vykdymo procesui atitinkamai taikytinos tos pačios taisyklės kaip ir teismo sprendimo vykdymo atveju.

Kitose dviejose bylose Rusijos Federacijos prieštaravimai dėl turto arešto panaikinimo buvo patenkinti, tačiau tik dėl to, kad buvo nustatyta, jog areštuotas turtas nelaikytinas naudojamu komerciniams tikslams ir todėl naudojasi imunitetu nuo vykdymo veiksmų. Kartu visuose trijuose sprendimuose buvo pažymėta, kad arbitražinis susitarimas nereiškia atsisakymo nuo turto imuniteto.

Pavyzdžiui, 2003 m. spalio 6 d. sprendime Kelno apeliacinis teismas pažymėjo, jog *“Vokietijos teismų praktika ir doktrina vienareikšmiškai patvirtina, kad arbitražinio susitarimo sudarymas <imuniteto klausimams> yra aktualus nebent tik arbitražo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti procesui <tačiau ne vykdymo procesui>.”*³⁶⁷ 2005 m. spalio 4 d. sprendime Vokietijos Federalinis Aukščiausiasis Teismas taip pat pažymėjo, jog *“arbitražinis susitarimas nereiškia atsisakymo nuo turto imuniteto, imunitetas nuo jurisdikcijos ir imuniteto vykdymo procese turi būti nustatomas pagal*

---

³⁶⁶ 2002 m. rugsėjo 26 d. Frankfurto apeliacinio teismo sprendimas byloje *Russian Federation v. Franz Sedelmayer*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXX, 2005, p. 505-508.

³⁶⁷ 2003 m. spalio 6 d. Kelno apeliacinio teismo sprendimas byloje *Franz Sedelmayer v. Russian Federation*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXX, 2005, p. 541-546. Ši išvada buvo patvirtinta ir 2005 m. spalio 4 d. Vokietijos Federalinio Aukščiausiojo Teismo sprendime (VII ZB 9/05) *Franz Sedelmayer v. Russian Federation*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXXI, 2006, p. 707-717, kaur Vokietijos Federalinis Aukščiausiasis Teismas atsisakė tenkinti F. Sedelmayer kasacinį skundą dėl Kelno apeliacinio teismo sprendimo.

skirtingus standartus ir nepriklausomai vienas nuo kito.”³⁶⁸

JAV FSIA taip pat yra taikomas skirtingas teisinis režimas imunitetui nuo jurisdikcijos bei turto imunitetui: pirmasis yra reglamentuotas 1604 bei 1605 straipsniuose, antrasis – 1609 bei 1610 straipsniuose. Tačiau būtina pažymėti, kad JAV atveju lyginant išieškojimą iš valstybės turto pagal teismo sprendimą ir išieškojimą pagal teismo sprendimą, kuriuo leista vykdyti arbitražo sprendimą, pastaruoju atveju taikytinas palankesnis teisinis režimas.

Pagal FSIA 1610(a)(6) straipsnį užsienio valstybės turtas, naudojamas komerciniams tikslams (minėta, kad priešingai nei kitose valstybėse, užsienio valstybė pagal FSIA gali atsisakyti tik nuo turto, naudojamo komerciniams tikslams, imuniteto³⁶⁹), neturi imuniteto vykdymo, inicijuoto teismo sprendimo pagrindu, procese, jeigu tokiu teismo sprendimu yra patvirtintas užsienio valstybės nenaudai priimtas arbitražo sprendimas, nors kitais atvejais (kai yra vykdomas ne arbitražo sprendimas) FSIA nustato papildomas sąlygas (pavyzdžiui, atsisakymo nuo turto imuniteto, aplinkybės, kad turtas, į kurį nukreiptas išieškojimas, būtų susijęs su veikla, iš kurios kilo ginčas ir pan.). Tiesa, toks palankesnis režimas yra nustatytas tik dėl turto suvaržymų, taikytinų vykdant galutinį sprendimą. Laikinių apsaugos priemonių atveju taikytinas vieningas režimas tiek tuo atveju, kai siekiama užtikrinti būsimą teismo sprendimą, tiek ir būsimą arbitražo sprendimą.

Pastarasis JAV teisėje įtvirtintas skirtumas tarp išieškojimo iš valstybės turto pagal galutinį sprendimą bei turto suvaržymų siekiant užtikrinti galutinio sprendimo vykdymą, atsispindi *Libancell v. Lebanon* byloje. Šioje byloje *Libancell* siekė arba pripažinti arbitražo sprendimą, priimtą Libano nenaudai, arba pripažinti Prancūzijoje priimtą teismo sprendimą, kuriuo buvo Prancūzijoje pripažintas minėtas arbitražo sprendimas. *Libancell* kartu prašė taikyti laikinąsias apsaugos priemones (angl. *pre-judgement attachment*). JAV Niujorko pietų apygardos teismas atsisakė taikyti laikinąsias apsaugos

³⁶⁸ 2005 m. spalio 4 d. Vokietijos Federalinio Aukščiausiojo Teismo sprendimas (VII ZB 8/05) byloje *Franz Sedelmayer v. Russian Federation*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXXI, 2006, p. 698-706.

³⁶⁹ Žr. šios dalies 4.1 skyrių, taip pat LEW, Julian D M; MISTELIS, Loukas A; KRÖLL, Stefan M., supra note 38, p. 753.

priemonės, nurodydamas, kad Libanas nėra atsisakęs nuo turto imuniteto dėl turto suvaržymų, taikytinų iki galutinio sprendimo priėmimo, o arbitražinis susitarimas *per se* nėra laikytinas atsisakymu nuo imuniteto. Tačiau kartu teismas pažymėjo, kad jeigu *Libancell* pavyks pasiekti arbitražo sprendimo ar Prancūzijos teismo sprendimo pripažinimo, jis galės siekti Libano turto suvaržymo pagal FSIA 1610(a)(6) straipsnį.

Vadovaujantis FSIA 1610(a)(6) straipsniu bei minėtu sprendimu, galima būtų daryti išvadą, jog pagal JAV teisę arbitražinis susitarimas yra laikytinas numanomu atsisakymu nuo valstybės turto, naudojamo komerciniams tikslams, imuniteto. Nors to tiesiogiai nėra įtvirtinta FSIA, tačiau tik tokia išvada yra galima atsižvelgiant į FSIA 1610(a) straipsnio turinį: jeigu teismo sprendimas, kuriuo leista vykdyti arbitražo sprendimą, yra laikytinas valstybės turto imuniteto taikymo išimtimi, tuomet arbitražinis susitarimas turi būti vertinamas kaip numanomas atsisakymas nuo turto imuniteto, nes teismo sprendimo, kuriuo išspręstas ginčas iš esmės, atveju yra taikytini papildomi apribojimai. Vadinasi, pasirinkusi arbitražą, valstybė naudojasi siauresnės apimties turto imunitetu nei tuo atveju, jeigu būtų pasirinkta ginčą nagrinėti teisme.

Tačiau pažymėtina, kad negalima nepaminėti ir to, kad JAV teismų praktika ir doktrina iš esmės nėra gausi FSIA 1610(a)(6) straipsnio taikymo ir aiškinimo klausimais. Jau minėti J. Lew, L. Mistelis ir S. Kröll nurodo, kad jokios papildomos sąlygos (išskyrus bendras, taikytinas visais atvejais – komercinės paskirties ir turto buvimo JAV), sprendžiant dėl valstybės turto imuniteto, kai yra vykdomas arbitražo sprendimas, nėra aktualios³⁷⁰. Taigi tuo tarsi yra patvirtinama minėta išvada. Tačiau, pavyzdžiui, G. B. Born, analizuodamas arbitražinio susitarimo kaip atsisakymo nuo imuniteto nuo jurisdikcijos klausimą, nurodo, kad arbitražo sprendimų vykdymas iš užsienio valstybės turto yra reguliuojamas atskirame, FSIA 1610 straipsnyje, įskaitant 1610(a)(6) straipsnį. Taigi atsisakymas nuo imuniteto nuo teismo jurisdikcijos, įskaitant arbitražą, nelaikytinas atsisakymu nuo turto imuniteto³⁷¹.

---

³⁷⁰ LEW, Julian D M; MISTELIS, Loukas A; KRÖLL, Stefan M., supra note 38, p. 753.

³⁷¹ BORN, Gary B. *International Civil Litigation in United States Courts*. 4th edition. New York:

b) Vieningas teisinis režimas

Šveicarija, minėta, yra pavyzdys valstybės, kur imunitetas vykdymo procese yra traktuojamas analogiškai kaip ir imunitetas nuo teismo jurisdikcijos. Tai reikš, kad teismui padarius išvadą, kad valstybė neturi imuniteto nuo teismo jurisdikcijos, imuniteto neteks ir valstybės turtas.

Šveicarijos Aukščiausiasis Teismas ne kartą pažymėjo, jog vykdymo procesas yra logiška jurisdikcijos pasekmė, todėl valstybė, kuri neturi imuniteto nuo jurisdikcijos, negali naudotis ir turto imunitetu³⁷² (tiesa, ši taisyklė taikytina tik turtui, kuris naudojamas komerciniams tikslams). Kita vertus, derėtų turėti omenyje, kad, kaip ir minėta, Šveicarijoje, sprendžiant klausimą dėl imuniteto nuo jurisdikcijos, reikalaujama tam tikro ryšio tarp ginčo (ar arbitražo) bei Šveicarijos. Taigi tokiu būdu ir valstybės turto imunitetas yra siauresnės apimties nei būtų tuo atveju, jeigu vieningas režimas būtų taikomas ir imunitetui nuo jurisdikcijos, ir turto imunitetui bei nebūtų reikalaujama papildomai nustatyta minėta ryšį su Šveicarija.

Minėtą taisyklę iliustruoja jau ankstesniame skyriuje minėta *Libya v. LIAMCO* byla. Šioje byloje, siekiant įvykdyti Libijos nenaudai priimtą arbitražo sprendimą, LIAMCO prašymu buvo areštuotos Libijos lėšos, esančios Šveicarijoje. Tačiau Šveicarijos Aukščiausiasis Teismas panaikino tokį Libijos turto areštą, nuroydamas, kad Šveicarijos teismai neturi jurisdikcijos spręsti Libijos turto imuniteto klausimo, kadangi nėra nustatyta teisiškai reikšmingo ryšio tarp Šveicarijos ir arbitražo, kuriame buvo priimtas sprendimas. Dėl šios priežasties Šveicarijos teismas netgi nespėdė, ar arbitražinis susitarimas yra laikytinas atsisakymu nuo imuniteto³⁷³.

Taigi derėtų konstatuoti, kad pagal Šveicarijos teisę arbitražinis susitarimas, jeigu būtų pripažįstamas atsisakymu nuo imuniteto teismų

Aspen Publishers, 2007, p. 330-331. Atkreiptinas dėmesys, kad plačiau minėta išvada nėra analizuojama.

³⁷² SCHREUER, Christoph H, supra note 341, p. 134-135.

³⁷³ Supra note 342.

jurisdikcijos, iš esmės reikštų ir atsisakymą nuo turto imuniteto. Šiuo aspektu Šveicarija laikytina tam tikra prasme “unikalia” valstybe. Kita vertus, atkreiptinas dėmesys, kad analogiška taisyklė būtų taikoma ir tuo atveju, jeigu būtų pripažinta, kad valstybė neturi imuniteto nuo jurisdikcijos kitu pagrindu (pavyzdžiui, dėl *acta jure gestionis* išimties). Taigi lyginant su teismo sprendimo vykdymu ar jo užtikrinimu arbitražinis susitarimas nelemia specifinių pasekmių valstybės turto imuniteto taikymui.

c) Arbitražinis susitarimas – numanomas atsisakymas nuo turto imuniteto

Cituotų tarptautinių konvencijų nuostatų turinio bei analizuotų teismų sprendimų pagrindu galima teigti, jog vyraujantis principas yra arbitražinio susitarimo *per se* nepripažinti atsisakymu nuo turto imuniteto (išskyrus Šveicarijos atvejį bei iš dalies JAV). Tam, kad būtų galima nukreipti išieškojimą į valstybės turtą vykdant arbitražo sprendimą ar jį suvaržyti, siekiant užtikrinti būsimą arbitražo sprendimą, taikytini tokie patys reikalavimai, kokie yra taikomi ir tuo atveju, kai valstybė buvo ne arbitražo, bet teismo proceso šalis.

Vienas tokių reikalavimų – valstybės atsisakymas nuo turto imuniteto. Pagal bendrą taisyklę (kaip matyti iš Tarptautinės konvencijos dėl valstybių imuniteto nuostatų, taip pat SIA ir kitų valstybių nacionalinių įstatymų, reglamentuojančių imuniteto klausimus) toks atsisakymas, skirtingai nei imuniteto nuo jurisdikcijos atveju, turi būti tiesioginis (angl. *express*). Iš esmės vienintelė JAV FSIA 1610(a)(1) straipsnyje įtvirtina numanomo atsisakymo nuo valstybės turto imuniteto galimybę, tačiau, kaip ir minėta, numanomas atsisakymas nebus vertinamas pagal tas pačias taisykles, kurios taikytinos nustatant, ar egzistuoja numanomas atsisakymas nuo jurisdikcijos. Ir kitose valstybėse, kuriose teismų praktika leidžia išieškoti iš valstybės turto, esant numanomam atsisakymui nuo turto imuniteto, toks atsisakymas nėra vertinamas pagal taisykles, taikytinas imuniteto nuo teismų jurisdikcijos kontekste.

Pavyzdžiui, numanomas atsisakymas nuo turto imuniteto gali būti pripažįstamas tuo atveju, jeigu valstybė specialiai į depozitinę sąskaitą įnešė lėšas, skirtas priešingos šalies reikalavimo patenkinimui, jeigu būtų priimtas nepalankus valstybei teismo sprendimas³⁷⁴. Arbitražinis susitarimas, kaip ir minėta, paprastai nėra pripažįstamas numanomu atsisakymu nuo turto imuniteto. Visgi esti atvejų, kai teismai leido suvaržyti valstybės turtą vien tuo pagrindu, kad valstybė buvo sudariusi arbitražinį susitarimą.

Garsiausia ir doktrinoje daugiausia dėmesio sulaukusi byla yra Prancūzijos kasacinio teismo byla *Creighton v. Qatar*. ICC arbitražui priėmus *Creighton* palankų sprendimą ir Prancūzijos teismams jį pripažinus bei leidus vykdyti, *Creighton* prašymu buvo areštuotos Kataro vidaus reikalų ministerijos lėšos, esančios Prancūzijoje veikiančiuose bankuose (Kataro nacionaliniam banke bei Prancūzijos banke). Katarui kreipusis į Paryžiaus apeliacinį teismą, šis panaikino turto areštą, nuroydamas, kad Kataro turtas naudojasi imunitetu. Vienas iš argumentų, kuriuo *Creighton* grindė poziciją, jog Kataro turtas neturi imuniteto, buvo tai, kad šalys yra sudariusios susitarimą dėl ICC arbitražo, o ICC arbitražo taisyklių 24 punkte numatyta, jog šalys, sudarydamos susitarimą dėl ICC arbitražo, įsipareigoja nedelsiant vykdyti galutinį arbitražo sprendimą ir laikomos atsisakiusiomis bet kokių teisių į apeliaciją, jeigu toks atsisakymas yra leidžiamas, taigi, *Creighton* nuomone, Kataras laikomas atsisakiusiu imuniteto nuo vykdymo veiksmų.

Pažymėtina, kad Paryžiaus apeliacinis teismas, atmesdamas tokį *Creighton* argumentą, rėmėsi 1982 m. Paryžiaus apeliacinio teismo priimtu sprendimu byloje *Iran v. Eurodif and Sodif*³⁷⁵ (šioje byloje buvo sprendžiamas klausimas dėl turto arešto kaip laikinųjų apsaugos priemonių taikymo), kur buvo nurodyta, jog susitarimas dėl ICC arbitražo, atsižvelgiant į minėtą ICC arbitražo taisyklių 24 punktą, nėra laikomas atsisakymu nuo turto imuniteto. Teismo nuomone, ICC arbitražo taisyklių 24 punktas įtvirtina pareigą

---

³⁷⁴ CHAMLONGRASDR, Dhisadee, supra note 341, p. 203.

³⁷⁵ TEYNIER, Eric. Can a Party Benefiting from an Award Rendered Against a State Enforce the Award Against an Instrumentality of Such State? In *State Entities in International Arbitration*. IAI Seminar Paris – October 20, 2005. General editor Emmanuel Gaillard. New York: Juris Publishing, Inc., 2008, p. 123.

geranoriškai vykdyti arbitražo sprendimą ir pripažinti jo įpareigojančią galią, tačiau jame nėra jokios užuominos į turto imunitetą, kuriuo šalis gali turėti teisę naudotis. Todėl sutikimas dėl ICC arbitražo taisyklių, įskaitant jų 24 punktą, negali būti laikomas atsisakymu nuo turto imuniteto³⁷⁶.

Tačiau *Creighton v. Qatar* byloje Prancūzijos kasacinis teismas jau nebesekė *Iran v. Eurodif and Sodif* byloje suformuluota taisykle. Teismas šioje byloje pritarė *Creighton* argumentui, jog susitarimas dėl ICC arbitražo, taigi ir dėl ICC arbitražo taisyklių 24 punkto, yra laikomas atsisakymu nuo turto imuniteto ir atitinkamai gražino bylą nagrinėti apeliacinės instancijos teismui³⁷⁷.

Paryžiaus apeliacinis teismas jau ne tik pasekė Prancūzijos kasacinio teismo išaiškinimu dėl ICC arbitražo taisyklių 24 punkto, bet dar ir nurodė, kad bet koks arbitražinis susitarimas laikytinas numanomu atsisakymu nuo turto imuniteto, nurodydamas, kad *“Kai užsienio valstybės turtas pagal tarptautinės teisės principus, taikytinus valstybės imunitetui, negali būti teismo sprendimo vykdymo objektas, nebent valstybė tiesiogiai dėl to sutiko, pastebėtina, kad atsižvelgiant į sąžiningumo principą ir jeigu nėra įtvirtinta priešingai, arbitražinio susitarimo sudarymas, kuris kartu yra ir sutikimas dėl arbitražo sprendimo įpareigojančios galios, yra laikytinas atsisakymu nuo imuniteto nuo vykdymo veiksmų.”*³⁷⁸

Minėti Prancūzijos teismų praktikos pavyzdžiai doktrinoje yra dažnai kritikuojami (ir pačių Prancūzijos mokslininkų), nurodant, kad pagal šiandien įvairiose valstybėse taikomą principą, išieškojimas gali būti vykdomas tik iš

---

³⁷⁶ 1982 m. balandžio 21 d. Paryžiaus apeliacinio teismo sprendimas byloje *Republic of Iran and others v. Sociétés Eurodif and Sodif and Comisariat à l'Énergie Atomique*. *International Law Reports*. Vol. 65, 1984, p. 93-99. Tiesa, kartu pažymėtina, kad po 10 metų tas pats teismas jau laikėsi kitos pozicijos *Norbert Beyrard France* byloje. Žr. TEYNIER, Eric, supra note 375, p. 122.

³⁷⁷ 2000 m. liepos 6 d. Prancūzijos kasacinio teismo sprendimas byloje *Creighton Limited v. Minister of Finance and Minister of International Affairs and Agriculture of the Government of the State of Qatar*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXV, 2000, p. 458-460.

³⁷⁸ Žr. Paryžiaus apeliacinio teismo sprendimo aprašymą TEYNIER, Eric, supra note 375, p. 123-124. Kartu pažymėtina, kad dar 1996 m. Ruano apeliacinis teismas *Société Bec Frères v. Office des céréales de Tunisie* byloje nurodė, jog valstybė, sudarydama arbitražinį susitarimą, laikoma perimančia tarptautinės prekybos taisykles ir todėl laikoma, jog atsisakė imuniteto nuo jurisdikcijos, o taip pat, kadangi sutartys turi būti vykdomos sąžiningai – ir imuniteto nuo vykdymo veiksmų. Žr. bylos aprašymą FOUCHARD, Philippe *et al*, supra note 37, p. 393.

komerciniams tikslams naudojamo valstybės turto, todėl tuo atveju, kai valstybė sudaro arbitražinį susitarimą, laikoma, kad ji sudarė jį žinodama, kad jo pagrindu priimtas arbitražo sprendimas galės būti vykdomas iš valstybės komerciniams tikslams naudojamo turto. Ir todėl tik tiesioginis ir aiškus atsisakymas nuo bet kokio turto imuniteto gali suteikti privačiai šaliai inicijuoti arbitražo sprendimo vykdymo procesą, nukreipiant išieškojimą į bet koki valstybės turtą³⁷⁹. Be to, ICC arbitražo taisyklių 24 punktą turi būti laikomas tik kaip įtvirtinantis pareigą geranoriškai vykdyti arbitražo sprendimą, tačiau negali būti aiškinamas, kaip valstybės atsisakymas nuo turto imuniteto³⁸⁰. Tokiai kritikai yra pritartina ir tai pagrindžiantys argumentai bus nurodyti tolesniame skyriuje, kadangi prieš pereinant prie arbitražinio susitarimo kaip atsisakymo nuo valstybės turto imuniteto taisyklės pagrįstumo įvertinimo, derėtų paminėti dar vieną aplinkybę, iš kurios kildinamas valstybės atsisakymas nuo turto imuniteto – tai valstybės buvimas Niujorko konvencijos nare.

Minėtą aplinkybę, kaip galimą atsisakymą nuo turto imuniteto, analizuoja D. Chamlongsardr. Pažymėtina, kad jis nesilaiko kategoriškos pozicijos, jog tai, kad valstybė yra Niujorko konvencijos narė, būtinai vienareikšmiškai reiškia, jog ji laikytina atsisakiusia nuo turto imuniteto, kai yra sprendžiamas klausimas dėl arbitražo sprendimo, priimto prieš tokią valstybę, vykdymo, tačiau pateikia Niujorko konvencijos nuostatų aiškinimą, kuris galėtų bent iš dalies pagrįsti minėtą poziciją.

Visų pirma, D. Chamlongrasdr nuomone, tai, kad Niujorko konvencijos V straipsnyje nurodytas baigtinis sąrašas pagrindų, kuriais remiantis teismas gali atsisakyti pripažinti arbitražo sprendimą, leidžia teigti, jog valstybė negali remtis imunitetu, siekdama išvengti į jos turtą nukreiptų suvaržymų. Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies punkte numatytas viešosios tvarkos pagrindas šiuo atveju negali būti taikomas, kadangi viešosios tvarkos sąvoka yra

---

³⁷⁹ FOUCHARD, Philippe *et al*, supra note 37, p. 393. Taip pat žr. FOX, Hazel, supra note 40, p. 488 ir 603, kur sprendimas *Creighton* byloje vertinamas kaip neatitinkantis suformuotos praktikos.

³⁸⁰ TURCK, Nancy B. French and US Courts Define Limits of Sovereign Immunity in Execution and Enforcement of Arbitral Awards. *Arbitration International*. 2001. Vol. 17, No. 3, p. 330.

aiškinama labai siaurai, be to, apima tik materialinės teisės, o ne proceso teisės klausimus³⁸¹.

Antra, tokią poziciją taip pat pagrindžia Niujorko konvencijos tikslas, Niujorko konvencija yra siekiama skatinti arbitražo sprendimų pripažinimą bei vykdymą Niujorko konvencijos narėse³⁸².

Trečia, Niujorko konvencijos VI straipsnis suteikia teisę teismui reikalauti šaliai, prieš kurią nukreiptas arbitražo sprendimo vykdymas, pateikti užtikrinimą, jeigu ši prašo sustabdyti arbitražo sprendimo pripažinimo bei vykdymo procesą³⁸³. Taigi valstybė, prisijungdama prie Niujorko konvencijos, gali būti laikoma atsisakiusia nuo turto imuniteto laikinųjų apsaugos priemonių taikymo kontekste, o kadangi šis imunitetas yra platesnės apimties nei turto imunitetas, kai siekiama iš valstybės turto išieškoti pagal galutinį teismo ar arbitražo sprendimą, valstybė laikoma atsisakiusia ir nuo pastarojo turto imuniteto³⁸⁴.

Ketvirta, D. Chamlongsardr taip pat analizuoja klausimą, ar valstybės turto imuniteto taisyklė negali būti pripažinta procesine taisykle, kurią leidžia taikyti Niujorko konvencijos III straipsnis. Nors doktrinoje ir yra pozicijų, bandančių pagrįsti, kad valstybės imuniteto teisė yra materialinės teisės, bet ne procesinės teisės dalis, tačiau vyraujanti pozicija yra priskirti imuniteto klausimus proceso teisei, ir šiai pozicijai D. Chamlongsardr pritaria. Kita vertus, jo nuomone, tai neturėtų reikšti, jog valstybės reikalavimas taikyti imunitetą turi būti patenkintas. D. Chamlongsardr nuomone, valstybė, tapdama Niujorko konvencijos nare ir sudarydama arbitražinį susitarimą, turi numatyti, kad prieš ją priimtas arbitražo sprendimas bus vykdomas kitose valstybėse. Todėl turėtų būti laikoma, kad valstybė, tapdama Niujorko konvencijos nare ir sudarydama arbitražinį susitarimą, atsisakė nuo turto imuniteto. Priešinga

---

³⁸¹ CHAMLONGRASDR, Dhisadee, supra note 341, p. 225-226.

³⁸² CHAMLONGRASDR, Dhisadee, supra note 341, p. 226-227.

³⁸³ Niujorko konvencijos VI straipsnis: Jeigu V straipsnio 1 punkto e papunktyje nurodytai kompetentingai valdžios institucijai pateiktas prašymas panaikinti ar sustabdyti arbitražo sprendimo vykdymą, tai ta valdžios institucija, į kurią kreiptasi prašant pripažinti ir vykdyti šį sprendimą, gali, jeigu pripažins esant tikslinga, atidėti klausimo dėl šio sprendimo vykdymo išsprendimą taip pat gali, tai pusei, kuri prašo pripažinti ir vykdyti šį sprendimą, prašant, įpareigoti antrąją pusę pateikti reikiamą garantiją

³⁸⁴ CHAMLONGRASDR, Dhisadee, supra note 341, p. 227-228.

pozicija, jo nuomone, paneigia Niujorko konvencijos tikslą bei prieštarauja *pacta sunt servanda* principui, pagal kurį valstybės yra įpareigosios vykdyti tarptautines sutartis sąžiningai³⁸⁵.

Minėtos argumentacijos pagrindumas analizuojamas tolesniame skyriuje.

d) Pozicijos, pagal kurią arbitražinis susitarimas laikytinas atsisakymu nuo turto imuniteto, pagrįstumo įvertinimas

Ankstesniuose skyriuose buvo analizuojamas valstybės imuniteto nuo arbitražo ir teismų jurisdikcijos klausimas ir buvo padaryta išvada, kad valstybė arbitraže imuniteto neturi, todėl atitinkamai ji negali naudotis imunitetu ir teismo procesuose, susijusiuose su arbitražu. Ši išvada, manytina, yra išeities taškas analizuojant bet kokį su valstybės ar jos turto imunitetu susijusį klausimą ir atspindi valstybės imuniteto arbitražo kontekste esmę. Taigi šiuo atveju belieka tik išsiaiškinti valstybės turto imuniteto ribas arbitražo proceso kontekste, ir pažymėtina, kad šiuo atveju laikomasi pozicijos, kad arbitražinis susitarimas *per se* negali būti laikomas atsisakymu nuo valstybės turto imuniteto.

Šiuo atveju tai, jog arbitraže valstybė nesinaudoja imunitetu, neturi teisinės reikšmės sprendžiant klausimą dėl valstybės turto imuniteto, nes arbitražas neturi teisinių galių priverstine tvarka vykdyti arbitražo sprendimo. Arbitražas, būdamas alternatyva teisminiam ginčo nagrinėjimo būdui, baigiasi arbitrams priėmus sprendimą ir Niujorko konvencijos bei nacionalinės teisės aktų (jeigu arbitražo sprendimas nėra laikytinas “užsienio” Niujorko konvencijos prasme) dėka teismui pripažinus ir leidus vykdyti arbitražo sprendimą. Tokia, manytina, yra arbitražo kaip alternatyvos teisminiam ginčo nagrinėjimui, esmė. Arbitražas, skirtingai nei teismo procesas, prasideda arbitražinio susitarimo pagrindu, jame dažniausiai taikomos skirtingos nei teisme taisyklės, tačiau tiek arbitražo, tiek teismo procesas baigiasi vienodai – vykdytinu sprendimu (be abejo, jeigu tai nėra sprendimas dėl pripažinimo,

---

³⁸⁵ CHAMLONGRASDR, Dhisadee, supra note 341, p. 230-234.

nerieikalaujantis vykdymo proceso). Nuo šio momento tai, ar sprendimas buvo priimtas arbitraže ar teisme, neturi turėti jokios teisinės reikšmės sprendimo vykdymo procesui.

Tai nereiškia, jog yra pritariama, kad valstybės turto imunitetas turi būti absoliutus ar kad yra teisinga, jog valstybės turto imunitetas yra platesnės apimties nei imunitetas nuo teismo jurisdikcijos. Apskritai nėra siekiama kvestionuoti jokių su valstybės turto imunitetu susijusių taisyklių (nei tų, kurios numato, kokių viešosios teisės juridinių asmenų turtas naudojasi valstybės turto imunitetu, nei tų, kurios numato galimybę išieškoti iš komercinės paskirties turto, nei tų, kurios numato turto sąrašą, iš kurio jokiais atvejais negali būti išieškoma ar pan.). Disertacijoje yra tik siekiama kvestionuoti poziciją, kad valstybės sutikimas dėl ginčo sprendimo arbitraže, neaptariant jokių su turto imunitetu susijusių klausimų, gali turėti teisinės reikšmės sprendžiant klausimą dėl valstybės turto imuniteto, kai yra vykdomas arbitražo sprendimas. Ir šiuo atveju laikomasi pozicijos, kad valstybės turto imunitetas, kad ir koks jis bebūtų, turi būti tokios pačios apimties, kaip ir tuo atveju, kai yra siekiama suvaržyti valstybės turtą teismo proceso kontekste ar vykdant teismo sprendimą.

Atsižvelgiant į tai, argumentai, kuriais Prancūzijos teismai grindė poziciją, jog arbitražinis susitarimas laikytinas atsisakymu nuo turto imuniteto ar arbitražinis susitarimas, kuriuo susitariama dėl ICC arbitražo taisyklių, įtvirtinančių pareigą vykdyti arbitražo sprendimai, nelaiikytini įtikinančiais. Sekant tokia argumentacija, turėtų būti taip pat pripažinta, jog ir valstybės susitarimas dėl ginčo sprendimo užsienio valstybės teisme yra laikytinas atsisakymu nuo turto imuniteto. Tačiau, kaip ir minėta, tokia taisyklė nėra pripažįstama. Priešingai, taikoma kita taisyklė – valstybės sutikimas su užsienio teismo jurisdikcija nereiškia atsisakymo nuo turto imuniteto, kadangi pastaruoju atveju yra taikytinas skirtingas teisinis režimas.

Be abejo, šiuo atveju, nereikėtų pamiršti Šveicarijos, kuri taiko vieningą teisinį režimą tiek imunitetui nuo jurisdikcijos, tiek ir imunitetui vykdymo procese. Tačiau, kiek tai susiję su arbitražo kontekstu, pažymėtina, kad

Šveicarijos teisė nenumato jokių ypatumų atvejams, kai yra sudarytas arbitražinis susitarimas. Visais atvejais – tiek tuo atveju, kai sudarytas arbitražinis susitarimas, tiek ir tuo atveju, kai vyksta teismo procesas – yra taikytini vienodi reikalavimai (konkrečiai – reikalaujama nustatyti ryšį su Šveicarija). Todėl tai, kad nesant imuniteto nuo jurisdikcijos, valstybė negali naudotis ir turto imunitetu, yra ne arbitražinio susitarimo nulemta pasekmė, o visais atvejais taikytina taisyklė. Todėl šia prasme Šveicarija taip pat priskirtina valstybėms, kurios arbitražinio susitarimo *per se* nelaiko atsisakymu nuo turto imuniteto (kita vertus, jeigu remiantis anksčiau minėta *Libya v. LIAMCO* byla, kur tai, kad Šveicariją arbitražo vieta pasirinko ne šalys, bet jų paskirtas arbitras, nėra laikytinas pakankamu ryšiu su Šveicarija, darant prielaidą, kad pagal Šveicarijos teisę šalims pačioms arbitražiniame susitarime susitarus dėl arbitražo Šveicarijoje, ši aplinkybė laikytina pakankama, kad ryšys su Šveicarija būtų nustatytas, derėtų daryti išvadą, jog sėkmingo arbitražo sprendimo įvykdymo tikslas, sudarant arbitražinį susitarimą su valstybe, geriausia būtų susitarti dėl arbitražo Šveicarijoje).

Atitinkamai abejotina ir išvada, jog arbitražo taisyklėse numačius pareigą geranoriškai vykdyti arbitražo sprendimą, turėtų būti daroma išvada, kad valstybė atsisakė nuo turto imuniteto. Manytina, kad pareiga geranoriškai vykdyti arbitražo (ar teismo) sprendimą egzistuoja net ir tuo atveju, jeigu nėra tiesiogiai įtvirtinta arbitražo taisyklėse, nes to reikalauja sąžiningumo principas. Tačiau nepaisant tokios pareigos egzistavimo, egzistuoja priverstinio išieškojimo ar turto suvaržymo taisyklės atvejams, kai tokios pareigos nėra laikomasi. Taigi visiškai nėra aišku, kodėl šios taisyklės turi būti taikomos kitaip, kai sprendžiamas klausimas dėl pareigos geranoriškai vykdyti *arbitražo* sprendimą.

Faktas, jog valstybė yra Niujorko konvencijos narė, taip pat neturėtų būti laikomas argumentu, galinčiu pagrįsti, jog arbitražinis susitarimas yra kartu ir atsisakymas nuo turto imuniteto. Šiuo atveju nepritartina D. Chamlongrasdr pozicijai dėl Niujorko konvencijos teisinės reikšmės, sprendžiant klausimą dėl valstybės turto imuniteto. D. Chamlongrasdr esminis argumentas,

pagrindžiantis minėtą poziciją, yra Niujorko konvencijos tikslas – arbitražo sprendimų pripažinimo ir vykdymo skatinimas. Tačiau D. Chamlongrasdr, manytina, aiškina šį Niujorko konvencijos tikslą pernelyg plačiai.

Visų pirma nėra atsižvelgiama į Niujorko konvencijos kūrimo laikmetį, procesą bei *travaux preparatoires*. Nors pastaruosiuose, kaip ir minėta, yra paminėta, kad Niujorko konvencija yra taikoma tiek arbitražui, kurio šalys yra privatūs asmenys, tiek ir arbitražui, kurio viena šalių yra valstybė ar viešosios teisės juridiniai asmenys, tačiau apie tai, kad Niujorko konvencija koku nors būdu įtakotų valstybės imuniteto klausimus, nėra net užsimenama³⁸⁶. Manytina, kad tokio tikslo Niujorko konvencija ir negalėjo būti siekiama, atsižvelgiant į tai, koku laikotarpiu buvo rengiama Niujorko konvencija. Pagrindinis konvencijos rengimo procesas vyko XX amžiaus 6 dešimtmetyje. Tuo metu net apie tarptautinį konsensumą dėl riboto valstybės imuniteto nuo teismų jurisdikcijos taikymo iš esmės buvo sunku kalbėti, nekalbant jau apie valstybės turto imunitetą, kuris dar ir į 1972 m. Bazelio konvenciją buvo įtrauktas su didelėmis išlygomis. Taigi tai, kad Niujorko konvencija nebuvo siekiama reguliuoti valstybės imuniteto klausimų, yra labiau neabejotina nei tikėtina.

Be to, kaip ir minėta, nagrinėjant arbitražo sprendimo pripažinimo bei leidimo vykdyti priskyrimo procesams, susijusiems su arbitražu problematiką, arbitražo sprendimo pripažinimas bei vykdymas kaip angliško termino *enforcement* atitikmuo neapima vykdymo proceso, kuriam įvardinti vartojamas jau kitas – *execution* terminas. Taigi ir Niujorko konvencija iš esmės laikytina reglamentuojančia tik pripažinimą ir leidimą vykdyti arbitražo sprendimą, kitaip tariant, jo prilyginimą teismo sprendimui³⁸⁷, tačiau ne patį vykdymo procesą.

---

³⁸⁶ Apie Niujorko konvencijos kūrimo istoriją bei tikslus žr. BRINER, Robert; HAMILTON, Virginia. The History and General Purpose of the Convention: the creation of an international standard to ensure the effectiveness of arbitration agreements and foreign arbitral awards. In *Enforcement of Arbitration Agreements and International Arbitral Awards: The New York Convention in Practice*. London: Cameron May. 2008, p. 3-21.

³⁸⁷ RUBINSTEIN, Javier; FABIAN, Georgina. The Territorial Scope of the New York Convention and its Implementation in Common and Civil Law Countries. In *Enforcement of Arbitration Agreements and International Arbitral Awards: The New York Convention in Practice*. London: Cameron May. 2008, p. 93-94.

Kita vertus, terminą *enforcement* galima aiškinti ir kaip apimančią *execution* procesą, t. y. vykdymo procesą, kurio metu yra išieškoma iš atsakovo turto pagal pripažintą arbitražo sprendimą³⁸⁸. Tačiau Niujorko konvencijos III straipsnis labai aiškiai nurodo, kad Susitariančioji valstybė pripažįsta arbitražų sprendimus privalomais ir *vykdo pagal tos teritorijos, kurioje prašoma pripažinti ir vykdyti šiuos sprendimus, procesines normas* tolesniuose straipsniuose išdėstytomis sąlygomis (pažymėta autoriaus). Taigi vis tiek darytina išvada, kad Niujorko konvencija nereglamentuoja išieškojimo iš atsakovo turto proceso, tačiau tik tame pačiame straipsnyje reikalauja, kad arbitražų sprendimams, kuriems taikoma ši Konvencija, pripažinti ir vykdyti neturi būti taikomos iš esmės sunkesnės sąlygos arba didesni muitai ar rinkliavos, negu tie, kurie galioja vidaus arbitražų sprendimams pripažinti ir vykdyti.

Atsižvelgiant į tai, daugiausia gali būti pripažinta, kad valstybė – Niujorko konvencijos narė – įsipareigojo netaikyti užsienio valstybės imuniteto nuo teismo jurisdikcijos, kai yra sprendžiamas arbitražo sprendimo pripažinimo bei leidimo vykdyti klausimas, nes šis procesas yra laikytinas procesu, susijusiu su arbitražu, ir Niujorko konvencijos V straipsnyje yra nurodytas baigtinis sąrašas pagrindų, kuriais galima atsisakyti pripažinti bei vykdyti arbitražo sprendimą. Tačiau jau sprendžiant klausimą dėl išieškojimo iš konkretaus atsakovo turto, Niujorko konvencija neturėtų būti laikoma turinčia teisinės reikšmės.

Be to, neįtikinančia laikytina ir Niujorko konvencijos VI straipsnio, suteikiančio teisę reikalauti iš atsakovo pateikti užtikrinimą, esant prašymui sustabdyti arbitražo sprendimo pripažinimo bei vykdymo procesą, interpretacija. Kaip nurodo D. Chamlongrasdr, tai gali būti laikoma patvirtinimu, kad valstybė atsisakė nuo turto imuniteto laikinųjų apsaugos priemonių taikymo atžvilgiu, o kadangi šis yra griežtesnis nei turto imunitetas, kai turtą siekiama suvaržyti sprendimo įvykdymo tikslu, tai valstybė laikoma atsisakiusia ir pastarojo. Šis argumentas atmestinas jau vien dėl to, kad pareiga

---

³⁸⁸ LEW, Julian D M; MISTELIS, Loukas A; KRÖLL, Stefan M., supra note 38, p. 690-691.

pateikti būsimo arbitražo sprendimo įvykdymo užtikrinimą, negali būti prilyginamas visoms laikinosioms apsaugos priemonėms, kuriomis suvaržomas valstybės turtas. Akivaizdu, kad tai daugiausia yra laikinosios apsaugos priemonės rūšis. Taigi ir valstybės buvimas Niujorko konvencijos nare bei arbitražinio susitarimo sudarymas daugiausia gali būti laikoma kaip pagrindas teigti, jog yra atsisakyta turto imuniteto tik šios laikinosios apsaugos priemonės rūšies atžvilgiu, tačiau ne visų laikinųjų apsaugos priemonių ar išieškojimo iš turto atžvilgiu.

5. Lietuvos teismų praktikos valstybės imuniteto klausimais įtaka taisyklėms, taikytinoms valstybės imunitetui arbitražo proceso kontekste

Lietuvos teismų praktika užsienio valstybių imuniteto klausimais nėra gausi. Kartu pažymėtina, kad Lietuvos teismų praktikoje sprendimų, kuriuose būtų analizuojami užsienio valstybės imuniteto klausimai arbitražo proceso kontekste, iš esmės nėra³⁸⁹. Tačiau ir negausioje teismų praktikoje esti išaiškinimų, kurie gali būti aktualūs Lietuvos teismams sprendžiant klausimus dėl užsienio valstybės bei jos turto imuniteto ribų, kai valstybė yra sudariusi arbitražinį susitarimą.

Visų pirma pažymėtina, kad pagal Lietuvos teismų praktiką pripažįstama riboto imuniteto doktrina.

Pirmasis teismo sprendimas šiuo klausimu buvo priimtas 1998 metais³⁹⁰. Nors tuo metu Lietuvoje galiojusiame civiliniame kodekse dar buvo įtvirtintas absoliutaus valstybės imuniteto principas, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas

---

³⁸⁹ Šiuo atveju galbūt tik reikėtų paminėti 2005 m. vasario mėn. 3 d. Lietuvos apeliacinio teismo nutartį *Duke Investment Limited v. Kaliningrado srities administracija*, priimtą civilinėje byloje Nr. 2-2/2005, kur siekiant užtikrinti būsimo Londono arbitražo sprendimo vykdymą, *Duke Investment Limited* prašymu buvo areštuotas Kaliningrado srities nekilnojamas turtas, esantis Lietuvos Respublikoje. Tačiau šiuo atveju užsienio valstybės imuniteto klausimas buvo neaktualus, kadangi buvo aišku, jog Kaliningrado sritis nesinaudoja Rusijos Federacijos imunitetu, taip pat ir šalių susitartyje buvo įtvirtintos nuostatos, kuriomis buvo patvirtinta, jog atsisakoma nuo bet kokių teisių reikalauti taikyti imunitetą, galiausiai, ir iš nutarties turinio matyti, kad Kaliningrado sritis prašė panaikinti turto areštą ne dėl pažeisto užsienio valstybės imuniteto, bet dėl to, kad areštuotas turtas nepriklauso Kaliningrado sričiai.

³⁹⁰ 1998 m. sausio 5 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje *V. S. v. JAV ambasada*, bylos Nr. 3K-1/1998.

nurodė, jog „*Absoliutaus valstybės imuniteto, įtvirtinto Lietuvos Respublikos CPK 479 str. 1 d., taikymas reikštų, kad Lietuvos Respublika pripažįsta ir laikosi tarybinės teisės doktrinos ir akiai remiasi tarybine teise. Tuo pačiu tai neatitiktų po 1990 m. kovo 11 d. pasikeitusio Lietuvos valstybės vidaus ir tarptautinio statuso, o tai reiškia, kad trukdytų Lietuvai integruotis į tarptautinę bendriją. Tačiau teismas neturėtų įstatymo taikyti formaliai ir mechaniškai, neatsižvelgdamas į realią padėtį ir Lietuvos valstybės veiksmus tarptautiniuose santykiuose.*”

Riboto imuniteto principas buvo deklaruotas ir vėlesnėse Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bylose³⁹¹. Šiose bylose, kaip ir anksčiau minėtoje byloje, buvo sprendžiamas užsienio valstybės imuniteto taikymo darbo santykiuose klausimas (visose bylose ieškovais buvo užsienio valstybių ambasadų darbuotojai ir teismuose ginčijo neteisėtą atleidimą iš darbo). Tačiau pastarosiose bylose buvo pripažinta, kad ieškiniai yra susiję su užsienio valstybės *acta jure imperii*, ir užsienio valstybėms garantuotas imunitetas nuo Lietuvos teismų jurisdikcijos.

Antra, manytina, kad po to, kai Europos Žmogaus Teisių Teismas konstatavo, jog Lietuva, spręsdama užsienio valstybės imuniteto taikymo klausimą, privalėjo vadovautis Tarptautinės konvencijos dėl valstybių imuniteto nuostatomis, šios konvencijos nuostatomis bus vadovaujamasi vėlesnėse bylose.

Kaip ir minėta, Europos Žmogaus Teisių Teismas byloje *Cudak v. Lietuva*³⁹² nagrinėjo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. birželio 25 d. nutarties civilinėje byloje *A. C. (S.) v. Lenkijos Respublikos ambasada*, bylos Nr. 3K-3-203/2001 bei kitų šioje byloje priimtų teismų procesinių sprendimų teisėtumą Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos³⁹³ 6 straipsnio 1 dalies (teisė kreiptis į teismą) kontekste.

---

³⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. birželio 25 d. nutartis civilinėje byloje *A. C. (S.) v. Lenkijos Respublikos ambasada*, bylos Nr. 3K-3-203/2001; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. balandžio 6 d. nutartis civilinėje byloje *S. N. v. Švedijos Karalystės ambasada*, bylos Nr. 3K-3-142/2007.

³⁹² Supra note 216.

³⁹³ 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1995,

Disertacijoje analizuojamam užsienio valstybės imuniteto arbitražo proceso kontekste klausimui yra aktualu ne tiek tai, kad Europos Žmogaus Teisių Teismas konstatavo, kad teismai, suteikdami užsienio valstybei imunitetą minėtoje byloje, pažeidė Europos Žmogaus Teisių Teismo Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą teisminės pažeistų teisių gynybos prieinamumo principą,³⁹⁴ kiek tai, kad, kaip ir minėta, sprendime buvo konstatuota, jog Lietuvai yra privalomos Tarptautinės konvencijos dėl valstybių imuniteto nuostatos, kadangi jos atspindi paprotinę tarptautinę teisę, ir Lietuva nebalsavo prieš minėtos konvencijos priėmimą³⁹⁵.

Manytina, kad, esant tokiai situacijai, Lietuvoje egzistuoja prielaidos valstybės imuniteto klausimus spręsti taip, kaip nurodyta ankstesnėse šio skyriaus dalyse: t. y. nesuteikti užsienio valstybei imuniteto procesuose, susijusiuose su arbitražu, įskaitant ir arbitražo sprendimo pripažinimo bei leidimo vykdyti procesą, tačiau valstybės turto imuniteto klausimus spręsti lygiai taip pat kaip ir teismo sprendimo vykdymo atveju.

Kartu atkreiptinas dėmesys į tai, kad galima teigti, jog pagal Lietuvos

---

Nr. 37-913

³⁹⁴ Alicija Cudak (pareiškėja) dirbo Lenkijos ambasadoje korespondente telefoniste. Atleidus ją iš darbo, ji kreipėsi į Vilniaus apygardos teismą dėl neteisėto atleidimo iš darbo. Vilniaus apygardos teismas civilinę bylą nutraukė, nuroydamas, kad žodine nota Lenkijos Respublikos ambasada informavo, kad Lenkijos Respublikos užsienio reikalų ministerija nusprendė neduoti sutikimo būti teisėtu atstovu teismo procesuose, susijusiuose su pareiškėjos ieškiniu Lenkijos Respublikos ambasadai. Lietuvos apeliacinis teismas Vilniaus apygardos teismo nutartį paliko nepakeistą. Lietuvos Aukščiausiasis teismas, išnagrinėjęs pareiškėjos skundą, taip pat paliko žemesniųjų instancijų teismų sprendimus nepakeistus. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pripažino, kad Lietuvoje yra pripažįsta riboto valstybės imuniteto doktrina, tačiau vertino Lenkijos veiksmus kaip *acta jure imperii*, nuroydamas, jog nors tarp šalių buvo sudaryta darbo sutartis, tačiau pati pareigybė, korespondentė-telefonistė, suponuoja tai, kad tarp šalių susiklostė valstybės tarnybos pobūdžio santykiai, kadangi šio spareigos tam tikru laipsniu padėjo Lenkijos Respublikos valstybei įgyvendinti savo suverenias funkcijas. Europos Žmogaus Teisių Teismas konstatavo, kad Lietuva minėtais teismų sprendimais pažeidė Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos 6 str. 1 d. įtvirtintą teisminės gynybos prieinamumo principą. Ši išvados pagrindinis argumentas – tarp pareiškėjos ir Lenkijos ambasados buvo susiklostę darbo santykiai, kurie, vadovaujantis Tarptautine konvencija dėl valstybių imuniteto, laikytini *acta jure gestionis*, todėl Lenkijai neturėjo būti suteiktas imunitetas nuo Lietuvos teismų jurisdikcijos.

³⁹⁵ Kitas, manytina, taip pat labai svarbus aspektas, tačiau tiesiogiai nesusijęs su analizuojamu klausimu, yra įrodinėjimo pareigos dėl valstybės veiksmų pobūdžio (*acta jure imperii* v. *acta jure gestionis*) paskirstymas. Sprendime konstatuota, kad nei Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nei Lietuvos Vyriausybė neįrodė, kaip pareiškėjos darbo funkcijos gali būti objektyviai susijusios su Lenkijos suvereniais interesais. Kitaip tariant, Teismas nevertino, kad pareiga įrodyti, jog pareiškėjos darbo funkcijos nėra susijusios su Lenkijos suvereniais interesais, tenka pačiai pareiškėjai.

teismų praktiką užsienio valstybės imuniteto taisyklės neturi įtakos bendrosios jurisdikcijos, t. y. priskirtinumo ir teisingumo klausimų sprendimui. Kaip buvo pažymėta minėtoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyje byloje *V. S. v. JAV ambasada*, “<ar teismas yra kompetentingas nagrinėti tam tikrą bylą, galima išsiaiškinti tik> priėmus pareiškimą ir išsiaiškinus santykių, iš kurių kilo ginčas, pobūdį, taip pat diplomatiniais kanalais nustačius, ar valstybė sutinka, kad jai pareikštas ieškinys būtų nagrinėjamas iš esmės. Jeigu paaiškėtų, kad valstybei, kuriai pareikštas ieškinys, taikoma valstybės imuniteto doktrina, ieškinys negalėtų būti teismo nagrinėjimo dalyku, ir teismas bylą turėtų nutraukti (Lietuvos Respublikos CPK 243 str. 1 p.).” Taigi tai reiškia, kad Lietuvoje prieš užsienio valstybę inicijavus su arbitražu susijusį procesą, teismas visų pirma spęs dėl savo kompetencijos bendrais pagrindais (vadovaudamasis CPK bei Komercinio arbitražo įstatymu) ir tik tuomet spęs klausimą dėl to, ar valstybė turi teisę naudotis imunitetu inicijuotame procese.

Be to, atsižvelgiant į tai, kad, kaip ir minėta, Lietuvoje pripažįstamas ir taikomas kompetencijos kompetencijos principas, pagal kurį teismas paprastai nukreipia šalis nagrinėti arbitražinio susitarimo negaliojimo klausimą arbitraže, siūlytina Lietuvos teismams procesuose, susijusiuose su arbitražu, taikant arbitražo išimtį imuniteto taikymo kontekste nespęsti arbitražinio susitarimo galiojimo klausimo.

Galiausiai, analizuojant užsienio valstybės imuniteto taikymo Lietuvos teismuose klausimus, derėtų aptarti ir Lietuvos doktrinoje išsakytą poziciją, jog šie klausimai turėtų būti reglamentuoti įstatyminiame lygmenyje. Įžangoje minėtame K. Balevičienės straipsnyje autorė daro išvadą, kad “*Naujasis Civilinio proceso kodeksas valstybės imuniteto klausimo nereglamentuoja, todėl reikia konstatuoti, kad esamas valstybės imuniteto teisinis reglamentavimas Lietuvoje yra nepakankamas, o egzistuojanti teismų praktika kol kas nubrėžia tik pagrindines tokio reglamentavimo gaires. Todėl yra tikslinga teisės normas, reglamentuojančias valstybės imuniteto klausimus, įtvirtinti Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse arba atskirame įstatyme. Toks teisinis reglamentavimas gerokai palengvintų teismų darbą,*

*teisinių santykių dalyviai galėtų iš anksto prognozuoti galimų ginčų baigtį.*³⁹⁶

Su tokia autorės pozicija nederėtų sutikti dėl keleto priežasčių.

Pirma, manytina, kad vien tai, kad Lietuvos teismų praktika yra negausi užsienio valstybės imuniteto taikymo klausimais, manytina, negali pagrįsti išvados, kad Lietuvoje šio klausimo reglamentavimas yra nepakankamas. Tokia situacija iš esmės egzistavo daugelyje valstybių tam tikru metu, kai buvo atsisakyta absoliutaus imuniteto doktrinos, ir teismai pripažindavo turį jurisdikciją nagrinėti ginčą prieš užsienio valstybę. Tačiau valstybės, kurios, pripažinusios riboto imuniteto doktriną, priėmė ir įstatymus užsienio valstybės imuniteto taikymo klausimams reglamentuoti, sudaro mažumą. Absoliučioje daugumoje valstybių valstybės imuniteto taikymo klausimus paliekama spręsti teismų praktikai, atsižvelgiant į tarptautinės teisės šaltiniuose įtvirtintas taisykles, ir tai nereiškia, kad tokiose valstybėse užsienio valstybės imuniteto klausimai yra nepakankamai sureglamentuoti. Taigi manytina, kad šiuo atveju nederėtų pamiršti, kad užsienio valstybės imuniteto klausimai yra visų pirma tarptautinės teisės dalykas, todėl, esant tarptautinės teisės šaltiniams šiuo klausimu (o iš Lietuvos teismų praktikos matyti, kad jais yra remiamasi), manytina, kad valstybės imuniteto klausimų reglamentavimo atskirame įstatyme ar civilinio proceso kodekse, nėra aktualus.

Antra, valstybės imuniteto taikymo taisyklių įtvirtinimas įstatyminiame lygmenyje, galėtų būti ne naudingas, bet, priešingai – žalingas. Tokiu būdu yra rizikuojama ne išspręsti tariamo teisinio neaiškumo problemą, bet kaip tik sukelti įstatyme numatytų taisyklių taikymo bei aiškinimo problemas. Šiuo atveju, Europos Žmogaus Teisių Teismui nurodžius, kad Lietuvai yra privalomos Tarptautinės konvencijos dėl valstybių imuniteto nuostatos, manytina, kad jos ir turėtų būti aiškinamos vadovaujantis minėta konvencija ir jos *travaux préparatoires*. Taigi analogiškų klausimų reglamentavimas nacionalinėje teisėje galėtų sukelti papildomų problemų dėl vartojamų sąvokų aiškinimo bei nuostatų atitikimo minėtai konvencijai (kaip matyti iš Europos

---

³⁹⁶ BALEVIČIENĖ, Kristina. Riboto valstybės imuniteto doktrina ir jos taikymas Lietuvos Respublikoje. *Jurisprudencija*. 58(50) tomas, 2004, p. 144.

Žmogaus Teisių Teismo sprendimo, Europos Žmogaus Teisių Konvencijos pažeidimas kaip tik ir buvo konstatuotas dėl netinkamo tarp ambasados ir pareiškėjus susiklosčiusių teisinių santykių prigimties kvalifikavimo, o ne dėl to, kad Lietuvos teismai apskritai ignoravo principą, jog esant ginčui dėl darbo teisinių santykių, užsienio valstybė neturi teisės naudotis imunitetu) .

Galiausiai, manytina, kad tai, jog Lietuvos teismų praktika užsienio valstybės imuniteto taikymo klausimais yra negausi, labiau patvirtina išvadą, jog šio klausimo ir nereikėtų reglamentuoti įstatyme, kadangi patirties trūkumas taip pat gali būti viena priežasčių, lemiančių netinkamą šio klausimo reglamentavimą.

IŠVADOS

1. Tarptautiniame komerciniame arbitraže yra beveik vieningai pripažįstamas ir taikomas principas, pagal kurį valstybei bei viešosios teisės juridiniams asmenims draudžiama remtis nacionalinėje teisėje įtvirtintais teisės sudaryti arbitražinius susitarimus apribojimais. Tokios pozicijos dažniausiai laikosi ir teismai, nagrinėdami arbitražinio susitarimo galiojimo klausimą (dažniausiai – arbitražo sprendimo panaikinimo ar pripažinimo bei leidimo vykdyti kontekste). Tačiau egzistuojant labai skirtingai minėto principo argumentacijai, taip pat skirtingiems požiūriams į tarptautinį komercinį arbitražą, negalima vienareikšmiškai prognozuoti, kad valstybei ar viešosios teisės juridiniam asmeniui, sudarius arbitražinį susitarimą pažeidžiant nacionalinėje teisėje įtvirtintus teisės sudaryti arbitražinį susitarimą apribojimus, toks arbitražinis susitarimas nebus pripažintas negaliojančiu.

2. Valstybės, kurios nacionalinėje teisėje draudžia ar riboja valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, sudaro mažumą. Iš jų – dalis nustato tokį apribojimą tik nacionalinio arbitražo atžvilgiu. Dominuoja labai ryški tendencija panaikinti tokius apribojimus, o ne priešingai – juos naujai nustatyti. Priežastys, dėl kurių nacionalinėje teisėje pasirenkama apriboti valstybės teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, nėra aiškios. Dažniausiai jos siejamos su tuo, kad ginčo, kurio šalimi yra valstybė ar viešosios teisės juridinis asmuo, nagrinėjimas ne nacionaliniuose teismuose, pažeidžia valstybės orumą. Tai nelaikytina apribojimų įtvirtinimą pagrindžiančia priežastimi. Darant prielaidą, kad valstybė ir viešosios teisės juridiniai asmenys privatinuose santykiuose dalyvauja lygiais pagrindais su kitais šių santykių dalyviais, valstybei bei viešosios teisės juridiniams asmenims neturi būti draudžiama sudaryti arbitražinius susitarimus. Valstybė bei viešosios teisės juridiniai asmenys turi turėti teisę sudaryti arbitražinius susitarimus tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir privatūs asmenys. Atsižvelgiant į tai, pritartina Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo

įstatymo pakeitimui, kuriuo buvo panaikintas anksčiau galiojęs viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus apribojimas.

3. Galima teigti, kad tarptautiniu mastu yra pasiektas konsensusas dėl to, kad arbitražinis susitarimas turi įtakos valstybės imuniteto taikymui, tačiau nėra vieningai sutariama dėl tokios įtakos ribų (“arbitražo išimties taikymo ribų”). Vieningai yra pripažįstama, kad valstybė arbitraže imunitetu nesinaudoja, tačiau skiriasi valstybės imuniteto taikymo ribos procesuose, susijusiuose su arbitražu, bei užtikrinant arbitražo sprendimo vykdymą ar jį vykdamant:

3.1. Nors egzistuoja konsensusas dėl to, kad su arbitražu susijusiuose teismo procesuose valstybei nesuteikiamas imunitetas nuo teismo jurisdikcijos, tačiau:

- 1) skiriasi teismo proceso, susijusio su arbitražu, sąvoka: sutariama, kad tai yra procesai, kurie yra tiesiogiai susiję su arbitražu ir nesusiję su arbitražo sprendimo užtikrinimu ar vykdymu, kai yra siekiama suvaržyti valstybės turtą, tačiau nesutariama, ar teismo procesams, susijusiems su arbitražu, yra priskirtinas arbitražo sprendimo pripažinimo bei leidimo vykdyti procesas. Pastarosios kategorijos procesų priskyrimui iš esmės vieningai pritariama teismų praktikoje, prieštaravimų esti tik doktrinoje, taip pat į teismo procesų, susijusių su arbitražu, sąvoką minėto proceso neįtraukia Bazelio konvencija, taip pat nėra aišku, ar Tarptautinėje konvencijoje dėl valstybių imuniteto vartojama sąvoka “patvirtinimas” (angl. *confirmation*) kartu reiškia ir pripažinimo bei leidimo vykdymo procesą (angl. *recognition and enforcement*);
- 2) skiriasi valstybės veiksmų skirstymo į *acta jure gestionis* ir *acta jure imperii* įtakos arbitražo išimties taikymui vertinimas: tarptautinės konvencijos arbitražo išimties taikymą sieja su papildomu kriterijumi – turi būti nustatyta, jog valstybė sudarė arbitražinį susitarimą dėl iš privatinės teisės reguliuojamų santykių kylančių ginčų;

3) nevienodai vertinama, kokiuose teismuose, nagrinėjančiuose su arbitražu susijusius klausimus, yra leidžiama netaikyti valstybės imuniteto nuo teismo jurisdikcijos – imuniteto taikymo taisyklė gali numatyti ir papildomus reikalavimus teismo jurisdikcijai (pavyzdžiui, Bazelio konvencijoje valstybė neturi imuniteto tik teismuose tokios valstybės, kurios teritorijoje ar pagal kurios teisę arbitražas vyksta ar vyks).

3.2. Nėra vieningos pozicijos, ar arbitražinis susitarimas yra laikytinas atsisakymu nuo valstybės turto imuniteto – dominuojanti pozicija yra arbitražinio susitarimo nepripažinti atsisakymu nuo valstybės turto imuniteto, tačiau esti pozicijų doktrinoje bei teismo procesų, kuriuose valstybei nebuvo leista naudotis turto imunitetu dėl to, kad ji buvo sudariusi arbitražinį susitarimą.

4. Arbitražo išimtis su arbitražu susijusiuose teismo procesuose turi būti taikoma atsižvelgiant į tai, kad valstybė neturi imuniteto arbitraže. Kitaip tariant, pastarasis teiginys turi būti laikomas pagrindu visoms kitoms su valstybės imuniteto taikymu teismo procesuose, susijusiuose su arbitražu, susijusioms taisyklėms. Todėl atitinkamai:

4.1. Valstybės veiksmų išskyrimas į *acta jure imperii* ir *acta jure gestionis* neturi turėti įtakos sprendžiant klausimą dėl to, ar valstybė turi imunitetą procesuose, susijusiuose su arbitražu. Arbitražinio susitarimo faktas *per se* yra pagrindas netaikyti imuniteto teismo procesuose, susijusiuose su arbitražu.

4.2. Valstybė neturi imuniteto nuo teismo jurisdikcijos arbitražo sprendimo pripažinimo bei leidimo vykdyti procese;

4.3. Teismo bendrosios jurisdikcijos užsienio valstybės atžvilgiu klausimas turi būti sprendžiamas taip, tarsi valstybė būtų privati šalis, t. y. valstybės imuniteto taisyklės neturi teismui suteikti nei daugiau, nei mažiau jurisdikcijos, lyginant su ginču, kurio abi šalys yra privatūs asmenys.

5. Valstybės turto imuniteto taikymo klausimai, kai yra siekiama suvaržyti valstybės turtą, siekiant užtikrinti būsimą arbitražo sprendimą ar įvykdyti priimtą arbitražo sprendimą, turi būti sprendžiami visiškai taip pat, kaip ir teismo proceso atveju, t. y. arbitražinis susitarimas *per se* negali būti traktuojamas kaip atsisakymas nuo valstybės turto imuniteto.

Valstybės ir viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus reglamentavimas pagal įvairių valstybių nacionalinę teisę (Lentelė)

Valstybė	Teisės aktas, reglamentuojantis arbitražą	Valstybės bei viešosios teisės juridinio asmens teisės sudaryti arbitražinį susitarimą reglamentavimas	Pastabos	Nuoroda
Airija	1954 m. Arbitražo aktas 1980 m. Arbitražo aktas 1998 m. Arbitražo (tarptautinio komercinio) aktas 2010 m. Arbitražo aktas (pakeičia visus anksčiau minėtus aktus)	1954 m. Arbitražo akto 4 straipsnyje nurodyta, kad jis taikomas ir tuo atveju, kai arbitražo šalimi yra viešosios teisės juridinis asmuo. 2010 m. Arbitražo akto 28 straipsnis: aktas taikomas ir tuo atveju, kai arbitražo šalimi yra viešosios teisės juridinis asmuo.	Komentare patvirtinama, kad valstybė bei viešosios teisės juridiniai asmenys be apribojimų turi teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, ir 1998 m. Arbitražo aktas, reglamentuojantis tarptautinį arbitražą, laikomas taip pat įtvirtinančiu 1954 m. Arbitražo akto 4 straipsnio taisyklę. (Komentaras aiškina iki 2010 m. galiojusį reglamentavimą)	<i>Komentaro nuoroda:</i> BUNNI, Nael G. International Handbook on Commercial Arbitration (toliau – IHCA). Suppl. 33. 2001, p. Ireland-13. <i>1954 m., 1998 m. ir 2010 m. aktų nuorodos:</i> IHCA. Suppl. 33. 2001, p. Ireland: Annex I ir Annex III; Suppl. 61. 2010, p. Ireland: Annex I.
Argentina	1967 m. Nacionalinis civilinio ir komercinio proceso	Kodekse nuostatų, tiesiogiai reglamentuojančių valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti	Komentare nurodoma, jog teismų ir kitų institucijų sprendimai patvirtina, kad Argentinos valstybė bei kiti viešosios teisės juridiniai asmenys turi teisę	<i>Komentaro nuoroda:</i> NAÓN, Horacio A. Grigeria. International Handbook on

	kodeksas (su pakeitimais) bei provincijų kodeksai (jie daugiausia atkartoja pagrindinio kodekso normas)	arbitražinius susitarimus, nėra.	spręsti ginčus arbitraže (tiek tarptautiniam, tiek nacionaliniam, nepriklausomai nuo to, kokios nacionalinės priklausomybės yra kita šalis), jeigu tai nėra susiję su suvereniomis valstybės galiomis ar jų įgyvendinimu ar viešosios tvarkos priežastys nepagrindžia išimtinės teismų kompetencijos.	Commercial Arbitration (toliau – IHCA). Suppl. 28. 1999, p. Argentina-10 <i>Nacionalinio civilinio ir komercinio proceso kodekso nuoroda:</i> ICHA. Suppl. 28. 1999, p. Argentina: Annex I ir Annex II.
Australija	Valstijų komercinio arbitražo aktai (jų turinys iš esmės yra identiškas) 1974 m. Tarptautinio arbitražo aktas	Arbitražą reglamentuojančiuose teisės aktuose nuostatų, tiesiogiai reglamentuojančių valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, nėra.	Komentare nurodoma, kad apribojimų nacionalinėje teisėje nėra. Pavyzdžiui, Viktorijos arbitražo akto 5 straipsnyje nurodoma, kad jis yra privalomas ir Karūnai (t. y. valstybei). Tarptautinio komercinio arbitražo akto 2B straipsnyje įtvirtinta analogiška nuostata.	<i>Komentaro nuoroda:</i> PRYLES, Michael C. IHCA. Suppl. 46. 1999, p. Australia-7. <i>Tarptautinio arbitražo akto nuoroda:</i> IHCA. Suppl. 46. 1999, p. Australia: Annex II.
Austrija	Civilinio proceso kodekso 6 dalis, 4 skyrius „Arbitražo procesas“ (galioja nuo 2006 m. liepos 1 dienos)	Kodekse nuostatų, tiesiogiai reglamentuojančių valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, nėra.	Nurodoma, kad Austrija bei Austrijos viešosios teisės juridiniai asmenys dalyvauja tiek nacionaliniame, tiek ir tarptautiniame arbitraže.	<i>Komentaro nuoroda:</i> MELIS, Werner. IHCA Suppl. 50. 2007, p. Austria-10. <i>Civilinio proceso kodekso ištraukų</i>

				<i>nuoroda:</i> IHCA Suppl. 50. 2007, p. Austria: Annex I.
Belgija	1972 m. Proceso kodekso 6 dalis „Arbitražas“ (paskutinį kartą pakeistas 1998 m.)	1676 str. 2 d.: Išskyrus atvejus, kai įstatymai nustato kitaip, viešosios teisės juridiniai asmenys gali sudaryti arbitražinį susitarimą tik tuo atveju, kai toks susitarimas yra dėl ginčo, susijusio su sutarties sudarymu ar vykdymu. Tokiam arbitražiniam susitarimui sudaryti taikomos tos pačios sąlygos, kurios yra taikomos sutarčiai, esančiai arbitražinio susitarimo dalyku, sudaryti. Taip pat viešosios teisės juridiniai asmenys turi teisę sudaryti arbitražinį susitarimą, jeigu tokią teisę suteikia įstatymai ar Ministrų Tarybos dekretas. Tokiame dekrete taip pat gali būti numatytos tam tikros sąlygos ar taisyklės, kurios turi būti įvykdytos sudarant sutartį.	Komentare nurodoma, kad taisyklė, pagal kurią arbitražiniam susitarimui sudaryti taikomos tos pačios sąlygos, kurios yra taikomos sutarčiai, esančiai arbitražinio susitarimo dalyku, sudaryti, reiškia, kad, pavyzdžiui, jeigu sutarčiai yra reikalingas Ministrų Tarybos patvirtinimas, toks patvirtinimas turi būti gautas ir dėl arbitražinio susitarimo sudarymo. Taip pat nurodoma, kad tuo atveju, kai teisę sudaryti arbitražinį susitarimą suteikia tarptautinė sutartis, minėta Proceso kodekso norma netaikoma. Belgija yra tiek 1961 m. Europos konvencijos dėl tarptautinio komercinio arbitražo, tiek ir 1965 m. Vašingtono konvencijos narė, todėl pati Belgijos valstybė atitinkamai turi teisę sudaryti arbitražinius susitarimus dėl ginčų, kylančių iš tarptautinės prekybos, bei dėl investicinių ginčų.	<i>Komentaro nuoroda:</i> KEUTGEN, Guy; DAL, Albert. IHCA. Suppl. 49. 2007. P. Belgium-7 <i>Proceso kodekso ištraukų nuoroda:</i> IHCA. Suppl. 49. 2007, p. Belgium: Annex I.

			Žr. disertacijos pirmosios dalies 2.2 skyrių dėl Belgijos prisijungimo prie Europos konvencijos su išlyga bei dėl anksčiau galiojusio reglamentavimo viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinį susitarimą klausimu.	
Bermudai	1993 m. Tarptautinio sutaikinimo ir arbitražo akto 49 straipsnis ir 1986 m. Arbitražo akto 42 straipsnis: arbitražo aktas	Tarptautinio sutaikinimo ir arbitražo akto 49 straipsnis ir Arbitražo akto 42 straipsnis: aktų nuostatos yra privalomos Karūnai.	Komentare patvirtinama, kad apribojimų valstybei bei viešosios teisės juridiniams asmenims sudaryti arbitražinius susitarimus nėra.	<i>Komentaro nuoroda:</i> HARGUN, Narinder K; ELKINSON, Jeffrey P. IHCA. Suppl. 18. 1994, p. Bermuda-7. <i>Tarptautinio sutaikinimo ir arbitražo akto nuorodos:</i> IHCA. Suppl. 18. 1994, p. Bermuda: Annex I ir Annex II..
Brazilija	1996 m. Įstatymas Nr. 9.307	Įstatyme, reglamentuojančiame arbitražą, nuostatų, tiesiogiai reglamentuojančių valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, nėra.	Komentare nurodoma, kad doktina patvirtina vieningai, kad valstybė gali spręsti ginčus arbitraže . Nacionalinio arbitražo atveju, tokią teisę patvirtina Brazilijos Aukščiausiojo Teismo 1973 m sprendimas Nr 52.181. Kiek tai susiję su tarptautiniu arbitražu,	<i>Komentaro nuoroda:</i> NETTO, Carlos Nehring. IHCA. Suppl. 51. 2008, p. Brazil-11. <i>Įstatymo nuoroda:</i> IHCA. Suppl. 51. 2008,

			<p>1) minimas 1974 m. vasario 15 d. nutarimas, kuriuo suteikta teisė Brazilijos Iždui sudaryti arbitražinius susitarimus dėl ginčų, kylančių iš tarptautinio pobūdžio finansinių sandorių; 2) pateikiama nuoroda į bylas, kuriose valstybė buvo arbitražinio susitarimo šalimi (Paranos apeliacinio teismo 2005 m. sprendimas byloje <i>Companhia Paranaense de Energia (COPEL) v. Energetica Rio Pedrinho S.A.</i>; Aukštesniojo teisingumo teismo 2004 m. sprendimas byloje <i>Companhia Estadual de Energia Electrica (CEEE) v. AES Uruguaiana</i>).</p> <p>Tačiau kartu nurodoma, jog bet kuriuo atveju, kiek tai yra susiję su valstybe bei viešosios teisės juridiniais asmenimis, būtina atidžiai analizuoti kiekvieną atvejį, siekiant įsitikinti, jog sudaromas arbitražinis susitarimas bus laikomas galiojančiu, kadangi specialiuose įstatymuose gali būti nustatyti tam tikri papildomi apribojimai.</p>	p. Brazil: Annex I.
Bulgarija	1988 m. Tarptautinio komercinio arbitražo įstatymas	Tarptautinio komercinio arbitražo įstatymo 3 straipsnis: Valstybė ar valstybės institucija gali būti tarptautinio	Komentare patvirtinama, kad pagal galiojančio įstatymo nuostatas, valstybė bei viešosios teisės juridiniai asmenys turi teisę sudaryti arbitražinius	<i>Komentaro nuoroda:</i> ALEXIEV, Assen. IHCA. Suppl. 61. 2010, p. Rep. of Bulgaria-12.

	2008 m. Civilinio proceso kodeksas 2005 m. Tarptautinės privatinės teisės kodeksas	komercinio arbitražo šalis. Pagal minėto įstatymo įsigaliojimo nuostatų 3 paragrafą, minėta taisyklė taikoma ir tuo atveju, kai abi ginčo šalys turi gyvenamąją vietą ar buveinę Bulgarijoje.	susitarimus. Žr. disertacijos pirmosios dalies 2.1.2 skyrių dėl anksčiau Bulgarijoje galiojusio reglamentavimo.	<i>Tarptautinio komercinio arbitražo įstatymo nuoroda:</i> IHCA. Suppl. 61. 2010, p. Rep. of Bulgaria Annex I.
Čekija	1994 m. Arbitražo aktas	Arbitražo akte nuostatų, tiesiogiai reglamentuojančių valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, nėra.	Komentare nurodoma, kad viešosios teisės juridiniai asmenys neturi teisės sudaryti arbitražinių susitarimų dėl ginčų, kylančių iš viešųjų neatlygintinų sveikatos priežiūros paslaugų teikimo. Ši išimtis buvo įtvirtinta Arbitražo akte 2006 m.	<i>Komentaro nuoroda:</i> MAISNER, Martin. OLIK, Miloš. IHCA. Suppl. 60. 2010, p. Czech Rep.-12. <i>Arbitražo akto nuoroda:</i> IHCA. Suppl. 60. 2010, p. Czech Rep.: Annex I.
Čilė	2004 m. Tarptautinio komercinio arbitražo įstatymas Nr. 19.971 1902 m. Civilinio proceso kodeksas 1943 m. Teisminės valdžios organizavimo kodeksas	Arbitražo teisinius santykius reglamentuojančiuose teisės aktuose nuostatų, tiesiogiai reglamentuojančių valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, nėra.	Nacionalinio arbitražo atveju valstybės institucijos, kurios neturi juridinio asmens teisių ir tiesiogiai yra priklausomos nuo Iždo, pavyzdžiui, ministerijos, neturi teisės sudaryti arbitražinių susitarimų (tokių asmenų vardu ginčiuose atstovauja speciali valstybės institucija, kurios įgaliojimus apibrėžiančiame teisės akte nėra suteikta teisė sudaryti arbitražinius susitarimus). Tačiau specialiuose įstatymuose gali	<i>Komentaro nuoroda:</i> JANA L., Andrés. IHCA. Suppl. 59. 2010, p. Chile-13-14. <i>Tarptautinio komercinio arbitražo įstatymo nuoroda:</i> IHCA. Suppl. 59. 2010, p. Chile: Annex I.

			<p>būti numatyta tokia teisė (pavyzdžiui, dėl koncesijų sutarčių). Viešosios teisės juridiniai asmenys, kurie turi juridinio asmens teises (valstybės įmonės, agentūros ir pan.) gali sudaryti arbitražinius susitarimus.</p> <p>Tarptautinio komercinio arbitražo atveju viešosios teisės juridiniams asmenims teisė sudaryti arbitražinius susitarimus suteikia specialus 1978 m. įstatymas.</p>	
Danija	2005 m. Danijos arbitražo aktas	Danijos arbitražo akte nuostatų, tiesiogiai reglamentuojančių valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, nėra.	Komentare patvirtinama, kad valstybė bei viešosios teisės juridiniai asmenys turi teisę sudaryti arbitražinius susitarimus.	<p><i>Komentaro nuoroda:</i> PHILIP, Alan. IHCA. Suppl. 57. 2009, p. Denmark-9</p> <p><i>Danijos arbitražo akto nuoroda:</i> IHCA. Suppl. 52. 2008, p. Denmark: Annex I.</p>
Egiptas	1994 m. Civilinių ir komercinių ginčų arbitražo įstatymas	Įstatymo 1 straipsnyje nurodyta, jog įstatymo nuostatos, įskaitant ir tarptautines sutartis, taikytinas Egipte, taikomas arbitražui tarp viešosios teisės juridinių asmenų bei privačių asmenų, kai arbitražo vieta yra Egipte	<p>Komentare nurodoma, jog valstybė bei viešosios teisės juridiniai asmenys turi teisę sudaryti arbitražinius susitarimus tiek nacionalinio, tiek tarptautinio komercinio arbitražo atveju.</p> <p>Taip pat nurodoma, jog įstatymo aiškinamajame rašte nurodoma, jog nėra</p>	<p><i>Komentaro nuoroda:</i> ENEIN, Aboul. IHCA. Suppl. 36. 2002, p Egypt-3-4, 10.</p> <p><i>Įstatymo nuoroda:</i> IHCA. Suppl. 36. 2002, p Egypt: Annex I.</p>

		<p>arba, tarptautinio arbitražo atveju, kai šalys susitaria dėl įstatymo taikymo. Įstatymo 1 straipsnis papildytas 1997 m.: Administracinių sutarčių atveju susitarimas dėl arbitražo sudaromas, esant kompetentingo ministro ar kito pareigūno sutikimui. Įgaliojimų duoti sutikimą delegavimas nėra leidžiamas.</p>	<p>abejonių, jog valstybė bei viešosios teisės juridiniai asmenys turi teisę sudaryti arbitražinius susitarimus. Tačiau tokia pozicija bei Įstatymo 1 straipsnio turinys susilaukė didelio priešiško iš Valstybės Tarybos (pranc. <i>Counseil d'Etat</i>, ši institucija kartu yra ir aukščiausios instancijos administracinis teismas), kurios nuomone, viešosios teisės juridiniai asmenys neturi teisės sudaryti arbitražinių susitarimų. Kita vertus, Valstybės Tarybos generalinė asamblėja keletą kartų pateikė išvadas, jog tokia teisė viešosios teisės juridiniai asmenys turi.</p> <p>Atsižvelgiant į tai, 1997 m. Įstatymo 1 straipsnis buvo papildytas, nurodant, jog arbitražiniam susitarimui sudaryti reikalingas kompetentingo ministro ar kito pareigūno sutikimas. Tačiau nurodoma, jog praktikoje tai nėra kliūtis, nes kompetencija pasirašyti administracines sutartis ir yra suteikta atitinkamiems kompetentingiems ministrams.</p>	
Graikija	1967 m. Civilinio proceso kodekso	Civilinio proceso kodekso įgyvendinimo įstatymo 49	Komentare nurodoma, kad ši nuostata yra ignoruojama tiek teismų praktikos	<i>Komentaro nuoroda:</i> FOUSTOUCOS,

	VII knyga 1999 m. Tarptautinio komercinio arbitražo įstatymas 1967 m. Civilinio procesu kodekso įgyvendinimo įstatymas	straipsnyje nurodyta, jog valstybės institucijos (angl. <i>government bodies</i>) gali sudaryti arbitražinius susitarimus tik raštu ir tik gavus Vyriausybės teisės skyriaus nuomonę bei esant bendram Finansų ministro bei kompetentingo Ministro sprendimui. Analogiški reikalavimai yra taikytini ir skiriant arbitražą.	(Graikijos Aukščiausiasis Teismas viename sprendimų nurodė, jog apribojimai valstybei spręsti ginčus arbitraže yra laikytina nacionalinės, bet ne tarptautinės viešosios tvarkos dalimi, ir todėl nedraudžia valstybei sudaryti arbitražinę išlygą, dėl ginčų, susijusių su sudaroma tarptautinio pobūdžio sutartimi), tiek ir specialių įstatymų, reguliuojančių užsienio investicijas bei numatančių ginčų tarp Graikijos valstybės bei investuotojų sprendimą arbitraže. 1970 m. taip pat buvo priimtas Dekretas Nr. 736/1970, kurio 8 straipsnyje jau tiesiogiai buvo įtvirtinta, jog CPK įgyvendinimo įstatymo 49 straipsnis yra netaikomas arbitražiniams susitarimams, kuriuos valstybė sudarė su užsienio asmenimis ar investuotojais. Kiti viešosios teisės juridiniai asmenys turi teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, apribojimai, jeigu taikomi, yra įtvirtinti tokių asmenų steigimo aktuose.	Anghélos C.; KOUSSOULIS, Stelios. IHCA. Suppl. 34. 2001, p. Greece-9-10 <i>Civilinio proceso kodekso įgyvendinimo įstatymo nuoroda:</i> IHCA. Suppl. 34. 2001, p. Greece: Annex III.
Izraelis	1968 m. Arbitražo aktas (su	Arbitražo akto 36 straipsnyje nurodoma, jog pagal akto	Komentare nurodoma, kad Arbitražo 36 straipsnio taisyklė reiškia, kad	<i>Komentaro nuoroda:</i> OTTOLENGHI, Smadar.

	pakeitimais)	nuostatas valstybė laikytina turinčia tokį patį statusą, kaip ir privatūs asmenys, su sąlyga, jog Civilinio proceso pakeitimo (Valstybė kaip šalis) įstatymas bus taikomas arbitražui, kurio šalimi yra valstybė.	valstybė turi teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, jeigu ginčas yra komercinio pobūdžio, ir nesusijęs su valstybės <i>acta iure imperii</i> . Kitų viešosios teisės juridinių asmenų teisių apimtį apibrėžia jų steigimo aktai. Tokių asmenų teisių įgyvendinimo srityje yra pripažįstama ir teisė sudaryti arbitražinius susitarimus.	IHCA. Suppl. 2. 1984, p. Israel-4. <i>Arbitražo akto nuoroda:</i> IHCA. Suppl. 56. 2009, p. Israel: Annex I.
Indija	1996 m. Arbitražo ir sutaikinimo įstatymas	Arbitražo akte nuostatų, tiesiogiai reglamentuojančių valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, nėra.	Komentare patvirtinama, kad jokių apribojimų įstatymuose nėra nustatyta.	<i>Komentaro nuoroda:</i> NARIMAN, Fali S. IHCA. Suppl. 30. 2000, p. India-15. <i>Įstatymo nuoroda:</i> IHCA. Suppl. 30. 2000, p. India: Annex I.
Indonezija	1999 m. Arbitražo bei alternatyvių ginčų sprendimo būdų įstatymas	Įstatyme nuostatų, tiesiogiai reglamentuojančių valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, nėra.	Komentare nurodoma, jog valstybė bei valstybės įmonės praktikoje dažnai sudaro arbitražinius susitarimus. Nėra aišku, ar valstybės institucijos gali būti laikomos arbitražinio susitarimo šalimi, kadangi paprastai jos neturi juridinio asmens teisių.	<i>Komentaro nuoroda:</i> MILLS, Karen. IHCA. Suppl. 47. 2006, p. Indonesia-11. <i>Įstatymo nuoroda:</i> IHCA. Suppl. 47. 2006, p. Indonesia: Annex I.
Ispanija	2003 m. Arbitražo įstatymas (pakeistas 2009)	Arbitražo įstatymo 2 straipsnyje nurodoma, jog tuo atveju tuo atveju, kai arbitražas yra	Komentare nurodoma, kad arbitražinį susitarimą turi teisę sudaryti visi fiziniai bei juridiniai asmenys.	<i>Komentaro nuoroda:</i> CREMADES, Bernardo M. IHCA. Suppl. 41.

		tarptautinis, ir viena iš šalių yra valstybė arba įmonė ar organizacija, kontroliuojama valstybės, tokia šalis neturi teisės remtis savo valstybės teise, siekdama išvengti iš arbitražinio susitarimo kylančių įsipareigojimų.		2004, p. Spain-6 <i>Arbitražo įstatymo nuoroda:</i> IHCA. Suppl. 41. 2004, p. Spain: Annex I.
Italija	1940 m. Civilinio proceso kodekso 4 knygos VIII skyrius „Arbitražas“ (paskutinį kartą pakeistas 2006 m.)	Civilinio proceso kodekse nuostatų, tiesiogiai reglamentuojančių valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, nėra.	Komentare patvirtinta, jog nacionalinės teisės normomis valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus nėra ribojama.	<i>Komentaro nuoroda:</i> BERNARDINI, Piero. IHCA. Suppl. 49. 2007, p. Italy-12 <i>Civilinio proceso kodekso ištraukos nuoroda:</i> IHCA. Suppl. 46. 2006, p. Italy: Annex I.
Japonija	2003 m. Arbitražo įstatymas	Įstatyme nuostatų, tiesiogiai reglamentuojančių valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, nėra.	Komentare patvirtinta, jog nacionalinės teisės normomis valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus nėra ribojama.	<i>Komentaro nuoroda:</i> TANIGUCHI, Yasuhei; NAKAMURA, Tatsuya. IHCA. Suppl. 43. 2005, p. Japan-13. <i>Arbitražo įstatymo nuoroda:</i> IHCA. Suppl. 43. 2005,

				p. Japan: Annex I.
Jungtinė Karalystė	<p>Anglija 1996 m. Arbitražo aktas</p> <p>Škotija 2010 m. Arbitražo aktas</p>	<p>106 straipsnis: arbitražo aktas privalomas Karūnai.</p> <p>34 straipsnis: arbitražo aktas privalomas Karūnai.</p>	<p>Vadovaujantis komentaru valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisė sudaryti arbitražinį susitarimą kildinama iš Arbitražo akto 106 straipsnio. Taip pat nurodoma, jog 1978 m. Valstybės imuniteto įstatymas riboja užsienio valstybės imunitetą Jungtinės Karalystės teismuose, jeigu ginčas yra susijęs su komerciniu sandoriu bei teismo procesuose, susijusiuose su arbitražu, jeigu valstybė yra sudariusi arbitražinį susitarimą.</p> <p>Nurodoma, jog valstybė bei viešosios teisės juridiniai asmenys turi teisę sudaryti arbitražinius susitarimus. Toliau aptariami valstybės imuniteto klausimai.</p>	<p>(<i>Anglija</i>) <i>Komentaro nuoroda:</i> VEEDER, V. V. QC. IHCA. Suppl. 23. 1997, p. England-19</p> <p><i>Arbitražo akto nuoroda:</i> IHCA. Suppl. 23. 1997, p. England: Annex I.</p> <p>(<i>Škotija</i>) <i>Komentaro nuoroda:</i> DERVAIRD. IHCA. Suppl. 19. 1995, p. Scotland-8. <i>Arbitražo akto nuoroda:</i> IHCA. Suppl. 60. 2010, p. Scotland: Annex I.</p>
Jungtinės Amerikos Valstijos	1925 m. Fedrealinis arbitražo aktas (su pakeitimais) Valstijų arbitražo įstatymai, kurių nuostatos iš esmės atspindi 1955 m.	Arbitražą reglamentuojančiuose teisės aktuose nuostatų, tiesiogiai reglamentuojančių valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, nėra.	Komentare nurodoma, jog federaliniame arbitražo akte nėra nuostatų, draudžiančių ar ribojančių valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, tačiau tokie apribojimai gali būti numatyti kituose federaliniuose ar valstijų	<i>Komentaro nuoroda:</i> HOLTZMANN, Howard M.; DONOVAN, Donald Francis. IHCA. Suppl. 44. 2005, p. United States-22-23

	<p>Vieningo arbitražo akto nuostatas</p> <p>Nuostatų, reglamentuojančių arbitražą, gali būti nustatyta ir kituose įstatymuose (pavyzdžiui, Patentų akte, Užsienio valstybių imuniteto akte)</p>		<p>įstatymuose. Toliau aptariami užsienio valstybės imuniteto klausimai.</p>	<p><i>Federalinio arbitražo akto nuoroda:</i></p> <p>IHCA. Suppl. 28. 1999, p. United States: Annex I.</p> <p><i>Vieningo arbitražo akto nuoroda:</i></p> <p>IHCA. Suppl. 44. 2005, p. United States: Annex IV.</p>
<p>Kanada</p>	<p>1986 m. Komercinio arbitražo aktas (taikomas tik tuo atveju, jeigu viena iš arbitražinio susitarimo šalių yra valstybė (Jos Didenybė Kanados vardu) bei įstatyme nurodyti viešosios teisės juridiniai asmenys, tai pat ginčams, kylantiems iš jūrų teisės reguliuojamų teisinių santykių)</p>	<p>Komercinio arbitražo akte nėra numatyta jokių apribojimų. Kartu nurodoma, kad 1) aktas taikomas tik tuo atveju, jeigu viena iš arbitražinio susitarimo šalių yra valstybė (Jos Didenybė Kanados vardu) bei įstatyme nurodyti viešosios teisės juridiniai asmenys, tai pat ginčams, kylantiems iš jūrų teisės reguliuojamų teisinių santykių (5 straipsnio 2 dalis); bei 2) aktas įpareigoja valstybę (Jos Didenybė Kanados vardu).</p>	<p>Komentare nurodoma, kad Komercinio arbitražo aktas tiesiogiai suteikia teisę valstybei bei viešosios teisės juridiniams asmenims sudaryti arbitražinius susitarimus.</p> <p>Provincijų arbitražo aktuose arba tiesiogiai nurodoma, kad viešosios teisės juridiniai asmenys turi teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, arba tokia išvada daroma, atsižvelgiant į tai, kad aktai nenustato jokių apribojimų šiuo klausimu.</p>	<p><i>Komentaro nuoroda:</i></p> <p>LALONDE, Marc. IHCA. Suppl. 42. 2004, p. Canada-11.</p> <p><i>Komercinio arbitražo akto nuoroda:</i></p> <p>IHCA. Suppl. 42. 2004, p. Canada: Annex I.</p>

	bei provincijų arbitražo ir tarptautinio arbitražo aktai			
Kenija	1995 m. Arbitražo aktas (su pakeitimais)	Akte nuostatų, tiesiogiai reglamentuojančių valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, nėra.	Komentare nurodoma, jog nacionalinė teisė apribojimų nenustato. Be to, Procesu, kurio šalimi yra valstybė, akte nurodyta, kad valstybei suteikiamos visos rašytinėje teisėje nustatytos teisės. Taigi, nors tiesiogiai Arbitražo akte tai ir nenurodoma, jis yra taikomas ir valstybei.	<i>Komentaro nuoroda:</i> TORGBOR, Edward. IHCA. Suppl. 61. 2010, p. Kenya-15-16. <i>Arbitražo akto nuoroda:</i> IHCA. Suppl. 22. 1996, p. Kenya: Annex I; pakeitimai: Suppl. 61. 2010, p. Kenya: Annex III.
Kinija	1995 m. Arbitražo įstatymas 1991 m. Civilinio proceso įstatymas (su pakeitimais) Tam tikrų su arbitražu susijusių nuostatų gali būti nustatyta ir kituose įstatymuose	Arbitražo teisinius santykius reglamentuojančiuose teisės aktuose tiesiogiai apribojimų nenustatyta.	Komentare patvirtinama, kad jokių apribojimų nėra nustatyta, tačiau kartu nurodoma, kad tiksliai nėra aišku, kokia procedūra būtų taikytina valstybei bei viešosios teisės juridiniams asmenims sudarant arbitražinius susitarimus. Taip yra todėl, kad teisė atsisakyti imuniteto yra suteikta centrinei valdžiai, bet, kaip tai yra atliekama, kol kas nėra viešai paskelbta.	<i>Komentaro nuoroda (Kinija):</i> SONG, Lu. IHCA. Suppl. 55. 2009, p. P. R. China 18. <i>Arbitražo įstatymo ir Civilinio proceso įstatymo ištraukų nuoroda:</i> IHCA. Suppl. 18. 1994, p. P. R. China: Annex II

	1997 m. Arbitražo įsakas (galioja Honkonge)	Įsako 47 straipsnis: šis aktas yra privalomas ir valstybei.	Honkonge galiojančio teisinio reglamentavimo komentare nurodoma, kad nėra jokių apribojimų viešosios teisės juridiniams asmenims sudaryti arbitražinius susitarimus. Toliau aptariamas užsienio valstybės imuniteto taikymo Honkongo teismuose klausimas.	ir Suppl. 55. 2009, p. P. R. China: Annex III. <i>Komentaro nuoroda (Honkongas):</i> KAPLAN, Neil; MORGAN, Robert. IHCA. Suppl. 29. 1999, p. Hong Kong-18-19. <i>Įsako nuoroda:</i> IHCA. Suppl. 52. 2008, p. Hong Kong S.A.R.: Annex I.
Kolumbija	1998 m. Dekretas Nr. 1818 (taikytinas nacionaliniam ir tarptautiniam arbitražui) 1996 m. Įstatymas Nr. 315 (taikytinas tarptautiniam arbitražui) 1993 m. Įstatymas Nr. 80 (pakeistas 2007, reglamentuoja arbitražą dėl	Dekrete bei įstatyme Nr. 315 nuostatų, tiesiogiai reglamentuojančių valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, nėra. Įstatymo Nr. 80 68-75 straipsniuose reglamentuojamas arbitražas, kurio šalys iš vienos pusės yra viešosios teisės juridiniai asmenys, o iš kitos – privatūs asmenys.	Pateikiamas tik anksčiau Kolumbijoje galiojusio reglamentavimo komentaras, kuriame nurodoma, jog nacionalinio arbitražo atveju valstybė bei viešosios teisės juridiniai asmenys turi teisę perduoti arbitražui ginčus, kilusius tarp jų bei kitų asmenų (fizinių ar juridinių). Tarptautinio komercinio arbitražo atveju būtina taikyti sutartis, ratifikuotas ir galiojančias Kolumbijoje. Iš naujai pateiktų teisės aktų turinio matyti, kad apribojimų viešosios teisės juridiniams asmenims sudaryti	<i>Komentaro nuoroda:</i> CABRA, Marco Gerardo Monroy. IHCA. Suppl. 18. 1994, p. Columbia-4. <i>Dekreto, įstatymo Nr. 315 bei Įstatymo Nr. 80 ištraukų nuorodos:</i> IHCA. Suppl. 54. 2009, p. Columbia: Annex I, Annex II ir Annex IV.

	valstybinių sutarčių (angl. <i>state contracts</i>)		arbitražinius susitarimus arbitražą reglamentuojančiuose teisės aktuose nenustatyta.	
Kosta Rika	1998 m. Alternatyvių ginčų sprendimo būdų įstatymas 1989 m. Civilinio proceso kodeksas	Vadovaujantis įstatymo 18 straipsniu, viešosios teisės juridiniai asmenys, įskaitant valstybę, turi teisę perduoti ginčus spręsti arbitražui, laikantis įstatymo nuostatų bei Viešojo administravimo bendrojo įstatymo 27 straipsnio 3 dalies nuostatų (minėtoje nuostatoje nurodyta, jog arbitražiniai susitarimai sudaromi tam tikros suteiktos kompetencijos srityje)	Komentare minėta įstatymo 18 straipsnio nuostata neanalizuojama.	<i>Komentaro nuoroda:</i> ZERR, Marcela Filloy. IHCA. Suppl. 54. 2009, p. Costa Rica-10. <i>Įstatymo nuoroda:</i> IHCA. Suppl. 30. 2000, p. Costa Rica: Annex I.
Kroatija	2001 m. Arbitražo įstatymas	Arbitražo įstatymo 7 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad Kroatijos Respublika bei regioniniai ir vietiniai valdžios subjektai turi teisę susitarti dėl ginčo sprendimo arbitraže.	Komentare nurodoma, jog doktrina ilgą laiką pripažino, jog valstybė bei viešosios teisės juridiniai asmenys turi teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, tačiau tik nuo 2001 m. įstatymo priėmimo, ši taisyklė buvo įtvirtinta įstatyminiame lygmenyje. Garsiausios arbitražo bylos, kurių šalimi buvo valstybė, buvo sprendžiamos nacionaliniame arbitraže, tačiau valstybė taip pat turi teisę ir nevengia	<i>Komentaro nuoroda:</i> UZELAC, Alan. IHCA. Suppl. 57. 2009, Croatia-14-15. <i>Arbitražo įstatymo nuoroda:</i> Suppl. 39. 2003, p. Croatia: Annex I.

			bylinėtis ir tarptautiniame komerciniame arbitraže.	
Latvija	1998 m. Civilinio proceso įstatyto D ir F dalys	Civilinio proceso įstatymo 487 straipsnis: arbitražo teismui gali būti perduoti spręsti bet kokie civiliniai ginčai, išskyrus <...> ginčai, kurių bent viena šalis yra valstybė ar valstybės institucija <...>.	Komentare nurodoma, kad arbitrai neturi jurisdikcijos nagrinėti ginčų, kurių šalimi yra valstybė ar valstybės institucijos. Todėl Latvija, ratifikuodama Europos konvenciją, pareiškė, jog Europos konvencijos nuostata, suteikianti viešosios teisės juridiniams asmenims teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, netaikytina Latvijos valdžios institucijų bei savivaldos institucijų atžvilgiu.	<i>Komentaro nuoroda:</i> LEJINŠ, Ģirts; KALNIŅA, Ieva. IHCA. Suppl. 57. 2009, p. Latvia: 10-11. <i>Civilinio proceso įstatymo ištraukų nuoroda:</i> IHCA. Suppl. 57. 2009, p. Latvia: Annex I ir II.
Lenkija	1964 m. Civilinio proceso kodekso Penktoji dalis (paskutinį kartą pakeistas 2005 m.)	Civilinio proceso kodekse nuostatų, tiesiogiai reglamentuojančių valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, nėra.	Komentare patvirtinama, kad pagal galiojančio įstatymo nuostatas, valstybė bei viešosios teisės juridiniai asmenys turi teisę sudaryti arbitražinius susitarimus.	<i>Komentaro nuoroda:</i> SZURSKI, Tadeusz; WIŚNIEWSKI, Andrzej W. IHCA. Suppl. 46. 2006, p. Poland-12. <i>Civilinio proceso kodekso ištraukos nuoroda:</i> IHCA. Suppl. 46. 2006, p. Poland: Annex I.
Libija	1953 m. Civilinio bei komercinio proceso kodeksas	Kodekse nuostatų, tiesiogiai reglamentuojančių valstybės bei viešosios teisės juridinių	Komentare nurodoma, kad valstybė bei viešosios teisės juridiniai asmenys turi teisę sudaryti arbitražinius susitarimus.	<i>Nacionalinio pranešimo nuoroda:</i> KADIKI, Khaled. IHCA.

		asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, nėra.		Suppl. 15. 1993, p. Lybia-3. <i>Kodekso nuoroda:</i> IHCA. Suppl. 15. 1993, p. Lybia: Annex I.
Liuksemburgas	Civilinio proceso kodekso III knyga „Arbitražas“ (su pakeitimais)	Kodekse nuostatų, tiesiogiai reglamentuojančių valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, nėra.	Komentare patvirtinta, jog nacionalinės teisės normomis valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisė sudaryti arbitražinius susitarimus nėra ribojama.	<i>Komentaro nuoroda:</i> ARENDET, Ernest; HARLES-WALCH, Théa. IHCA. Suppl. 18. 1994, p. Luxembourg-4. <i>Civilinio proceso kodekso ištraukos nuoroda:</i> IHCA. Suppl. 18. 1994, p. Luxembourg: Annex.
Malajzija	2005 m. Arbitražo aktas	Arbitražo akto 5 straipsnyje nurodyta, jog aktas yra taikomas ir arbitražui, kurio šalimi yra Malaizijos Federalinė Vyriausybė ar bet kurios Malaizijos valstijos Vyriausybė.	Komentare patvirtinta, jog jog nacionalinės teisės normomis valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisė sudaryti arbitražinius susitarimus nėra ribojama.	Komentaro nuoroda: LIM, P. G. IHCA. Suppl. 47. 2006, p. Malaysia-9. <i>Arbitražo akto nuoroda:</i> IHCA. Suppl. 47. 2006, p. Malaysia: Annex I.
Meksika	Komercinio	Arbitražą reglamentuojančiuose	Komentare nurodoma, jog priešingai nei	<i>Komentaro nuoroda:</i>

	kodekso V knygos IV dalis „Komerčinis arbitražas“ (įtraukta į kodeksą 1993 m.)	teisės aktuose nuostatų, tiesiogiai reglamentuojančių valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, nėra.	kitose jurisdikcijose, įstatymuose nėra įtvirtinta tiesioginio draudimo valstybei sudaryti arbitražinius susitarimus. Tačiau kartu nėra ir nuostatos, kuri suteiktų valstybei ar viešosios teisės juridiniams asmenims teisę sudaryti arbitražinius susitarimus. Todėl kol kas šis klausimas dar nėra aiškus. Taikytini konstituciniai, administracinės teisės, arbitražo bei tarptautinės teisės principai gali būti dvejopai aiškinami, todėl kol kas šiuo klausimu vienareikšmiškos teismų praktikos dar nėra.	COSSIO, Francisco González. IHCA. Suppl. 55. 2009, p. Mexico-9. <i>Komerčinio kodekso nuoroda:</i> IHCA. Suppl. 19. 1995, p. Mexico: Annex I.
Naujoji Zelandija	1996 m. Arbitražo aktas	Arbitražo akto 4 straipsnyje nurodyta, kad aktas įpareigoja Karūną.	Komentare patvirtinta, jog nacionalinės teisės normomis valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus nėra ribojama.	<i>Komentaro nuoroda:</i> KENNEDY-GRANT, Tómas. IHCA. Suppl. 25. 1998, p. New Zealand-7-8. <i>Arbitražo akto nuoroda:</i> IHCA. Suppl. 24, 1997, p. New Zealand: Annex I.
Nigerija	1988 m. Arbitražo ir sutaikinimo dekretas	Arbitražo ir sutaikinimo dekretu nuostatų, tiesiogiai reglamentuojančių valstybės bei viešosios teisės juridinių	Komentare nurodoma, kad nors nėra jokių nuostatų, reikalaujančių, jog ministrui ar kitam valdžios pareigūnui sudarant arbitražinį susitarimą	<i>Komentaro nuoroda:</i> OYEKUNLE, Tinuade. IHCA. Suppl. 26. 1998, p. Rep. of Nigeria-5.

		asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, nėra.	reikalingas išankstinis Ministrų Tarybos ar kitos institucijos sutikimas, ministrai paprastai kreipiasi dėl tokio sutikimo labai svarbių sutarčių sudarymo atveju.	Dekreto nuoroda: IHCA. Suppl. 11. 1990, p. Rep. of Nigeria: Annex I.
Nyderlandai	1838 m. Civilinio proceso kodekso IV knyga (su pakeitimais)	Civilinio proceso kodekse nuostatų, tiesiogiai reglamentuojančių valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, nėra.	Komentare nurodoma, kad valstybė turi teisę sudaryti arbitražinį susitarimą, tačiau jį sudarant taikytini tam tikri formalūs reikalavimai. Savivaldybės turi teisę be jokių apribojimų sudaryti arbitražinius susitarimus. 2010 m. pranešime nurodoma, kad komentaras nebeatspindi realios situacijos (nėra aišku, ar taikytina ir valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus atžvilgiu).	<i>Komentaro nuoroda:</i> BERG, Albert Jan van den. IHCA. Suppl. 7. 1987, p. Netherlands-6. <i>Civilinio proceso kodekso ištraukos nuoroda:</i> IHCA. Suppl. 43. 2005, p. Netherlands: Annex I.
Norvegija	2004 m. Arbitražo aktas	Arbitražo akte nuostatų, tiesiogiai reglamentuojančių valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, nėra.	Komentare nurodoma, kad valstybė bei viešosios teisės juridiniai asmenys turi teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, atsižvelgiant į bendrą apribojimą, t. y. tik dėl ginčų, susijusių su teisėmis, kuriomis šalys turi teisę disponuoti (angl. <i>the parties have a right of disposal</i>). Šis bendras apribojimas yra išvystytas teismų praktikoje. Remiantis	<i>Komentaro nuoroda:</i> RYSSDAL, Anders; MYRBAKK, Kristian S. IHCA. Suppl. 54. 2009, p. Norway-8. <i>Arbitražo akto nuoroda:</i> IHCA. Suppl. 52. 2008, p. Norway: Annex I.

			aktualia teismų praktika, ginčai dėl viešosios teisės juridinių asmenų teisių ir pareigų pagal su verslu susijusias sutartis yra arbitruotini, kita vertus, galioja prezumpcija, jog ginčai, kylantys dėl viešosios valdžios įgyvendinimo negali būti sprendžiami arbitraže. Tai ar ginčas patenka į vieną ar kitą sritį, sprendžiama kiekvienu konkrečiu atveju, atsižvelgiant į bylos faktines aplinkybes. Dėl šios priežasties Norvegijos viešosios teisės juridiniai asmenys vengia spręsti ginčus arbitraže.	
Peru	2008 m. Įstatyminis dekretas Nr. 1071	Dekreto 4 straipsnyje nurodyta, kad valstybė bei viešosios teisės juridiniai asmenys turi teisę perduoti ginčus, kylančius iš sutarčių, sudarytų su peruečiais ar užsienio asmenimis, turinčiais gyvenamąją vietą ar buveinę Peru, nacionaliniam arbitražui. Valstybė bei viešosios teisės juridiniai asmenys turi teisę perduoti ginčus, kylančius iš sutarčių, sudarytų su peruečiais ar užsienio asmenimis, neturinčiais gyvenamosios	Komentare nurodoma, kad valstybė bei viešosios teisės juridiniai asmenys gali laisvai perduoti ginčus, kylančius iš sutarčių su peruečiais ar užsienio asmenimis tiek nacionaliniam, tiek tarptautiniam arbitražui (kartu paaiškinama, jog jeigu šalis, kuri sudaro sutartį su viešosios teisės juridiniu asmeniu, turi gyvenamąją vietą ar buveinę Peru, arbitražas turi vykti Peru; kita vertus, jeigu tokio asmens gyvenamoji vieta ar buveinė yra užsienio valstybėje, arbitražas gali vykti tiek Peru tiek ir užsienio valstybėje). Dar daugiau, Viešųjų pirkimų įstatymas	<i>Komentaro nuoroda:</i> SALAVERRY, Fernando Cantuarias. IHCA. Suppl. 61, 2010, p. Peru-9. <i>Įstatyminio dekreto nuoroda:</i> IHCA. Suppl. 57, 2009, p. Peru: Annex I.

		vietos ar buveinės Peru, tarptautiniam arbitražui arba užsienio valstybėje, arba Peru. Arbitražas dėl finansinės veiklos, taip pat ir prieš užsieniečius, turinčius gyvenamąją vietą ar buveinę Peru, gali vykti tiek šalies viduje, tiek ir už jos ribų.	numato, kad bet kokie ginčai, kylantys iš viešosios teisės juridinių asmenų sudarytų darbų, paslaugų, konsultavimo ar pirkimo sutarčių, turi būti perduodami arbitražui.	
Pietų Afrikos Respublika	1965 m. Arbitražo aktas 1977 m. Užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo bei vykdymo aktas	Arbitražo akto 39 straipsnyje nurodoma, jog arbitražo aktas yra taikomas ir arbitražui, kai arbitražinio susitarimo šalimi yra valstybė, tačiau netaikomas arbitražui tarp dviejų valstybių.	Komentare nurodoma, jog valstybė turi teisę sudaryti sutartis ir pagal Valstybės atsakomybės aktą atsako pagal reikalavimus, kylančius iš tokių sutarčių.	<i>Komentaro nuoroda:</i> LANE, Patrick M. M.; HARDING, Lee R. IHCA. Suppl. 61. 2010, p. South Africa-8. <i>Arbitražo akto nuoroda:</i> IHCA. Suppl. 1. 1984, p. South Africa: Annex I.
Prancūzija	1981 m. Civilinio proceso kodekso IV knyga Civilinio kodekso III knygos 16 skyrius „Arbitražo susitarimas“ (2059 – 2061 straipsniai,	Pagal Civilinio kodekso 2060 straipsnį asmenys neturi teisės sudaryti arbitražinio susitarimo dėl ginčo, susijusio su tam tikrais viešaisiais juridiniais asmenimis (pranc. <i>les collectivités publiques et les</i>	Komentare išskiriamas nacionalinis ir tarptautinis arbitražas. Nacionalinio arbitražo atveju valstybei bei tam tikriems viešosios teisės juridiniams asmenims teisė sudaryti arbitražinius susitarimus gali būti suteikta dekretu. 1982 m. dekretu buvo suteikta teisė sudaryti arbitražinį	<i>Komentaro nuoroda:</i> DERAINS, Yves; KIFFER, Laurence. IHCA. Suppl. 58. 2010, p. France-17-18. <i>Civilinio kodekso ištraukos nuoroda:</i>

	įtraukti į kodeksą 1972 m., su pakeitimais ir papildymais)	<p><i>établissements publics</i>; angl. <i>public collectives and public establishments</i>).</p> <p>Tam tikriems pramoninio bei komercinio pobūdžio viešiesiems juridiniams asmenims teisė sudaryti arbitražinį susitarimą gali būti suteikta dekretu.</p>	<p>susitarimą SNCF (Prancūzijos nacionalinei geležinkelių bendrovei), 1984 m. – ONERA (Prancūzijos nacionalinei aeronautikos studijų ir tyrimų tarnybai), 1990 m. – Prancūzijos pašto tarnybai bei Prancūzijos telekomunikacijų tarnybai, 1997 m. – RFF (Prancūzijos geležinkelių tinkui), 2004 m. – viešojo ir privataus sektoriaus partnerystėms.</p> <p>Civilinio kodekso 2060 straipsnis netaikomas valstybės įmonių (angl. ir pranc. <i>sociétés as opposed to établissements publics</i>) atžvilgiu.</p> <p>Taip pat pagal 1986 m. rugpjūčio 19 d. įstatymą Nr. 86-972, tuo atveju, jeigu valstybė bei tam tikri viešieji juridiniai asmenys sudaro sutartį su užsienio bendrove dėl Prancūzijai nacionalinės reikšmės turinčio projekto, leidžiama sudaryti arbitražinius susitarimus, esant tam tikroms sąlygoms.</p> <p>Tarptautinio komercinio arbitražo atveju nurodoma, jog Civilinio kodekso 2060 straipsnio nuostatos netaikytinos.</p>	IHCA. Suppl. 58. 2010, p. France: Annex II.
Portugalija	1986 m. Įstatymas (pakeistas 2003 m.)	Įstatymo 1 straipsnio 4 dalyje nurodyta, jog valstybė bei viešosios teisės juridiniai	Komentare taip pat nurodoma, kad Administracinių teismų proceso kodekse taip pat tiesiogiai nurodoma,	<i>Komentaro nuoroda:</i> LEITÃO, João Morais; VICENTE, Dário

		<p>asmenys turi teisę sudaryti arbitražinį susitarimą, jeigu tokia teisė tiesiogiai suteikta specialiaame akte arba tuo atveju, jeigu sutartys dalykas yra ginčas, kylantis iš privatinės teisės reguliuojamų teisinių santykių.</p>	<p>jog leidžiama sudaryti arbitražinius susitarimus dėl ginčų, sususių su administracinėmis sutartimis ar dėl deliktinės valstybės atsakomybės, o taip pat ir dėl administracinių aktų, kurie gali būti atšaukti dėl priešasčių, nesusijusių su jų negaliojimu.</p>	<p>Moura. IHCA. Suppl. 45. 2006, p. Portugal-11.</p> <p>Įstatymo nuoroda: IHCA. Suppl. 45. 2006, p. Portugal: Annex I.</p>
Rumunija	<p>Civilinio proceso kodekso IV knyga 1992 m. Įstatymas dėl tarptautinės privatinės teisės reguliuojamų santykių (reglamentuoja užsienio arbitražo sprendimų pripažinimą bei teismo kompetenciją nagrinėti ginčą, dėl kurio sudarytas arbitražinis susitarimas)</p>	<p>Arbitražą reglamentuojančiuose teisės aktuose nuostatų, tiesiogiai reglamentuojančių valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, nėra.</p>	<p>Komentare nurodoma, jog Rumunijos Prekybos rūmų <i>Ad Hoc</i> arbitražo taisyklių 15 straipsnyje buvo nurodyta, jog valstybė bei jos valdžios institucijos, taip pat savivaldybės bei kiti viešosios teisės juridiniai asmenys gali sudaryti arbitražinius susitarimus tik tiek, kiek tai susiję su tarptautiniu komerciniu arbitražu, išskyrus, kai įstatymai numato kitaip.</p> <p>2010 m. pranešime nurodoma, kad 1996 m. komentaras nebeatspindi realios situacijos, kadangi civilinio proceso kodekso nuostatos, reglamentuojančios arbitražą, buvo pakeistos.</p> <p>Taip pat žr. disertacijos pirmosios dalies 2.1.2 skyrių dėl Rumunijos Prekybos</p>	<p><i>Komentaro nuoroda:</i> CAPATINA, Octavian. IHCA. Suppl. 21. 1996, p. Romania-7.</p> <p><i>Civilinio proceso kodekso nuoroda:</i> IHCA. Suppl. 21. 1996, p. Romania: Annex I.</p>

			rūmų <i>Ad Hoc</i> arbitražo taisyklių.	
Serbija	2006 m. Arbitražo aktas	Arbitražo akto 5 straipsnyje nurodyta, jog kiekvienas fizinis ar juridinis asmuo, įskaitant valstybę bei kitos viešosios teisės juridinius asmenis, turi teisę susitarti dėl arbitražo.	-	<i>Arbitražo akto nuoroda:</i> IHCA. Suppl. 56. 2009, p. Serbia: Annex I.
Singapūras	1995 m. Tarptautinio arbitražo aktas (su pakeitimais) 2002 m. Arbitražo aktas (su pakeitimais)	Tarptautinio arbitražo akto bei Arbitražo akto atitinkamai 34 bei 64 straipsniai numato, jog minėti aktai yra privalomi ir valstybei.	Komentare nurodoma, kad aktų nuostatos, pagal kurias jie yra privalomi ir valstybei, reiškia, jog valstybė turi teisę sudaryti arbitražinius susitarimus bei jos sudarytas arbitražinis susitarimas ją įpareigoja lygiai tokiu pačiu būdu, kaip ir bet koki kitą asmenį, sudariusį arbitražinį susitarimą.	<i>Komentaro nuoroda:</i> HWANG, Michael; BOO, Lawrence G.S.; LAI, May. IHCA. Suppl. 38. 2003, p. Singapore-13. <i>Arbitražo aktų nuorodos:</i> IHCA. Suppl. 56. 2009, p. Singapore: Annex I ir Annex II.
Slovėnija	2008 m. Arbitražo įstatymas	Arbitražo įstatymo 4 straipsnio 2 dalyje nurodoma, jog arbitražinį susitarimą gali sudaryti fiziniai bei juridiniai asmenys, įskaitant Slovėnijos Respubliką bei kitus viešosios teisės juridinius asmenis.	-	<i>Arbitražo įstatymo nuoroda:</i> IHCA. Suppl. 53. 2008, p. Slovenia: Annex I.
Suomija	1992 m. Arbitražo	Arbitražo akte nuostatų,	Komentare nurodoma, kad valstybė bei	<i>Komentaro nuoroda:</i>

	aktas (su pakeitimais)	tiesiogiai reglamentuojančių valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, nėra.	viešosios teisės juridiniai asmenys turi teisę sudaryti arbitražinius susitarimus tomis pačiomis sąlygomis, kaip ir privatūs asmenys.	MÖLER, Gustaf. IHCA. Suppl. 53. 2008, p. Finland-4 <i>Arbitražo akto nuoroda:</i> IHCA. Suppl. 53. 2008, p. Finland: Annex I.
Saudo Arabija	1983 m. Arbitražo reglamentas 1985 m. Arbitražo reglamento įgyvendinimo taisyklės	Arbitražo reglamento 3 straipsnis: valstybės institucijoms nėra leidžiama spręsti ginčus su trečiaisiais asmenimis arbitraže, išskyrus atvejus, kai tam yra gautas Ministrų Tarybos Prezidento sutikimas. Ši taisyklė gali būti pakeista Ministrų Tarybos rezoliucija. Arbitražo reglamento įgyvendinimo taisyklių 8 punktas: ginčai, kurių šalimi yra valstybės institucija, privalo pateikti ataskaitą dėl tokio arbitražo, nurodant ginčo dalyką, kodėl buvo pasirinktas arbitražas ir įvardinti ginčo šalis. Ši ataskaita turi būti pateikiama Ministrų Tarybai dėl	Komentare nurodoma, kad iki 1960 m. Saudo Arabijoje nebuvo draudžiama spręsti ginčus arbitraže valstybės institucijoms. Situacija pasikeitė, kai Saudo Arabija pralaimėjo <i>Aramco</i> byloje (sprendimas byloje buvo priimtas 1958 m.). 1963 m. buvo priimta Ministrų Tarybos rezoliucija, pagal kurią: i) nėra leidžiama jokiai valdžios institucijai susitarti dėl taikytinos užsienio teisės santykiams su trečiaisiais asmenimis ir, tokia teisė turi būti Saudo Arabijos teisė kaip vietos vykdymo teisė; (ii) yra draudžiama visoms valdžios institucijoms pasirinkti arbitražą ginčams spręsti; (iii) nėra leidžiama jokiai valdžios institucijai sutartyje numatyti išlygą, numatančią užsienio šalies teisminę instituciją Nėra aišku, ką reiškia rezoliucijoje	<i>Komentaro nuoroda:</i> TURCK, Nancy B. IHCA. Suppl. 17. 1994, p. Saudi Arabia-9-10 <i>Arbitražo reglamento bei įgyvendinimo taisyklių nuoroda:</i> IHCA. Suppl. 17. 1994, p. Saudi Arabia-9-10

		arbitražo patvirtinimo. Ministras Pirmininkas turi teisę išankstine rezoliucija suteikti valstybės institucijai teisę sudaryti arbitražinį susitarimą dėl iš konkrečios sutarties kylančių ginčų. Visais atvejais Ministrų Taryba turi būti informuota apie priimtus arbitražo sprendimus.	vartojami terminai „ <i>Governmental body</i> “ arba „ <i>Governmental agency</i> “. Tikėtina, kad ministerijų atžvilgiu tikrai taikytina minėta rezoliucija, tačiau nėra aišku dėl valstybės bendrovių, kurios yra savarankiški juridiniai asmenys. Pažymima, kad minėta rezoliucija yra vis dar galiojanti, ji nebuvo panaikinta, priėmus 1983 m. Arbitražo reglamentą.	
Švedija	1999 m. Arbitražo aktas	Arbitražo akte nuostatų, tiesiogiai reglamentuojančių valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, nėra.	Komentare patvirtinama, jog pagal galiojančius įstatymus nėra apribojimų valstybei bei viešosios teisės juridiniams asmenims sudaryti arbitražinius susitarimus.	<i>Komentaro nuoroda:</i> FRANKE, Ulf. IHCA. Suppl. 32. 2000, p. Sweden-5 <i>Arbitražo akto nuoroda:</i> IHCA. Suppl. 32. 2000, p. Sweden: Annex I.
Šveicarija	1969 m. Tarpkantoninė arbitražo konvencija (reglamentuoja nacionalinį arbitražas) 1987 m. Tarptautinės	Tarptautinės privatinės teisės akto 177 straipsnio 2 dalyje nurodoma, jog valstybei bei viešosios teisės juridiniams asmenims draudžiama remtis nacionalinės teisės normomis, siekiant ginčyti veiksnumą sudaryti arbitražinį susitarimą ar teigti, jog ginčas, dėl kurio	Komentare cituojama Tarptautinės privatinės teisės akto 177 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta taisyklė.	<i>Komentaro nuoroda:</i> BRINER, Robert; PATOCCHI, Paolo Michele. IHCA. Suppl. 51. 2008, p. Switzerland-14 Tarptautinės privatinės teisės akto nuoroda:

	privatinės teisės akto 12 skyrius (reglamentuoja tarptautinį arbitražą)	yra sudarytas arbitražinis susitarimas, yra nearbitruotinas		IHCA. Suppl. 51. 2008, p. Switzerland: Annex I.
Tailandas	2002 m. Arbitražo aktas	Arbitražo akto 15 straipsnyje nurodoma, jog sutartyje, kurios šalimis yra viešosios teisės juridinis asmuo ir privatus asmuo, nepriklausomai nuo to, ar tai yra administracinė sutartis ar ne, šalys turi teisę susitarti dėl ginčo sprendimo arbitraže, ir toks susitarimas šalims yra privalomas.	Komentare nurodoma, jog Arbitražo akto 15 straipsnio taisyklė yra įtvirtinta, siekiant eliminuoti bet kokias praeityje egzistavusias abejones dėl to, ar ginčai, susiję su valstybe bei viešosios teisės juridiniais asmenimis Tailande gali būti sprendžiami arbitraže.	<i>Komentaro nuoroda:</i> ASAWAROJ, Saowanee. IHCA. Suppl. 37. 2003, p. Thailand-5. <i>Arbitražo akto nuoroda:</i> IHCA. Suppl. 37. 2003, p. Thailand: Annex I.
Tunisas	1993 m. Arbitražo kodeksas	Arbitražo kodekso 7 straipsnyje nurodyta, jog arbitražas yra negalimas ginčiuose, susijusiuose su valstybe bei viešosios teisės juridiniais asmenimis, išskyrus atvejus, kai ginčai kyla iš ekonominio, komercinio ar finansinio pobūdžio teisinių santykių turinčių tarptautinį elementą ir kurie yra reguliuojami šio kodekso III skyriuje.	Komentare patvirtinama, kad arbitražas, kurio šalimi yra valstybė ar viešosios teisės juridinis asmuo yra galimas tik tuo atveju, kai ginčas atitinka kodekse nurodytus reikalavimus. Taip pat, 1989 m. įstatymas, kuris taikytinas viešosioms bendrovėms nustato, kad dėl arbitražinio susitarimo sudarymo turi nuspręsti bendrovės valdyba. Tai reiškia, kad arbitražinio susitarimo galiojimas priklauso nuo to, ar yra gautas valdybos pritarimas. Kita	<i>Komentaro nuoroda:</i> OUERFELLI, Ahmed. IHCA. Suppl. 56. 2009, p. Tunisia-21. <i>Arbitražo kodekso nuoroda:</i> IHCA. Suppl. 56. 2009, p. Tunisia: Annex I.

			<p>vertus, jeigu tokio pritarimo nėra ar jis yra negaliojantis, šis faktas negali būti panaudotas prieš kitą sutarties šalį.</p> <p>Taip pat yra priimtas 1994 m. Ministro Pirmininko cirkuliaras, kuriuo rekomenduojama valstybės institucijoms vengti ginčus spręsti arbitraže, o tuo atveju, jeigu tai yra būtina sąlyga svarbiai sutarčiai sudaryti, rekomenduojama vengti institucinio bei <i>ex aequo et bono</i> arbitražo.</p>	
Turkija	<p>2001 m. Tarptautinio arbitražo įstatymas (su pakeitimais)</p> <p>2007 m. Tarptautinės privatinės bei proceso teisės aktas</p> <p>2000 m. įstatymas (dėl arbitražo koncesijos sutartyse)</p>	<p>Teisės aktuose, reglamentuojančiuose arbitražą, nuostatų, tiesiogiai reglamentuojančių valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, nėra.</p>	<p>Komentare nurodoma, kad valstybė bei viešosios teisės juridiniai asmenys turi teisę sutaryti arbitražinius susitarimus, ypačingai tais atvejais, kai teisiniai santykiai, iš kurių kyla ginčas, yra reguliuojami privatinės teisės. Taip pat pažymima, kad Turkija yra Europos konvencijos narė ir nepadarė jokių išlygų dėl Europos konvencijos 2 straipsnio 1 dalies. Taip pat specialiuose įstatymuose valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisė sudaryti arbitražinius susitarimus gali būti įtvirtinta tiesiogiai (pvz., Konstitucija bei specialus įstatymas, reglamentuojantis energetikos bei infrastruktūros projektus, tiesiogiai</p>	<p><i>Komentaro nuoroda:</i> BIRSEL, Mahmut T., YEŞİLIRMAK, Ali, ÇAVUŞOĞLU, Ahmet Erdiñç. IHCA. Suppl 43. 2005, p. Turkey-11.</p> <p><i>Tarptautinio arbitražo akto nuoroda:</i> IHCA. Suppl 43. 2005, p. Turkey: Annex I.</p> <p><i>Tarptautinės privatinės bei proceso teisės įstatymo nuoroda:</i> IHCA. Suppl 59. 2010, p. Turkey: Annex II.</p>

			įtvirtinta nuostata, suteikiančią teisę valstybei sudaryti arbitražinius susitarimus su privačiais asmenimis energetikos bei infrastruktūros projektuose ir pan.).	
Ukraina	1994 m. Tarptautinio komercinio arbitražo įstatymas	Tarptautinio komercinio arbitražo įstatyme nuostatų, tiesiogiai reglamentuojančių valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, nėra.	Komentare nurodoma, kad nacionalinis arbitražas nėra analizuojamas. Tarptautinio komercinio arbitražo atveju pažymima, kad Ukraina yra Europos konvencijos narė, todėl tais atvejais, kai yra taikytina Europos konvencija, valstybė bei viešosios teisės juridiniai asmenys turi teisę sudaryti arbitražinius susitarimus.	<i>Komentaro nuoroda:</i> POBIRCHENKO, Igor G. IHCA. Suppl. 53. 2008, p. Ukraine-5. <i>Arbitražo akto nuoroda:</i> IHCA. Suppl. 52. 2008, p. Ukraine: Annex I.
Vengrija	1994 m. Arbitražo aktas	Arbitražo akte nuostatų, tiesiogiai reglamentuojančių valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, nėra.	Komentare patvirtinama, jog valstybei bei viešosios teisės juridiniams asmenims nėra nustatyta apribojimų sudaryti arbitražinius susitarimus.	<i>Komentaro nuoroda:</i> SZÁSZ, Iván; HORVÁTH, Éva. IHCA. Suppl. 31. 2000, p. Hungary-8. <i>Arbitražo akto nuoroda:</i> IHCA. Suppl. 31. 2000, p. Hungary: Annex I.
Vokietija	1998 m. Vokietijos arbitražo aktas (Vokietijos civilinio proceso kodekso 10	Vokietijos arbitražo akte nuostatų, tiesiogiai reglamentuojančių valstybės bei viešosios teisės juridinių	Komentare nurodoma, jog Vokietijoje valstybės bei viešosios teisės juridinių asmenų teisė sudaryti arbitražinius susitarimus nėra ribojama. Taip pat	<i>Komentaro nuoroda:</i> KRÖLL, Stefan. IHCA. Suppl. 48. 2007, p. Germany-15

	knyga)	asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus, nėra.	nurodoma, jog užsienio valstybės reikalavimai taikyti imunitetą nuo Vokietijos teismų jurisdikcijos Vokietijos teismų yra netenkinami.	<i>Vokietijos arbitražo akto nuoroda:</i> IHCA. Suppl. 48. 2007, p. Germany: Annex I.
--	--------	--	--	--

Lentelės duomenų apibendrinimas

Valstybės, kurios neriboja valstybės ir viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus (47)		Valstybės, kurios riboja valstybės ir viešosios teisės juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinius susitarimus (9)	
Valstybės, kurios neriboja valstybės ir viešosios teisės juridinių asmenų teisės sudaryti arbitražinius susitarimus (39)	Valstybės, kuriose arbitražą reglamentuojančiuose teisės aktuose nėra nustatyta apribojimų, tačiau iki galo nėra aišku, ar tokių apribojimų nėra kituose teisės aktuose ar teismų praktikoje (8)	Valstybės, kuriose apribojimai netaikomi tarptautinio komercinio arbitražo atveju (3)	Valstybės, kuriose taikomi apribojimai (6)
Airija, Australija, Austrija, Bermudai, Bulgarija, Čekija, Danija, Izraelis, Indija, Indonezija, Ispanija, Italija, Japonija, Jungtinė Karalystė, Kanada, Kenija, Kinija, Kolumbija, Kosta Rika, Kroatija, Lenkija, Liuksemburgas, Malaizija, Naujoji Zelandija, Norvegija, Pietų Afrikos Respublika, Portugalija, Rumunija, Serbija, Singapūras, Slovėnija, Suomija, Švedija, Šveicarija, Tailandas, Turkija, Ukraina, Vengrija, Vokietija	Argentina, Brazilija, Čilė, Jungtinės Amerikos Valstijos, Libija, Meksika, Nyderlandai, Peru	Tunisas, Prancūzija ³⁹⁷ , Graikija	Belgija ³⁹⁸ , Latvija, Lietuva, Nigerija, Egiptas, Saudo Arabija

³⁹⁷ Europos konvencijos narė.

³⁹⁸ Europos konvencijos narė.

Literatūros sąrašas

I. Teisės norminiai aktai

1.1. Tarptautiniai teisės aktai

1. 1926 m. Tarptautinė konvencija dėl tam tikrų taisyklių, susijusių su valstybei nuosavybės teise priklausančių laivų imunitetu, unifikavimo bei jos 1934 m. papildomas protokolais [interaktyvus: žiūrėta 2010-12-01]. Prieiga per internetą: <http://untreaty.un.org/unts/60001_120000/19/4/00036177.pdf>.
2. 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 37-913.
3. 1958 m. Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo ir vykdymo. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 10-208.
4. 1961 m. Europos konvencija dėl tarptautinio komercinio arbitražo. [interaktyvus: žiūrėta 2009-12-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.jus.uio.no/lm/europe.international.commercial.arbitration.convention.geneva.1961/>>.
5. 1961 m. Vienos konvencija dėl diplomatinių santykių. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 83-2455.
6. 1965 m. Konvencija dėl valstybių ir kitų valstybių fizinių bei juridinių asmenų investicinių ginčų sprendimo. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 115-5137.
7. 1969 m. Vienos konvencija dėl tarptautinių sutarčių teisės. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 13-480.
8. 1969 m. Vienos konvencija dėl konsulinių santykių. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 83-2456.
9. 1972 m. Europos konvencija dėl valstybės imuniteto bei jos papildomas protokolais [interaktyvus: žiūrėta 2010-12-01]. Prieiga per internetą: <conventions.coe.int/treaty/en/Treaties/Word/074.doc>.

10. 1975 m. Vienos konvencija dėl valstybių atstovavimo santykiuose su tarptautinėmis organizacijomis [interaktyvus: žiūrėta 2010-12-01]. Prieiga per internetą: <untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/.../conventions/5_1_1975.pdf>
11. 1994 m. Energetikos chartijos sutartis. *Valstybės žinios*, 1998, Nr. 66-1912.
12. 1994 m. Šiaurės Amerikos laisvos prekybos sutarties (NAFTA). [interaktyvus: žiūrėta 2011-09-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.nafta-sec-alena.org/en/view.aspx?conID=590>>.
13. 2004 m. Jungtinių Tautų konvenciją dėl jurisdikcinio valstybių ir jų turto imuniteto [interaktyvus: žiūrėta 2010-12-01]. Prieiga per internetą: <untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/.../conventions/4_1_2004.pdf>.

1.2. Lietuvos Respublikos teisės aktai

14. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.
15. 1964 m. liepos 7 d. Civilinis kodeksas (netekęs galios).
16. 1996 m. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 39-961.
17. 2000 m. Civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.
18. 2001 m. kovo 13 d. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo 11 straipsnio papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 28-894.
19. 2003 m. Civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340.
20. 1994 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 43-772; 1998, Nr. 41(1)-1131.
21. Juridinių asmenų registro įsteigimo ir Juridinių asmenų registro nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos 2003 m. lapkričio 12 d. Vyriausybės nutarimu Nr. 1407. *Valstybės Žinios*, 2003, Nr. 107-4810.

1.3. Užsienio valstybių nacionalinės teisės aktai

1. Jungtinių Amerikos Valstijų užsienio valstybių imunitetų aktas [interaktyvus: žiūrėta 2011-02-20]. Prieiga per internetą: <<http://uscode.house.gov/download/pls/28C97.txt>>.
2. Jungtinės Karalystės valstybės imuniteto aktas. [interaktyvus: žiūrėta 2011-02-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1978/33>>.
3. Kanados valstybių imuniteto aktas [interaktyvus: žiūrėta 2011-02-20]. Prieiga per internetą: <<http://laws.justice.gc.ca/eng/S-18/index.html>>.
4. Australijos užsienio valstybių imunitetų aktas [interaktyvus: žiūrėta 2011-02-20]. Prieiga per internetą: <http://www.austlii.edu.au/au/legis/cth/consol_act/fsia1985288/>.
5. Singapūro valstybių imuniteto aktas [interaktyvus: žiūrėta 2011-02-20]. Prieiga per internetą: <http://statutes.agc.gov.sg/non_version/cgi-bin/cgi_retrieve.pl?&actno=Reved-313&date=latest&method=part>.
6. Pietų Afrikos Respublikos užsienio valstybių imuniteto aktas. In BANKAS, Ernest K. *The state immunity controversy in international law: private suits against sovereign states in domestic courts*. Berlin: Springer, 2005, p. 455-459.
7. Vokietijos 1933 m. spalio 10 d. Įstatymas dėl privatinės teisės ginčų, kurių šalimi yra valstybė ar žemė, arbitražo [interaktyvus: žiūrėta 2010-09-01]. Prieiga per internetą <<http://www.verfassungen.de/de/de33-45/privatstreit-reich-laender33.htm>>.
8. Vokietijos 1997 m. gruodžio 22 d. Įstatymas (keičiantis Civilinio proceso kodekso 10 knygos nuostatas, reguliuojančias arbitražą) [interaktyvus: žiūrėta 2010-09-01]. Prieiga per internetą: <<http://archiv.jura.uni-saarland.de/BGBI/TEIL1/1997/19973232.1.HTML#GL2>>.

9. Prancūzijos teisingumo ir civilinių laisvių ministerijos 2011 m. sausio 13 d. dekretas Nr. 2011-48 (keičiantis Prancūzijos civilinio proceso kodekso, reglamentuojančio arbitražą, nuostatas). Vertė Emmanuel Gaillard, Nanou Leleu-Knobil and Daniela Pellarini of Shearman & Sterling LLP [interaktyvus: žiūrėta 2011-02-20]. Prieiga per internetą: <http://www.iaiparis.com/pdf/FRENCH_LAW_ON_ARBITRATION.pdf>³⁹⁹.

II. *Travaux preparatoires* ir kiti nenorminio pobūdžio dokumentai

1. 2000 m. liepos 3 d. Aiškinamasis raštas “Dėl Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo 11 straipsnio papildymo įstatymo projekto”, dokumento Nr. P-2719.
2. 2010 m. balandžio 28 d. Komercinio arbitražo įstatymo pakeitimo įstatymo projektas (nauja redakcija) Nr. XIP-1985.
3. European Convention on State Immunity: Explanatory Report [interaktyvus: žiūrėta 2011-02-20]. Prieiga per internetą: <<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/074A.htm>>.
4. Draft Articles on Jurisdictional Immunities of States and their Property, with commentaries. *Yearbook of the International Law Commission*, 1991, Vol. II, Part Two [interaktyvus: žiūrėta 2011-02-20]. Prieiga per internetą: <<http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/1991.htm>>.
5. Status of 1958 Convention on Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards [interaktyvus: žiūrėta 2010-09-01]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/NYConvention_status.html>.
6. Jurisdictional Immunities of States and their Property. DOCUMENT A/CN.4/410 and Add.1-5. Comments and observations received from

---

³⁹⁹ Kiti nacionalinės teisės aktai, reglamentuojantys arbitražą, nurodyti Lentelėje.

- Governments. *Yearbook of the International Law Commission*, Volume II, Part 1, 1988, p. 78 [interaktyvus: žiūrėta 2011-02-20]. Prieiga per internetą: <<http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/1988.htm>>.
7. Tarptautinės teisės instituto 1989 m. rezoliucija “Dėl arbitražo tarp valstybės, valstybės institucijų, valstybės įmonių bei užsienio įmonių” [interaktyvus: žiūrėta 2011-02-20]. Prieiga per internetą: <www.idi-iil.org/idiE/resolutionsE/1989_comp_01_en.PDF>.
  8. Rumunijos tarptautinio komercinio arbitražo procedūros taisyklės [interaktyvus: žiūrėta 2010-09-01]. Prieiga per internetą: <<http://arbitration.ccir.ro/engleza/rulesarb.htm>>

III. Specialioji literatūra

Knygos

1. ALVIK, Ivar. *Contracting with sovereignty: state contracts and international arbitration*. Oxford: Hart, 2011.
2. AHDAB, Abdul Hamid El. *Arbitration in the Arab Countries*. Deventer, Boston: Kluwer Law and Taxation Publishers. 1990.
3. AHDAB, Abdul Hamid El. *Arbitration with the Arab Countries*. 2nd ed. The Hague: Kluwer Law Internat., 1999.
4. *Arbitration in Sweden*. Published by Stockholm Chamber of Commerce. Stockholm: Norstedts, 2nd ed. 1984.
5. BANKAS, Ernest K. *The state immunity controversy in international law: private suits against sovereign states in domestic courts*. Berlin: Springer, 2005.
6. BERG, Albert Jan van den. *The New York Arbitration Convention of 1958: Towards a Unifrom Judicial Interpretation*. Deventer: Kluwer, 1994.
7. BERGER, Klaus Peter. *International Economic Arbitration*. Deventer, Boston: Kluwer Law and Taxation Publishers. 1993.

8. BLACKABY, Nigel; PARTASIDES, Constantine; REDFERN, Alan; HUNTER, Martin. *Redfern and Hunter on International Arbitration*. Oxford: Oxford Univ. Press, 2009.
9. BORN, Garry B. *International Commercial Arbitration in the United States*. Deventer: Kluwer Law and Taxation, 1994.
10. BORN, Garry B. *International commercial arbitration*. Vol. I. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law Internat., 2009.
11. BORN, Garry B. *International commercial arbitration*. Vol. II. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law Internat., 2009.
12. BORN, Gary B., *International Commercial Arbitration in the United States*. Deventer: Kluwer Law and Taxation, 1994.
13. BORN, Gary. *International civil litigation in United States courts*. 3rd ed. The Hague: Kluwer Law Internat., 1996.
14. BORN, Gary B. *International Civil Litigation in United States Courts*. 4th edition. New York: Aspen Publishers, 2007.
15. BÖCKSTIEGEL, Karl-Heinz. *Arbitration and State Enterprises: A survey on the national and international state of law and practice*. Deventer: Kluwer, 1984.
16. BREKOULAKIS, Stavros L. *Third Parties in International Commercial Arbitration*. Oxford: Oxford University Press, 2010.
17. CHAMLONGRASDR, Dhisadee. *Foreign Immunity and Arbitration*. London: Cameron May, 2007.
18. CRAIG, W. Laurence; PARK, William W.; PAULSSON, Jan. *International Chamber of Commerce arbitration*. 3rd ed. Dobbs Ferry, NY: Oceana Publications, 2000.
19. DELAUME, Georges R. *Law and Practice of Transnational Contracts*. New York: Oceana, 1988.
20. DELVOLLÈ, Jean-Louis; ROUCHE, Jean; POINTON, Gerald H. *French Arbitration Law and Practice*. The Hague: Kluwer Law International, 2003.
21. DOMINAS, Gediminas, MIKELÈNAS, Valentinas. *Tarptautinis*

- komercinis arbitražas*. Vilnius: Justitia. 1995.
22. DUGAN, Christopher F., *et al.* *Investor-state arbitration*. New York: Oxford University Press, 2008.
  23. FOUCHARD, Philippe, *et al.* *Fouchard, Gaillard, Goldman on International Commercial Arbitration*. Ed. by Emmanuel Gaillard and John Savage. The Hague: Kluwer Law Internat., 1999.
  24. GAILLARD, Emmanuel. *Legal Theory of International Arbitration*. Leiden, Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2010.
  25. GLOSSNER, Ottoarndt. *Commercial Arbitration in the Federal Republic of Germany*. Deventer: Kluwer Law Taxation Publishers, 1984.
  26. GOODE, Roy; KRONKE, Herbert; McKENDRICK, Ewan; WOOL, Jeffrey. *Transnational Commercial Law: International Instruments and Commentary*. Oxford: Oxford Univ. Press, 2004.
  27. HOBÉR, Kaj. *International Commercial Arbitration in Sweden*. New York: Oxford University Press, 2011.
  28. *Yearbook of Institute of International Law*. Session of Santiago de Compostela. 1989: preparatory work. Vol. 63. Part I. 1989.
  29. JOSEPH, David. *Jurisdiction and Arbitration Agreements and their Enforcement*. Second edition. London: Sweet & Maxwell, 2010.
  30. LEW, Julian D M; MISTELIS, Loukas A; KRÖLL, Stefan M. *Comparative International Commercial Arbitration*. The Hague: Kluwer Law Internat. 2003.
  31. LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. II dalis. Vilnius: Justitia, 2005.
  32. MIKELĖNIENĖ, Dalia. MIKELĖNAS, Valentinas. *Teismo procesas: teisės taikymo ir aiškinimo aspektai*. Vilnius: Justitia. 1999.
  33. McLACHLAN, Campbell; SHORE, Laurence; WEINIGER, Matthew. *International investment arbitration: substantive principles*. New York: Oxford University Press, 2008.
  34. OEHMKE, Thomas. *International Arbitration*. Rochester, New York:

- Lawyers Cooperative Publishing, 1990.
35. PETROCHILOS, Georgios. *Procedural Law in International Arbitration*. Oxford: Oxford University Press, 2004.
  36. PIETRO, Domenico di; PLATTE, Martin. *Enforcement of International Arbitration Awards: The New York Convention of 1958*. London: Cameron May. 2001.
  37. POUDRET, Jean-François; BESSON, Sébastien. *Comparative law of international arbitration*. 2nd ed. Translated by Stephen V. Berti and Annette Ponti. London: Thomson Sweet & Maxwell, 2007.
  38. REDFERN, Alan; HUNTER, Martin. *Law and Practice of International Commercial Arbitration*. 4th ed. London: Sweet & Maxwell, 2004.
  39. REED, Lucy, PAULSSON Jan, Blackaby, Nigel. *Guide to ICSID arbitration*. The Hague: Kluwer Law Internat., 2004.
  40. ROBERT, Jean; CARBONNEAU, Thomas E. *The French Law of arbitration*. New York: Bender, 1983.
  41. RUBINSTEIN, Javier; FABIAN, Georgina. The Territorial Scope of the New York Convention and its Implementation in Common and Civil Law Countries. In *Enforcement of Arbitration Agreements and International Arbitral Awards: The New York Convention in Practice*. London: Cameron May. 2008.
  42. SANDERS, Pieter. *Quo Vadis Arbitration? Sixty Years of Arbitration Practice*. The Hague: Kluwer Law Internat., 1999.
  43. SALEH, Samir. *Commercial Arbitration in the Arab Middle East*. London: Graham & Trotman Limited. 1984.
  44. SCHWEBEL, Stephen M. *International Arbitration: Three Salient Problems*. Cambridge: Grotius, 1987.
  45. SCHWARTZ, Franz T., KONRAD, Christian. *The Vienna Rules. A Commentary on International Arbitration in Austria*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International. 2009.
  46. SCHREUER, Christoph H. *State Immunity: some recent developments*. Cambridge Grotius publications limited. 1988.

47. STRONG, Stacy. *Research and Practice in International Commercial Arbitration: Sources and Strategies*. Oxford: Oxford Univ. Press, 2009.
48. SUTTON, David St. John; GILL, Judith. *Russel on Arbitration*. 22nd ed. London: Sweet & Maxwell, 2003.
49. ХВАЛЕЙ В.; ТЫНЕЛЬ А. Бейкер и Макензи: *Международный коммерческий арбитраж: Государства Центральной и Восточной Европы и СНГ*. Учебно-практическое пособие. Москва: Бек, 2001.

Straipsniai

1. ANZORENA, C. Ignacio Suarez. The Incapacity Defence Under The New York Convention. In *Enforcement of Arbitration Agreements and International Arbitral Awards: The New York Convention in Practice*. London: Cameron May, 2008.
2. BALEVIČIENĖ, Kristina. Riboto valstybės imuniteto doktrina ir jos taikymas Lietuvos Respublikoje. *Jurisprudencija*. 58(50) tomas, 2004.
3. BARTKUS, Gintautas. In *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002.
4. BERG, Albert Jan van den. The New York Arbitration Convention and State Immunity. In *Acts of State and Arbitration*. Ed. by Karl-Heinz Böckstiegel. Köln: Heymann, 1997, p. 41-59.
5. BERGER, Klaus Peter. Re-Examining the Arbitration Agreement, Applicable Law Consensus or Confusion? In *International Arbitration 2006: Back to Basics?* ICCA Congress Series No 13. General editor Albert Jan van den Berg. The Hague: Kluwer Law International, 2007, p. 331.
6. BERNARDINI, Piero. The Problem of Arbitrability in General. In *Enforcement of Arbitration Agreements and International Arbitral Awards: The New York Convention in Practice*. Ed. E. Gaillard.

- London: Cameron May, 2008.
7. BERNINI, Giorgio; BERG, Albert Jan Van den. The Enforcement of Arbitral Awards Against a State: the problem of immunity from execution. In *Contemporary Problems in International Arbitration*. Ed.: Julian D M Lew. London: School of Internat. Arbitration, Centre for Commercial Law Studies, Queen Mary College. 1986.
  8. BISHOP, Doak R.; MARTIN, Elain. Enforcement of Foreign Arbitral Awards [interaktyvus: žiūrėta 2011-02-20]. Prieiga per internetą: <www.kslaw.com/library/pdf/bishop6.pdf>.
  9. BLESSING, Marc; BURCKHARDT, Thomas. Sovereign Immunity – A Pitfall in State Arbitration? In *Swiss Esseys on International Arbitration*. Ed. Claude Reymond ir Eugène Bucher. Council for Commercial Arbitration, Lausanne 1984. Zürich: Schulthess, 1984.
  10. BÖRNER, Andreas. <Commentary of> Article III <of the New York Convention>. In *Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards*. A global Commentary on the New York Convention. Ed. By Herbert Kronke, Patricia Nacimiento, Dirk Otto and Nicola Christine Port. Alphen aan den Rijn, 2010.
  11. BOUCHEZ, Leo J. The Nature and Scope of State Immunity from Jurisdiction and Execution. *Netherlands Yearbook of International Law*. No 10. 1979, p. 3-33.
  12. BRINER, Robert. Article 177. In *International Arbitration in Switzerland*. An Introduction to and a Commentary on Articles 176-194 of the Swiss Private International Law Statute. Editor Stephen V. Berti. General Editors Heinrich Honsell, Nedim Peter Vogt ir Anton K. Schnyder. The Hague: Kluwer Law International, 2000.
  13. BRINER, Robert; HAMILTON, Virginia. The History and General Purpose of the Convention: the creation of an international standard to ensure the effectiveness of arbitration agreements and foreign arbitral awards. In *Enforcement of Arbitration Agreements and International Arbitral Awards: The New York Convention in Practice*. London:

- Cameron May. 2008.
14. CHAMLONGRASDR, Dhisadee. Tension in Domestic and International Law on Capacity to Enter into Arbitration Agreement: A Survey on Legal Restrictions. *European Business Law Review*. Vol. 16, Issue 2. 2005
  15. FOUSTOUCOS, Anghelos C. Conditions Required for the Validity of an Arbitration Agreement. *Journal of International Arbitration*. Vol. 5, Issue 4. 1988.
  16. FOX, Hazel. Sovereign immunity and arbitration. In *Contemporary Problems in International Arbitration*. Ed.: Julian D M Lew. London: School of Internat. Arbitration, Centre for Commercial Law Studies, Queen Mary College. 1986.
  17. GAILLARD, Emmanuel. Transnational Law: A Lygal System or a Method of Decision Making? *Arbitration International*. Vol. 17, No 1. 2001.
  18. GAILLARD, Emmanuel; BANIFATEMI, Yas. Negative Effect of Competence-Competence: The Rule of Priority in Favour of the Arbitrators. In *Enforcement of Arbitration Agreements and International Arbitral Awards: The New York Convention in Practice*. London: Cameron May. 2008.
  19. GARRO, Alejandro M. Enforcement of Arbitration Agreements and Jurisdiction of Arbitral Tribunals in Latin America. *Journal of International Arbitration*. Volume 1. Number 4. 1984.
  20. GOODE, Roy. The Role of the *Lex Loci Arbitri* in International Commercial Arbitration. *Arbitration International*. Vol. 17. No. 1. 2001, p. 19-39.
  21. HANOTIAU, Bernard. The Law Applicable to Arbitrability. In *Improving efficiency of Arbitration Agreements and Awards: 40 years of Application of the New York Convention*. ICCA Congress Series No 9. General editor Albert Jan van den Berg. The Hague: Kluwer Law International, 1999.

22. HOBÉR, Kaj. Arbitration Involving States. In NEWMAN, Lawrence W.; HILL, Richard D. *The Leading Arbitrator's Guide to International Arbitration*. Second edition. New York: Juris Publishing, Inc. 2008.
23. HWANG S.C., Michael; LEE, Shaun. Survey of South East Asian Nations on the Application of the New York Convention. *Journal of International Arbitration*. Vol. 25, Issue 6, 2008. 873-892.
24. LALIVE, Jean-Flavian. Swiss Law and Practice in Relation to Measures of Execution against the Property of a Foreign State. *Netherlands Yearbook of International Law*. Vol. 10, 1979, p. 154, taip pat žr., pavyzdžiui, Šveicarijos Aukščiausiojo Teismo sprendimą byloje *United Arab Republic v. Mrs X*. *International Law Reports*. Vol. 65, 1984, p. 385-393.
25. LEW, Julian D. M. The Law Applicable to the Form and Substance of the Arbitration Clause. In *Improving efficiency of Arbitration Agreements and Awards: 40 years of Application of the New York Convention*. ICCA Congress Series No 9. General editor Albert Jan van den Berg. The Hague: Kluwer Law International, 1999.
26. MANN, F. A. Lex Facit Arbitrum. In *International Arbitration*. Liber amicorum For Martin Domke. Editor Pieter Sanders. The Hague: Martinus Nijhoff, 1967.
27. MANN, F. A. State Contracts and International Arbitration. *British Yearbook of International Law*. No XLII. 1967.
28. MASON, Paul E; GOMM-SANTOS, Mauricio. New Keys to Arbitration in Latin-America. *Journal of International Arbitration*. Vol. 25, Issue 1, 2008, p. 31-69.
29. MEHREN, Arthur T. von. Arbitration Between States and Foreign Entities: The Significance of the Institute of International Law's Santiago de Compostela Resolution. *ICSID Review*. Vol 5, number 1, 1990.
30. MEHREN, Arthur T. von; ARÉCHAGA, Eduardo Chiménes de. Resolution on Arbitration between States, State Enterprises or State

- Entities and Foreign Entities: Final report and final draft Resolution (1987). *Yearbook of Institute of International Law*. Vol. 63. Part I. 1989.
31. Note. Authority of Government Corporations to Submit Disputes to Arbitration. *Columbia Law Review*. Vol. XLIX. 1949.
32. ONWUAMAEGBU, Ucheora. International Dispute Settlement Mechanisms – Choosing Between Institutionally Supported and Ad Hoc; and Between Institutions. In *Arbitration under International Investment Agreements: a Guide to the Key Issues*. Ed. Katia Yannaca-Small. New York: Oxford University Press, 2010.
33. ONYEMA, Emilia. Formalities of the Enforcement Procedure (Articles III and IV). In *Enforcement of Arbitration Agreements and International Arbitral Awards: The New York Convention in Practice*. London: Cameron May. 2008.
34. OPARIL, Richard J. Waiver of Sovereign Immunity in the United States and Great Britain by an Arbitration Agreement. *Journal of International Arbitration*. Vol. 3, Issue 4, 1986.
35. O'NEIL, Philip D, Jr. Amercian Legal Developments in Commercial Arbitration Involving Foreign States and State Enterprises. *Journal of International Arbitration*. Vol. 6, Issue 1, 1989.
36. PARK, William W. Non-signatories and International Contracts: and Abitrator's Dilema. In *Multiple Party Actions in International Arbitration*. Oxford: Oxford Univ. Press, 2009.
37. PIETRO, Domenico di. General Remarks on Arbitrability under the New York Convention. In *Arbitrability: International & Comparative Perspectives*. Edited by Loukas A. Mistelis & Stavros L. Berkoulakis. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2009.
38. REED, Lucy F. Experience of Practical Problems of Enfrocement. In *Improving efficiency of Arbitration Agreements and Awards: 40 years of Application of the New York Convention*. ICCA Congress Series No 9. General editor Albert Jan van den Berg. The Hague: Kluwer Law International, 1999.

39. REINICH, August. European Court Practice Concerning State Immunity from Enforcement Measures. *The European Journal of International Law*. Vol. 17, no 4. 2002.
40. ROMERO, Eduardo Silva. Requiem for the Role of Article 177(2) of the Swis Private International Law Act? In *Global reflections on international law, commerce and dispute resolution : liber amicorum in honour of Robert Briner*. Ed.: Gerald Aksen, Karl-Heinz Böckstiegel, Michael J. Mustill. Paris: ICC, International Chamber of Commerce, 2005.
41. SHIHATA, F. I. Ibrajim. The Institute of International Law's Resolution on Arbitration Between States and Foreign Enterprises – A Comment. *ICSID Review*. Vol 5, number 1, 1990.
42. SHORE, Laurence. The United States' Perspective on „Arbitrability“. In *Arbitrability: International & Comparative Perspectives*. Edited by Loukas A. Mistelis & Stavros L. Berkoulakis. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2009.
43. ŠALTINYTĖ, Loreta. Interpreting an Arbitration Clause under Lithuanian Law of 1993: Svenska Petroleum v. the Government of the Republic of Lithuania. *Baltic Yearbook of International Law*. Vol. 8. 2008.
44. TURCK, Nancy B. French and US Courts Define Limits of Sovereign Immunity in Execution and Enforcement of Arbitral Awards. *Arbitration International*. Vol 17, No 3, 2001.
45. TEYNIER, Eric. Can a Party Benefiting from an Award Rendered Against a State Enforce the Award Against an Instrumentality of Such State? In *State Entities in International Arbitration*. IAI Seminar Paris – October 20, 2005. General editor Emmanuel Gaillard. New York: Juris Publishing, Inc., 2008.
46. TYLER, Timothy; KOVARSKY, Lee; STEWART, Rebecca. Beyond Consent: applying *alter ego* and arbitration doctrines to bing sovereign parents. In *Multiple Party Actions in International Arbitration*.

Oxford: Oxford Univ. Press., 2009.

47. WAHAB, Mohamed S. Abdel. Extension of arbitration agreements to third parties: a never ending legal quest through the spatial-temporal continuum. In *Conflict of laws in international arbitration*. Edited by Franco Ferrari, Stefan Kröll. München: Sellier, 2011.
48. WETTER, Gillis J. Pleas of Sovereign Immunity and Act of Sovereignty before International Arbitral Tribunals. *Journal of International Arbitration*. Vol. 2. 1985.
49. WÜHLER, Norbert. Application of General Principles of Law. In *Planning efficient arbitration proceedings. The law applicable in international arbitration*. ICCA Congress Series No 7. General editor Albert Jan van den Berg. The Hague: Kluwer Law International, 1996.
50. WOOLHOUSE, Sarita Patil. Group of Companies Doctrine and English Arbitration Law. *International Arbitration*. Vol. 20, Issue 4, 1986.

III. Praktinė medžiaga

Lietuvos Respublikos teismų sprendimai

1. 1998 m. sausio 5 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje V. S. v. JAV ambasada, bylos Nr. 3K-1/19982002 m. kovo 27 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis c. b. JAV ribotos atsakomybės bendrovė „Main Bridge, L. L. C“ v. UAB „Lakvita“, bylos Nr. 3K-3-681/2002.
2. 2004 m. lapkričio 17 d. nutartis c. b. A.V. v. K.C. firma „Schwarz“, bylos Nr. 3K-3-612/2004.
3. 2005 m. vasario mėn. 3 d. Lietuvos apeliacinio teismo nutartį *Duke Investment Limited v. Kaliningrado srities administracija*, priimtą civilinėje byloje Nr. 2-2/2005.

4. 2006 m. kovo 7 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis c. b. *Duke Investment Limited v. Kaliningrado sritis ir Kaliningrado srities regioninio vystymo fondas*, bylos Nr. 3K-7-179/2006.
5. 2006 m. liepos 19 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis c. b. AS „*Super FM*“ v. UAB „*Laisvoji banga*“, bylos Nr. 3K-3-434/2006.
6. 2007 m. vasario 12 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis c. b. *Britų Virginijos salų bendrovė Westingtorg Corp. v. Baltarusijos Respublikos Prezidento reikalų valdybos Valstybinė gamybos ir prekybos unitarinė įmonė „Belaja Rus“*, bylos Nr. 3K-7-132/2007.
7. 2007 m. kovo 5 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje *VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija v. „Hydro Soil Services NV“*, bylos Nr. 3K-3-62/2007.
8. 2009 m. vasario 10 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis *VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija v. UAB „Garant“* c. b. Nr. 3K-3-42/2009.
9. 2010 m. vasario 1 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis c. b. „*Tromso Mekaniske AS v. ribotos atsakomybės bendrovė „Sevnaučflot“ ir žvejybinio kolektyvinio ūkio „Zimniaja Zolotica“*“, bylos Nr. 3K-3-20/2010.
10. 2010 m. vasario 9 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis c. b. „*Mažeikių nafta*“ (teisių perėmėja AB „*ORLEN Lietuva*“) v. *Liberty Mutual Insurance Europe Limited ir kt.* bylos Nr. 3K-3-64/2010.
11. 2010 m. kovo 16 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis c. b. *Aplinkos projektų valdymo agentūra v. AB „Požeminiai darbai“, WTE Wassertchnik GmbH*, bylos Nr. 3K-3-116/2010.
12. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. gruodžio 13 d. nutartyje c. b. UAB „*Kauno vandenys*“ ir Aplinkos projektų valdymo agentūra v. „*WTE Wassertechnik GmbH*“ ir AB „*Požeminiai darbai*“, Nr. 2A-760.
13. 2011 m. spalio 17 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis c. b. UAB „*Kauno vandenys*“ ir Aplinkos projektų valdymo agentūra v. „*WTE Wassertechnik GmbH*“ ir AB „*Požeminiai darbai*“, Nr. 3K-7-304/2011.

EŽTT sprendimai

1. 2010 m. kovo 23 d. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas byloje *Cudak v. Lietuva*, pareiškimo Nr.15869/02 [interaktyvus: žiūrėta 2011-02-20]. Prieiga per internetą <<http://www.echr.coe.int>>.

Arbitražo sprendimai

1. 1972 m. ICC arbitražo sprendimas byloje *Société des Grands Travaux de Marseille v. East Pakistan Industrial Development Corporation*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. V. 1980, p. 177-185.
2. 1974 m. ICC arbitražo preliminarus sprendimas byloje Nr. 2321. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. I. 1976, p. 133-135.
3. 1977 m. sausio 17 d. *ad hoc* arbitražo sprendimas byloje *Texaco Overseas Petroleum Company, California Asiatic Oil Company v. The Government of the Libyan Arab Republic*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. IV. 1979, p. 177-187.
4. 1982 m. balandžio 30 d. *ad hoc* arbitražo sprendimas byloje *Framatome et al. v. Atomic Energy Organisation of Iran*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. VIII. 1983, p. 94-115.
5. 1983 m. vasario 16 d. ICC arbitražo sprendimas Nr. 3493 byloje *SPP, Southern Pacific Properties Ltd v. Arab Republic of Egypt, The Egyptian General Company for Tourism and Hotels (EGOTH)*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. IX. 1984, p. 111-124.
6. 1983 m. lapkričio 18 d. *ad hoc* arbitražo preliminarus sprendimas byloje *Dipl. Ing. Erick Benteler KG and Helmut Benteler KG v. Belgian State & S.A. ABC*. *Journal of International Arbitration*. Vol. 1. 1984. p. 184-190. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. X. 1985, p. 37-38.

7. 1984 m. kovo 5 d. ICC arbitražo sprendimas Nr. 3879 byloje *Westland Helicopters v. Arab Organization for Industrialization et al.* *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XI. 1986, p. 127-134.
8. 1990 m. ICC arbitražo sprendimas Nr. 6162 (bylos šalys nurodomos kaip *Konsultantas (Prancūzija) v. Egipto vietos valdžios institucija*). *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XVII. 1992, p. 153-163.
9. 1994 m. ICC arbitražo preliminarus sprendimas byloje Nr. 7263 (bylos šalys nurodomos kaip *Valstybės X Gynybos ministerija v. Rangovas (JAV)*). *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXII. 1997, p. 92-106.

Užsienio valstybių teismų sprendimai

Belizas

1. 2005 m. vasario 28 d. Aukščiausiojo Belizo Teismo sprendimas byloje *Attorney General of Belize v. Carlise Holdings Limited*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXXIII. 2008, p. 360-370.

Graikija

1. Atėnų apeliacinio teismo 1976 m. sprendimas Nr. 3894 byloje *Graikijos prekybos ministerija v. Užsienio vežėjas X*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XIV. 1989, p. 540-547.

Italija

1. 1996 m. gegužės 9 d. Italijos Kasacinio Teismo sprendimas Nr. 4342 bei 1993 m. lapkričio 2 d. Apeliacinio teismo sprendimas Nr. 811 byloje *Société Arabe des Engrais Phosphates et Azotes (SAEPA) ir Société Industrielle d'Acide Phosphorique et d'Engrais (SIAPE) v. Gemanco srl*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXII. 1997, p. 737-743.

JAV

1. 1976 m. gruodžio 21 d. Niujorko pietų apygardos teismo sprendimas byloje *B.V. Bureau Wijsmuller v. United States of America*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. III. 1978, p. 290-291.
2. 1978 m. rugsėjo 25 d. Kolumbijos pietų apygardos teismo sprendimas byloje *Iptrade International S. A. v. Fedral Republic of Nigeria*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. IV. 1979, p. 337-338.
3. 1980 m. sausio 18 d. Kolumbijos pietų apygardos teismo sprendimas byloje *Libyan American Oil Company v. Socialist People's Libyan Republic Jamahiriya (formerly Libyan Arab Republic)*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. VI. 1981, p. 248-250.
4. 1983 m. lapkričio 15 d. Niujorko pietų apygardos teismo sprendimas bei 1984 m. gegužės 11 d. Apeliacinio teismo antrojo regiono sprendimas byloje *Shaheen Natural Resources Company Inc. v. Société Nationale pour la Recherche, la Production, le Transport, la Transformation et la Commercialisation des Hydrocarbures (Sonatrach)*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. X. 1985, p. 540-547.
5. 1986 m. gruodžio 12 d. Niujorko pietų apygardos teismo sprendimas byloje *Liberian Easter Timber Corporation v. The Government of the Republic of Liberia*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XIII. 1988. p. 661-667.
6. 1989 m. spalio 30 d. Kolumbijos apygardos teismo sprendimas byloje *M.B.L. International contractors Inc. v. Republic of Trinidad and Tobago*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XVI. 1991, p. 630-634.
7. 1992 m. vasario 26 d. Niujorko pietų apygardos teismo sprendimas byloje *Cargill International S. A., Cargill B. v. Novorossiysk Shipping Co et al.* *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XVIII. 1993, p. 517-522.
8. 1992 m. balandžio 2 d. Niujorko pietų apygardos teismo sprendimas byloje *Seetransport Trader Schiffahrtsgedellschaft MbH&Co,*

- Kommanditgesellschaft v. Navimpex Centrala Navala. Yearbook Commercial Arbitration. Vol. XVIII. Vol. 1993. p. 524-529.*
9. 1993 m. kovo 16 d. JAV Apeliacinio teismo sprendimas byloje *Seetransport Trader Schiffarhtsgedellschaft MbH&Co, Kommanditgesellschaft v. Navimpex Centrala Navala. Yearbook Commercial Arbitration. Vol. XIX. 1994, p. 812-820.*
  10. 1993 m. balandžio 19 d. Apeliacinio teismo antrojo regiono sprendimas byloje *Cargill International S. A., Cargill B. V. v. Novorossiysk Shipping Co. et al. Yearbook Commercial Arbitration. Vol. XIX. 1994, p. 835-842.*
  11. 1994 m. kovo 15 d. Niujorko pietų apygardos teismo sprendimas byloje *Concord Reinsurance Company Ltd v. Caja National de Ahorro y Seguro. Yearbook Commercial Arbitration. Vol. XX. 1995, p. 932-936.*
  12. 1995 m. kovo 22 d. Kolumbijos apygardos teismo sprendimas byloje *Creighton Limited v. The Government of the State of Qatar. Yearbook Commercial Arbitration. Vol. XXI. 1996, p. 751-758.*
  13. 1997 m. gegužės 21 d. Niujorko pietų apygardos teismo sprendimas byloje *Skandia America Reinsurance Corporation v. Caja National de Ahorro y Seguro. Yearbook Commercial Arbitration. Vol. XXIII. 1998, p. 956-962.*
  14. 1999 m. sausio 5 d. Viskonsino vakarų apygardos teismo sprendimas byloje *Employers Insurance of Wausau, A Mutual Company v. Banco Seguros Del Estado. Yearbook Commercial Arbitration. Vol. XXIV. 1999, p. 958-967.*
  15. 1998 m. kovo 16 d. Niujorko pietų apygardos teismo sprendimas byloje *Transatlantic Schiffahrtskontor GmbH v. Shanghai Foreign Trade Corporation. Yearbook Commercial Arbitration. No. XXV. 2000, p. 806-811.*
  16. 1999 m. liepos 2 d. Kolumbijos apygardos apeliacinio teismo sprendimas byloje *Creighton Limited v. Government of the State of*

- Quatar. Yearbook Commercial Arbitration. Vol. XXV. 2000, p. 1001-1013.*
17. 1999 m. gruodžio 15 d. Apeliacinio teismo septintojo regiono sprendimas byloje *Employers Insurance of Wausau v. Banco de Seguros del Estado. Yearbook Commercial Arbitration. Vol. XXV. 2000, p. 1191-1201.*
18. 2000 m. liepos 21 d. Apeliacinio teismo vienuoliktojo regiono sprendimas byloje *S&Davis International Inc. v. The Republic of Yemen, Ministry of Supply and Trade. Yearbook Commercial Arbitration. Vol. XXVI. 2001, p. 978-90.*
19. 2001 m. vasario 15 d. Apeliacinio teismo antrojo regiono sprendimas byloje *U.S. Titan, Inc. v. Guangzhou Zhen Hua Shipping Co., Ltd. Yearbook Commercial Arbitration. Vol. XXVI. 2001, p. 1052-1065.*
20. 2002 m. rugsėjo 19 d. Niujorko pietų apygardos teismo sprendimas byloje *Compagnie Noga d'importation et d'exportation S.A. v. The Russian Federation. Yearbook Commercial Arbitration. Vol. XXVIII. 2003, p. 1025-1037.*
21. 2003 m. rugsėjo 12 d. Apeliacinio teismo penktojo regiono sprendimas byloje *Bridas S.A.P.I.C. et al. v. Government of Turkmenistan, et al.* [interaktyvus: žiūrėta 2011-02-01]. Prieiga per internetą: <<http://openjurist.org/345/f3d/347/bridas-sapic>>.
22. 2003 m. rugsėjo 18 d. Apeliacinio teismo antrojo regiono sprendimas byloje *Banco de Seguros del Estado v. Mutual Marine Office, Inc.; Mt. McKinkey Insurance Company, a successor of the Gibraltar Casualty Company. Yearbook Commercial Arbitration. Vol. XXIX. 2004, p. 1070-1079.*
23. 2004 m. kovo 16 d. Apeliacinio teismo antrojo regiono sprendimas byloje *Compagnie Noga d'importation et d'exportation S.A. v. The Russian Federation. Yearbook Commercial Arbitration. Vol. XXIX. 2004, p. 1227-1250.*

24. 2005 m. birželio 17 d. JAV Apeliacinio teismo Kolumbijos regiono sprendimas byloje *State Property Fund of Ukraine v. TMR Energy Limited*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXX. 2005, p. 1179-1191.
25. 2005 m. birželio 27 d. Niujorko pietų apygardos teismo sprendimas byloje *Republic of Ecuador, Petroecuador v. Chevrom Texco Corporation, Texaco Petroleum Company*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXXI. 2006, p. 1162-1194.
26. 2005 m. birželio 27 d. Niujorko pietų apygardos teismo sprendimas byloje *Empresa Generadora de Electricidad ITABO S.A. v Corporation Dominicana de Empresas Electricas Estatales*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXXI. 2006, p. 1195-1205.
27. 2006 m. kovo 17 d. Kolumbijos pietų apygardos sprendimas byloje *TermoRio S.A. E.S.P. et al.; LeaseCo Group LLC v. Republic of Colombia; Electrificafora del Atalntico S.A. E.S.P.* *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXXI. 2006, p. 1457-1473.
28. 2006 m. gegužės 16 d. Niujorko pietų apygardos teismo sprendimas byloje *Libancell S.A.L. v. The Republic of Lebanon*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXXI. 2006, p. 1486-1493.
29. 2006 m. kovo 15 d. Teksaso rytų apygardos sprendimas byloje *Gulf Petro Trading Company et al v. Nigerian National Petroleum Corporation et al.* *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXXI. 2006, p. 1445-1456.
30. 2006 m. balandžio 21 d. JAV penktojo regiono apeliacinio teismo sprendimas byloje *Bridas S.A.P.I.C. et al. v. Government of Turkmenstan, et al.* [interaktyvus: žiūrėta 2011-02-01]. Prieiga per internetą: <http://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/F3/447/411/505289/>.

Jungtinė Karalystė

1. 2003 m. birželio 13 d. Aukštojo teisingumo teismo sprendimas byloje *AIC Limited v. The Federal Government of Nigeria* [ineraktyvus: žiūrėta 2011-09-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/QB/2003/1357.html>>.
2. 2005 m. sausio 11 d. Aukštojo teisingumo teismo sprendimas byloje *Svenska Petroleum Exploration AB v. Government of the Republic of Lithuania, AB Geonafta*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXX. 2005, p. 701-716.
3. 2005 m. lapkričio 4 d. Aukštojo teisingumo teismo sprendimas sprendimas byloje *Svenska Petroleum Exploration AB v. Government of the Republic of Lithuania, AB Geonafta*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXXI. 2006, p. 906-942.
4. 2006 m. lapkričio 13 d. Apeliacinio teismo sprendimas byloje *Svenska Petroleum Exploration AB v. Government of the Republic of Lithuania, AB Geonafta*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXXII. 2007, p. 629-653.
5. 2010 m. lapkričio 3 d. Jungtinės Karalystės Aukščiausiojo Teismo sprendimas byloje *Dallah Real Estate and Tourism Holding Company v. The Ministry of Religious Affairs, Government of Pakistan* [interaktyvus, žiūrėta 2011-09-01]. Prieiga per internetą: <http://www.supremecourt.gov.uk/docs/UKSC_2009_0165_Judgmentv2.pdf>.

Kanada

1. 2003 m. gruodžio 23 d. Kanados federalinio teismo sprendimas byloje *TMR Energy imited v. State Property Fund of Ukraine; Aviation Scientific Technical Complex Named After O.P. (ANTK) Antonov*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXIX. 2004, p. 627-642.

Nyderlandai

1. Nyderlandų teismų sprendimai byloje *Societe Europeenne D'Etudes at D'Enterprises v. Federal Republic of Yugoslavia*, *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. I. 1976, p. 195-198.

Prancūzija

1. 1981 m. birželio 26 d. Paryžiaus apeliacinio teismo sprendimas byloje *Soc. L. T. D. Bevenuti et Bonfant v. The Government of the People's Republic of Congo*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. VII. 1982, p. 159-161.
2. 1982 m. balandžio 21 d. Paryžiaus apeliacinio teismo sprendimas byloje *Republic of Iran and others v. Sociétés Eurodif and Sodif and Comisariat à l'Énergie Atomique*. *International Law Reports*. Vol. 65, 1984, p. 93-99.
3. 1984 m. spalio 26 d. Ruano apeliacinio teismo sprendimas byloje *Revolutionary People's Republic of Guinea, Soguipêche v. Atlantic Triton Company*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XI. 1986, p. 215-217.
4. 1984 m. lapkričio 13 d. Ruano apeliacinio teismo sprendimas byloje *Société Européenne d'Etudes et d'Enterprises v. Socialist Fedral Republic of Yugoslavia, International Bank for Rekonstruktion and Development and French State*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XI. 1986, p. 491-499.
5. 1984 m. liepos 12 d. Paryžiaus apeliacinio teismo sprendimas byloje *The Arab Republic of Egypt v. SPP et al.* *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. X. 1985, p. 113-122.
6. 1987 m. sausio 6 d. Prancūzijos kasacinio teismo sprendimas byloje *SPP et al. v. The Arab Republic of Egypt*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XIII. 1985, p. 152-155.
7. Prancūzijos kasacinio teismo 2000 m. liepos 6 d. sprendimas byloje *Creighton Limited v, Minister of Finance and Minister of International*

- Affairs and Agriculture of the Government of the State of Qatar. Yearbook Commercial Arbitration. Vol. XXV. 2000, p. 458-460.*
8. 1957 m. balandžio 10 d. Paryžiaus apeliacinio teismo sprendimas byloje *Myrtoon Steamship Company v. Agent Judiciaire du Trésor. International Law Reports. 1957. Vol. 24. 1961, p. 205-206.*
  9. 1961 m. vasario 21 d. Paryžiaus apeliacinio teismo sprendimas byloje *Galakis v. Trésor Public. International Law Reports. Vol. 41. 1970, p. 452-455.*
  10. 1966 m. gegužės 2 d. Prancūzijos Kasacinio Teismo sprendimas byloje *Trésor Public v. Galakis. International Law Reports. Vol. 48. 1975, p. 329-330.*
  11. 1994 m. vasario 24 d. Paryžiaus apeliacinio teismo sprendimas byloje *Tuniso viešųjų darbų ministerija v. Société Bec Frères (BEC-GTAF v. Tunisias). Yearbook Commercial Arbitration. Vol. XXII. 1997, p. 682-690.*

Sirija

1. Sirijos aukštesniosios administracinės kolegijos 1988 m. spalio 3 d. sprendimas byloje *Etablissement Public des Vacheries à Hama v. Kaniexpo Marketing Limited. Yearbook Commercial Arbitration. Vol. XV. 1990, p. 128-130.*
2. Damasko administracinio tribunolo 1988 m. kovo 31 d. sprendimas byloje *Fougerolle SA v. Sirijos Arabų Respublikos gynybos ministerija. Yearbook Commercial Arbitration. Vol. XV. 1990. p. 515-517.*

Šveicarija

1. 1980 m. birželio 19 d. Šveicarijos Aukščiausiojo Teismo sprendimas byloje *Socialist People's Libyan Republic Jamahiriya v. Libyan American Oil Company. Yearbook Commercial Arbitration. Vol. VI. 1981, p. 151-154. International Legal Materials, Vol. 20. 1981, p. 151-160.*

2. 1986 m. kovo 13 d. Ženevos kantono pirmosios instancijos teismo sprendimas byloje *Maritime International Nominees Establishment v. The Republic of Guinea*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XII. 1987, p. 514-522.

Švedija

1. 1980 m. birželio 18 d. Svea apeliacinio teismo sprendimas byloje *Libyan American Oil Company v. Socialist People's Libyan Republic Jamahiriya*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol VII. 1982, p. 359-362.

Tunisas

1. Tuniso pirmosios instancijos teismo 1976 m. kovo 22 d. sprendimas byloje *Société Tunisienne d'Electricité et de Gaz (STEG) v. Société Entrepouse*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. III. 1978, p. 283.
2. Tuniso apeliacinio teismo 1988 m vasario 1 d. sprendimas bei Tuniso pirmosios instancijos teismo 1987 m. spalio 17 d. sprendimas byloje *BEC-GTAF v. Tunisas*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XV. 1990, p. 518-520.

Vokietija

1. 1975 m. gruodžio 2 d. Frankfurto apeliacinio teismo sprendimas Nigerijos centrinio banko byloje. *International Law Reports*. Vol 65. 1984. 131-139.
2. 2002 m. rugsėjo 26 d. Frankfurto apeliacinio teismo sprendimas byloje *Russian Federation v. Franz Sedelmayer*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXX. 2005, p. 505-508.
3. 2003 m. spalio 6 d. Kelno apeliacinio teismo sprendimas byloje *Franz Sedelmayer v. Russian Federation*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXX. 2005, p. 541-546.

4. 2005 m. spalio 4 d. Aukščiausiojo Federalinio Teismo sprendimas byloje *Sedelmayer v. Russian Federation*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXXI. 2006, p. 698-706.
5. 2005 m. spalio 4 d. Aukščiausiojo Federalinio Teismo sprendimas byloje *Sedelmayer v. Russian Federation*. *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXXI. 2006, p. 707-717.
6. 2009 m. birželio 11 d. Berlyno apeliacinio teismo sprendimas byloje *Construction Comapany Z v. State X* (20 SCH 4/07), *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXXV. 2010, p. 369-370.

Autoriaus mokslinių publikacijų disertacijos tema sąrašas

1. Valstybės ir viešosios teisės juridinių asmenų teisė sudaryti arbitražinį susitarimą pagal Lietuvos ir užsienio valstybių teisę. *Teisė*, 2011, Nr. 79, p. 172-185;
2. Valstybės ir viešosios teisės juridinių asmenų teisė sudaryti arbitražinį susitarimą. *Teisė*, 2011, Nr. 80, p. 193-213.